

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЦИМБАЛЮК СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 332:330.31]:796.5(043.5)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ**

08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

С. М. Цимбалюк

Науковий керівник: Павліха Наталія Володимирівна, доктор економічних наук, професор

*Дисертація є ідентичною іншим примірникам дисертації
Вчений секретар спеціалізованої вченої ради К 31.051.06*

М.М. Кутузова

АНОТАЦІЯ

Цимбалюк С. М. Організаційно-економічні засади сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2021.

У дисертації зроблено теоретичне узагальнення й запропоновано нові наукові підходи до виконання актуального науково-практичного завдання, що полягає в поглибленні теоретико-методичних і практичних засад організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Висвітлено теоретико-методичні основи організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Встановлено, що розвиток спортивно-оздоровчої сфери, як важливий показник якості життя та рівня людського розвитку, має важливе соціальне й економічне значення. На основі узагальнення наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених розкрито економічну сутність спортивно-оздоровчої сфери регіону. Обґрунтовано, що сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери спрямований на досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, синергетичний ефект від яких полягає у зростанні рівня добробуту та якості життя населення регіону.

Визначено, що сталий розвиток та інклюзивне зростання на сьогодні є новітніми моделями соціально-економічного піднесення, що визнані світовою спільнотою. Доведено, що протягом останніх двох десятиліть спорт та інші форми фізичної активності використовувались для досягнення Глобальних цілей сталого розвитку як інструмент миротворчих операцій у всьому світі в рамках «спорту задля розвитку та миру». Розкрито цілі сталого розвитку, досягненню яких спортивно-оздоровча сфера може сприяти найбільш ефективно.

Встановлено особливості та здійснено порівняння американської, європейської, пострадянської та азійської організаційно-економічних моделей розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Для забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України запропоновано використання переваг існуючих організаційно-економічних моделей, а саме: налагодження взаємодії із наддержавними інституціями спортивного спрямування; досягнення оптимального поєднання державного регулювання із децентралізованими повноваженнями органів місцевого самоврядування щодо спортивно-оздоровчої діяльності в регіонах; забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва та комерціалізації спортивно-оздоровчої сфери, що забезпечує її самоокупність. Розкрито негативний вплив пандемії COVID-19 на розвиток спортивно-оздоровчої сфери.

Обґрунтовано визначення поняття сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери як такий, що орієнтований на досягнення балансу в реалізації економічних, екологічних, соціальних і оздоровчих цілей в довгостроковій перспективі з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін, на основі раціонального використання спортивно-оздоровчого потенціалу регіону та багатостороннього партнерства. Запропоновано концепцію сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, яка передбачає запровадження принципів інклюзивного зростання й досягнення цілей сталого розвитку задля підвищення рівня зайнятості, поширення здорового способу життя, розширення можливостей задоволення потреб усіх верств населення, забезпечення рівного доступу до спортивно-оздоровчих послуг.

Доведено необхідність проведення комплексного аналізу та розроблено методичний підхід до оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Здійснено діагностику сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України. На підставі запропонованого методичного підходу проведено аналіз передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України. Серед них: організаційно-правові (стан нормативно-

правового регулювання розвитку спортивно-оздоровчої сфери та пов'язаних з нею видів діяльності; структура органів управління спортивно-оздоровчою сферою; розвиток державно-приватного партнерства), соціально-демографічні (демографічна ситуація; рівень розвитку освіти та культури здоров'я; доступність послуг медичної допомоги), економічні (капітальні інвестиції; індекс споживчих цін, доходи населення), природно-екологічні (природно-кліматичні умови, екологічна ситуація). Позитивними чинниками розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні визначено відповідність сформованої нормативно-правової бази вимогам міжнародного регулювання сфери спорту та охорони здоров'я; доступність освіти та посилення її ролі в популяризації спорту, культури здоров'я й формуванні здорового способу життя; наявність значного природно-ресурсного потенціалу. Серед несприятливих умов вказано нестабільне політичне становище та наявність військового конфлікту в країні; нерозвиненість інституту державно-приватного партнерства; суттєва регіональна диференціація якості й доступності медичних послуг.

Визначено, що кількість суб'єктів господарювання, які надають спортивно-оздоровчі послуги в Україні, протягом досліджуваного періоду зростала, незважаючи на коливання в економіці країни, що свідчить про перспективність її розвитку та наявність економічного потенціалу. Виявлено, що послуги у сфері спорту надаються переважно фізичними особами-підприємцями, на основі чого доведено значимість цієї сфери для розвитку малого бізнесу та створення нових робочих місць, зростання зайнятості населення.

Проведено відбір і систематизацію показників економічного, соціального й оздоровчого ефектів, що дало змогу оцінити сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України. Здійснено оцінку продуктивності, обсягу випуску та доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери в Україні та її регіонах. Найкращу динаміку показників економічного розвитку спортивно-оздоровчої сфери та пов'язаних із нею видів діяльності виявлено у

Київській, Львівській, Волинській областях та м. Київ, найгіршу – у Херсонській, Сумській та Івано-Франківській. Встановлено, що у 2019 р. економічна ситуація у сфері спорту та пов'язаних і нею видів діяльності дещо вирівнялась і набула позитивної тенденції.

Обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Проведено інтегральну оцінку та визначено стратегічні орієнтири сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Задля оцінки передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери розраховано індекси, які відображають стан організаційно-правових, соціально-демографічних, економічних та природно-екологічних умов, що склалися в регіонах із різною мірою сприятливості. Найбільша міжрегіональна диференціація прослідковується щодо економічних передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, тоді як екологічні передумови відносно однакові для більшості регіонів України.

Результати сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України проаналізовано в розрізі часткових індикаторів, що відображають отримані в регіонах економічний, соціальний та оздоровчий ефекти від функціонування спортивно-оздоровчої сфери. Виявлено суттєву асиметрію проаналізованих складових сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах, що засвідчило відсутність системності та плановірності підходів до забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери.

На основі отриманих результатів регіони України зведено у матрицю стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Позиціонування регіонів за інтегральними показниками дало змогу виявити групу регіонів із критичним рівнем сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Стратегічними орієнтирами для цих регіонів визначено створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва у сфері спорту та оздоровлення, збільшення інвестиційної привабливості галузі, посилення просвітницької діяльності, популяризація здорового способу життя. Для

регіонів із низьким рівнем сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери необхідною є її капіталізація, застосування податкових пільг, пошук додаткових джерел фінансування.

Розкрито сутність і складові організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Звернуто увагу на значимість дотримання інклюзивного підходу як інструменту досягнення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, що передбачає залучення максимальної кількості населення до рухової активності й здорового способу життя, створення рівних умов для задоволення потреб у спорті, дотримання гендерної рівності тощо.

Встановлено, що в умовах децентралізації, повноваження та відповідальність за розвиток фізичної культури, спорту й оздоровлення покладено на регіони та місцеві органи самоврядування, територіальні громади. Головними проблемними питаннями при цьому залишаються відсутність достатніх коштів для фінансування розвитку спортивної інфраструктури та несприйняття місцевою владою спортивно-оздоровчої сфери як важливого чинника соціального й економічного розвитку території.

Обґрунтовано пропозиції щодо формування регіональних спортивно-оздоровчих кластерів задля налагодження співпраці між громадськими організаціями, представниками бізнесу, населенням громад й використання можливостей фінансового забезпечення сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації. Стверджується, що задля забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів за центральними органами державної влади має бути збережено повноваження з координації діяльності місцевих органів самоврядування щодо розбудови спортивної інфраструктури тощо.

Ключові слова: регіон, спортивно-оздоровча сфера, сталий розвиток, спортивно-оздоровчі послуги, стратегічні орієнтири, організаційно-економічний механізм.

SUMMARY

Tsybaliuk S. M. Organizational and economic principles of sports and health sphere sustainable development of the region. – Qualifying research paper on the rights of manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of PhD in Economic Sciences, specialty 08.00.05 “Development of Productive Forces and Regional Economy”. Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk. 2021.

In the thesis, the theoretical generalization is made and new scientific approaches to the performance of the actual scientific and practical task consisting in deepening of theoretical and methodical and practical bases of organizational and economic maintenance of sustainable development of sports and improving sphere of the region are offered.

Theoretical and methodological bases of organizational and economic support of sustainable development of sports and health sphere of the region are highlighted. It is established that the development of sports and health, as an important indicator of the quality of life and level of human development, has important social and economic significance. Based on the generalization of scientific researches of domestic and foreign scientists the economic essence of sports and the improving sphere of the region are revealed. It is substantiated that the sustainable development of the sports and health sphere is aimed at achieving economic, social, and health goals, the synergetic effect of which is to increase the welfare and quality of life of the population of the region.

It is determined that sustainable development and inclusive growth today are the latest models of socio-economic prosperity, recognized by the world community. It has been proven that over the past two decades, sport and other forms of physical activity have been used to achieve the Global Sustainable Development Goals as a tool for peacekeeping operations around the world in the framework of “sport for development and peace”. The goals of sustainable development are revealed, the achievement of which the sports and health sphere can promote most effectively.

Peculiarities and comparisons of American, European, post-Soviet, and Asian organizational and economic models of sports and health development are established. To ensure the sustainable development of sports and health in the regions of Ukraine, it is proposed to use the advantages of existing organizational and economic models, namely: establishing cooperation with supranational institutions of sports; achieving the optimal combination of state regulation with decentralized powers of local governments in relation to sports and health activities in the regions; providing favorable conditions for the development of entrepreneurship and commercialization of sports and health, which ensures its self-sufficiency. The negative impact of the COVID-19 pandemic on the development of the sports and health sphere has been revealed.

The definition of sustainable development of sports and health as a focus on achieving balance in the implementation of economic, environmental, social, and health development goals, in the long run, taking into account the interests of all stakeholders, based on the rational use of sports and health potential of the region and multilateral partnership. The concept of sustainable development of sports and health of the region is proposed, which provides for the introduction of principles of inclusive growth and achieving sustainable development goals to increase employment, promote a healthy lifestyle, expand opportunities to meet the needs of all segments of the population, ensure equal access to sports and health services.

The necessity of conducting a comprehensive analysis is proved and a methodical approach to the assessment of sustainable development of the sports and health sphere of the region is developed.

Diagnosis of sustainable development of sports and health in the regions of Ukraine. Based on the proposed methodological approach, an analysis of the prerequisites for sustainable development of sports and health in the regions of Ukraine. Among them: organizational and legal (the state of legal regulation of the development of sports and health and related activities; the structure of the governing bodies of sports and health; the development of public-private partnership), socio-demographic (demographic situation; level of development

education and health culture; availability of health care services), economic (capital investment; consumer price index, household income), natural and ecological (natural and climatic conditions, ecological situation). Positive factors in the development of sports and health in Ukraine determine the compliance of the current regulatory framework with the requirements of international regulation of sports and health; access to education and strengthening its role in promoting sports, health culture, and the formation of a healthy lifestyle; availability of significant natural resource potential. Adverse conditions include an unstable political situation and a military conflict in the country; underdevelopment of the institution of public-private partnership; significant regional differentiation of quality and availability of medical services.

It is determined that the number of business entities that provide sports and health services in Ukraine has increased during the study period, despite fluctuations in the country's economy, which indicates the prospects for its development and the presence of economic potential. It was found that services in the field of sports are provided mainly by individual entrepreneurs, based on which the importance of this area for the development of small business and job creation, employment growth.

The selection and systematization of indicators of economic, social, and health effects were carried out, which made it possible to assess the sustainable development of the sports and health sphere in the regions of Ukraine. An assessment of productivity, output, and value-added at the cost of production of business entities in the sports and health sector in Ukraine and its regions. The best dynamics of indicators of economic development of the sports and health sphere and related activities were found in Kyiv, Lviv, Volyn regions, and the city of Kyiv, the worst – in Kherson, Sumy, and Ivano-Frankivsk. It is established that in 2019 the economic situation in the field of sports and related activities has somewhat leveled off and gained a positive trend.

Recommendations for improving the organizational and economic support of sustainable development of sports and health of the region are substantiated. An

integrated assessment was carried out and strategic guidelines for sustainable development of the sports and health sphere of the region were determined.

In order to assess the prerequisites for sustainable development of sports and health, indexes are calculated that reflect the state of organizational and legal, socio-demographic, economic, and environmental conditions that have developed in regions with varying degrees of favorable. The largest interregional differentiation can be traced to the economic preconditions for sustainable development of the sports and health sphere, while the ecological preconditions are relatively the same for most regions of Ukraine.

The results of sustainable development of the sports and health sphere of the regions of Ukraine are analyzed in terms of partial indicators that reflect the economic, social, and health effects obtained in the regions from the functioning of the sports and health sphere. A significant asymmetry of the analyzed components of sustainable development of the sports and health sphere in the regions was revealed, which testified to the lack of systematic and systematic approaches to ensuring the sustainable development of the sports and health sphere.

Based on the obtained results, the regions of Ukraine are consolidated into a matrix of strategic guidelines for sustainable development of the sports and health sphere. The positioning of the regions according to the integrated indicators made it possible to identify a group of regions with a critical level of sustainable development of the sports and health sphere. The strategic guidelines for these regions are the creation of a favorable environment for the development of entrepreneurship in the field of sports and health, increasing the investment attractiveness of the industry, strengthening educational activities, promoting a healthy lifestyle. For regions with a low level of sustainable development of the sports and health sphere, its capitalization, application of tax benefits, search for additional sources of funding are necessary.

The essence and components of the organizational and economic mechanism of sustainable development of the sports and health sphere of the region are revealed. Attention is drawn to the importance of adherence to an inclusive

approach as a tool to achieve sustainable development of sports and health in the region, which involves attracting the maximum population to physical activity and a healthy lifestyle, creating equal conditions to meet sport`s needs, gender equality and more.

It is established that in the conditions of decentralization, powers, and responsibilities for the development of physical culture, sports and recreation are assigned to the regions and local governments, territorial communities. The main problems remain the lack of sufficient funds to finance the development of sports infrastructure and the lack of local authorities` perception of the sports and health sphere as an important factor in the social and economic development of the territory.

Proposals for the formation of regional sports and health clusters to establish cooperation between NGOs, business representatives, communities, and the use of financial opportunities for sustainable inclusive development of sports and health in the region in a decentralized environment. It is argued that in order to ensure the sustainable development of the sports and health sphere of the regions, the central authorities should retain the authority to coordinate the activities of local governments in the development of sports infrastructure and so on.

Key words: region, sports and health sphere, sustainable development, sports and health services, strategic guidelines, organizational and economic mechanism.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Tsymbaliuk S. Experience of developed countries of the world on regulation of sports and health sphere and promotion of its development [Досвід розвинених країн світу щодо регулювання спортивної та оздоровчої сфери та сприяння її розвитку]. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. Poland. Warszawa: International Institute of Innovation «Science-Education-Development». 2021. Vol. 13. No 1. Pp. 91–100. DOI: 10.5604/01.3001.0015.2286 (Index Copernicus). (0,71 д. а.).

2. Pavlikha N., Tsymbaliuk S. Analysis and forecasting of the sphere of sports and health services development in Ukraine [Аналіз та прогнозування розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в Україні]. *National Interest Academic Journal*. Thailand. 2021. Vol. 1. No. 4. Pp. 42–54. *Особистий внесок: здійснено аналіз і прогнозування розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні*. URL: <https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/NIT/article/view/240061/163686> (0,52 д. а., особисто автора – 0,10 д. а.).

3. Tsos A., Hylchuk Y., Andreichuk O., Pantik V., Tsymbaliuk S. Physical and Mental Health Components Condition in The Life Quality of Students Who Regularly Practice Kickboxing and Yoga [Компоненти фізичного та психічного здоров'я як умова якості життя студентів, які регулярно займаються кікбоксингом та йогою]. *Physical Activity Review*. Poland. Czestochowa, 2017. Vol. 5. Pp. 37–43. DOI: 10.16926/PAR.2017.05.06 URL: http://www.physactiv.eu/wp-content/uploads/2016/12/2017_6.pdf (**Web of Science, Scopus, Q2**). *Особистий внесок: здійснено збір даних для розрахунку показників якості життя студентів, які регулярно займаються спортивно-оздоровчою діяльністю*. (0,52 д. а., особисто автора – 0,10 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

4. Пантік В. В., Мазурчук О. Т., Цимбалюк С. М. Особливості соціальної адаптації у процесі формування здоров'я студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ: НПУ імені М. Драгоманова, 2017. Вип. 3 (84). С. 68–73. *Особистий внесок: визначено передумови розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні та роль спорту у процесі соціальної адаптації студентів.* (0,52 д. а., особисто автора – 0,22 д. а.).

5. Цимбалюк С. М. Стан та перспективи розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4. Т.3 (284). С. 31–36. (Index Copernicus). (0,63 д. а.).

6. Цимбалюк С. М. Концептуальні засади сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2021. № 3–4 [87]. С. 67–72. DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.10 (Index Copernicus). (0,78 д. а.).

7. Цимбалюк С. М. Сутність та економічна роль спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Економічний дискурс*. 2021. Вип. 1–2. С. 57–65. (0,81 д. а.).

8. Цимбалюк С. М. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць*. 2021. № 2 (148). С. 16–21. (Index Copernicus). (0,79 д. а.).

9. Цимбалюк С. М. Методичний підхід до оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Причорноморські економічні студії: науково-практичний журнал*. 2021. Вип. 66. С. 98–103. DOI: 10.32843/bses.66-16 (Index Copernicus). (0,67 д. а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Цимбалюк С. М. Теоретичні передумови формування культури здоров'я студентів. Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (м. Луцьк, 17–18 травня 2016 р.): у 3 т. Т. 3. Луцьк : Терен, 2016. С. 444–447. (0,16 д. а.).
11. Tsos A., Khylchuk J., Pantik V., Tsymbaluk S. The features of physical and psychological components of student`s quality life who are engaged in kickboxing and yoga. *Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki*: Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Częstochowa, 2-4.12.2016), str.10. *Особистий внесок: проаналізовано якість життя студентів, які регулярно займаються спортивно-оздоровчою діяльністю*. (0,12 д. а., особисто автора – 0,03 д. а.).
12. Цимбалюк С.М. Фізична активність та стан здоров'я студентів вищих навчальних закладів України. *Фізична активність і якість життя людини*: збірник праць Міжнародної науково-практичної конференції (с. Світязь, 14–16 червня 2017 р.). Луцьк: СЛУ імені Лесі Українки, 2017. С. 118. (0,10 д. а.).
13. Цимбалюк С. М. Зміна ролі держави в економічному розвитку сфери фізичної культури та спорту. *Проблеми розвитку соціально-економічних систем у національній та глобальній економіці*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 5 червня 2021 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2021. С. 37–39. (0,15 д. а.).
14. Цимбалюк С. М. Сфера фізичної культури та спорту у системі розвитку людського капіталу. *Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 28 травня 2021 р.). Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 225–227. (0,14 д. а.).

15. Цимбалюк С. М. Роль ОМС у розвитку спортивно-оздоровчої сфери в територіальних громадах. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти*: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 30-річчю незалежності України (м. Миколаїв, 23–24 червня 2021 р.). Миколаїв: МНАУ, 2021. С. 60–63. (0,23 д. а.).

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Цимбалюк С. М. Сучасні підходи до характеристики терміну «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 4 (36). С.88–94. (0,59 д. а.).

17. Tsymbaliuk S. Forming a healthy student lifestyle as a part of health culture [Формування здорового способу життя студента як складової культури здоров'я]. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр.* Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. № 1 (37). С.106-113. (0,68 д. а.).

18. Цьось А. В., Касарда О. З., Пантик В. В., Бычук И. А., Цимбалюк С. Н. Состояние физической активности студенток высших учебных заведений. Здоровье для всех: сборник науч. статей VII Международной научно-практической конференции (г. Пинск, 18–19 мая 2017 г.). С. 29–30. Особистий внесок: проаналізовано чинники, які впливають на активність спортивно-оздоровчої діяльності окремих груп населення. (0,37 д. а., особисто автора – 0,07 д. а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ	26
1.1. Економічна сутність і функції спортивно-оздоровчої сфери регіону ...	26
1.2. Світовий досвід щодо організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери.....	46
1.3. Концептуально-методичний підхід до забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону	69
Висновки до розділу 1	90
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	94
2.1. Характеристика передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні.....	94
2.2. Аналіз розвитку спортивно-оздоровчої сфери України з урахуванням його сталості.....	118
2.3. Оцінка сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України	133
Висновки до розділу 2	153
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ.....	155
3.1. Інтегральна оцінка та визначення стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону	155
3.2. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання	177
3.3. Рекомендації щодо сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації	195
Висновки до розділу 3.....	210
ВИСНОВКИ	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	218
ДОДАТКИ	239

ВСТУП

Актуальність теми. Роль спорту у сприянні розвитку та миру відображено в підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Світовою спільнотою визнано, що спортивно-оздоровча сфера є стратегічно важливою для забезпечення соціально-економічного зростання, підвищення якості життя населення та досягнення перспектив сталого розвитку сучасних країн. Значимість розвитку спортивно-оздоровчої сфери набуває особливої ваги в період пандемії COVID-19, необхідності зміцнення здоров'я населення й поширення здорового способу життя.

Поряд із соціальними результатами у розвинутих країнах світу спортивно-оздоровча сфера є ваговою складовою економіки країн і регіонів, що забезпечує значні надходження до місцевих бюджетів. На сьогодні в Україні економічний потенціал фізичної культури та спорту нереалізований у повній мірі. За таких умов принципового значення набувають питання налагодження ефективних взаємодій між учасниками спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України задля системного вирішення наявних проблем і досягнення не лише соціальних ефектів, але й отримання економічних вигод.

Враховуючи це, спектр стратегічних напрямів розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні, визначений у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, потребує розширення та узгодження з глобальними рішеннями, доведення до рівня регіонів й окремих територіальних громад. Особливої актуальності набувають питання розробки концептуальних засад і рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України.

Теоретичні та прикладні положення сталого розвитку регіонів відображено у наукових працях Ю. Барського, І. Вахович, М. Войчука, В. Павлова, Н. Павліхи, І. Сторонянської, Н. Хомюк, І. Цимбалюк, С. Щеглюк. Значення фізичної культури та спорту у досягненні цілей сталого

розвитку та підвищенні якості життя населення розкрито у роботах Н. Белікової, К. Богатирьова, Я. Вонсика, Є. Приступи, А. Цюся. Дослідження проблем формування механізмів управління спортивно-оздоровчою сферою, піднесення її економічної ролі здійснили такі вчені, як Ю. Леонова, О. Полінкевич, І. Стахів, М. Стегней та інші. Незважаючи на достатній методологічний базис наявних розробок, проблематика визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону потребує поглибленого дослідження. Реформа децентралізації в Україні перенесла акценти розвитку спортивно-оздоровчої сфери на місцевий рівень. З огляду на це, постає необхідність наукового обґрунтування теоретико-методичних й практичних засад організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Наведені положення зумовили актуальність, наукову та практичну цінність дисертаційної роботи, основні цілі й завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Основні результати дисертаційної роботи отримано в процесі безпосередньої участі автора у здійсненні науково-дослідної роботи Лабораторії проєктів та ініціатив і кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Волинського національного університету імені Лесі Українки в рамках виконання держбюджетних тем «Регіональні ринки в умовах європейської інтеграції: механізми конкуренції та конвергенції» (державний реєстраційний номер 0118U001094) – проведено аналіз ринку спортивно-оздоровчих послуг у регіонах України; «Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання» (державний реєстраційний номер 0120U102632) – розкрито стратегічні пріоритети сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України на засадах інклюзивного зростання та розроблено механізм сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Відповідно до визначеної мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

- розкрити економічну сутність і функції спортивно-оздоровчої сфери регіону;
- узагальнити світовий досвід щодо організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери;
- обґрунтувати концептуально-методичний підхід до сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону;
- охарактеризувати передумови сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України;
- проаналізувати розвиток спортивно-оздоровчої сфери України з урахуванням його сталості;
- здійснити оцінку сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України;
- провести інтегральну оцінку та визначити стратегічні орієнтири сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону;
- удосконалити організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання;
- розробити науково-практичні рекомендації щодо сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації.

Об'єктом дослідження є процеси організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні засади організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Методи дослідження. Теоретичним підґрунтям дослідження є фундаментальні положення економічної теорії та сталого розвитку, класичних і сучасних теорій регіональної економіки й інклюзивного зростання. Розробка теоретико-методичних і прикладних засад організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону здійснювалася на основі просторового та системного підходів, які уможливили комплексний розгляд цих процесів із врахуванням впливу на них реформи децентралізації.

У процесі дослідження застосовувалися загальноприйняті в економічній науці методи: діалектичний, пізнання, теоретичного та порівняльного аналізу – для визначення економічної сутності та розкриття функцій спортивно-оздоровчої сфери регіону (п. 1.1), узагальнення світового досвіду щодо організаційно-економічного забезпечення її сталого розвитку (п. 1.2); абстрактно-логічний, аналізу, синтезу та узагальнення – для удосконалення концептуально-методичного підходу до забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону (п. 1.3); системного аналізу, статистичний та графічний – для визначення передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах (п. 2.1); економіко-статистичний, графічний, кореляційно-регресійного аналізу – для аналізу розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України з урахуванням його сталості (п. 2.2.); групування, економіко-статистичний, графічний – для оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України (п. 2.3.); інтегрального аналізу та наукового узагальнення – задля інтегральної оцінки та визначення стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону (п. 3.1); структурно-логічного аналізу та синтезу – для вдосконалення організаційно-економічних засад сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону (п. 3.2, 3.3).

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, укази Президента України, міжнародні нормативно-правові документи;

інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях; наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів; офіційні матеріали Державної служби статистики України та Міністерства молоді та спорту України; електронні ресурси, представлені в мережі Internet; результати власних досліджень здобувача, аналітичні розрахунки, здійснені під час виконання роботи.

Наукова новизна одержаних результатів і особистий внесок дисертанта полягають у поглибленні теоретичних засад, обґрунтуванні необхідності та розробленні напрямів удосконалення організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Основні положення дисертації, що визначають її новизну й виносяться на захист, полягають у такому:

удосконалено:

- теоретичні засади розкриття економічної сутності спортивно-оздоровчої сфери регіону як сукупності відносин між господарюючими суб'єктами, громадськими організаціями, населенням, державними й місцевими органами управління, яка, на відміну від існуючих дефініцій, охоплює процеси, що відбуваються в регіоні як у нематеріальному (надання спортивно-оздоровчих послуг), так і матеріальному виробництвах (розбудова спортивно-оздоровчої інфраструктури, виробництво спортивного обладнання) задля задоволення попиту населення у фізичній культурі та зміцненні здоров'я, наслідком чого є досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, синергетичний ефект від яких полягає у зростанні рівня добробуту та якості життя населення регіону;

- концепцію сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, в основу якої, на відміну від існуючих, покладено ідею досягнення цілей сталого розвитку, адаптації до умов децентралізації та запровадження принципів інклюзивного зростання (врахування індивідуальних потреб людини, залучення максимальної кількості населення до спортивно-оздоровчої діяльності, створення рівних можливостей для особистісного розвитку та доступу до спортивної інфраструктури) задля збільшення рівня

зайнятості й продуктивності, поширення здорового способу життя та зміцнення здоров'я;

- методичний підхід до діагностики сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, котрий, на відміну від наявних, охоплює комплексний аналіз організаційно-правових, економічних, соціально-демографічних і природно-екологічних передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери на рівні регіонів і країни в цілому та отриманих в результаті її функціонування економічного, соціального, оздоровчого ефектів, що дає змогу визначити особливості спортивно-оздоровчої сфери в окремому регіоні країни та обґрунтувати стратегічні орієнтири її сталого розвитку;

- організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, який, на відміну від існуючих, спрямований на досягнення економічної, соціальної та оздоровчої інклюзії населення регіону на основі використання системи методів та інструментів цілеспрямованого впливу на суб'єкти спортивно-оздоровчої діяльності в регіоні й збільшення кількісних і якісних показників її сталого розвитку, що відображають стан спортивно-оздоровчої інфраструктури, економічні результати підприємницької діяльності, соціальні ефекти від підвищення рівня фізичної культури й зміцнення здоров'я населення, екологічну стабільність в регіоні;

дістали подальший розвиток:

- теоретичне обґрунтування організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери із врахуванням світового досвіду, що ґрунтується на застосуванні переваг існуючих організаційно-економічних моделей, а саме: комплексна цілеспрямована взаємодія із наддержавними інституціями спортивного спрямування; оптимальне поєднання державного регулювання із децентралізованим управлінням, що обумовлює вагому роль місцевих органів самоврядування в розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону; комерціалізація та

видовищність спортивно-оздоровчої діяльності, що забезпечує її самоокупність;

- науковий підхід до визначення стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, що передбачає порівняння інтегральних показників сприятливості передумов та рівня сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери на основі побудови відповідної матриці, що уможливорює врахування специфіки кожного регіону для формування регіональних і місцевих програм розвитку спортивно-оздоровчої діяльності;

- науково-практичні рекомендації щодо сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації на основі побудови регіональних спортивно-оздоровчих кластерів задля налагодження співпраці між громадськими організаціями спортивно-оздоровчого спрямування, представниками бізнесу, населенням громад і використання можливостей акумулювання й розпорядження коштами органів місцевого самоврядування та спрямування їх на розвиток фізичної культури, спорту й оздоровлення в регіоні.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значимість одержаних результатів полягає в розробці науково-прикладних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Результати дослідження, методичні й практичні рекомендації, отримані в процесі виконання дисертації, підтверджено довідками про впровадження в роботу органів державного та регіонального управління, місцевого самоврядування, громадських організацій, зокрема: Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської обласної державної адміністрації (довідка № 520/03-12/2-21 від 17.07.2021 р.), Департаменту молоді та спорту Луцької міської ради (довідка № 32-11/158 від 24.06.2021 р.), Зимнівської сільської ради Володимир-Волинського району Волинської області (№ 483 від 02.07.2021 р.); Громадської організації «Клуб традиційних бойових мистецтв «Фудо» (довідка № 8 від 10.06.2021 р.),

Громадської організації «Інститут транскордонних ініціатив» (довідка № 14 від 20.11.2020 р.).

Основні теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації впроваджено в навчальний процес Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів і викладання дисциплін «Регіональна економіка», «Інклюзивна економіка», «Філософія сталого розвитку», керівництві науково-дослідними роботами студентів (довідка № 03-28/04/1938 від 09.07.2021 р.).

Теоретико-методичні положення дисертаційної роботи можуть бути використані для прийняття практичних рішень керівниками та спеціалістами, органами державного й регіонального управління, місцевого самоврядування для опрацювання сучасних підходів до управління сталим розвитком спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, представлені в роботі, отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача, про що вказано в переліку наукових праць.

Апробація результатів дисертації. Основні результати, положення та висновки дослідження обговорено й схвалено на 11 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 2016 р.); «Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki» (Częstochowa, 2016 r.); «Здоровье для всех» (Пінськ, 2017 р.); «Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki» (Częstochowa, 2017 r.); «Фізична активність і якість життя людини» (Світязь, 2017 р.); «Сучасні тренди підготовки фахівців з управління проектами та програмами» (Луцьк, 2018 р.); «Сталий інклюзивний розвиток регіону в умовах децентралізації» (Луцьк, 2021 р.); «Розумне місто як сучасний тренд сталого просторового розвитку» (Луцьк, 2021 р.); «Проблеми розвитку соціально-економічних

систем у національній та глобальній економіці» (Київ, 2021 р.); «Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів» (Херсон, 2021 р.); «Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти» (Миколаїв, 2021 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць: 6 статей у наукових фахових виданнях України, у т. ч. 4 – у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз; 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав (з них одна індексується у наукометричних базах Web of Science та Scopus (Q2)); 6 публікацій апробаційного характеру і 3 публікації, що додатково відображають наукові результати дослідження. Загальний обсяг публікацій 8,7 друк. арк., із яких 7,39 друк. арк. належать особисто автору. Публікації відображають результати досліджень за усіма розділами.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 176 найменувань і додатків. Основний обсяг дисертаційної роботи складає 200 сторінок, включаючи 30 таблиць, 44 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

1.1. Економічна сутність і функції спортивно-оздоровчої сфери регіону

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку основне місце відводиться людині, її потребам, стану здоров'я, можливостям для саморозвитку. У відповідь на це усе більшої ваги набувають питання фізичного виховання та спорту. Саме ці дві категорії формують імідж країни, відображають загальний рівень її розвитку. Адже дбайливе відношення до власного здоров'я, дисципліна та дотримання розпорядку життя вчать взаємодіяти з іншими людьми, відволікають від шкідливих звичок, зменшують рівень захворюваності, підвищують організованість та продуктивність праці, тобто мають комплексний соціально-економічний ефект, що проявляється у зростанні активного і конкурентоспроможного покоління, підвищенні якості життя населення.

У XX столітті людиноцентриські тенденції соціально-економічного зростання стимулювали інтерес до здорового способу життя та фізичного виховання. Відбулися процеси, які зробили спорт і фізичну культуру важливим сектором економіки багатьох країн. Це актуалізує дослідження сутності, складових і економічної ролі спортивно-оздоровчої сфери України задля формування нової концепції її розвитку, яка б відповідала трансформаціям у розподілі владних повноважень й визначеним цілям національного та регіонального розвитку.

Розвиток фізичної культури та спорту є одним із ключових чинників соціально-економічного зростання будь-якої країни. Його значимість обумовлюється як соціальним ефектом, який полягає у зміцненні здоров'я населення та поширенні здорового способу життя, що у період пандемії COVID-19 набуває особливої ваги, також сприяє підвищенню працездатності, забезпечує додаткові робочі місця та стимулює зайнятість населення; так і економічними результатами від розвитку підприємницької діяльності та надання спортивних послуг населенню. Як складова частина економіки регіонів сфера фізичної культури і спорту впливає на формування його конкурентоспроможності, бере участь у створенні доданої вартості, визначає рівень добробуту населення регіону. Отже, розвиток сфери фізичної культури і спорту як важливий показник якості життя та рівня людського розвитку має важливе економічне та соціальне значення.

В економіці України спортивно-оздоровча сфера залишається винятково важливою ланкою, яка визначає ефективність функціонування господарства країни та її регіонів, рівень добробуту людей та його фізичне здоров'я. Проте застосування поняття «спортивно-оздоровча сфера» вимагає більш чіткого розуміння його сутності, що сприятиме формуванню загального уявлення про можливості активізації її розвитку та посилення ролі у структурі економіки країни й регіонів.

Фізична культура, спорт та здоров'я, як важливі складові якості життя населення, завжди привертали увагу науковців. Традиційними й найбільш поширеними є дослідження фізіологічних, педагогічних і виховних аспектів занять фізичною культурою та спортом. Зокрема, дослідженням фізичного виховання та ролі фізкультурно-оздоровчих технологій у цьому процесі, визначенню сутності спортивно-оздоровчої діяльності присвятили свої роботи Н. М. Винник [18], Л. М. Рибалко [93], А. Т. Ціпов'яз, В. В. Бондаренко [137]. Останнім часом набуває значного наукового інтересу проблематика ефективного управління спортивно-оздоровчою сферою, вивчення її економічної ролі та впливу на досягнення сталого розвитку.

Дослідженням економічних аспектів спортивно-оздоровчої сфери займалися К. О. Богатирьов [108], Ю. О. Леонова [52; 53], І. М. Стахів [105], М. І. Стегней [108], Н. С. Танклевська [112] та ін. Особливості регіонального розвитку, у тому числі стану спортивної інфраструктури регіонів висвітлені у працях Н. В. Павліхи, І. О. Цимбалюк [63; 65–67; 122] та ін. Водночас, не применшуючи здобутки вказаних вчених, зауважимо розрізненість і різноспрямованість наявних напрацювань, що обумовлює необхідність розширення міждисциплінарних досліджень сутності та визначення економічної ролі спортивно-оздоровчої сфери, зокрема для соціально-економічного розвитку регіону.

Сфера фізичної культури та спорту відіграє значну роль у формуванні здорового способу життя населення, зростання продуктивності праці, є складовою економіки країни та її регіонів. Спортивно-оздоровча сфера дозволяє досліджувати низку соціально-економічних аспектів, серед яких пропагування здорового способу життя, профілактика важких захворювань, покращення рівня життя населення, спортивно-оздоровчий відпочинок, до якого можна віднести зелений туризм, за рахунок чого її можна віднести до діяльності, яка забезпечує цілі сталого розвитку.

У сучасній науці здоров'я розглядається як найвища цінність, що виступає одночасно передумовою та показником розвитку суспільства, прогресу соціальної системи в цілому й особистості зокрема [58]. Стан здоров'я населення обумовлює сучасний економічний, політичний, культурний рівень кожної країни.

Термін «здоров'я» все частіше зустрічається у нормотворчій діяльності органів влади, державних і міжнародних організацій з охорони здоров'я, наукових публікаціях. При цьому, єдиного загальноприйнятого визначення здоров'я на сьогодні немає.

Серед нормотворчих документів світового рівня найбільш поширеним є визначення сутності здоров'я в преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1948 р.), в основі якого лежить принцип глибокої єдності фізичного, психічного та соціального здоров'я. Згідно з визначенням

ВООЗ не відсутність хвороби, а стан повного благополуччя людини складає зміст здоров'я.

Науковці утрудняються з однозначною відповіддю, формулюючи безліч трактувань, що суттєво розрізняються. Зауважимо, що збереження такої диференціації думок є об'єктивним наслідком широкої сфери застосування цієї дефініції, та появою все нових чинників і вимог до рівня формування здоров'я, продиктованих розвитком цивілізації.

Відтворити усі існуючі на сьогодні визначення «здоров'я» досить важко, доцільніше згрупувати їх, виявивши спільні та відмінні ознаки. Так, у підходах до трактування «здоров'я» науковці звертають увагу на різні його особливості та прояви, що доводить міжгалузевий характер цього поняття (рис. 1.1).

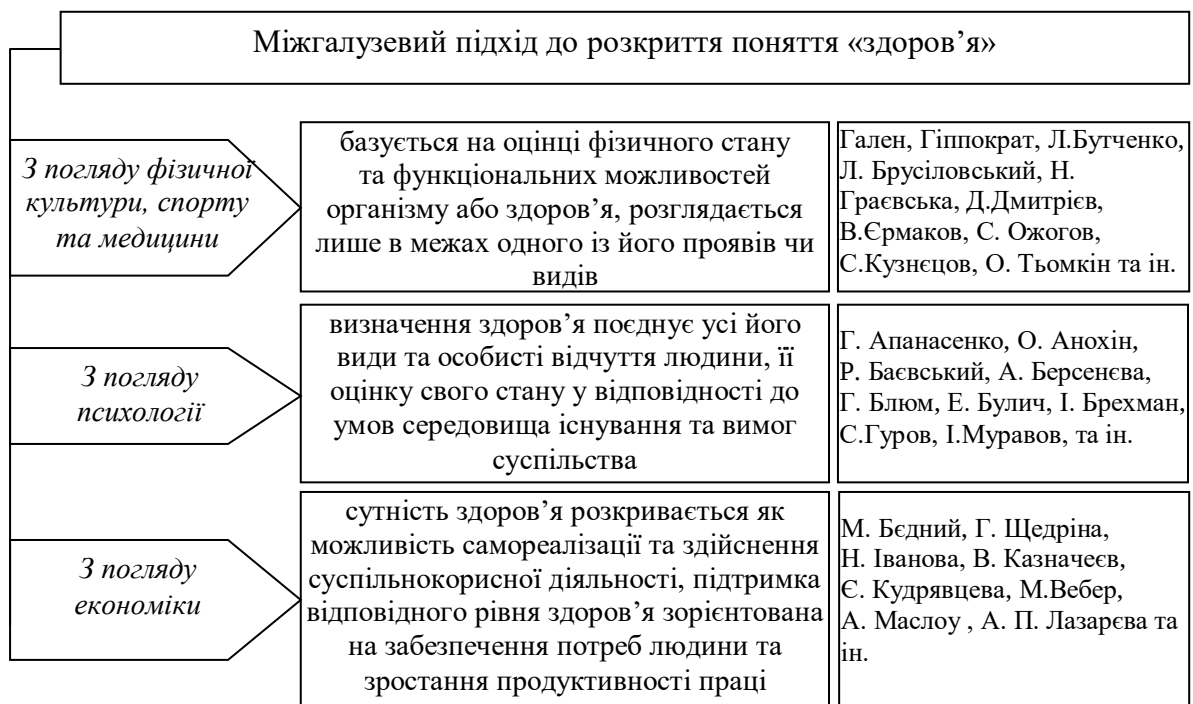

Рис. 1.1. Міжгалузевий характер сутності поняття «здоров'я»

**Систематизовано дисертантом.*

Зважаючи на міжгалузевий прояв цієї сфери, дослідженням особливостей її функціонування займалися учені різних галузей, досліджуючи її оздоровчий, фізіологічний, виховний, економічний та інші

аспекти. Варто наголосити, що основною і загально визнаною є здоров'я формуюча функція спортивно-оздоровчої сфери, яка значною мірою і обумовлює її комплексний вплив на інші галузі економіки.

З погляду фізичної культури, спорту та медицини підхід до визначення «здоров'я» можна охарактеризувати як вузькоспрямований, він відрізняється прагненням обмежити сферу застосування терміну «здоров'я» виключно сферою фізичного розвитку та функціонального стану організму. До цього підходу можна також віднести визначення окремих видів здоров'я, що подаються авторами внаслідок дослідження різних сфер його прояву – психологічне здоров'я, соціальне здоров'я, духовне здоров'я та ін. Цей підхід використовується у працях давніх філософів, словниках з медицини.

Визначення, сформульовані з таких позицій, акцентують увагу на фізичному здоров'ї, відсутності хвороб та підкреслюються досконалість саморегуляції організму, гармонію фізіологічних процесів і, як наслідок, його здатність адаптуватись до мінливих негативних чинників середовища.

Поряд з нормальною структурою та відсутністю проявів хвороби, А. Чоговадзе, Л. Бутченко, Н. Граєвська відзначають, що важливим критерієм здоров'я є здатність організму найбільш ефективно використовувати свої біологічні можливості, швидко і адекватно адаптовувати свою діяльність відповідно до навантажень. Саме цим і визначається стійкість організму, запас життєвих сил, тобто рівень здоров'я людини [102, с. 13]. У своїй праці вони доводять, що важливе значення для оцінки рівня здоров'я мають фізичний розвиток, функціональний стан і фізична підготовленість молодих людей.

Другий підхід (з погляду психології) до трактування сутності здоров'я акцентує на особистих відчуттях людини та її оцінці свого стану у відповідності до умов середовища існування та вимог суспільства. За своїм контекстом тут формуються більш розгорнуті, ніж у першому підході, визначення.

Здоров'я визначається гармонійним поєднанням фізичного, психологічного стану та самопочуття людини, як повноцінного члена суспільства. Стверджується, що соціальна та психологічна гармонія людини, доброзичливі стосунки з іншими людьми, з природою і самим собою є основою формування здоров'я [14]. В деяких визначеннях здоров'я подається як системна цілісність психологічної, фізичної та духовної складових. Здоров'я згідно другого підходу передбачає добре самопочуття, душевний комфорт, стан, коли людина відчуває себе здоровою та щасливою.

Е. Булич, І. Муравов у своєму визначенні здоров'я вказують на поєднання фізичного і психоемоційного благополуччя: «Здоров'я – динамічний стан найбільшого фізичного і психоемоційного благополуччя, в основі якого лежить гармонійне співвідношення взаємопов'язаних функцій та структур, що забезпечуються високим енергетичним рівнем організму за найменшу ціну адаптації його до умов життєдіяльності» [154]. Біосоціальний аспект відзначає Г. Апанасенко, відповідно до якого здоров'я людини є результатом провідних мотивів його життєдіяльності й світовідчуття в цілому [4].

З погляду економіки, що відповідає третьому підходу, пріоритетом формування здоров'я визначаються цілі досягнення відповідного його рівня – самореалізація особистості, виконання соціальних та біологічних функцій, здійснення суспільно корисної діяльності. За своїм контекстом дані визначення є багатшими, ніж ті, що використані в попередніх підходах, містять цільові орієнтири, перспективні вимоги до формування відповідного рівня здоров'я. Крім того, вони зайвий раз акцентують увагу на досить високому його значенні, підкреслюючи, що здоров'я є обов'язковою умовою задоволення потреб вищого рівня – самореалізації людини – та є чинником суспільного прогресу. Здоров'я трактується не лише як стан організму, а й як стратегія життя людини. Воно є мірою соціальної активності, ставлення людського індивіда до світу та надає можливість виконувати свої біологічні й соціальні функції.

У рамках даного підходу сформулювали свої визначення М. Вебер, Н. Іванова, А. Маслоу та ін.

Так, визначення, сформоване Н. Івановою, подається в контексті соціальної саморегуляції, відповідно до чого здоров'я накладає на людину відповідальність за власні вчинки: здоров'я – це нормальний стан повного фізичного і духовного благополуччя, а також соціальної саморегуляції, що означає не тільки здатність особистості передбачати результати своєї діяльності з формування здорового способу життя, а й відповідати за неї [41].

М. Вебер акцентує на тому, що здоров'я є проблемою свідомості й розумного способу життя кожного окремо, гармонії розуму та почуттів.

В. П. Казначеев, поряд із іншими показниками здоров'я, застосовує оцінку рівня працездатності та соціальної активності людини. Автор розглядає можливу ієрархію потреб (цілей) у людини, вказуючи, що на першому місці стоїть «...виконання соціально-трудоваї діяльності при максимальній тривалості активного життя...» [43]. Здоров'я повинне вести до самоствердження людини і розвитку суспільства.

Незважаючи на наявні відмінності у трактуванні, більшість авторів сходяться на тому, що здоров'я не є сталою величиною, його стан може змінюватись під дією низки чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру. Відтак, здоров'я можна розглядати як об'єкт управління, цілеспрямоване маніпулювання яким дасть можливість досягнути необхідного рівня розвитку особистості та суспільства в цілому.

Створення здорових умов існування людини – це пасивно-захисний шлях формування здоров'я. Активна позиція оздоровлення ґрунтується на системі валеологічних знань щодо суті індивідуального здоров'я, здатності людини управляти ним, тобто формувати, розвивати і закріплювати його та практично реалізується у веденні здорового способу життя [24]. Ми відстоюємо думку, що саме виховання є вихідною ланкою становлення культури здоров'я, яка, впливаючи на поведінку людини і її спосіб життя, визначає, в кінцевому підсумку, рівень потенційного здоров'я людини [132].

Культура здоров'я – це окремий аспект загальнолюдської культури, який відображає рівень освіченості людей у сфері їх життєдіяльності, ставлення людей до власного здоров'я. Виражена тенденція до погіршення стану здоров'я населення впродовж останніх років значною мірою обумовлена відсутністю свідомого ставлення до власного здоров'я, розуміння його значення для себе та свого майбутнього. Вирішити назрілу проблему можливо лише змінивши спосіб життя, виділивши в пріоритеті здоров'язбережувальні орієнтири [174].

За умов поширення людиноцентриських моделей розвитку наявність значного соціального ефекту сфери фізичної культури і спорту на зміцнення здоров'я населення та підвищення працездатності робить її базовою – такою, що визначає розвиток усіх інших сфер, у яких задіяна людина. Від рівня розвитку спортивно-оздоровчої сфери напряму залежить якість *людського капіталу*, що характеризується здоров'ям населення, освітою і культурою, якісною і продуктивною працею, якістю життя.

Роль людського капіталу в забезпеченні ефективного функціонування економічної системи, її інтенсивного розвитку беззаперечна – він є найціннішим ресурсом, одночасно вхідним і кінцевим векторами соціально-економічного розвитку. Відтак, активізація потенціалу людини є найпотужнішим фактором підвищення конкурентоспроможності, базовою передумовою досягнення економічного зростання держави. Переорієнтація економіки на людський розвиток повинна стати найважливішою характеристикою майбутньої стратегії соціально-економічного зростання.

Виходячи з цього, науковці все більшу увагу приділяють вивченню людського капіталу, його формуванню, розвитку, відтворенню, збереженню і реалізації. Згідно підходів різних науковців, що займались проблемою теоретичної ідентифікації сутності та практичних аспектів розвитку людського капіталу, він становить собою інтегральне соціально-економічне поняття, що набуло багатфакторного характеру. Як термін «людський капітал» ввів у науковий обіг американський економіст Т. Шульц.

Формування людського капіталу за твердженням науковця полягає у розвитку здібностей та знань, які надаються освітою, набуваються із практичним досвідом роботи, підкріплюються зміцненням здоров'я та зростаючим запасом економічної інформації [5]. Ядром теорії людського капіталу визнається усвідомлення необхідності цілеспрямованого інвестування в людину, що сприяє формуванню й розвитку якості знань. Розвиток людського капіталу потребує відповідних інвестицій, серед яких Г. С. Беккер [152] виділяв витрати на освіту, підготовку та перепідготовку кадрів на виробництві; комп'ютерну підготовку; технологічні інновації, а також вказував на необхідність фінансування охорони здоров'я, екології і сфери фізичної культури та спорту.

Також зауважимо підхід А. П. Лазаревої [51], яка серед трьох основних груп інвестицій в людський капітал називає інвестиції в охорону здоров'я: фізичне і психічне здоров'я людини, які охоплюють витрати на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, покращення житлових умов. Дві другі групи включають витрати на освіту та трудову міграцію задля подолання безробіття [71]. Як компоненту людського капіталу, поряд із інтелектуальним, мистецьким капіталами та капіталами освіти й рекордних досягнень, Шутаєва О. О. [144] виділяє капітал здоров'я, наявність якого забезпечує повноту творчої діяльності, її силу і дієвість. Ці складові взаємодоповнювальні та взаємозалежні, так фізичне та моральне здоров'я суттєво впливає на інтелект людини, її здатність до продуктивної діяльності.

Підсумовуючи існуючі погляди можемо виділити три основні складові системи формування людського капіталу, а саме: система освіти; система набуття професійних компетентностей; система збереження фізичних сил і здатності до продуктивної діяльності. Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному і соціальному прогресу суспільства є одним із основних завдань сфери фізичної культури і

спорту, а її розвиток є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей [90]. Саме фізична культура виступає в якості відповідного матеріально-фізичного фундаменту розвитку людського капіталу. Вирішуючи не лише завдання фізичного розвитку й здоров'я людини, а й інші соціальні функції в області політики, моралі, етики та естетики. Вона є засобом етичного, естетичного, морального виховання особистості, залучає до фізичної культури різні прошарки населення, сприяє соціалізації людини та формування у неї відповідної системи цінностей, що сприяє розвитку людського капіталу на засадах інклюзивного зростання [120].

Отже, спортивно-оздоровча сфера відіграє важливу роль у формування людського капіталу, сприяючи гармонійному розвитку і формуванню людини, забезпечуючи її залученість до суспільних процесів й продуктивної діяльності. Це обумовлює необхідність розвитку сфери фізичної культури та спорту, реалізації відповідних інвестиційних програм, що на сьогодні є нагальним завданням усіх рівнів влади та місцевого самоврядування [133].

У науковій та спеціальній літературі досить тісно переплітаються такі поняття як «сфера фізичної культури та спорту», «фізкультурно-оздоровчі послуги» та «спортивно-оздоровчі послуги», «спортивно-оздоровча діяльність», «ринок спортивно-оздоровчих послуг» тощо. Часто вони вживаються науковцями як взаємозамінні, однак проведення поглибленого дослідження сутності, особливостей та економічної ролі спортивно-оздоровчої сфери як об'єкта дослідження потребує конкретизації взаємозв'язку та відмінностей між цими поняттями. Це сприятиме формуванню загального уявлення про можливості вдосконалення організаційно-економічного забезпечення спортивно-оздоровчої сфери та посилення її ролі у структурі економіки країни й регіонів.

За традиційним підходом спортивно-оздоровча сфера розглядається вченими в контексті її впливу на здоров'я та спосіб життя населення, формування відповідної культури поведінки. Згідно із цим підходом основним завданням цієї сфери є зміцнення фізичних характеристик стану

людини. Саме цей ефект і визначає ту специфіку, яка ставить галузь у ряд основоположних щодо забезпечення соціально-економічного зростання будь-якої людської спільноти.

Одним із основних нормативно-правових документів фізкультурно-спортивної спрямованості є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [90]. Він регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту, визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи у сфері фізичної культури і спорту. Самого ж визначення сфери фізичної культури і спорту Закон не містить, однак зі змісту слідує, що вона охоплює фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність суб'єктів господарювання в межах цієї сфери.

Фізкультурно-оздоровча діяльність здійснюються для розвитку фізичної культури та залучення різних груп населення до занять, вона спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя [90]. Заходи, які проводяться з цією метою визначаються законотворцем як фізкультурно-оздоровчі.

Спортивна діяльність у свою чергу здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку спорту (дитячого, дитячо-юнацького, професійного, олімпійського й неолімпійського, спорту осіб з інвалідністю тощо). Закладами фізичної культури і спорту, зокрема, є [90]: спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту закладів вищої освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю.

Цікавим у контексті нашого дослідження є визначення фізкультурно-спортивних послуг. Адже економічна сутність спортивно-оздоровчої сфери проявляється перш за все у процесі надання послуг щодо задоволення потреб

населення у руховій активності та зміцнені здоров'я. Відповідно до Закону [90] фізкультурно-спортивними послугами є організація та проведення фізкультурно-оздоровчої діяльності, фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю та підготовки спортсменів з різних видів спорту, визнаних в Україні. Таким чином окремо виділяються послуги з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб зі інвалідністю, що посилює інклюзивний підхід до визначення фізкультурно-спортивних послуг.

Поняттям «сфера фізичної культури та спорту» оперує також Стратегія розвитку фізичної культури та спорту на період до 2028 р. [110]. Можна відмітити, що метою її реалізації поряд із формуванням культури здорового способу життя, є збільшення рухової активності населення та розвиток *спортивно-оздоровчої інфраструктури*, а також завдання щодо створення позитивного спортивного іміджу України.

Загалом зауважимо, що бачення сфери фізичної культури і спорту, відображене у законодавчій базі України, робить суттєвий акцент на виховних моментах у її функціонування – фізичному вихованні населення та фізичній підготовці. Водночас, задля визначення економічних ефектів більшої уваги потребує діяльність, яка приносить економічний ефект суб'єктам господарювання, що надають спеціалізовані спортивні та спортивно-оздоровчі послуги, задовольняють потреби населення у руховій активності.

Розглядаючи наукові підходи різних вчених, що займалися дослідженням проблем підвищення рухової активності, розвитку фізичної культури населення та оздоровлення засобами фізичних вправ зауважимо, що поняття фізкультурно-оздоровчої та спортивно-оздоровчої діяльності досить часто ототожнюються, однак кожен автор акцентує увагу на різних особливостях.

Зокрема, Н. М. Винник порівнюючи спортивно-оздоровчу та фізкультурно-оздоровчу діяльність стверджує, що данні поняття є схожі за визначенням і трактує їх як педагогічний процес, процес спортивного

оздоровлення, специфічну культуру особистості, систему масових заходів, регульовану фізичну активність, розвиток відповідальності, мотивації [18, с. 46].

До аналогічних висновків щодо споріднення понять фізкультурно-оздоровчої та спортивно-оздоровчої діяльностей привели результати досліджень М. Л. Рибалко [93, с. 94–102]. Вивчаючи роль фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів авторка зазначає, що фізкультурно-оздоровча діяльність спрямована на збереження й зміцнення здоров'я людини у навчально-виховній та соціально-побутовій сферах. Більшість науковців фізкультурно-оздоровчу діяльність трактують як соціальний процес, що виражений у фізичних діях, сприяє зміцненню здоров'я, оволодінню фізичною культурою.

Водночас, у дослідженнях економічного спрямування, зокрема вивчення ринку спортивно-оздоровчих послуг Ю. О. Леонова та В. В. Бондар [53] розкривають теоретичний зміст поняття «спортивно-оздоровча сфера», акцентуючи увагу на основних її характеристиках, що спрямовані на вирішення соціально-економічних проблем: об'єднання суспільства, відволікання молоді від згубних звичок, профілактика захворювань, збільшення середньої тривалості та якості життя. Вони зазначають, що спортивно-оздоровча сфера покликана задовольняти потреби людей, зміцнювати здоров'я та виступає потужним економічним каталізатором, який може позитивно змінити ситуацію в Україні за належного її функціонування.

Досліджуючи сучасні концепції спортивного менеджменту Н. С. Танклевська та В. В. Вибранський [112], наголошують на тому, що спорт виконує не тільки соціальну функцію, але й економічну та політичну, він є вагомим джерелом отримання прибутку. При цьому науковці використовують поняття сфера фізичної культури і спорту та спортивна сфера як взаємозамінні. На основі цього можна дійти висновку, що у площині економічних досліджень різниця між цими поняттями не суттєва.

З економічної точки зору *фізичну культуру і спорт* правомірно розглядати як вид суспільно корисної діяльності з надання різноманітних

послуг, що належить до невиробничої сфери і тому прямо не бере участь у виготовленні матеріального продукту [75, с. 213].

Відтак, погоджуючись із висновками щодо спорідненості обох дефініцій, зауважимо, що *сферу фізичної культури та здоров'я* розглядають у тих випадках, коли для дослідження важливими є культурно-виховні аспекти: мотивація та прагнення людини до покращення власного фізичного й емоційного стану, формування світогляду культури здоров'я, здійснення освітньої діяльності. Тоді як поняття «*спортивно-оздоровча сфера*» застосовується переважно в економічних дослідженнях, у яких аналізується економічний ефект від спортивного оздоровлення, та має більш прагматичний контекст.

Значної уваги економіці спортивно-оздоровчої сфери у своїх дослідженнях приділяє І. Стахів, розглядаючи її як раціональне управління господарством, що пропонує методи розв'язання теоретичних і практичних завдань, які виникають між суб'єктами спортивно-оздоровчих відносин, пов'язаних з використанням матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів на рівні окремих спортивно-оздоровчих організацій і суспільства в цілому з метою прогнозування економічних процесів та їх регулювання [105]. Відповідно у структурі спортивно-оздоровчої сфери можемо виділити такі складові, як система управління; спортивно-оздоровча інфраструктура; спортивно-оздоровча діяльність суб'єктів господарювання на ринку спортивно-оздоровчих послуг.

До найважливіших характеристик управління спортивно-оздоровчою сферою І. Рибчич відносить прозорість управлінських процедур. Під прозорістю управлінських процедур у сфері фізичної культури і спорту розуміється: чіткість функцій органів управління фізичною культурою і спортом; відкритість підготовки і реалізації рішень у сфері управління фізичною культурою і спортом; доступ до інформації про функціонування і розвиток фізичної культури і спорту [94]. У продовження цієї думки зазначимо, що прозорість управлінських процедур повинна передбачати

залучення суб'єктів господарювання та населення громади до процесів розвитку спортивно-оздоровчої сфери, що є проявом формування інклюзивних інститутів управління в регіоні. Основний потенціал розвитку сфери фізкультурно-спортивних послуг знаходиться в координації і об'єднанні ресурсів, наявних на державному і місцевому рівнях управління. завданням розвитку спортивно-оздоровчої сфери повинне стати оптимальне поєднання державного управління зі створенням умов для ринкового регулювання соціально-економічних процесів у цій галузі, підвищення ефективності використання потенціалу громадських організацій у розвитку фізичної культури і спорту, налагодження взаємодії між центральними та місцевими органами влади, громадськими спортивними організаціями, закладами охорони здоров'я, освіти та іншими зацікавленими у формуванні здорового способу життя. Партнерство між державою і спортивним рухом призводить до формування загального курсу національної політики.

Погоджуючись із думкою низки вчених [61; 63; 172] зауважимо, що одним із пріоритетних напрямів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери на засадах інклюзивності, є формування інфраструктури сучасних і привабливих спортивних споруд за місцем проживання, у місцях масового відпочинку громадян, на базі загальноосвітніх навчальних закладів, що мають бути легкодоступними для різних верств населення, насамперед малозабезпечених.

Загалом, під *спортивно-оздоровчою інфраструктурою* розуміють сукупність спортивних та фізкультурно-оздоровчих об'єктів, таких як спортивні зали, басейни, фітнес-центри, стадіони, спортивно-оздоровчі заклади тощо, призначених для активного заняття спортом, розвитку фізичної культури та оздоровлення населення. Розвиток інфраструктури визначає конкурентоспроможність спортивно-оздоровчої сфери, якість та доступність послуг для різних верств населення, забезпечуючи її інклюзивність.

На основі проведеного теоретичного аналізу сутності та взаємозв'язку розглянутих понять пропонуємо власне бачення категоріальної структури спортивно-оздоровчої сфери в економіці регіону (рис. 1.2).

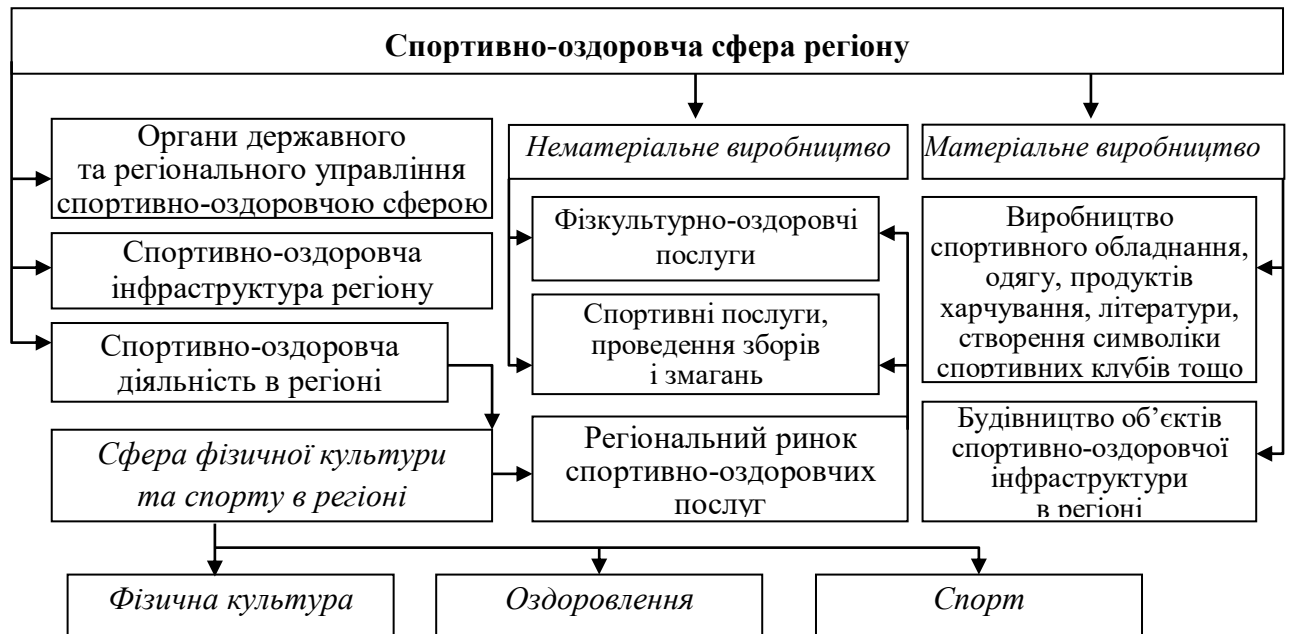

Рис. 1.2. Взаємозв'язок понять і категоріальна структура спортивно-оздоровчої сфери в економіці регіону

**Розроблено дисертантом.*

Економічні відносини в спортивно-оздоровчій сфері включають у себе всю сукупність господарських відносин між виробниками та споживачами з приводу продукування і надання послуг, виробництва й купівлі-продажу спортивних товарів, спортивного обладнання, продуктів харчування, видавництва спеціалізованої літератури, створення символіки спортивних клубів, а також будівництва об'єктів спортивної інфраструктури. До цієї ж сфери належать економічні взаємини між спортивними клубами, федераціями, спортивними товариствами, окремими спортсменами та тренерами, а також їх взаємодія з уболівальниками [105]. Тому важливою складовою економічних відносин спортивно-оздоровчої сфери є ринок товарів та послуг, що задовольняє попит населення у руховій активності та оздоровленні. Ринок спортивно-оздоровчих товарів та послуг дає змогу

розвитку особистості, створює умови для реалізації та пізнання власних можливостей, забезпечує умови суспільного прогресу.

Ринок спортивно-оздоровчих послуг Ю. Леонова та А. Бондар визначають як складну систему економічних відносин між виробниками та споживачами спортивно-оздоровчих послуг, щодо можливості продавця без значних додаткових витрат реалізувати послугу на найближчій для покупця (клієнта) території із забезпеченням бажаних змін (тобто досягнення позитивного ефекту в довгостроковій перспективі) на користь одержувача послуги [53]. Таке трактування враховує чинник територіальної близькості покупців та надавачів послуги для успішної її реалізації, що надає ринку спортивно-оздоровчих послуг чітких просторових меж та приналежності до конкретного регіону.

Розглядаючи спортивно-оздоровчу сферу через призму економіки варто зауважити існування *індустрії спорту* – комплексної системи спортивного бізнесу, під яким слід розуміти всю сукупність підприємств, інститутів і економічних відносин, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності щодо надання спортивно-оздоровчих послуг [8].

Рівні спортивно-оздоровчої сфери. Досліджуючи питання розвитку спортивно-оздоровчої сфери окремі науковці [137; 105; 108] розглядають її у площині відносин на двох рівнях: загальнодержавному та міжнародному; на рівні спортивних і оздоровчих організацій, клубів, федерацій та інших об'єднань із різними формами власності та джерелами фінансування. Вважаємо, що процеси децентралізації, які відбулись в Україні доводять необхідність виокремлення третього рівня – місцевого, який охоплює відносини функціонування та розвитку спортивно-оздоровчої діяльності на рівні регіонів та окремих територіальних громад. Місцеві органи самоврядування наділені достатніми повноваженнями щодо сприяння розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні шляхом визначення пріоритетів розвитку території, які зазначаються у стратегії, фінансування відповідних проектів спортивно-оздоровчого спрямування. Зокрема до повноважень органів місцевого самоврядування належать управління

зкладами фізкультури й спорту, оздоровчими закладами, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення.

Відтак, *спортивно-оздоровчу сферу регіону* пропонуємо розглядати як сукупність відносин між господарюючими суб'єктами, громадськими організаціями спортивно-оздоровчого спрямування, населенням та державними й місцевими органами управління, що відбуваються в регіоні в процесі розбудови спортивно-оздоровчої інфраструктури, виробництва спортивного обладнання та надання спортивно-оздоровчих послуг задля задоволення попиту населення у руховій активності та зміцненні здоров'я, що призводить до досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, синергетичний ефект від яких полягає у зростанні рівня добробуту та якості життя населення регіону.

Спортивно-оздоровча сфера має великий потенціал, який дозволяє внести конструктивний вклад у сталий розвиток країн і регіонів, сприяти досягненню економічної, соціальної та екологічної стійкості. Сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери – це свідомо підтримуваний розвиток, в силу чого зростає роль держави, оскільки тільки вона здатна розробити стратегічну основу планування розвитку індустрії спорту та оздоровлення [104].

Спортивно-оздоровча сфера має значний вплив на розвиток економіки країни та її регіонів. Спорт не лише підвищує якість продуктивних сил суспільства, а й як засіб соціально економічного зміцнення країни проявляється в багатьох інших сферах людської діяльності позитивно впливаючи на стан здоров'я людини, сприяє приросту людського капіталу, дієздатності та продуктивності праці населення, збільшує добробут самої країни.

Водночас за умов розвитку ринкових відносин постає проблема адаптації спортивно-оздоровчої сфери до нових соціально-економічних умов. Складні економічні умови та негативний вплив економічних криз, а також те, що тривалий період фізична культура та спорт розвивалися як периферійна галузь зумовило складний стан цієї сфери в Україні [125].

Проаналізувавши різні прояви впливу спортивно-оздоровчої сфери на соціально-економічні процеси та формування людського капіталу можемо

виділити три основні групи *функцій* [36]:

- 1) *оздоровчі*: компенсаційна, профілактична, розвиваюча, відновлення працездатності;
- 2) *соціальні*: гуманістична, активного дозвілля, соціалізації, освітньо-виховна та інформаційно-просвітницька;
- 3) *економічні*: виробнича, розширення ринку праці, сприяння економічному зростанню.

Запропонована класифікація функцій носить умовний характер, спричинений необхідністю їх детального аналізу, оскільки неможливо виділити ту чи іншу функцію в абсолютно чистому вигляді. Всі функції мають взаємопроникаючий характер, доповнюють одна одну і проявляються в єдності, але разом із цим для них характерною є певна домінуюча ознака. За цією ознакою їх відносять до однієї з наведених груп функцій.

Комплексність та багатofункціональність спортивно-оздоровчої сфери, вагомий вплив на соціально-економічне зростання обумовлює необхідність *державної підтримки розвитку* цієї галузі задля наближення її до рівня пріоритетних напрямків економіки.

Досліджуючи сучасні економічні підходи у сфері фізичної культури і спорту України, слід звернути увагу на зміну ролі держави у забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій; активне проникнення у сферу фізичної культури і спорту ринкових відносин; виникнення раніше непритаманного сфері приватного сектору; формування ринку фізкультурно-спортивних послуг [125].

В Україні прийнято Стратегію розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [110]. Її реалізацію передбачено здійснювати в три етапи: перший – 2021-2022 рр., другий – 2023-2024 рр., третій – 2025-2028 рр. Стратегією визначено п'ять ключових завдань, що охоплюють популяризацію фізичної культури і спорту; посилення уваги до підготовки спортсменів для участі у топових спортивних змаганнях, підвищення рівня і якості спортивної медицини, науковий супровід підготовки спортсменів, автономія спортивних федерацій щодо розвитку видів спорту; створення

мережі спортивної інфраструктури світового рівня, забезпечення доступності та привабливості спортивних об'єктів; цифровізація сфери фізичної культури і спорту, підтримка ініціатив у сфері спортивних ІТ-стартапів; забезпечення сфери фізичної культури і спорту кваліфікованим кадровим потенціалом. Серед очікуваних результатів реалізації прийнятої Стратегії – підвищення рівня фізичної культури населення та збільшення частки осіб, які обирають регулярну рухову активність до 30 % [111].

Інклюзивне спрямування розвитку спортивно-оздоровчої сфери komponується зі схваленою у квітні 2021 р. Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. На виконання цієї задачі затверджено План заходів, що ставить пріоритетом безбар'єрність як новий підхід до будь-якої справи.

Отже, сфера фізичної культури та спорту відіграє важливу соціальну та економічну роль у житті суспільства, визначаючи морально-психологічний стан населення, його фізичне здоров'я та продуктивність. Водночас, вона може забезпечити отримання вагомих економічних ефектів, що полягають у створенні нових робочих місць, продукуванні соціально важливих послуг, збільшенні обсягу ВВП країни [130].

Аналізуючи категоріальний апарат спортивно-оздоровчої сфери та споріднених до неї понять можна стверджувати, що усі вони базуються на поєднанні трьох базових елементів: формування фізичної культури; заняття спортом і здійснення фізичних вправ; отримання оздоровчого ефекту від рухової активності. Надання переваги тій чи іншій складовій частині цього комплексного поняття залежить від поставлених цілей та спрямування наукового дослідження.

Вважаємо, що в економічних дослідженнях більш доцільним є використання поняття спортивно-оздоровча сфера, що підкреслює ті види діяльності, які можуть приносити економічну вигоду суб'єктам господарювання, сприяти загальному економічному та соціальному розвитку території.

Як комплексне поняття спортивно-оздоровча сфера регіону охоплює відносини між органами управління різного рівня, суб'єктами господарської діяльності та населенням, що виникають із приводу розбудови спортивно-оздоровчої інфраструктури, продукування спортивних і спортивно-оздоровчих (фізкультурно-оздоровчих) послуг й задоволення потреб населення регіону в фізичній культурі, спорті та оздоровленні.

Розвиток сфери фізичної культури і спорту виступає загальним показником не тільки соціального прогресу, але й важливою умовою зростання продуктивності праці, поряд з такими чинниками як науково-технічний прогрес, підвищення кваліфікації та організації праці. Ринкові умови господарювання змінили роль держави у розвитку сфери фізичної культури та спорту та обумовили необхідність переходу суб'єктів господарювання цієї сфери на засади самоокупності та самофінансування. Важливою складовою розвитку сфери фізичної культури і спорту є організація спільної діяльності фізкультурно-спортивних організацій, органів місцевого самоврядування, установ та підприємств різних відомств.

За умов децентралізації особливого значення набуває наукове обґрунтування концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери, яка повинна базуватись на принципах всеохопності, досягнення цілей сталого розвитку та бути адаптованою до умов децентралізованого управління спортивно-оздоровчою діяльністю.

1.2. Світовий досвід щодо організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери

Фізична культура, спорт і оздоровлення є важливими складовими якості життя населення. Досягнення в галузі спорту піднімають престиж країни, приносять прибуток спортсменам і їх федераціям, створюють додаткові робочі місця, пропагують здоровий спосіб життя, що безпосередньо впливає на працездатність населення. Спорт на всіх своїх

рівнях є універсальним механізмом оздоровлення людей, способом їхньої самореалізації і самовираження, тому спортивно-оздоровча сфера є стратегічно важливою для забезпечення соціально-економічного зростання та досягнення перспектив сталого розвитку будь-якої сучасної держави. Задля вирішення наявних у цій сфері проблем, активізації розвитку підприємницької діяльності, розбудови спортивної інфраструктури та пошуку додаткових джерел фінансування важливим є вивчення та імплементація позитивного досвіду управління спортивно-оздоровчої сферою в розвинутих країнах світу. Дослідження у цьому напрямку набувають особливої актуальності зважаючи на негативний вплив кризи, що спровокована поширенням COVID 19 та необхідністю адаптації до нових викликів.

Фізична культура та спорт займають визначальну роль у п'яти ключових сегментах суспільної діяльності світового масштабу, зокрема: всебічний стійкий економічний розвиток; соціальне залучення, зайнятість та подолання бідності; ефективне використання ресурсів, охорона навколишнього середовища; культурні цінності; взаєморозуміння, мир і безпека [79]. Важливість фізичної культури та спорту в забезпеченні сталого розвитку визнана на міжнародному рівні. Низка ключових міжнародних декларацій та документів визначають використання спорту як каталізатора людського та соціального розвитку. Зокрема про це свідчать дев'ять резолюцій, прийнятих Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй між 2003 і 2014 роками. У той самий період уряди країн Європейського Союзу також послідовно підтверджували роль спорту у сприянні розвитку та миру на численних засіданнях міністрів спорту ЄС і на засіданні глав урядів Співдружності націй. Основні ключові події, що сприяли становленню розуміння спорту як важливого інструменту досягнення сталого розвитку та миру наведені у таблиці 1.1.

Основні події у становленні спорту заради розвитку та миру

Рік	Події
1978	Прийняття Міжнародної хартії фізичного виховання, фізичної активності та спорту
1990	Прийняття Конвенції про права дитини
1993	Генеральна асамблея ООН прийняла дві резолюції, які підтримують використання соціальної ролі спорту. Резолюція 48/10 проголосила 1994 рік Міжнародним роком спорту та олімпійських ідеалів, а резолюція 48/11 закликала держави-члени ООН дотримуватися Олімпійського перемир'я.
2001	Було засновано Управління ООН з питань спорту на благо розвитку та миру. Відбулось призначення першого спеціального радника ООН з питань спорту за ради розвитку та миру.
2002	Скликано Міжвідомчу робочу групу ООН зі спорту за ради розвитку та миру
2003	Створення дорадчого органу Співдружності з питань спорту. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 58/5 «Спорт як засіб сприяння здоров'ю, освіті, розвитку та миру» Публікація «Спорт заради розвитку та миру: на шляху до досягнення цілей розвитку тисячоліття» (ООН)
2005	2005 Міжнародний рік спорту та фізичного виховання, проголошений Генеральною Асамблеєю ООН. Створення Управління ООН з питань спорту заради розвитку та миру та Міжнародної робочої групи «Спорт для розвитку та миру»
2008	Публікація «Використання сили спорту для розвитку та миру: рекомендації урядам» (Міжнародна робоча група «Спорт заради розвитку та мир»)
2013	Публікація Посібника Співдружності щодо сприяння розвитку через спорт (Секретаріат Співдружності). Резолюція 67/296 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй проголошує 6 квітня «Міжнародним днем спорту заради розвитку та миру»
2015	Прийняття переглянутої Міжнародної хартії фізичного виховання, фізичної активності та спорту. Прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 70/1 Трансформація нашого світу: Порядок денний сталого розвитку до 2030 року
2016	Публікація «Спорт заради розвитку та миру» та Порядок денний сталого розвитку на 2030 рік (Секретаріат Співдружності)
2017	Управління ООН з питань спорту на благо розвитку та миру було закрито, а між Міжнародним олімпійським комітетом та ООН встановлено пряме партнерство

* Побудовано дисертантом на основі [161; 168].

Сталий розвиток й інклюзивне зростання є новітніми моделями соціально-економічного піднесення, що визнані світовою спільнотою. Знаковою подією у визначенні пріоритетів світового розвитку є проведення у 2015 р. Саміту ООН зі Сталого розвитку. На ньому було прийнято Резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року», якою проголошено, новий план дій виведення світу на

траєкторію сталого життєстійкого розвитку та визначено ключові напрями його досягнення – 17 Глобальних цілей [23]. Цілі сталого розвитку (ЦСР) є інклюзивним порядком денним, їх дотримання орієнтоване на зниження бідності та запровадження позитивних змін для людей і планети.

Сьогодні у світі спорт розвивається досить швидкими темпами. Прикладом цього є досвід провідних країн Європи, що вказує на необхідність популяризації та забезпечення доступності спортивних занять для українців. Станом на 2019 рік найвищий рівень занять спортом для всіх спостерігається у Фінляндії (80 %), достатньо високий – у Норвегії (73 %), Великій Британії (70 %) та Чеській Республіці (67 %). В Італії та Іспанії лише кожен третій охоплений спортивною діяльністю, а в Україні найнижчі показники (21 %). [32, с. 7].

Різні країни, залежно від специфіки соціально-економічного та політичного устрою, формують умови для розвитку фізичної культури й спорту, для створення, відновлення і поповнення ресурсної бази як основи функціонування. Існуюча в країні економіко-організаційна модель розвитку спортивно-оздоровчої сфери залежить від рівня державного фінансування, особливостей управління та багатьох інших факторів – типу економічної системи, рівня соціально-економічного розвитку, політичної ситуації, культурних цінностей та ін..

У контексті вивчення позитивного досвіду організації та управління спортивно-оздоровчої сфери варто проаналізувати особливості американської та європейської моделей як найбільш ефективних.

Досить яскраві особливості має *американська організаційно-економічна модель* розвитку спортивно-оздоровчої сфери, що характеризується високою мірою децентралізації, незначною участю держави в організації фізкультурно-спортивної діяльності, орієнтацією на видовищність і прибутковість спорту.

Традиційним принципом американської моделі управління спортом є децентралізація управлінських функцій як відносно різних напрямів

фізкультурно-спортивної діяльності («спорт для всіх», «спорт вищих досягнень» і «професійний спорт»), так і у межах кожного з напрямів. Відповідно до цієї моделі держава не втручається у справи спорту, при цьому підтримує діяльність спортивних клубів, федерацій і в цілому спортивного руху. Для організації спортивних заходів надається фінансова підтримка, а також підтримується розбудова інфраструктури спорту (будівництво спортивних об'єктів, підготовка спеціалізованих кадрів, проведення наукових досліджень у галузі спорту та оздоровлення, здійснення активної інформаційно-просвітницької роботи) [142].

Організаційна структура управління спортивно-оздоровчою сферою.

Так особливістю американської моделі адміністративно-правового регулювання сфери спорту є відсутність центрального органу виконавчої влади. У США не існує Міністерства спорту або інших організацій, що координують розвиток спорту, безпосередньо підпорядкованих уряду. У США управління спортивно-оздоровчою сферою досить децентралізоване та здійснюється переважно на федеральному рівні. На постійній основі федеральний орган влади США не займається розвитком спортивної сфери [35]. Відповідальність за розвиток спорту покладено в основному на спортивні ради (комітети), які діють як приватні неприбуткові організації та підтримують масовий спорт у різних формах. Головним їх завданням є підтримка спортивних організацій, клубів, команд, проведення спортивних заходів. Спортивні ради зазвичай тісно співпрацюють із місцевою владою, на основі договорів [142]. Політику розвитку спортивної сфери визначають комісії, створені при департаментах охорони здоров'я, освіти, соціальних служб тощо. Так у штаті Аляска така комісія функціонує як дорадчий органи при департаменті торгівлі та економічного розвитку. Серед напрямів діяльності такої комісії – регулювання питань щодо шкільного та студентського спорту, організація спортивних заходів, ліцензування діяльності у сфері професійного спорту та нагляд за дотриманням умов ліцензії [38].

Основними організаціями, що координують розвиток спорту в США, є Олімпійський комітет США (USOC), Національна федерація шкільних асоціацій (NFHS), Національна асоціація студентського спорту (The National Collegiate Athletic Association (NCAA)), а також Аматорський спортивний союз (Amateur Athletic Union (AAU)), Національна атлетична асоціація коледжів (NCAA), Союз любителів атлетики (AAU), професійні ліги, асоціації різних видів спорту тощо.

Найвпливовішою організацією яка здійснює фінансову та організаційну координацію аматорського спорту в США є *Олімпійський комітет* – незалежна від держави організація. У його структуру входять представники олімпійських комітетів всіх штатів, національні федерації з видів спорту (понад 40), а також національні спортивні організації.

Важливу роль у розвитку спорту вищих досягнень грають *національні спортивні федерації*, які є суб'єктами спортивного руху в США. Їх завданням є всебічний розвиток спорту, підготовка та відбір спортсменів, підтримка міжнародного іміджу країни. Співпраця із міжнародними спортивними федераціями та Міжнародним олімпійським комітетом (МОК), Всесвітньою антидопінговою агенцією сприяє підвищенню авторитету і розвитку широких повноважень представників США в рамках міжнародного спортивного руху, стимулює розвиток спорту вищих досягнень в країні.

Особливістю організації сфери спорту в США є розвинена система шкільного та студентського спорту. Основним органом управління шкільним спортом є Національна федерація шкільних асоціацій (NFHS), що об'єднує понад 20 тис. учбових закладів, проводить величезну кількість чемпіонатів з різних видів спорту. Значення Національної асоціації студентського спорту зумовлено тим, що спортсмени-студенти є домінуючою групою в загальній кількості учасників спорту вищих досягнень США. Студенти-спортсмени, що виступають за університет і показують високі спортивні результати, отримують спортивну стипендію, яка повністю покриває їх витрати на навчання і спортивну підготовку та участь у

змаганнях. Тренери успішних університетських спортивних команд є одними з найбільш високооплачуваних, отримуючи від \$3 до \$9 млн. на рік [35].

У професійному спорті США, на відміну від шкільного, студентського і олімпійського, немає загального центру управління. Основною організаційною формою управління в професійному спорті США є ліга або асоціація, які мають правовий статус комерційних приватних або акціонерних корпорацій, що займається продажем спортивних видовищ. Професійний спорт у США має яскраво виражену специфіку.

Його основним продуктом, який формує попит, є спортивне *видовище*. Якщо вид спорту стає збитковим, то він припиняє своє існування як професійний. Тому клуби, в спортивному бізнесі є партнерами. Вони слідкують за тим щоб на спортивних заходах відбувалась запекла боротьба між командами яка збирала багато вболівальників, завдяки чому провідні американські професійні спортивні клуби в фінансовому плані є стабільно прибутковими. Американський професійний спорт характеризується високорозвиненою інфраструктурою, широкою залученістю в спорт різних категорій населення, як спортсменів, так і глядачів. Розвитку спортивної індустрії сприяють низька орендна плата та різні податкові пільги.

Законодавство та інструменти державної підтримки розвитку спортивної діяльності. Що стосується державного регулювання фізкультурно-спортивної діяльності в США, то воно, в основному, обмежується законотворчістю. Всю діяльність у сфері спорту, у тому числі у спорті вищих досягнень регулює Закон «Про аматорський спорт». Відповідно до цього Закону завданням Олімпійського комітету (USOC) є стимулювання і підтримка олімпійського спорту, сприяння та практичної допомоги при зведенні нових і модернізації існуючих спортивних споруд, створення національних спортивних центрів із пропаганд спорту й ідеалів «faire play», всебічному сприянню інноваційному, дитячому і жіночому спорту, а також науковим дослідженням в сфері спорту [35; 52].

Законодавство у різних штатах є досить розрізненим. За американської моделі держава здійснює опосередковане нормативно-правове регулювання,

яке полягає у прийнятті окремих законів, які сприяють розвитку спонсорської діяльності та соціально-відповідального бізнесу, спортивним теле- і радіотрансляціям, надання державної спортивної інфраструктури в оренду професійним клубам сприяють розвитку соціальної сфери фізичної культури і спорту. Інструментом розвитку спортивної сфери в США є часткове ослаблення податкових режимів. Прикладом тому є звільнення Олімпійського комітету США від оподаткування. У деяких випадках здійснюється пряма фінансова підтримка національної олімпійської команди. Також важливим елементом американського законодавства є регулювання трудових та економічних відносин у професійному спорті.

В останні роки непряме регулювання державою економічних процесів (у тому числі й у сфері спорту) в США приймає все більш масштабний характер, в результаті чого у сфері спорту відбувається явне зміщення принципів управління в бік європейської моделі [142].

Європейська економічно-організаційна модель розвитку спортивно-оздоровчої сфери характеризується великою мірою участі держави. Практично у всіх країнах Європи держава так чи інакше втручається в розвиток масового спорту, спорту вищих досягнень та іноді навіть професійного спорту.

Організаційна структура управління спортивно-оздоровчою сферою. Головною особливістю організаційної структури управління спортивно-оздоровчою сферою є підпорядкування загальнодержавній політиці розвитку галузі, підвідомчість та звітність організаціям наддержавного рівня управління, а також значна увага до розвитку спортивно-оздоровчої сфери територіально-адміністративних утворень шляхом розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

В Європі координацію діяльності у цій сфері здійснює континентальна міжурядова організація – Рада Європи та її спеціалізований структурний підрозділ – Комітет з розвитку спорту (CDDS). Відповідно до Європейської концепції про культуру, в частині що стосується спорту, CDDS покликаний: стимулювати та забезпечувати координацію спортивної політики в державах

– членах Ради Європи; проводити єдину європейську політику з питань міжнародного спорту, зміцнювати співпрацю з державними та громадськими спортивними організаціями, відповідати за виконання Спортивної Хартії Європи, Кодексу спортивної етики та ін.

Під впливом Ради Європи, всі країни, які входять до його складу, дотримуються єдиної думки щодо основних спортивних цінностей: ніяких маніпуляцій спортсменами для досягнення політичних цілей, всебічна підтримка ідеї оздоровчого спорту «спорту для всіх», посилення значення спорту у вихованні молоді [142].

Окрім наддержавного координуючого органу, якою є Рада Європи питаннями координації та розвитку спорту для всіх займаються такі міжнародні організації, як Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня Організація Охорони здоров'я, Дитячий Фонд ЮНІСЕФ, Міжнародний Олімпійський Комітет, Асоціація міжнародних спортивних федерацій, Міжнародна Рада із спортивної науки і фізичного виховання, Міжнародна конфедерація робочого спорту, Міжнародна Федерація спорту для всіх, Асоціація сприяння міжнародному руху «Спорт для всіх» (TAFISA). Міжнародне співтовариство розглядає спорт для всіх не лише як засіб фізичного оздоровлення націй, але і як спосіб вирішення багатьох соціальних, економічних, політичних проблем, як інструмент освіти і розвитку в широкому розумінні [38].

Регулювання спортивною сферою здійснюється і в межах окремих країн спеціальними державними органами та національними федераціями спорту для всіх. У кожній країні організації регулювання та розвитку спортивно-оздоровчої сфери має свої особливості. Загалом можна виділити дві групи країн. *Першу групу країн* складають ті, які мають на федеральному рівні самостійний спеціалізований орган державного управління спортом. У Європі у 14 країнах функціонують спортивні міністерства, комітети чи управління. Зокрема у Франція (Міністерство молоді і спорту), Великобританія (Міністерство у справах спорту), Люксембурзі (Міністерство фізичного виховання і спорту), Норвегії (Міністерство спорту і культури),

Португалії (Державний секретаріат спорту), Угорщині (Національний комітет фізичної культури і спорту). *Другу групу країн* складають країни, які не мають самостійного спеціалізованого органу державного управління в галузі спорту. Регулювання спортивною діяльністю знаходиться в компетенції спеціального відділу міністерства освіти, культури чи інших міністерств. В окремих країнах Європи (Бельгія, Італія та ін.) управління розвитком спорту здійснюється громадською організацією – *національним олімпійським комітетом*. У Німеччині, Данії, Норвегії та Австрії ключова роль у забезпеченні розвитку спортивно-оздоровчої сфери відводиться конфедерації (об'єднання федерацій, асоціацій та спілок спорту). Поєднання регулюючого впливу національних федерацій за видами спорту при координуючій участі держави практикується наприклад у Великобританії, Іспанії та Португалії [142].

Законодавство та міра втручання держави у розвиток спортивно-оздоровчої сфери. Європейське спортивне законодавство більшою мірою передбачає відповідальність держави за розвиток фізкультурно-спортивної діяльності. Найбільш значущим нормативним документом Ради Європи в галузі фізичної культури є Спортивна хартія Європи. Хартія забезпечує основу для спортивної політики європейських країн. У цьому документі містяться єдині цілі і рекомендації урядам країн, визначаються положення про спортивний рух, спортивні споруди, основи фізичної підготовленості, вдосконалення системи залучення до спорту, вдосконалення майстерності, положення про спорт вищих досягнень та професійний спорт, трудові ресурси, вплив на навколишнє середовище, інформацію та наукові дослідження, фінанси, внутрішнє та міжнародне співробітництво. Європейська спортивна хартія визначає параметри спортивної політики країн ЄС; встановлює основні її принципи; обумовлює баланс відповідальності за розвиток спортивно-оздоровчої сфери між урядовими та неурядовими організаціями.

Положення Європейської хартії спираються на принципи сталого інклюзивного розвитку та спрямовані на забезпечення спортивно-оздоровчих послуг, доступних для кожного, зокрема для дітей та молоді; дотримання

толерантності та високих етичних цінностей; сприяють особистій самореалізації; передбачають шанобливе ставлення до навколишнього середовища; захист людської гідності; протидію експлуатації тих, хто займається спортом [158].

Політика згуртованості ЄС передбачає інвестування в охорону здоров'я, що є ключовим активом регіонального розвитку та конкурентоспроможності, з метою зменшення економічних й соціальних диспропорцій.

Серед законодавчих документів ЄС варто виділити Розширену часткову угоду про спорт (EPAS), яка забезпечує платформу для міжурядового спортивного співробітництва між урядовими органами держав-членів. Це також заохочує до налагодження діалогу між органами державної влади, спортивними федераціями та неурядовими організаціями. EPAS сприяє кращому управлінню з метою зробити спорт більш етичним, більш інклюзивним та безпечним [157].

Зауважимо, що найчастіше ці дві *організаційно-економічні моделі розвитку спортивно-оздоровчої сфери* – американська та європейська – доповнюють одна одну й мають ряд спільних принципів. Зокрема, основою спортивно-оздоровчої сфери вважаються спортивні федерації та клуби. Обидві моделі передбачають можливість і необхідність державної підтримки розвитку спортивно-оздоровчої діяльності, визнаючи її суспільну та економічну значимість.

Окрім того доцільно виділити ще дві моделі, що застосовуються у країнах Європи та азійських країнах, мають свої особливості та є цікавими в контексті імплементації позитивного зарубіжного досвіду в українську практику забезпечення розвитку спортивно-оздоровчої сфери.

Азійська модель. Зважаючи на швидкий розвиток азійських країн і значні їх досягнення, зокрема у сфері спорту, вважаємо за доцільне виокремлення азійської економіко-організаційної моделі розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Для цієї моделі характерним є запровадження

державної політики децентралізованої та адаптованої до змін у спортивній сфері системи управління, реалізація якої здійснюється під пильним державним наглядом [7, с. 128–144]. Це може бути особливо цікавим для української практики за умов проведеної реформи та передачі значних повноважень розвитку спортивно-оздоровчої сфери на місця. Систематизуючи досвід розвитку спорту в азійських країнах зауважимо, що для них притаманним є чітко визначені компетенції відповідних органів управління фізичною культурою і спортом як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях, регламентація прав спортивних організацій та межі їх автономії.

Як приклад використання азійської моделі можна навести досвід Японії і Китаю. У цих країнах держава відіграє важливу роль у всіх суспільних сферах, у тому числі в спорті. Урядом цих країн здійснюється значна підтримка спорту та оздоровлення, створюються необхідні для їх розвитку умови. Забезпечуючи розвиток спортивно-оздоровчої сфери, зокрема уряд Китаю, підтримує ідеологію сучасного спорту вищих досягнень, планує, організовує, регулює, контролює і фінансує його розвиток, підвищує рівень спортивно-масових заходів, створює організаційно-управлінські умови для зміцнення здоров'я громадян своєї країни, забезпечує ідеологічний та культурний розвиток суспільства.

Однією із організаційних основ масового спорту в Китаї та Японії є спортивні клуби, більшість із яких розташована за місцем роботи та у навчальних закладах. Загалом, значна увага фізичному вихованню приділяється у системі освітніх закладів. Кожний освітній ступінь, починаючи з молодшої школи і закінчуючи вищими навчальними закладами, має в Китаї свої певні завдання з розвитку фізичної культури і спорту [141, с. 70–75]. Головними напрямками роботи держави в спортивно-оздоровчій сфері є створення необхідних умов для фізичного виховання дітей та молоді задля зміцнення їхнього фізичного та розумового здоров'я; виховання в учнів ідеї занять фізичними вправами протягом всього життя, а також оволодіння знаннями про фізичну культуру, руховими навичками і звичкою до активної

рухової діяльності. Слід відзначити значне інклюзивне спрямування розвитку спортивно-оздоровчої сфери в азійських країнах. Так у Законі про фізичну культуру і спорт у Китаї передбачено розробку та реалізацію національних програм з фізичної підготовленості та моніторингу за фізичним станом та здоров'ям усіх вікових груп на виконання якого Державна Рада КНР прийняла програму всенародного зміцнення здоров'я.

Залучення адміністративного ресурсу є обов'язковим у розвитку спорту в Китаї на різних рівнях. Державне регулювання спортивного оздоровлення у Китаї здійснюється центральним виконавчим органом, а керівництво різних галузей фізичної культури знаходиться у віданні інших міністерств та відомств, які виконують відповідні покладені на них функції. Громадські органи управління фізичною культурою і спортом знаходяться під повним контролем державного органу управління галуззю і фактично виконують тільки представницькі функції щодо міжнародних спортивних організацій [1].

Важливим питанням є фінансування розвитку спортивно-оздоровчої сфери. В Китаї щороку визначаються пріоритетні види спорту та виділяються кошти бюджету через адміністративні департаменти, запроваджена система державної підтримки спортивних програм. Заслуговує на увагу практика організації фінансування чотирьох існуючих у Китаї систем розвитку спортивних талантів молоді, серед яких [141]:

- Югуо Тіжі – національна система, яка фінансується державою і окремими державними установами, водночас спортсмени віддають 50 % своїх доходів від премій і стипендій в федерації і на забезпечення спортивної підготовки;

- Венджу – фінансування цієї системи здійснюється обласними та місцевими управліннями, включаючи підприємства, громадські організації та приватних осіб, які надають проекти, де передбачені спортсменам премії;

- Чінхуа – основними джерелами фінансування є університети, підтримувані підприємствами. Її особливістю є поєднання освіти і спорту, що дає можливість розвивати кар'єру у двох напрямках.

Азійська є досить близькою до *пострадянської моделі розвитку спортивно-оздоровчої сфери*, організованої за прикладом колишнього Радянського Союзу. У Радянському Союзі ставлення до спорту було серйозним. Для тоталітарної держави було важливо ростити якомога більше здорових молодих людей як потенційних солдатів і через спортивні успіхи на міжнародних змаганнях піднімати свій імідж. Радянська система розвитку спорту була продуманою і ефективною за допомогою великої державної підтримки. Крім того, спорт був і соціальним ліфтом, і джерелом добробуту, і можливістю побачити світ [141]. До цієї моделі належать організація та економічні засади розвитку спортивно-оздоровчої сфери наприклад у Російській Федерації, Білорусії та Україні, зокрема.

Спортивна система в Російській Федерації так само, як і в Україні, зберігає ознаки радянської організації спорту, що полягають у сильному державному управлінні спортом і збереженні системи Державних юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) та добровільних спортивних товариств (ДСТ). У Російській Федерації Мінспорту здійснює управління дитячим і масовим спортом, спортом вищих досягнень, керує роботою національних спортивних федерацій. Водночас, порівняно з Україною, із державного бюджету на розвиток спортивно-оздоровчої сфери виділяються значно більші обсяги коштів. Зауважимо, що також існує практика фінансування окремих федерацій приватним бізнесом, що дає видимі позитивні результати у спортивних досягненнях. Таким чином, характеризуючи пострадянську організаційно-економічну модель розвитку спортивно-оздоровчої сфери можна відмітити такі її риси, як значна державна роль у фінансуванні та регулюванні спортивно-оздоровчої діяльності, успіхи спортсменів базуються на великих людських ресурсах і грошових вливаннях, важливим є поняття спортивного престижу.

Щодо України, організаційно-економічна модель розвитку спортивно-оздоровчої сфери країни є залишком старої радянської системи з поєднанням капіталістичних елементів, таких наприклад, як спонсорство, маркетинг

[141]. За роки незалежності державне управління спортом здійснювалося різними відомствами (держкомітети, держслужби, міністерства молоді, сім'ї, туризму і т. п.). На сьогодні спортивно-оздоровчій сфері України притаманна низка проблем серед яких як відсутність достатнього фінансування, так і раціонального підходу до розподілу фінансів, що створює суттєві бар'єри на шляху до її розвитку та переходу на засади сталості.

Розглянуті моделі управління та розвитку спортивно-оздоровчої сфери мають свої особливості та відмінні риси, що їх характеризують (табл. 1.2). Використання переваг кожної з них, їх адаптація до умов і традицій України дозволить пришвидшити розвиток цього сектору, посилити використання його економічного та соціального потенціалу.

Таблиця 1.2.

**Характеристика організаційно-економічних моделей
розвитку спортивно-оздоровчою сферою**

Модель	Американська	Європейська	Пострадянська	Азійська
Міждержавна координація та дотримання міжнародних угод	часткова	висока	низька	низька
Вплив уряду	не значний	посередній	значний	значний
Рівень децентралізації та участь місцевої влади	значний	значний	незначний	незначний
Рівень комерціалізації та розвитку спортивної індустрії	високий	посередній	низький	низький
Охоплення населення масовим спортом	низьке	низьке	посереднє	високе
Особливі риси	Високий рівень комерціалізації, розвиток шкільного і студентського спорту	Значний вплив міжнародних організацій, високий рівень децентралізації управління спортивною сферою	Координація і фінансування розвитку спортивно-оздоровчої сфери з боку держави	Значний вплив держави, масове охоплення населення спортом

* Систематизовано дисертантом.

Варто відмітити, що спільним для усіх моделей є те, що спортивно-оздоровча сфера відіграє важливу роль у житті суспільства, оскільки вона не тільки сприяє здоров'ю та добробуту людей, а й має сильний економічний вплив.

Економічна діяльність у спортивно-оздоровчій сфері. У 2019 році світова спортивно-оздоровча індустрія отримала дохід близько 96,7 млрд доларів США (рис. 1.3).

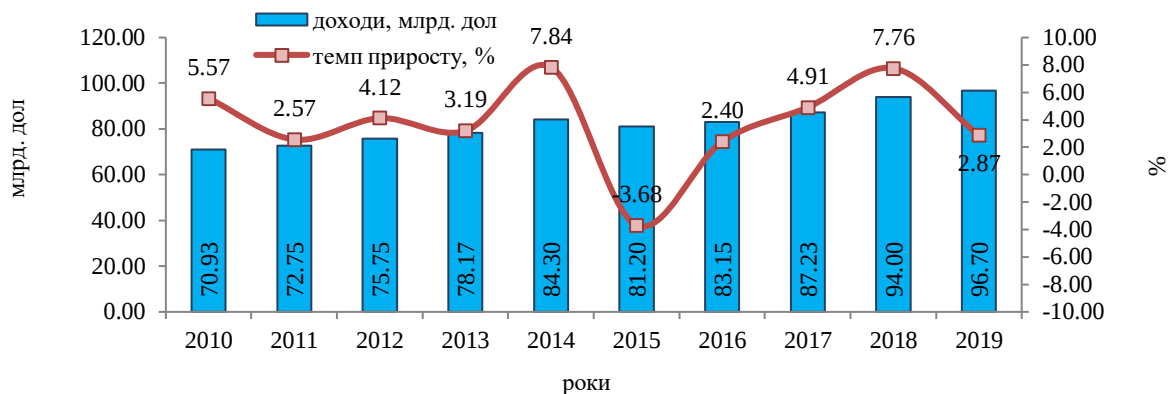

Рис 1.3. Загальний дохід світової індустрії спорту та здоров'я у 2009–2019 рр.

**Побудовано дисертантом на основі даних [166].*

Спортивно-оздоровча індустрія – це багатомільйонна галузь, яка охоплює все, починаючи від фізичних навантажень та занять спортом, закінчуючи оздоровчими клубами та інтернет-фітнес-додатками.

Можна відмітити, що в різних країнах населення надає перевагу різним видам спорту. Водночас, найбільш поширеними видами спорту є піші прогулянки, їзда на велосипеді, біг та плавання, оскільки вони часто зустрічаються серед найпопулярніших видів спорту у більшості країн, таких як Франція, Італія, Іспанія, Нідерланди та багатьох інших. За цими досить загальними видами спорту слідує більш конкретні види, такі як футбол, теніс, гольф та гімнастика. Щодо частоти фізичних вправ та спортивної участі, то в Європі більше половини чоловіків та жінок у віці старше 55 років не займаються жодними видами спорту. На відміну від цього, більше

половини чоловіків та жінок у віці від 15 до 24 років займаються спортом або займаються спортом хоча б з певною регулярністю [166].

Джерела фінансування та державне стимулювання розвитку. Дослідження показали, що в багатьох країнах світу, навіть із розвинутою економікою, таких як Великобританія, Італія, Канада, Німеччина, нині існує проблема недостатнього державного фінансування сфери фізичної культури і спорту. Це обумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансування галузі. Питання фінансування діяльності у сфері фізичної культури і спорту у зарубіжних країнах вирішуються різним чином.

Найбільш значна частка фінансування фізичної культури та спорту в розвинених країнах здійснюється за рахунок населення й спонсорства. Зокрема, спортивні організації США та Великобританії залучають переважно кошти приватних осіб чи окремих фірм. Значним джерелом фінансування фізичної культури та спорту в європейських країнах є приватний бізнес. Компанії в різних формах беруть участь у фінансуванні фізичної культури і спорту, виступаючи спонсорами або виділяючи кошти на розвиток «корпоративного спорту» і т.д.. У Швеції 66 % усієї суми на розвиток фізичної культури і спорту надходить за рахунок споживання цієї сфери сервісного обслуговування населенням [38].

Фінансовим джерелом розвитку спортивної сфери в Італії є доходи від тоталізатора і лотерей. Крім того, лотереї поповнюють доходи спортивних організацій Австрії, Греції, Данії, Ірландії, Канади, Португалії, Фінляндії, Франції та інших країн [52; 142]. Лотереї, як серйозний ресурс для фінансування спортивно-оздоровчої сфери використовується також в Китаї. Так 66% доходу від спортивних лотерей спрямовується на розбудову спортивної інфраструктури, за ці кошти у середніх та великих містах ведеться активне будівництво центрів всенародного зміцнення здоров'я [7].

У країнах Заходу спорт також активно використовується в рекламних цілях, що дає можливість додаткового фінансування.

Цікавим є досвід США, де основними джерелами доходів Національної

федерації шкільних асоціацій є пожертвування фірм і приватних осіб. Батьки вкладають гроші в заняття спортом своїх дітей, оскільки при високих результатах є можливість отримати безкоштовну освіту в університеті за рахунок спортивної стипендії. Фінансування діяльності Національної асоціації студентського спорту здійснюється за рахунок зборів від проведення змагань, телевізійних контрактів, спонсорів, маркетингу. Розвитку спорту вищих досягнень сприяє проведення наукових досліджень й реалізація проектів, що фінансуються Олімпійським комітетом (USOC) і Національною асоціацією спорту та фізичного виховання (NASFE) [35].

Зарубіжний досвід свідчить, що центр розвитку фізичного виховання, спорту та оздоровчої діяльності знаходиться у громадах. Відтак другим за значимістю джерелом програм розвитку спортивно-оздоровчої сфери після витрат населення, у переважній більшості європейських країн (єдиний виняток становить Угорщина) є місцеві бюджети, які виділяють на функціонування і розвиток цього виду діяльності значно більше коштів, ніж державний бюджет [38]. Кошти спрямовуються на фізичне виховання дітей та молоді, підготовку кадрів та розбудову спортивної інфраструктури.

Варто відмітити, що спільним для усіх країн є необхідність застосування додаткових державних стимулів щодо розвитку спортивно-оздоровчої діяльності. Серед таких стимулів досить часто вживаними є використання податкових пільг. Наприклад, у США використовується гнучка система пільг, що надаються спортивним організаціям. Уряд США звільнив від оподаткування спорядження і устаткування, що надходить у розпорядження спортивних організацій [52]. У Китаї у 2014 р. прийнято закон, згідно якого оподаткування прибутку корпорацій, що здійснюють фінансування спортивно-оздоровчої сфери знижено з 25 % до 15 %. Це причинило суттєву активізацію інвестування у розвиток цієї галузі з боку приватного сектора [7].

Якщо в економічно розвинених країнах з ринковою економікою загальною тенденцією виступає переважання приватних джерел

фінансування фізичної культури і спорту над державними, то в Україні дещо інше положення. Тут населення ще не може бути головним спонсором фізкультури і спорту, як це прийнято у високорозвинених державах світу. Імовірними джерелами фінансування фізичної культури і спорту в Україні є: державний і регіональні бюджети (70 %); фінансові впливання великого, середнього і малого бізнесу; розвиток ігрового бізнесу в різних формах; телебачення та населення у формі споживання платних послуг, купівля квитків, атрибутики, спортивного устаткування, спорядження та інше [38]. За умов децентралізації в Україні надходження коштів на розвиток спортивно-оздоровчої сфери регіонів стало можливим за рахунок податкових надходжень, що відкриває нові можливості для розвитку спорту для всіх на муніципальному рівні.

Вплив пандемії на розвиток спортивно-оздоровчої сфери. Серед негативних чинників, який завдав значного удару розвитку спортивно-оздоровчій індустрії в світі є пандемія корона вірусу COVID-19. Багато професійних ліг по всьому світу припинили свої сезони, і сотні тисяч робочих місць були піддані ризику, оскільки громадські спортивні події у всьому світі були скасовані. За оцінками експертів [166] у 2020 р. в результаті кризи дохід у спортивній індустрії склав менше 74 мільярдів доларів США, майже вдвічі менше, ніж оцінювали до COVID-19.

Безпрецедентна ситуація загострила проблему фінансування спортивно-оздоровчої сфери. Нагальним питанням постає розробка нових ефективних бізнес моделей функціонування спортивних організацій та адаптація їх до нових умов. Вивчаючи зарубіжний досвід можна побачити, що з примусовим закриттям фітнес-закладів по всій Європі шанувальники фітнесу змушені були знайти інші способи підтримувати фізичну форму. Наприклад, у Великобританії споживачі шукали ключові слова для фітнесу, фітнес резинки «resistance bands» та «велотренажер» (Exercise bike), намагаючись влаштувати тренажерний зал у власних будинках [166]. Інтернет-тренувальним компаніям, зокрема американській компанії з

тренажерів Peloton, вдалось скористатись цією ситуацією та отримати в 2020 році рекордні доходи.

Отже, в результаті дослідження зарубіжного досвіду державного регулювання фізичною культурою і спортом з'ясовано, що для американської моделі управління спортивно-оздоровчою сферою характерним є незначне втручання держави. Основною організацією, яка координує розвиток спорту вищих досягнень є Олімпійський комітет США – незалежна від держави організація. Спорт вищих досягнень розвивається на принципах ринкових відносин, що забезпечує фінансову стабільність і незалежність спортивних організацій. Основою розвитку системи спорту в країні є вагома роль шкільного та студентського спорту, що формують основу професійного спорту в подальшому. Визначною особливістю є популяризація професійного спорту. Підхід до організації спортивних заходів, як до видовища забезпечує фінансову окупність та доходи спортивних організацій.

Сьогодні у світі спорт розвивається досить швидкими темпами. Прикладом цього є досвід провідних країн Європи, що вказує на необхідність популяризації та забезпечення доступності спортивних занять для українців. Станом на 2019 рік найвищий рівень занять спортом для всіх спостерігається у Фінляндії (80 %), достатньо високий – у Норвегії (73 %), Великій Британії (70 %) та Чеській Республіці (67 %). В Італії та Іспанії лише кожен третій охоплений спортивною діяльністю. Тоді як в Україні цей показник є найнижчим й становить 21 % [32, с. 7].

Характерною особливістю європейської системи управління фізичною культурою та спортом є регламентація спільних для ЄС напрямків розвитку сфери спорту, їх орієнтація на досягнення цілей сталого та інклюзивного зростання. Дотримання цих завдань забезпечує Рада Європи – наддержавний орган, який координує національні підходи до розвитку спортивно-оздоровчої сфери.

Україна на глобальному ринку фітнес-індустрії. Україна вже другий рік поспіль представлена в європейському звіті галузі та міжнародному звіті

Ihrsa Global Report. За показниками прибутковості спортивно-оздоровчої сфери Україна посідає 19 місце серед країн Європи (табл. 1.3).

Таблиця 1.3.

Показники діяльності фітнес-індустрії в країнах Європи у 2019 р.

Країна	Дохід, млн дол США	Кількість фітнес-клубів, од.	Кількість відвідувачів фітнес-клубів, тис. осіб
Німеччина	6285,4	9343	11090
Великобританія	6193,4	7038	9900
Франція	3014,2	4370	5960
Італія	2717	7700	5460
Іспанія	2701,7	4650	5330
Норвегія	1603,8	2050	1134,5
Польща	1161,6	2700	2990
Швейцарія	1051,9	1169	1137,3
Туреччина	970,5	2000	2100
Швеція	964,6	1660	2185
Росія	937,5	3774	3060
Норвегія	627,4	1179	2935
Австрія	620,3	1239	1080
Фінляндія	557,8	1803	937,56
Данія	443,4	1389	1076
Бельгія	396,2	855	830
Ірландія	331,4	720	504
Португалія	311,3	1000	593,834
Україна	266,5	1765	1205
Інші Європейські країни	939,9	5580	2662,559

* Побудовано за даними: [34].

В Україні фізичною культурою та спортом займається близько 13–15 % населення, в той час як у розвинутих європейських країнах цей показник коливається у межах від 21 до 50 % [46; 77]. За цим показником Україна суттєво поступається Німеччині, Великобританії, Франції та деяким іншим країнам, що зумовлено низьким рівнем доходів, відсутності реальних економічних стимулів зміцнення здоров'я та недостатньою популяризацією здорового способу життя. Визначальною для розвитку фізичної культури і

спорту є спортивна інфраструктура, однак, забезпеченість населення України фізкультурно-оздоровчими та спортивними спорудами в даний час значно нижче необхідного рівня [61; 172]. Такий стан речей посилює необхідність підтримки сфери фізичної культури і спорту з боку держави [125].

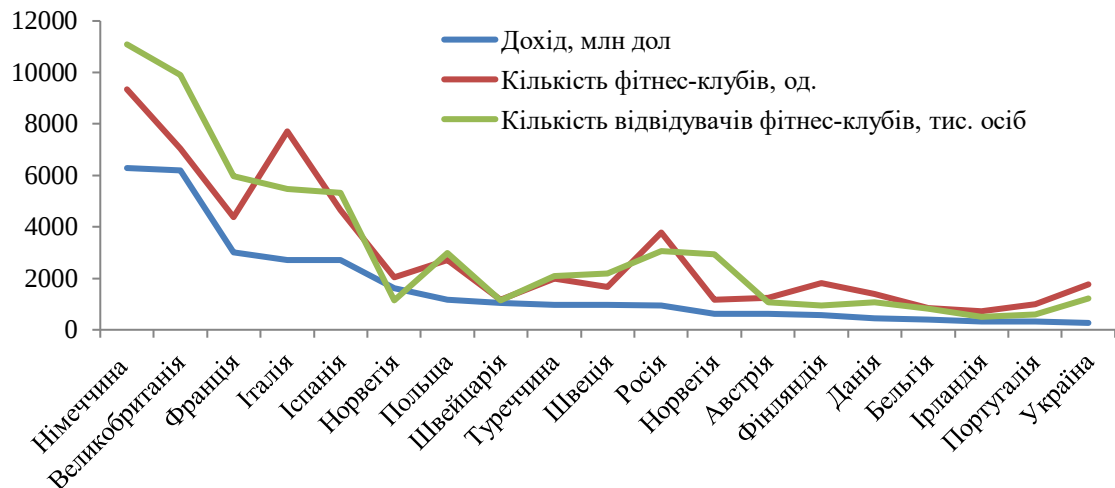

Рис. 1.4. Кількість відвідувачів фітнес-клубів в Україні та країнах Європи станом на 2019 р.

* Побудовано за даними [34].

Варто зауважити, що важливим у цьому контексті є налагодження комплексної цілеспрямованої взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості, а також злагодженої роботи державних інституцій, територіальних громад і приватних організацій. Значний досвід такої співпраці існує в розвинутих країнах. Так, відносини між урядом і певною спортивною федерацією ґрунтуються на підставі укладеної угоди, згідно з якою федерація бере на себе зобов'язання щодо виконання конкретних цільових програм, під які й виділяється фінансування. Здебільшого кошти з держбюджетів складають понад 60 %, а власні кошти – до 40 % [46].

В умовах пандемії COVID-19 доцільним є більш детальне вивчення європейського досвіду щодо ефективних бізнес-моделей ведення підприємницької діяльності у спортивно-оздоровчій сфері та управлінських методів, які дають можливість адаптуватись до нових умов та викликів.

Стійкою тенденцією останніх десяти років є розмивання кордонів між європейською і американською моделями управління фізичною культурою та спортом. Так, незважаючи на традиційну децентралізацію і невтручання державних органів у процеси управління спортивною діяльністю в США, на сьогоднішній день стає очевидною потреба не тільки в непрямому, а й у прямому державному регулюванні.

Отже, спільною проблемою для усіх країн є потреба у додаткових фінансових ресурсах для розвитку сфери спорту, яку країни вирішують різними способами. Виходячи з аналізу зарубіжного досвіду, до основних джерел фінансування спорту можна віднести: надходження з державного бюджету; субсидії регіональної та місцевої влади; перерахування з різних громадських фондів; оплату населенням спортивно-оздоровчих послуг; відрахування від проведення лотерей і спортивних тоталізаторів; власну комерційну діяльність спортивних, спортивно-оздоровчих організацій, або спортивний маркетинг, що включає рекламно-спонсорську та ліцензійну діяльність, продаж прав на трансляцію змагань тощо.

Світова практика свідчить, що за державної підтримки та активного розвитку підприємницької діяльності спортивно-оздоровча сфера може давати значні соціально-економічні результати як для окремих регіонів, так і для держави у цілому. Необхідність реалізації економічного потенціалу спортивно-оздоровчої сфери в Україні та використання позитивного світового досвіду обумовлює необхідність перегляду концептуальних засад та обґрунтування методичного підходу до забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в країні та її регіонах.

1.3. Концептуально-методичний підхід до забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону

Світова практика свідчить, що за державної підтримки та активного розвитку підприємницької діяльності спортивно-оздоровча сфера може давати значні соціально-економічні результати як для окремих регіонів, так і для держави у цілому. Досягнути цього неможливо без розробки продуманої, науково обґрунтованої концепції розвитку, яка б відповідала цілям сталого розвитку та була орієнтована на підвищення рівня життя й добробуту населення шляхом максимального його залучення до спортивно-оздоровчої діяльності, активізації підприємництва у цій сфері, доступності спортивно-оздоровчих послуг для різних верств населення.

Сучасні умови функціонування спортивно-оздоровчої сфери обумовлюють необхідність наукового обґрунтування нової концепції її розвитку. Зважаючи на загальносвітові тенденції щодо визначення пріоритетів соціально-економічного зростання на основі розвитку та миру, в основу такої концепції має бути покладено дотримання принципів інклюзивного зростання й досягнення цілей сталого розвитку.

Ключовими завданнями сталого розвитку є забезпечення збалансованого розв'язання проблеми економічного, соціального, демографічного і духовного розвитку за умов збереження здатності природних екосистем до їхнього самовідтворення.

За визначенням ООН ключові індикатори сталого розвитку згруповані у 14 розділів: бідність, управління, здоров'я, освіта, демографія, природні катаклізми, атмосфера, земля, морські водні ресурси, питна вода, біорозмаїття, економічний розвиток, глобальне економічне співробітництво, моделі споживання та виробництва. Спортивно-оздоровча сфера, як складова частина економіки регіону, знаходиться у тісній взаємодії з навколишнім середовищем. Тому сьогодні, завдання подальшого розвитку спортивно-

оздоровчої сфери полягає у зменшенні його негативного впливу на навколишнє середовище (забруднення стічними водами, сміттям в наслідок розбудови спортивної інфраструктури; вплив на культуру місцевих жителів та ін.). Урядами країн повинні бути прийняті обмеження й правові акти для мінімізації даних негативних наслідків [104].

У 2017 році Секретаріат Співдружності націй опублікував керівництво з підтримки внеску спорту в забезпечення сталого розвитку. Загалом було зацентовано на шести цілях, щодо досягнення яких спорт може сприяти найбільш ефективно.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Національні завдання, індикатори їх виконання, орієнтири розвитку України до 2030 року відповідно до Глобальних цілей відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [136]. Серед них варто виділити дві, досягнення яких значною мірою залежить від розвитку фізичної культури та спорту, – це ціль 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» та ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання».

Як зазначає О. Макарова, здоров'я – це універсальна цінність людства, а тому турбота про стан здоров'я населення є необхідною складовою благополуччя та сталого розвитку [136]. Ціль 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» полягає в необхідності забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку. Саме завдяки фізичній активності та регулярним заняттям спортом можна зменшити ризики ряду неінфекційних захворювань і покращити психологічний та соціальний стан здоров'я населення. Спортивно-оздоровча сфера безпосередньо впливає на перспективи досягнення цієї цілі, оскільки сприяє поширенню знань та практик щодо здорового способу життя, спонукає до відповідальної самозбережувальної поведінки, насамперед дітей та молоді, які займаються спортом [126].

Спорт, фізична активність і фізичне виховання визнані важливими факторами цілісної освіти, відтак можуть забезпечити досягнення Цілі № 4, яка стосується якісної освіти для всіх. Використання можливостей навчання на основі спортивних заходів може сприяти розвитку особистості та навичок, оскільки методи експериментальної неформальної освіти широко використовуються у спорті.

Ціль № 5 щодо гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок має багато аспектів у контексті спорту. Йдеться про забезпечення участі дівчат і жінок у спорті та спортивному лідерстві; викорінення усіх форм насильства щодо жінок у спорті, а також забезпечення рівного доступу й умов щодо задоволення потреб у руховій активності незалежно від статі.

Ціль № 8 передбачає забезпечення гідної праці та економічного зростання, що також може підтримуватись спортом. У розвинутих країнах світу спортивно-оздоровча індустрія давно вже визнана повноцінною складовою частиною економіки, що може забезпечити високі результати при ефективному управлінні та розвитку підприємницької діяльності. Спортивно-оздоровча сфера дає змогу розвитку особистості, створює умови для реалізації та пізнання власних можливостей, забезпечує умови суспільного прогресу. Стимулювання підприємництва у цій сфері реалізує можливості для самозайнятості населення, створення нових робочих місць, сприяє безперервному, всеохопному та сталому економічному зростанню, продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.

Зробити міста та інші населені пункти інклюзивними, безпечними й стійкими можна завдяки підтримці спорту. Забезпечення можливостей для фізичної активності у відкритих та зелених насадженнях сприяє досягненню Цілі № 11. Проектування спортивних стадіонів може бути виконано на засадах сталості, зменшуючи вплив таких об'єктів на навколишнє середовище.

Спорт забезпечує досягнення Цілі № 16, сприяючи формуванню мирних й інклюзивних суспільств, забезпеченню доступу до правосуддя та побудові ефективних інклюзивних інституцій. Визнано, що міжкультурний характер спорту сприяє ліквідації насильства та підтриманню миру. Водночас у досягненні Цілі № 16, ключовим є недопущення нечесної спортивної боротьби із використанням допінгу, запобігання корупції та домовленостей у спортивній сфері. Вирішення цих питань вимагає належного врядування та практики захисту дітей у спортивних організаціях [150].

Україна активно включилась у процес просування до сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку на період до 2030 року за ініціатииви Міністерства економічного розвитку і торгівлі України проведено інклюзивний процес адаптації Цілей Сталого розвитку (ЦСР) до вимог і можливостей нашої країни [136]. Наразі надважливим є формування у населення розуміння значимості такої моделі, як сталий розвиток й особливості його регіонального управління.

Сталий розвиток передбачає покращення якості життя людей, зокрема рівня соціального та економічного забезпечення, створення екологічно сприятливішого середовища, підвищення безпеки життя та поліпшення стану здоров'я [25]. Актуальність концепції сталості регіонального розвитку в Україні посилюється у зв'язку з реформою децентралізації влади за якої особлива роль у розбудові спортивно-оздоровчої сфери, визначенні пріоритетів і шляхів досягнення поставлених цілей належить органам місцевого самоврядування та участі у цих процесах громадянськості.

Інструментом досягнення сталого розвитку та ефективною моделлю соціального-економічного зростання є *інклюзивний (всеохопний) розвиток*. Інклюзія полягає у збільшенні ступеня участі всіх громадян соціуму в процесах економічного зростання. В останні роки дослідження інклюзивного розвитку досить часто піднімається у працях вітчизняних вчених. Так

інклюзивний розвиток трактується як економічний розвиток на основі скорочення бідності та нерівності, який досягається шляхом максимальної участі населення у визначенні орієнтирів і забезпечені зростання; надання рівних можливостей реалізації власного людського потенціалу для всього населення незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання, віросповідання, етнічних коренів тощо [55]. Розглядаючи інклюзивний розвиток регіону Цимбалюк І. О. розкриває його як розвиток економічної сфери шляхом збільшення ступеня залучення суб'єктів економіки до суспільно корисної діяльності, формування доступної інфраструктури регіону задля створення рівних можливостей особистісного розвитку та забезпечення справедливого розподілу отриманих результатів, що виступає передумовою соціального піднесення, зниження рівня диференціації населення й підвищення його добробуту [119]. Таким чином зазначимо, що інклюзивне зростання будується на поєднанні рівних можливостей і рівності доступу до благ, дає змогу відчувати результати кожному члену суспільства, охоплюючи всі сфери життя.

Інклюзивний підхід до розвитку спортивно-оздоровчої сфери полягає у забезпеченні доступності послуг для усього населення, зокрема тих осіб, які потребують особливої уваги через ризик соціального виключення. Послугами спортивно-оздоровчих закладів повинні мати змогу користуватися усі верстви населення. Для покращення ситуації у спортивно-оздоровчій галузі слід зацентрувати увагу на державній підтримці закладів оздоровлення для дітей, впровадженні державних програм щодо розвитку інклюзивного спорту, забезпечення можливості доступу до спортивно-оздоровчих послуг малозабезпечених верств населення. Важливим є те, щоб при розбудові спортивно-оздоровчої сфери регіону забезпечувалась гендерна рівність, відтак використання коштів місцевих бюджетів на основі гендерно-орієнтованого бюджетування дозволить задовольнити потреби у спорті та оздоровленні населення обох статей.

Отже, *сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери* можемо визначити як такий, що орієнтований на довгостроковий період, у процесі якого можливим є досягнення балансу в реалізації економічних, екологічних, соціальних і оздоровчих цілей розвитку з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін (споживачів спортивно-оздоровчих послуг, громадських організацій спортивно-оздоровчого спрямування, суб'єктів господарювання що здійснюють діяльність у спортивно-оздоровчій і пов'язаній із нею сферах, місцеве населення, місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування), на основі раціонального використання спортивно-оздоровчого потенціалу регіону і багатостороннього партнерства. Дотримання принципів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери забезпечує зниження негативних наслідків для природного середовища та екологічної ситуації в регіоні та посилення екологічної результативності й соціального ефекту від розвитку фізичної культури та спорту в регіоні [126].

Важливою стратегічною задачею економіки регіону є створення ефективного виробничо-господарчого комплексу, який мав би потенціал збалансованого й стійкого розвитку. Вирішенню цієї проблеми може сприяти побудова нової концепції сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні. Під концепцією сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні розуміється система уявлень, яка визначає єдиний, загальний задум політики розвитку галузі, що ураховує стратегічні мети і пріоритети розвитку галузі, важливі напрямки і засоби реалізації визначених цілей. Концепція відображає позицію регіону відносно стратегії розвитку спортивно-оздоровчої галузі на довгострокову перспективу і включає конкретні заходи її реалізації [97].

Отже, реалізація концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери повинна базуватись на принципах, які передбачають досягнення цілей сталого розвитку, інклюзивного зростання та бути адаптованою до умов децентралізованого управління спортивно-оздоровчою діяльністю (рис. 1.5).

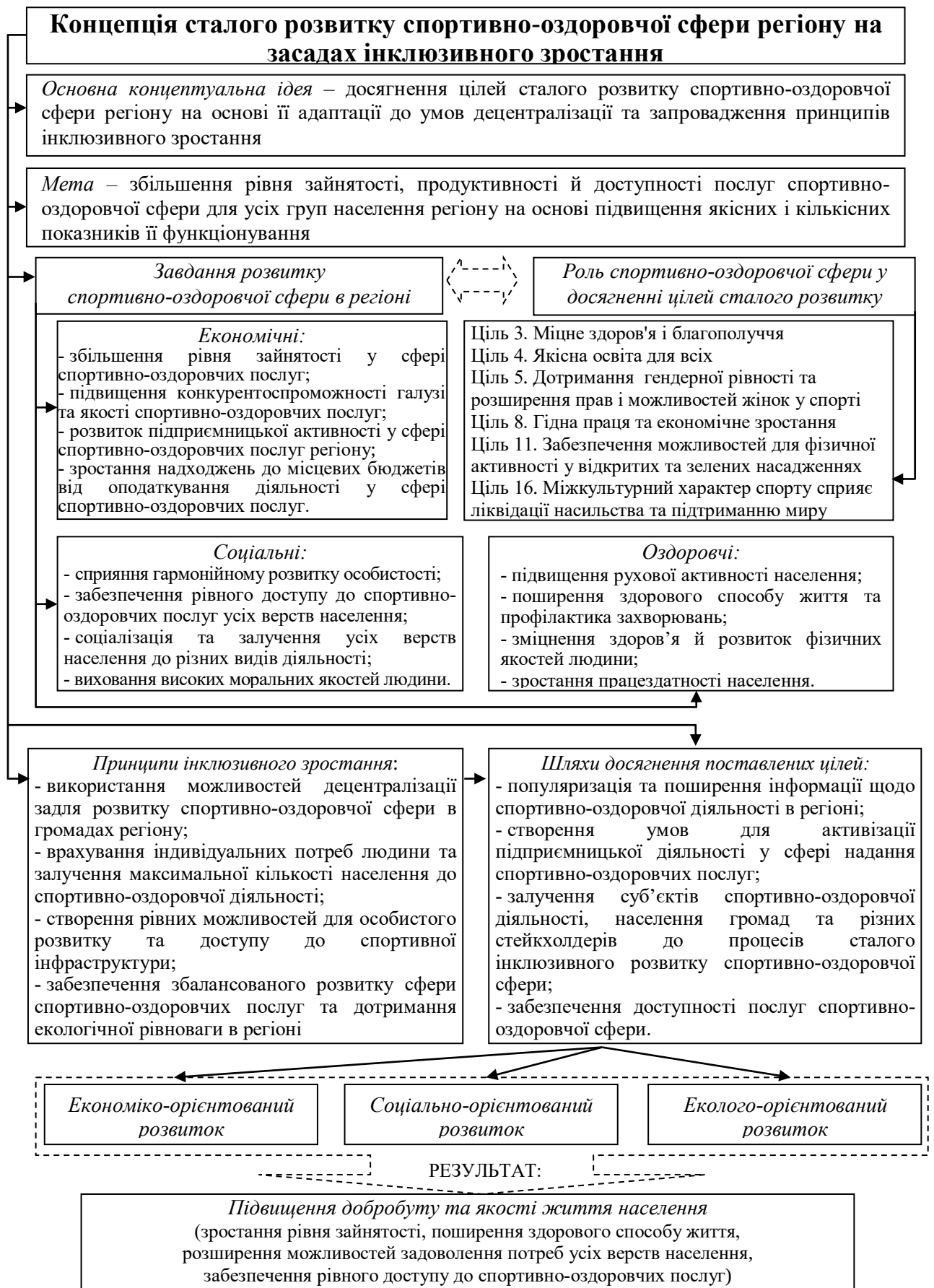

Рис. 1.5. Концепція сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання

**Розроблено дисертантом.*

Стратегічною метою розробки концепції є визначення пріоритетів розвитку галузі, що забезпечує соціально-економічний розвиток регіону в цілому.

Деталізуючи завдання розвитку спортивно-оздоровчої сфери у відповідності до визначених цілей сталого розвитку можна виділити три основні їх групи: економічні, соціальні та оздоровчі.

Економічні цілі розвитку спортивно-оздоровчої сфери реалізують у процесі розвитку підприємницької діяльності та комерціалізації спортивно-оздоровчих послуг. За сучасних умов підприємництво у спортивно-оздоровчій сфері є досить поширеною формою господарської діяльності на ринку спортивно-оздоровчих послуг розвинених країн.

Поряд із цим, соціально-економічне значення спортивно-оздоровчої сфери проявляється у підвищенні якості продуктивних сил суспільства. Сучасні дослідження показують, що у людей, які систематично займаються фізичною культурою і спортом, продуктивність праці вища. Плинність кадрів серед активних спортсменів значно нижча, ніж серед тих, хто не займається спортом, а трудова дисципліна значно вища, що сприятливо позначається на продуктивності праці та виробництві в цілому [107].

Залучення людей до спорту, особливо молоді, дозволяє знизити криміногенність у суспільстві, виховує морально-етичні цінності, дисциплінує та виховує толерантне ставлення до оточуючих.

У процесі спортивно-оздоровчої діяльності відбувається накопичення, систематизація та генерування нових знань і досліджень у сфері фізичної активності та оздоровлення суспільства.

Основним завданням фізичного виховання і спортивно-оздоровчих послуг лишається оздоровлення населення й підтримка його репродуктивних якостей. Позитивно впливаючи на стан здоров'я людини, спортивно-оздоровча сфера сприяє приросту найбільшої цінності суспільства – дієздатного населення, що, у свою чергу збільшує добробут самої держави.

Важливим у формуванні ефективної, адаптованої до сучасних умов і потреб соціально-економічного зростання концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери є визначення принципів, дотримання яких забезпечить сталість, всеохопність трансформації відносин у галузі та призведе до позитивних кількісних і якісних змін показників її функціонування. Відповідно до визначених пріоритетів запропонована концепція повинна базуватись на таких основних принципах:

- *принцип врахування умов децентралізації*: використання можливостей децентралізації задля розвитку спортивно-оздоровчої сфери в громадах регіону;

- *принцип інклюзивного розвитку*: врахування індивідуальних потреб людини та залучення максимальної кількості населення до спортивно-оздоровчої діяльності; створення рівних можливостей для особистого розвитку та доступу до спортивної інфраструктури;

- *принцип дотримання сталості розвитку*: збалансований розвиток сфери спортивно-оздоровчих послуг і дотримання екологічної рівноваги в регіоні.

Досягнути поставлених цілей можна шляхом проведення планомірної, комплексної системної діяльності в регіоні щодо:

- *популяризація здорового способу життя*: проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, спортивно-оздоровчих заходів; кадрове забезпечення сфери; поширення інформації в ЗМІ, проведення рекламних кампаній; популяризація фізичної культури та спорту, організація дитячих спортивних секцій у навчальних закладах та позааудиторній роботі;

- *створення умов для активізації підприємницької діяльності* у сфері надання спортивно-оздоровчих послуг: залучення максимальної кількості населення громади до спортивно-оздоровчої діяльності; надання податкових пільг задля підтримки розвитку підприємницької діяльності спортивно-

оздоровчої сфери; створення ефективних бізнес-моделей розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в умовах постпандемічної кризи;

- залучення максимальної кількості суб'єктів економіки до процесів сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери: налагодження співпраці між ОМС, владою, населенням громади, бізнесом й іншими стейкхолдерами спортивно-оздоровчої сфери; створення інклюзивних інститутів розвитку сфери; залучення населення до обговорення ключових питань розвитку спортивно-оздоровчої сфери; залучення суб'єктів спортивно-оздоровчої діяльності, населення громад та різних стейкхолдерів до процесів сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери; налагодження співпраці між учасниками ринку спортивно-оздоровчих послуг.

- забезпечення доступності послуг спортивно-оздоровчої сфери: розвиток інфраструктури, підвищення якості спортивно-оздоровчих послуг, врахування потреб людей з інвалідністю та максимальне задоволення потреб населення у спортивно-оздоровчій діяльності; залучення додаткових коштів на поліпшення спортивної інфраструктури та фінансування відповідних проектів і регіональних програм розвитку тощо.

Забезпечення розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону з дотриманням принципів інклюзивності дасть змогу збільшити рівень зайнятості у спортивно-оздоровчій сфері, сприятиме створенню нових робочих місць і забезпечить соціально-економічне зростання.

Покладаючи в основу концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації засади сталого інклюзивного зростання ми пропонуємо серед шляхів його досягнення визначити максимальне залучення громади до активних занять фізичною культурою і спортом; посилення продуктивної діяльності населення через підвищення його працездатності, розвиток підприємництва у сфері спорту та оздоровлення, що сприятиме самозайнятості й створенню робочих місць; інвестування у розвиток

спортивної інфраструктури задля забезпечення доступності послуг спортивно-оздоровчої сфери; залучення членів громади та суб'єктів господарської діяльності спортивно-оздоровчої сфери до прийняття рішень щодо визначення напрямів її розвитку у відповідності до потреб громади. Такий концептуальний підхід дозволить активізувати економічний розвиток регіону наслідки від досягнення якого будуть відчувати усі члени суспільства.

Отже, спортивно-оздоровча сфера України знаходиться на стадії формування та адаптації до децентралізованого управління. Проведена реформа перенесла акценти в регулюванні спортивно-оздоровчою сферою із державного на регіональний рівень, там самим актуалізуючи питання розробки концепції розвитку цієї сфери в регіонах у відповідності до потреб та можливостей окремих територій. Нові умови вимагають усвідомлення органами місцевого самоврядування важливості та економічного потенціалу спортивно-оздоровчої діяльності, розвиток якої дозволить отримати соціальний та економічний ефекти. Для ефективної реалізації запропонованої концепції сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України важливим є розробка стратегії та організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання.

Методичний підхід до аналізу сталого розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в регіонах.

Спортивно-оздоровча сфера посідає важливе місце у системі відтворення робочої сили, забезпечуючи відновлення і підтримку фізичних здібностей людини, та має вагоме значення у досягненні перспектив сталого розвитку. За умов ринкової економіки сфера спорту та оздоровлення є привабливим сектором для розвитку підприємницької діяльності, створення нових робочих місць і виробництва суспільно важливого продукту, що робить її невід'ємною ланкою сучасної економіки.

Реформа децентралізації змістила повноваження та відповідальність за координацію й стимулювання спортивно-оздоровчої діяльності на місцевий рівень. Водночас питання активізації розвитку галузі та зміна уявлень про те, хто і як має здійснювати таке регулювання, поставлене досить гостро. Його вирішення потребує теоретичного осмислення і статистичного дослідження стану спортивно-оздоровчої сфери в регіонах, що актуалізує необхідність розробки відповідної комплексної методики задля визначення основних факторів впливу на її функціонування та розробки пропозиції щодо подальшого розвитку.

Вивчення сфери фізичної культури та спорту, визначення її соціальної та економічної ролі носить міждисциплінарний характер, а тому завжди були в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних вчених із різних галузей. Традиційними й найбільш поширеними є дослідження фізіологічних, педагогічних і виховних аспектів занять фізичною культурою та спортом. Проте, за умов визначення пріоритетності сталого розвитку, засобом досягнення якого є розвиток фізичної культури і спорту, та проведення реформи децентралізації, яка посилила роль місцевих органів самоврядування, існує необхідність дослідження специфіки функціонування спортивно-оздоровчої сфери в регіонах. Розробка комплексної методики дасть змогу оцінити перспективи розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, а також обґрунтувати прийняття адекватних управлінських рішень щодо покращання ситуації на місцях та в країні загалом.

За умов децентралізації значної ваги у функціонуванні спортивно-оздоровчої сфери набувають місцеві органи самоврядування, а центр розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення переміщується на рівень регіонів та громад. Розвиток спортивно-оздоровчої сфери в Україні потребує визначення регіональних особливостей задля їх врахування у процесі розробки стратегії її розвитку на місцевому рівні. Адже будь-який регіон країни вирізняється демографічною ситуацією та рівнем розвитку культури здоров'я населення, природно-кліматичними умовами, екологічною

ситуацією, наявністю рекреаційних ресурсів, структурою зайнятості, рівнем оплати праці та інших доходів населення, методами регулювання з боку місцевих органів влади що створює специфічні для регіону економічні, соціальні та природно-екологічні передумови для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери.

Розвиток фізичної культури та заняття спортом сприймається як позитивна діяльність у першу чергу з двох причин. По-перше, спорт забезпечує можливості для фізичного розвитку та здоров'я, підтримки фізичної та психічної форми, гарного самопочуття, що відіграє важливу роль у профілактиці захворювань. По-друге – спорт виконує важливу освітню функцію, яка допомагає розвитку особистості. Через заняття спортом стверджуються культурні цінності та норми, він може розвивати почуття приналежності та надихати [61; 108; 168].

Сталий розвиток лежить в основі спорту. Він є одним із трьох стовпів Олімпійського порядку денного 2020 та стратегічної дорожньої карти майбутнього Олімпійського руху. Ефективне функціонування спортивно-оздоровчої сфери регіону в комплексі забезпечує досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, що відповідає орієнтирам сталого розвитку.

Протягом останніх двох десятиліть спорт та інші форми фізичної активності використовувались для досягнення цілей сталого розвитку та як інструмент миротворчих та миротворчих операцій в усьому світі в рамках так званого «спорту задля розвитку та миру» [11; 61; 168].

Потенціал спорту визнаний у Порядку денному сталого розвитку до 2030 року (пункт 37) [76], де відмічено зростаючий внесок спортивно-оздоровчої сфери у реалізацію розвитку та миру, пропаганді толерантності та поваги, розширення прав і можливостей жінок та молоді, людей та громад, а також цілей охорони здоров'я, освіти та соціальної інтеграції, що в комплексі сприяє досягненню сталого розвитку.

В Україні сталий розвиток фізичної культури і спорту визнаний одним із важливих векторів державної підтримки та напрямом діяльності місцевих

органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, що затверджено Постановою Верховної Ради України «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації» від 19.10.2016 р. № 1695-VIII [84].

Законодавчо закріплено необхідність вжиття місцевими органами самоврядування заходів щодо створення умов для регулярної організованої рухової активності населення, збереження та розвитку мережі фізкультурно-оздоровчих закладів та налагодження державно-приватного партнерства як умови залучення різних верств населення до оздоровчого дозвілля; відновлення спортивної інфраструктури, забезпечення підтримки діяльності дитячих спортивно-оздоровчих таборів. Підтримка спортивних організацій в їх прагненні до сталого розвитку набуває особливої актуальності в середовищі після COVID-19.

Досягнути окреслених завдань можливо шляхом збільшення видатків з місцевих бюджетів на розвиток спортивно-оздоровчої сфери регіону, створення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» з урахуванням можливостей і потреб регіонів; надання фінансової підтримки з місцевих бюджетів громадським організаціям фізкультурно-спортивної спрямованості; проведення інформаційно-просвітницької роботи та популяризації здорового способу життя засобами соціальної реклами тощо [84]. На сьогодні у багатьох громадах уже прийняті та реалізуються програми розвитку фізичної культури та спорту, а питання зміцнення здоров'я населення передбачені їх статутами та визначені як пріоритетні напрями діяльності громад.

Визначення ефективності заходів щодо активізації фізичної культури, спорту та оздоровлення в регіонах задля своєчасного коригування політики місцевих органів самоврядування щодо її підтримки потребує систематичного моніторингу спортивно-оздоровчої сфери. Аналіз сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України може бути здійснений, насамперед, за допомогою оцінки показників рівня розвитку

спортивно-оздоровчої інфраструктури, економічної активності населення у цій галузі, отриманих соціальних ефектів від розвитку культури здоров'я та рухової активності, екологічної ситуації в регіоні.

Чинники розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Рівень культури здоров'я визначається передумовами, що характерні як для країни в цілому, так і притаманні окремій особистості. Зокрема, В. Л. Назарук у своїх працях вирізняє п'ять складових формування культури здоров'я: фізичну (біологічну), психофізіологічну, соціальну, духовну та інформаційну [59, с. 180–182]. Автор вважає, що саме ці групи мають важливий та безпосередній вплив на формування культури здоров'я студентів, на збереження і зміцнення індивідуального здоров'я, на рівень розвитку загальної культури особистості та росту професійної майстерності.

Значної ваги педагогічним умовам у формуванні культури здоров'я надає у своєму дослідженні О. Кубович, виділяючи поряд із суб'єктивним показником, який відображає особистісні характеристики окремої людини, умови організації навчально-виховного процесу, а саме, змісту освіти, конкретизації завдань, оптимальний вибір форм і методів навчання, формування різних методик занять із фізичного виховання [49, с. 220].

Низка науковців застосовують більш детальний підхід до диференціації умов і чинників, які визначають рівень культури здоров'я студентської молоді. Зокрема, А. П. Халайцан виокремлює сім типів передумов, які в тій чи іншій мірі визначають здоровий спосіб життя та формування особистої культури здоров'я: соціальні, педагогічні, економічні, медичні, індивідуальні, екологічні, географічні [118, с.24].

Спираючись на опрацьовану літературу та інформаційні ресурси, варто зауважити, що загалом, усі наведені передумови формуються під впливом середовища діяльності та життя людини. Залежно від рівня та опосередкованості його впливу на особистість передумови формування культури здоров'я можна згрупувати на передумови мікрорівня, мезорівня та макрорівня.

До мікрорівня належать чинники, що закладені у людині – її здібності, фізичний стан, уже набуті знання, вміння та переконання, які можна розподілити на особистісні та медичні. Особистісними передумовами є: ставлення до власної фізичної підготовки, відношення до здоров'я, відмова від шкідливих звичок, ведення здорового способу життя, бажання застосовувати засоби фізичної культури та спорту в повсякденні. А також медичні чинники: стан здоров'я, рівень здоров'я, схильність до захворювань, спадковість.

До мезорівня належать чинники зовнішнього середовища, що здійснюють безпосередній вплив на формування особистості. До цієї групи варто віднести суспільні чинники – відносини в сім'ї, наявність друзів, спілкування у ВУЗі (студенти, викладачі), соціальний статус та економічне становище, спілкування на вулиці, інформаційний простір тощо. Значна вага серед передумов мезорівня, які визначають рівень формування культури здоров'я належать педагогічним чинникам, організації навчально-виховного процесу у ВУЗі, а саме: зміст та кількість часу відведеного на проходження предмету фізичне виховання, рівень компетентності викладача з питання формування культури здоров'я, позааудиторна робота (самостійна, клубна), збалансоване навчальне навантаження, матеріально-технічне забезпечення спортивної бази ВУЗу.

Передумови макросередовища визначаються зовнішніми чинниками опосередкованого впливу. Зовнішні чинники можна поділити на географічні (кліматична зона, рельєф місцевості), екологічні (хімічний склад атмосфери, хімічний склад води у водоймах, зовнішній радіаційний фон, якість продуктів харчування у регіоні), демографічні (кількість та природній рух населення), культурні (традиції, звичаї) економічні, політичні тощо. Тобто, чинники, що визначають ситуацію в країні та регіоні проживання.

Таким чином, згідно нашого дослідження, передумови розвитку спортивно-оздоровчої сфери поділяються на три групи, залежно від рівня середовища, що їх визначають. Подальшого вивчення потребують питання,

пов'язані з формуванням у студентів умінь і навичок виховання культури здорового способу життя; вивчення зарубіжного досвіду організації формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів, ставлення їх до власного здоров'я [134].

Задля комплексної оцінки необхідним є застосування різних методів – як формалізованих, в основі яких лежать аналітичні залежності (методи економічної статистики, математико-статистичні та економетричні методи), так і неформалізованих – метод експертних оцінок, формування системи показників і аналітичних таблиць) [95].

У процесі дослідження сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону доцільно використовувати загальноприйняті в економічній науці методи: діалектичний, пізнання – для розкриття сутності та особливостей спортивно-оздоровчої послуги; системно-структурного аналізу – для визначення структури та динаміки показників розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в Україні; статистичний та графічний – для оцінки зміни показників продуктивності та доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання сфери спортивно-оздоровчих послуг в Україні.

Прогнозування кількості суб'єктів господарювання сфери спортивно-оздоровчих послуг та продуктивності їх діяльності здійснюється на основі методів кореляційного аналізу та екстраполяції [164].

Досить часто використовуваним, а відтак і виправданим є метод інтегральної оцінки. Він передбачає розрахунок інтегрального індексу та розробку формалізованої регресійної моделі для визначення тісноти взаємозв'язку та величини впливу основних факторів на розвиток досліджуваного об'єкту. Застосування цього методу задля оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів надасть можливість визначити її стан, основні фактори, а також на основі інтегрального показника здійснити рейтингове оцінювання галузі у різних регіонах країни.

Для оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів пропонуємо сформувати математичну модель, яка б відображала вплив визначених передумов на рівень інтегрального показника.

Методика побудови інтегрального індикатора включає такі етапи:

1. визначення вхідного переліку абсолютних та відносних показників, що характеризують спортивно-оздоровчу сферу регіону із врахуванням сталості її розвитку;
2. відбір, систематизація відібраного переліку кількісних показників та їх групування відповідно до напрямів сталого розвитку;
3. приведення значень відібраної системи часткових показників до уніфікованої форми у вимірюванні змінних;
4. розрахунок часткових критеріїв та інтегрального індексу сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону,
5. здійснення бальної оцінки та проведення якісного аналізу стану спортивно-оздоровчої сфери регіонів України.

Перспективи сталого розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення визначаються комплексом передумов, що склались у конкретному регіоні, так і в країні в цілому. Враховуючи досягнення перспектив сталості такого розвитку пропонуємо здійснити групування та проаналізувати дію чотирьох груп передумов:

- організаційно-правових, що формують законодавчу основу розвитку галузі та організаційні можливості його досягнення;
- природно-екологічних, які є суб'єктивно-об'єктивними, оскільки відображають вихідні можливості розвитку окремих видів спорту, що зумовлюються наявністю необхідних природно-кліматичних умов (наприклад, для розвитку лижного спорту сприятливим є наявність гірської місцевості із відповідними умовами) так і станом екології, що більшою мірою є наслідком діяльності людини;
- економічних – у розвинутих регіонах досягнення економічного ефекту від капіталізації спортивно-оздоровчої сфери та розвитку

підприємництва у цій галузі є значно вищими, аніж у регіонах із низькими доходами;

- соціально-демографічні – кількість та структура населення, частка молоді, що зазвичай є більш фізично активною, рівень розвитку культури здоров'я – також є тими чинниками, що можуть як сприяти, так і стримувати зацікавленість населення до занять спортом, відповідно визначаючи ефективність та темпи сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні.

Вплив передумов, які склались у конкретному регіоні, на сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери можна шляхом побудови регресійної моделі, яка дає можливість кількісно оцінити величину цього впливу, визначити основні фактори та обґрунтувати пропозиції щодо активізації розвитку галузі.

На рис. 1.6 представлена запропонована методика оцінювання, що об'єднує систему критеріїв та статистичних показників його побудови.

Враховуючи те, що всі індикатори та параметри, які формують індекси, входять до моделі вимірюються за допомогою різних фізичних величин, мають різні інтерпретації, змінюються в різних діапазонах та мають різну спрямованість, необхідно привести їх до нормованого (стандартизованого) виду за наступними формулами. При цьому вважаємо, що вони будуть вимірюватися за N-бальною шкалою, де $N=1$.

Якщо показник X_j є стимулятором, тобто його зв'язок з відповідним індикатором розвитку спортивно-оздоровчої сфери прямий (чим більше значення X_j , тим кращий стан підсистеми), то його стандартизоване значення I_j розраховується за формулою:

$$I_j = \frac{X_j - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (1.1)$$

де X_{min} – мінімальне значення j-го показника, а X_{max} – максимальне значення j-го показника.

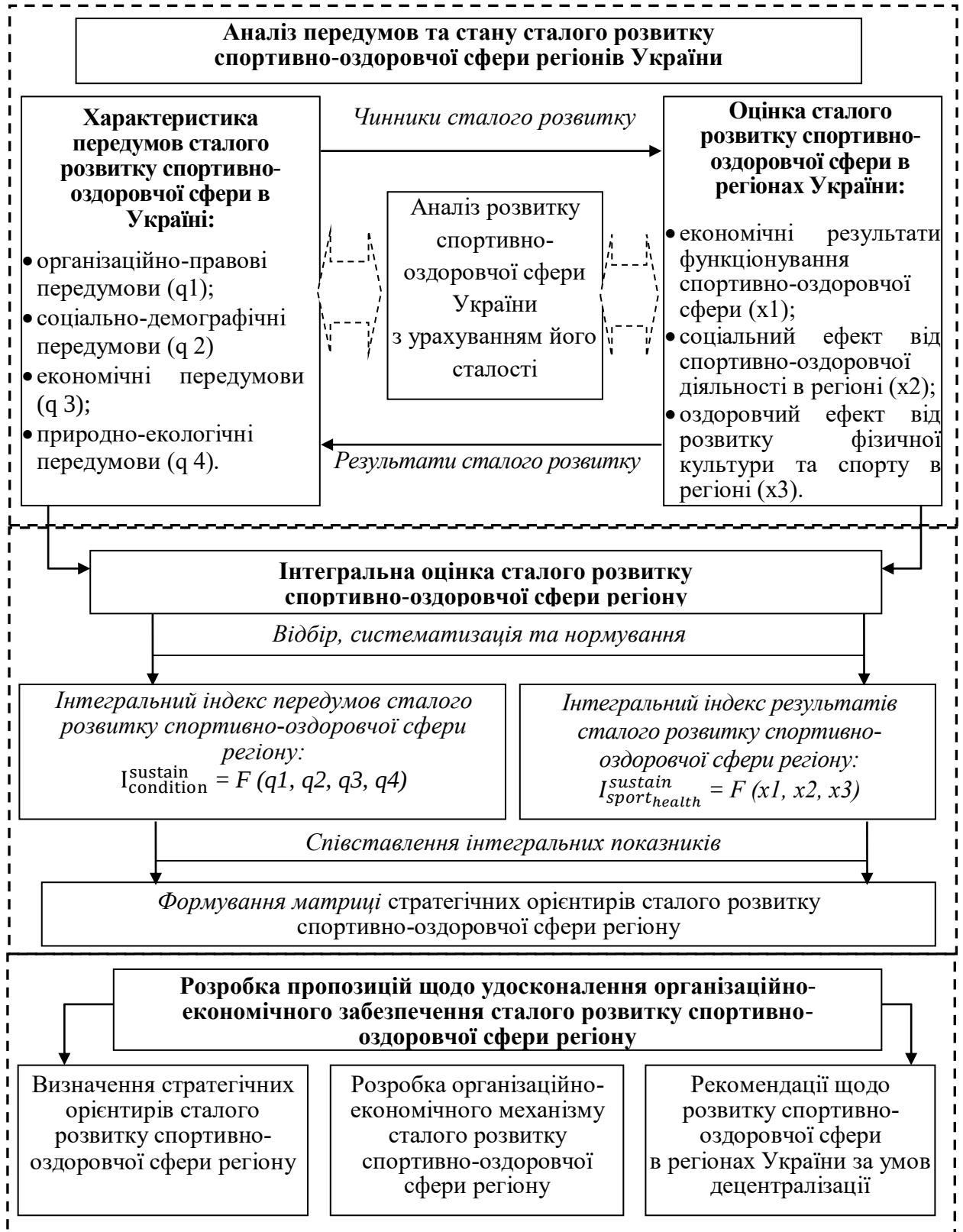

Рис. 1.6. Методика оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону

* Розроблено дисертантом.

Якщо показник X_j є дестимулятором, тобто його зв'язок з відповідним індикатором розвитку спортивно-оздоровчої сфери є обернений (чим більше значення X_j , тим стан підсистеми гірший). Його стандартизоване значення I_j розраховується за формулою:

$$I_j = 1 - \frac{X_j - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (1.2)$$

де X_{min} – мінімальне значення j -го показника, а X_{max} – максимальне значення j -го показника.

Така нормалізація забезпечує порівнюваність індикаторів, значення яких коливатимуться у діапазоні від 0 до 1. Найгірші значення індикаторів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери відповідатимуть числовим значенням близьким до 0, а найкращі – будуть наближатися до 1.

Практична значимість запропонованої методики оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери полягає у формуванні наукового підґрунтя для визначення стратегічних перспектив сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, формування організаційно-економічного механізму та розробки рекомендацій щодо розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації.

Результати оцінювання можуть бути використані для обґрунтування відповідних пропозицій з питань регіонального розвитку для центральних органів виконавчої влади, обласних та міських державних адміністрацій. Дослідження сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону надасть можливість відповідним державним інститутам точніше виявляти здобутки і проблеми в їх розвитку, визначати пріоритети і цільові показники для кожного з регіонів, конкретизувати заходи, спрямовані на розвиток фізичної культури, спорту та оздоровлення.

Досягнення цілей сталого розвитку неможливе без забезпечення активної діяльності в галузі фізичної культури та спорту, системи оздоровлення населення, організації активного дозвілля, адже формування здорової нації й відновлення продуктивності робочої сили є необхідною ланкою у всьому ланцюгу макроекономічного процесу.

Важливість досягнення цілей сталого розвитку та вагома роль спорту у цьому процесі доводить необхідність розробки комплексної методики оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. В основу запропонованої методики покладено систему показників, які характеризують: розвиток спортивно-оздоровчої інфраструктури, економічні результати й соціальний ефект функціонування галузі, екологічні умови в регіоні. Отримання достовірної оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні є важливим елементом здійснення управління органами місцевого самоврядування, оскільки за умов децентралізації саме на них покладається основна відповідальність за забезпечення сталого розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення.

Висновки до розділу 1

1. Розвиток сфери фізичної культури та спорту є одним із ключових чинників соціально-економічного зростання будь-якої країни. Його значимість обумовлюється як соціальним ефектом, що полягає у зміцненні здоров'я населення, поширенні здорового способу життя та у період пандемії COVID-19 набуває особливої ваги, сприяє підвищенню працездатності, забезпечує додаткові робочі місця й стимулює зайнятість населення; так і економічними результатами від розвитку підприємницької діяльності та надання спортивних послуг населенню. Як складова частина економіки регіону спортивно-оздоровча сфера впливає на формування його конкурентоспроможності, бере участь у створенні доданої вартості, визначає рівень добробуту населення. На основі цього встановлено, що розвиток спортивно-оздоровчої сфери, як важливий показник якості життя та рівня людського розвитку, має важливе соціальне й економічне значення.

2. Узагальнення наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених дало підставу визначити *спортивно-оздоровчу сферу регіону* як сукупність відносин між господарюючими суб'єктами, громадськими організаціями, населенням і державними й місцевими органами управління,

що охоплює процеси як у нематеріальному (надання спортивно-оздоровчих послуг), так і матеріальному виробництвах у регіоні (розбудова спортивно-оздоровчої інфраструктури, виробництво спортивного обладнання) задля задоволення попиту населення у фізичній культурі та зміцненні здоров'я. Обґрунтовано, що сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери спрямований на досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, синергетичний ефект від яких полягає у зростанні рівня добробуту та якості життя населення регіону.

3. Визначено, що сталий розвиток та інклюзивне зростання на сьогодні є новітніми моделями соціально-економічного піднесення, що визнані світовою спільнотою. Доведено, що протягом останніх двох десятиліть спорт та інші форми фізичної активності використовувались для досягнення Глобальних цілей сталого розвитку як інструмент миротворчих операцій у всьому світі в рамках «спорту задля розвитку та миру». Розкрито цілі сталого розвитку, досягненню яких спортивно-оздоровча сфера може сприяти найбільш ефективно. Наведено основні міжнародні документи, що декларують важливість спорту у досягненні сталого розвитку та миру. Доведено, що ефективне функціонування спортивно-оздоровчої сфери регіону в комплексі забезпечує досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, що відповідає орієнтирам сталого розвитку.

4. Встановлено особливості та здійснено порівняння американської, європейської, пострадянської та азійської організаційно-економічних моделей розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Для забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України запропоновано використання переваг існуючих організаційно-економічних моделей, а саме: налагодження взаємодії із наддержавними інституціями спортивного спрямування; досягнення оптимального поєднання державного регулювання із децентралізованими повноваженнями органів місцевого самоврядування щодо спортивно-оздоровчої діяльності в регіонах; забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва та комерціалізації спортивно-оздоровчої сфери, що забезпечує її самоокупність. З'ясовано, що спільною для усіх

держав проблемою розвитку спортивно-оздоровчої сфери є необхідність залучення додаткових коштів і пошук джерел фінансування. Розкрито негативний вплив пандемії COVID-19 на розвиток спортивно-оздоровчої сфери.

5. Обґрунтовано визначення поняття *сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери* як такий, що орієнтований на досягнення балансу в реалізації економічних, екологічних, соціальних і оздоровчих цілей розвитку в довгостроковій перспективі з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін (споживачів спортивно-оздоровчих послуг, громадських організацій спортивно-оздоровчого спрямування, суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у спортивно-оздоровчій і пов'язаній із нею сферах, місцеве населення, місцеві органи влади та самоврядування), на основі раціонального використання спортивно-оздоровчого потенціалу регіону і багатостороннього партнерства.

6. Удосконалено концепцію сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, яка, на відміну від існуючих, передбачає адаптацію до умов децентралізації та запровадження принципів інклюзивного зростання й досягнення цілей сталого розвитку задля зростання рівня зайнятості, поширення здорового способу життя, розширення можливостей задоволення потреб усіх верств населення, забезпечення рівного доступу до спортивно-оздоровчих послуг. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації.

7. Визначено, що сталий розвиток та інклюзивне зростання на сьогодні є новітніми моделями соціально-економічного піднесення, що визнані світовою спільнотою. Враховуючи це, та зважаючи на процеси децентралізації управління в Україні, запропонована адаптована до нових умов концепція сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Розкрито цілі сталого розвитку, на досягнення яких впливає стан та розвиток спортивно-оздоровчої сфери. Визначено сутність інклюзивного зростання та виокремлено принципи інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Відповідно до визначених цілей сталого розвитку

виділено завдання розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону та запропоновано шляхи їх досягнення. Сформовано основну концептуальну ідею сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, визначено цілі, завдання й шляхи її втілення. Окреслено результати реалізації запропонованої концепції та обґрунтовано вплив розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на підвищення здоров'я, добробуту та якості життя населення громади.

8. Стверджується, що визначення ефективності заходів щодо активізації фізичної культури, спорту та оздоровлення в регіонах задля своєчасного коригування політики місцевих органів самоврядування щодо її підтримки потребує систематичного моніторингу сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. На цій підставі обґрунтовано необхідність проведення комплексного аналізу та розроблено методику оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Використання цієї методики надає можливості виявлення здобутків і проблем розвитку сфери масового спорту задля застосування відповідними державними інститутами, конкретизації заходів, спрямованих на розвиток фізичної культури, спорту та оздоровлення.

Основні положення першого розділу дисертаційної роботи відображено в працях [125; 126; 127; 131; 132; 133; 134].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

2.1. Характеристика передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні

Кожен регіон володіє своїми особливостями – перевагами та слабкими місцями, що відповідним чином можуть гальмувати чи навпаки пришвидшувати розвиток спортивно-оздоровчої сфери, стимулювати її перехід на вектор сталості. Відповідно до запропонованої у першому розділі роботи методики оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону першим і важливим етапом є здійснення оцінки передумов, які згруповано у організаційно-інституційні, економічні, соціальні та екологічні.

Організаційно-правові передумови включають характеристики тих чинників, які визначають законодавчі основи та систему органів управління в галузі на різних рівнях, а також здатність представників влади та місцевого самоврядування налагодити конструктивний діалог із громадськістю та представниками бізнесу, що може сприяти розбудові спортивно-оздоровчої сфери в регіоні. Відповідно ця група передумов охоплює характеристику:

- нормативно-правової бази спортивно-оздоровчої сфери та пов'язаних із нею видів діяльності;
- системи органів управління спортивно-оздоровчої сферою на різних рівнях;
- розвитку державно-приватного партнерства в регіонах.

Варто зауважити, що організаційно-правові передумови загалом є в більшій мірі уніфіковані для усіх регіонів, оскільки законодавча база та система органів управління формується на рівні країни.

Нормативно-правову базу спортивно-оздоровчої сфери формують загальноновизнані принципи і норми міжнародного права, що містяться у статуті ООН, деклараціях та резолюціях Генеральної асамблеї ООН, багатосторонніх угодах, рішеннях міжнародних судів, документах міжнародних організацій із загальних питань міжнародного права та чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

В Україні ратифіковано основні міжнародні конвенції з питань спорту, зокрема Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. (чинна для України з 13 червня 1986 р.), Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів від 23 серпня 1978 р. (чинна для України з 26 листопада 1992 р.). Результатом імплементації міжнародних стандартів у сфері світового спортивного права стало впровадження їх принципів і норм у вітчизняне спортивне законодавство України.

Базовими законами, на основі яких здійснюється нормативно-правове регулювання відносин у спортивно-оздоровчій сфері в Україні, на сьогодні є: Закон України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» тощо. Окремі питання правового регулювання спортивних відносин отримали своє закріплення в Кодексі законів про працю, в законах України «Про громадські об'єднання», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про страхування», «Про інформацію», «Основи законодавства України про охорону здоров'я» тощо [60].

У контексті розкриття нормативно-правових основ функціонування спортивно-оздоровчої сфери варто зауважити, що в Україні прийнято низку національних програм, спрямованих на всебічний розвиток людини, становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я, а саме – «Освіта (Україна XXI століття)», «Діти України», Національна доктрина розвитку освіти та програми «Здоров'я нації». Пріоритетність формування

відповідального ставлення до здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності знайшли відображення в Конституції України (стаття 3), Законі України «Про освіту», Концепції національної безпеки України.

Серед організаційно-правових передумов варто виділити прийняту в Україні Стратегію розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [110]. Її метою визначено виховання фізично активної нації та формування позитивного іміджу України як передової спортивної держави на основі сучасної і доступної спортивної інфраструктури. Окрім того, важливим кроком у запровадження принципів всеохопності розвитку фізичної культури і спорту є затвердження Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору. Її прийняття наближає Україну до реалізації 17 Цілей сталого розвитку та ставить за мету врахування інтересів усіх соціальних груп, розбудову соціальної, освітньої, економічної, цифрової, громадянської та фізичної безбар'єрності, інструментом досягнення чого може стати розвиток спортивно-оздоровчої сфери в регіонах.

Таким чином в Україні загалом сформовано нормативно-правову базу, що відповідає вимогам міжнародного регулювання сфери спорту. Законодавчі документи визначають стратегічні орієнтири розвитку галузі та її спрямування на сталий розвиток із дотриманням принципів інклюзивності. Важливим при цьому лишається практичне застосування норм права та регулювання спортивно-оздоровчою діяльністю в країні та її регіонах відповідною системою органів управління фізичної культури та спорту.

Система органів управління спортивно-оздоровчої сферою є важливою передумовою та чинником розвитку спортивно-оздоровчої сфери, визначаючи її перехід на вектор сталості. Основні інститути державного й місцевого регулювання галузі фізичної культури і спорту в Україні та її регіонах представлені на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Організаційна структура управління спортивно-оздоровчою сферою в Україні та її регіонах

** Побудовано дисертантом.*

Основним органом державної влади в Україні, що здійснює регулювання спортивно-оздоровчої сфери є Міністерство молоді і спорту, яке утворене 28 лютого 2013 року шляхом реорганізації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Державної служби молоді та спорту України. З метою колективного і вільного обговорення найважливіших напрямів спортивно-оздоровчої сфери у структурі виконавчих органів влади створено колегію Міністерства молоді та спорту України. Також при Міністерстві молоді та спорту України створено та функціонує Громадська рада, що забезпечує участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

Розвиток державно-приватного партнерства. Також, особливо важливу роль в розвитку спортивно-оздоровчої сфери відіграє політична та фінансова підтримка Уряду, органів місцевого самоврядування та соціально відповідального бізнесу. Тому для збільшення обсягу інвестицій у спортивну інфраструктуру необхідно об'єднати зусилля всіх зазначених сторін, в тому числі через модель державно-приватного партнерства. Важливим для

забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону є налагодження *державно-приватного партнерства* між органами влади, місцевим самоврядуванням, громадськими організаціями спортивно-оздоровчого спрямування та громадою.

Одним із шляхів розв’язання назрілих проблем розвитку спортивно-оздоровчої сфери є об’єднання фінансових, матеріальних, організаційних, людських, інтелектуальних, інформаційних, ін. ресурсів шляхом налагодження державно-приватного партнерства в регіоні. В Україні інститут державно-приватного партнерства ще не набув достатнього розвитку, про що свідчать дані оприлюднені Державною службою статистики (додаток Б, табл. Б.1). Серед регіонів найсприятливіші умови для розвитку спортивно-оздоровчої сфери складаються у Полтавській області, де кількість укладених угод державно-приватного партнерства за підсумком трьох років є найбільшою (рис.2.2).

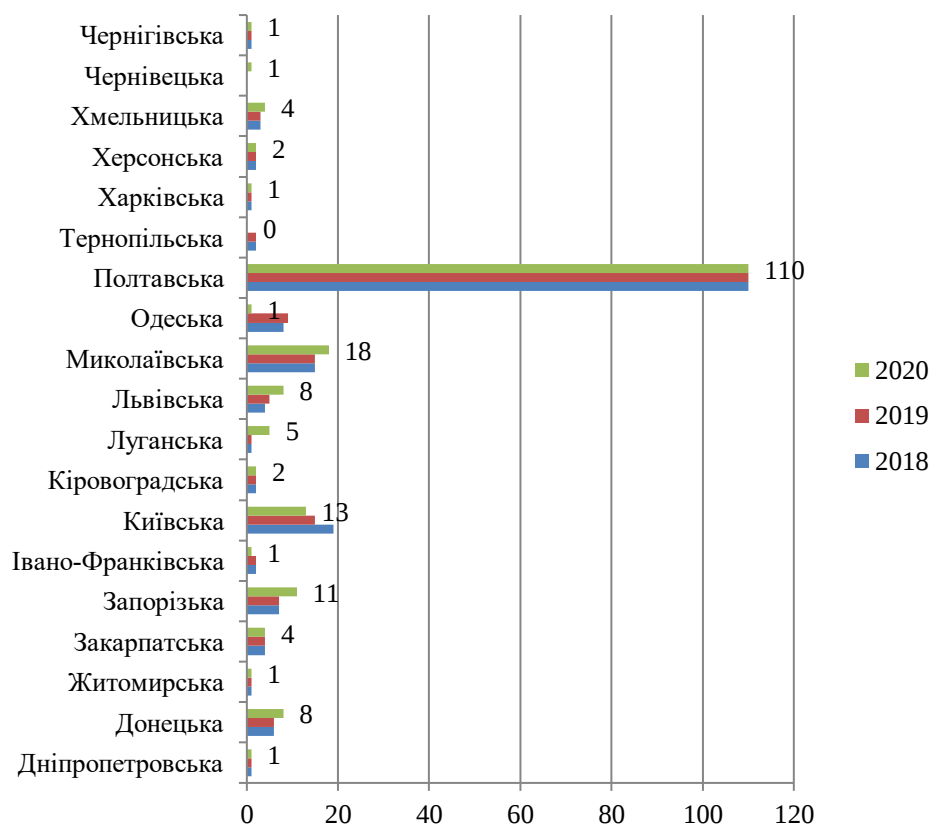

Рис. 2.2. Кількість проектів державно-приватного партнерства в регіонах

**Побудовано дисертантом на основі даних [83].*

Для розбудови спортивно-оздоровчої сфери регіону особливе значення має налагодження взаємодії із громадськими організаціями спортивного спрямування, що діють в регіонах оскільки саме від їх активності у більшій мірі залежить як рівень розвитку фізичної культури і спорту, так і перспективи капіталізації спортивної сфери й розвитку підприємництва із відповідними позитивними економічними результатами для конкретної територіальної громади та регіону в цілому.

Спортивно-оздоровча діяльність тісно пов'язана із соціальною сферою, а тому вважаємо за доцільне виокремити групу *соціально-демографічних передумов* сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, що визначаються організацією суспільства, рівнем освіти та культури населення. У контексті цього важливо дослідити:

- демографічну ситуацію, а саме чисельність та структуру населення;
- рівень розвитку освіти та культури здоров'я в регіонах;
- доступність послуг медичної допомоги та розвиток охорони здоров'я.

Чисельність і структура населення. Першим показником із групи параметрів, що формують індикатори соціального розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, є *чисельність населення*. До цієї групи передумов належить демографічна ситуація, а також спроможність соціальної сфери країни забезпечити належний рівень охорони здоров'я, освіти. Кількість населення та його структура можуть як активізувати розвиток спорту, свідчити про наявний потенційний попит на спортивно-оздоровчі послуги. Має вплив і вікова структура населення, оскільки збільшення кількості молодих людей скоріше викличе потребу в розвитку масового спорту.

Аналізуючи демографічні зміни в Україні можна передбачити орієнтири подальшого розвитку сфери спорту та оздоровлення (рис. 2.3). Виявлені зміни у структурі населення, зокрема збільшення частки пенсійних груп, у майбутньому може стати причиною зростання потреби у стаціонарних установах відпочинку та оздоровлення. Водночас вікова

категорія осіб, схильних до активної рухової діяльності та масового спорту скорочується [2].

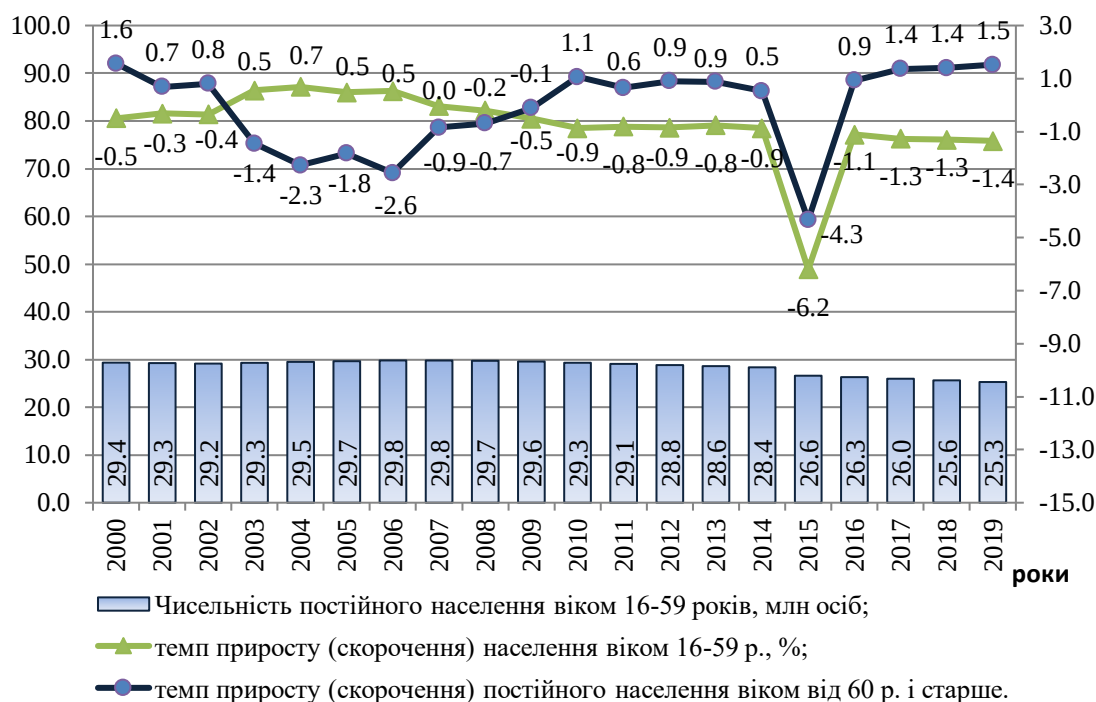

Рис. 2.3. Динаміка чисельності населення України

в розрізі вікових груп найбільш схильних до регулярної рухової активності

**Побудовано дисертантом за даними [31].*

Варто зауважити, що розподіл чисельності населення в регіонах України нерівномірний. Більш густонаселеними є регіони центральної та східної частин України, що створює для них більш сприятливі передумови для розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Водночас динаміка показників свідчить про стабільне скорочення чисельності населення України починаючи з 1994 р. і до сьогодні (додаток Б, табл. Б.2). Так, станом на 2020 рік в Україні проживало 41902416 осіб, що на 250785 осіб (0,6%) менше порівняно з попереднім 2019 р. Причиною негативних тенденцій є періодичні економічні кризи та складна політична ситуація. Не останню роль відіграє загальний низький рівень здоров'я населення та недостатня рухова активність, що є як профілактикою захворювань, так і визначає якість життя населення.

Освіта та культура здоров'я. Враховуючи виховну роль спорту, яка проявляється у формуванні патріотичної свідомості, дбайливого ставлення до себе і свого здоров'я, відчутний вплив на розвиток спортивно-оздоровчої сфери, виховання культури здоров'я та популяризацію спорту здійснюються заклади освіти в регіоні.

Ставлення індивіда до власного здоров'я, фізичних можливостей і здібностей є інтегральним результатом виховання і самовиховання, тому формування здорового способу життя розглядається науковцями як складова процесу освіти. Аналізуючи динаміку показників освіти в Україні, як передумови розвитку спортивно-оздоровчої сфери, можна відмітити тенденції скорочення кількості учнівської та студентської молоді. Зокрема у 2018/2019 н. р. у розрахунку на 10 тис. населення налічувалось 361 студент, що порівняно з 2013/2014 н.р. на 91 осіб менше (рис. 2.4).

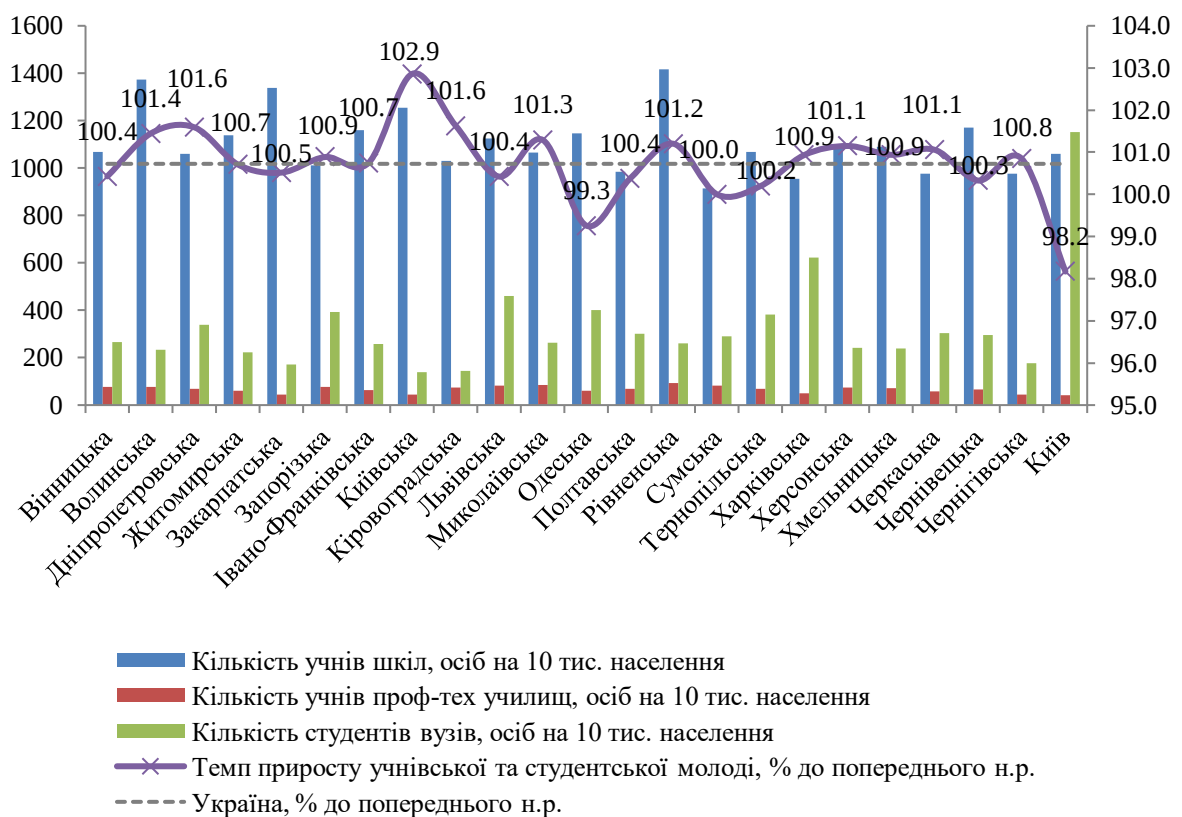

Рис. 2.4. Показники розвитку освіти в Україні станом на 2019/2020 н.р.

*Побудовано дисертантом за даними [35].

Протягом 2017–2019 рр. у більшості регіонів України спостерігається тенденція скорочення чисельності осіб, які навчались в закладах вищої освіти. Позитивна динаміка спостерігається тільки у Вінницькій та Черкаських областях, проте приріст є незначним. Скорочення частки осіб із вищою освітою в подальшому може стати причиною падіння рівня культури в країні та, як наслідок, зниження вимог до якості відпочинку, негативно вплинути на потреби населення у саморозвитку та подорожах [2]. Водночас, характеризуючи соціальні передумови сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, звернемо увагу на позитивну динаміку збільшення кількості осіб, що навчались в загальноосвітніх навчальних закладах в розрізі регіонів України (додаток Б, табл. Б.3, рис. Б.1) за період з 2015 до 2020 рр.

Отже, загалом по Україні відбувається зростання кількості учнів та студентів, тому використання сфери освіти в цілях популяризації спорту, виховання культури здоров'я та рухової активності підвищує свій потенціал для забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Водночас важливим є не лише організація виховного процесу в освітніх закладах, а й посилення позааудиторної спортивно-виховної діяльності молоді – стимулювання розвитку гуртків і спортивних секцій, організації активного дозвілля.

Культура здоров'я. Ведення здорового способу життя є одним із проявів високого рівня культури здоров'я людини, із турботою про здоров'я як про найвищу цінність. Зазначені чинники потребують пріоритетної уваги задля формування культури здоров'я молоді.

Провідну групу факторів ризику розвитку спортивно-оздоровчої сфери з їх негативним впливом на здоров'я становлять шкідливі звички (паління, споживання алкоголю та наркотиків). Державна служба статистики України наводить дані, згідно яких близько 20 % населення мають згубну звичку тютюнопаління.

Показники тютюнопаління серед молодих людей 18–29 років за гендерною ознакою свідчать, що серед чоловіків вказаної вікової групи

мають шкідливу звичку близько 40 %. Серед жінок такий показник набагато менший. Серед молоді віком від 18 до 29 років за період дослідження кількість осіб, які повідомили, що мають шкідливу звичку також зменшилась – чоловіків на 17,5 в.п. та жінок на 42,7 в.п..

Досліджуючи динаміку показників тютюнопаління в Україні та регіонах варто зауважити позитивну тенденцію до скорочення кількості осіб, що палять із 6278,66 (14,7%) у 2017 р. до 5559,15 тис. осіб (13,2 %) у 2019 р. (Додаток Б, табл. Б.4). Для порівняння осіб зі шкідливою звичкою у 2010 році було 8706,4 тис. або 22,4 % від усього населення.

Базуючись на даних щодо тютюнопаління населенням серед регіонів із найнижчим рівнем культури здоров'я можна відмітити Дніпропетровську область та м. Київ, де відповідно 21,9 % та 19,8 % населення мають згубну звичку. Водночас здорового способу життя дотримуються у Закарпатській та Київській областях, де частка населення, що не палить становить відповідно 92,5 % та 92,3 % (рис. 2.5).

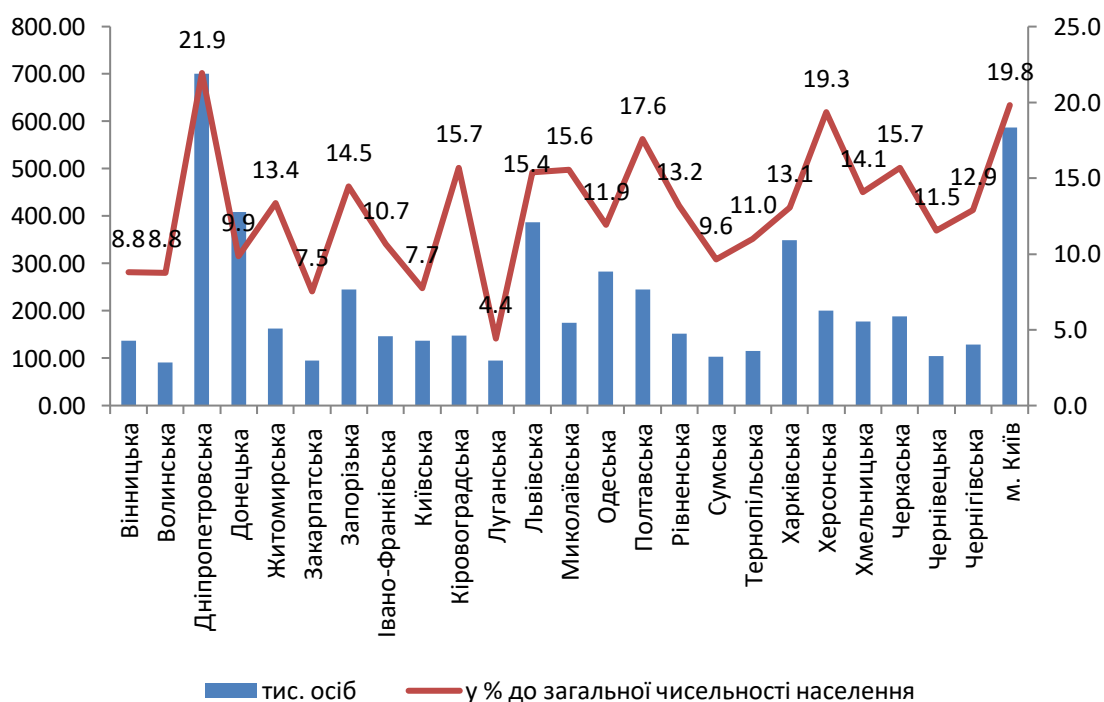

Рис. 2.5. Характеристика регіонів за кількістю курців у 2019 р.

*Побудовано дисертантом за даними [28].

Самозберігаючи стосовно здоров'я поведінку людина формує з огляду на багато факторів. Позитивні зміни були обумовлені низкою причин, зокрема – збільшення зацікавленості власним здоров'ям та популяризація здорового способу життя. У той же час, не останню роль відіграли чинники економічного характеру, оскільки частка тих, хто курить помітно знизилась після чергової економічної кризи наслідками якої стало як зростання цін на тютюнові вироби, так і скорочення реальних доходів населення.

Охорона здоров'я. Суттєвим фактором розвитку спортивно-оздоровчої сфери та рівня оздоровлення населення виступає медична активність і доступність медичних послуг. Особливо важливою передумовою розвитку є рівень якості послуг із охорони здоров'я для сфери спорту з метою оздоровлення. Умови ринкових відносин, що поступово складаються в нашій країні, проблеми в сфері охорони здоров'я спонукають до систематичного відстеження та аналізу її показників, врахування тенденцій.

У розвитку спортивно-оздоровчої сфери важливу роль відіграє рівень доступності та якості медичних послуг й оздоровлення. Особливого значення чинник розвитку охорони здоров'я набуває в контексті поширення пандемії COVID-19.

Найменша доступність медичних послуг прослідковується у Закарпатській та Вінницькій областях, де понад 70 % з опитуваних домогосподарств зазначили, що при потребі не змогли отримати медичної допомоги, придбати ліки чи медичне обладнання. Найкраща ситуація щодо медичного забезпечення склалась у Полтавській, Київській та Хмельницькій областях. Частка незадоволених потреб у медичній допомозі становила не більше 5,2 % від домогосподарств які її потребували (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Доступність медичних послуг в регіонах України, %

*Побудовано дисертантом за даними [28].

В Україні у 2019 р. близько 96 % домогосподарств потребували медичної допомоги та ліків, однак 14644,5 з них (близько 23 %) з різних причин так і не змогли їх отримати (додаток Б, табл. Б.5). Розвиток сфери охорони здоров'я потребує значних капіталовкладень. За умов складного економічного становища в країні та обмежених можливостей щодо надання якісних медичних послуг і послуг пов'язаних із функціонуванням спортивно-оздоровчої індустрії, активізація розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні є досить ускладненою.

Отже, проведене дослідження дало змогу встановити, що фізична активність є одним із основних чинників формування здоров'я. Рівень фізичної активності студентської молоді в Україні на сьогодні є досить низьким. Зростає кількість осіб, які перебувають у спеціальній медичній групі. Значну роль у підвищенні фізичної активності молоді відіграють

навчальні заклади, завданням яких є формування системи цінностей орієнтованих на ведення здорового способу життя. Необхідно посилити значення позааудиторної роботи з учнями та студентами, що навчаються в закладах освіти задля використання вільного часу для зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної активності молоді.

Економічні передумови. Сукупність умов в регіоні, що визначають економічну ефективність та особливості організації спортивно-оздоровчої індустрії, платоспроможність населення щодо придбання продукції та послуг галузі, формують собою окрему групу передумов, оцінити рівень сприятливості яких можна за допомогою таких показників, як капітальні інвестиції та фінансування спортивно-оздоровчої сфери в регіонах; індекс споживчих цін; доходи населення.

Позитивним є те, що фінансування сфери спорту та оздоровлення в Україні щорічно зростає, про що свідчать як абсолютні показники, так і в розрахунку на одну особу постійного населення. Збільшення коштів, залучених у розвиток спортивно-оздоровчої сфери підтверджують також показники, виражені у доларах США. Так, у 2019 р. в середньому по Україні фінансування становило 8,47 дол на одну особу, що на 2,71 дол більше в порівнянні з 2017 р. та на 1,64 дол більше, відносно 2018 р. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Фінансування сфери фізичної культури та спорту

Регіони	Всього, млн. грн			На одну особу, грн			На одну особу, дол		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна	6515,1	7852,1	9187,3	153,3	185,8	218,6	5,76	6,83	8,47
Вінницька	209,3	268,0	324,1	132,2	170,9	208,7	4,97	6,28	8,09
Волинська	131,7	204,8	257,4	126,7	197,5	249,1	4,76	7,26	9,65
Дніпропетровська	942,9	1170,4	1242,6	291,8	363,6	389,3	10,97	13,37	15,09
Донецька	476,2	539,5	714,9	112,8	129,0	172,3	4,24	4,74	6,68
Житомирська	159,4	187,5	263,0	129,0	153,0	216,6	4,85	5,62	8,40
Закарпатська	123,1	172,6	183,9	97,8	137,3	146,5	3,68	5,05	5,68
Запорізька	394,4	279,6	334,3	227,8	163,1	197,1	8,57	5,99	7,64

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ів.-Франківська	180,5	216,5	184,2	130,9	157,4	134,4	4,92	5,79	5,21
Київська	334,3	395,7	403,2	191,6	224,7	227,2	7,20	8,26	8,81
Кіровоградська	151,2	179,0	195,4	157,3	188,3	208,1	5,91	6,92	8,06
Луганська	139,5	140,0	206,1	64,0	64,8	96,1	2,40	2,38	3,73
Львівська	329,6	386,4	447,8	130,2	153,0	177,9	4,89	5,62	6,90
Миколаївська	243,7	261,3	284,2	212,7	230,0	252,5	8,00	8,46	9,79
Одеська	223,3	301,2	377,9	93,6	126,5	158,9	3,52	4,65	6,16
Полтавська	228,9	325,3	356,5	161,2	231,2	255,8	6,06	8,50	9,92
Рівненська	212,6	320,1	433,0	183,0	276,2	374,8	6,88	10,15	14,53
Сумська	155,2	195,3	208,0	141,2	179,6	193,5	5,31	6,60	7,50
Тернопільська	101,2	132,6	200,0	95,9	126,4	191,9	3,60	4,65	7,44
Харківська	637,4	852,2	849,5	236,3	317,4	318,5	8,88	11,67	12,35
Херсонська	178,3	216,4	219,0	169,6	207,6	212,0	6,38	7,63	8,22
Хмельницька	131,2	138,1	192,9	102,5	108,7	153,2	3,85	4,00	5,94
Черкаська	153,5	164,6	276,5	125,2	135,7	230,5	4,71	4,99	8,94
Чернівецька	75,3	96,9	108,3	83,0	107,1	119,9	3,12	3,94	4,65
Чернігівська	138,9	185,6	213,0	135,3	183,3	213,3	5,08	6,74	8,27
м. Київ	463,6	522,5	711,5	158,2	177,6	240,4	5,95	6,53	9,32

* Розраховано дисертантом за даними [116].

У регіональному розрізі найбільше фінансування отримала спортивно-оздоровча сфера Дніпропетровської області, де у 2019 р. фізичну культуру, спорт і оздоровлення було виділено 1242,6 млн грн, що в розрахунку на одну особу становило 389,3 грн або 15,09 дол. США. Також в трійку лідерів входять Рівненська та Харківська області, де фінансування спорту та оздоровлення становило відповідно 433,0 млн грн (374,8 грн або 14,53 дол на одну особу) та 849,5 млн грн (318,5 грн або 12,35 дол на одну особу).

Недофінансованими поряд із Луганською є Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська та Хмельницька області, обсяг виділених коштів на розвиток фізичної культури та спорту в яких у 2019 р. не перевищував 6 дол на одну особу.

Загалом у 2019 р. обсяг фінансування спортивно-оздоровчої сфери перевищив середній в країні показники у Волинській, Дніпропетровській, Київській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Харківській, Черкаській областях та м. Києві (рис. 2.7).

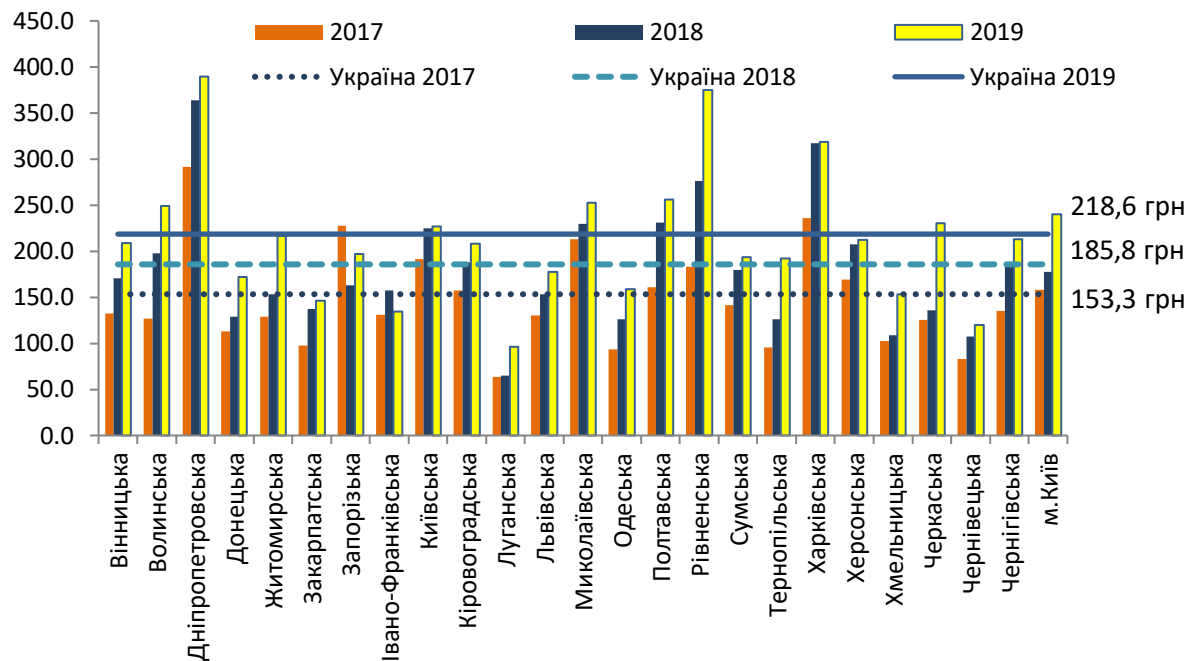

Рис. 2.7. Фінансування спортивно-оздоровчої сфери в Україні та регіонах у 2017–2019 рр., грн на одну особу

* Побудовано дисертантом за даними [116].

Водночас, за позитивними показниками не можна сховати те, що в Україні протягом останнього п'ятиріччя на розвиток фізичної культури та спорту з державного бюджету щорічно виділялось менше одного відсотка його видаткової частини, що у кілька разів нижче середньоєвропейських показників (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Видатки з державного та місцевих бюджетів на фізичну культуру та спорт

Роки	Всього (без трансфертів), млн. грн			у % до видатків		
	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Зведений бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Зведений бюджет
2015	3647,48	2472,84	6120,32	0,91	0,89	0,90
2016	1410,73	3117,63	4528,36	0,29	0,90	0,54
2017	2385,03	4575,80	6960,82	0,42	0,93	0,66
2018	2869,11	5640,18	8509,29	0,42	1,00	0,68
2019	2869,80	6828,86	9698,66	0,35	1,22	0,71
2020	2155,01	7242,91	9397,92	0,19	1,55	0,59

* Побудовано за даними [26].

Від початку децентралізації відбувся суттєвий перерозподіл фінансування фізичної культури та спорту між бюджетами різних рівнів. Тоді як роль місцевих бюджетів зростала, про що свідчить збільшення питомої ваги видатків на розвиток спортивно-оздоровчої сфер протягом 2015–2020 рр. із 0,89 % до 1,55 %, сума коштів із державного бюджету скорочувалась із 0,91 % у 2015 р. до 0,19 % у 2020 р. Загалом державна фінансова підтримка розвитку галузі, не зважаючи на активну політику щодо популяризації спорту та прийнятих нормативно-правових документів щодо її розвитку протягом досліджуваного періоду, коливалась в межах 0,54 %–0,90 % від видатків зведеного бюджету склавши у 2020 р. лише 0,54 %.

Капітальні інвестиції в регіонах. Індекс капітальних інвестицій мав тенденцію до зростання протягом 2015–2018 рр. практично у всіх регіонах України. Це свідчить про збільшення суб'єктами господарювання обсягів інвестування грошових коштів у матеріальні та нематеріальні активи. Обчислені показники вказують на тенденцію, що найбільші обсяги капітальних інвестицій здійснено в економіку західних і південних областей (додаток Б, табл. Б.6).

Одним з ключових показників, що характеризує рівень купівельної спроможності населення та безпосередньо визначає платоспроможний попит населення на продукцію та послуги спортивно-оздоровчої сфери регіону *індекс споживчих цін* (рис. 2.6). Аналізуючи динаміку цього показника, можна відмітити, що протягом 2018–2020 рр. відбувалось незначне його зростання, в межах близько 5–9 %. Тому, порівнюючи коливання цін за попередні роки, особливо з індексами цін у 2015 р. можна констатувати їх стабілізацію та відносне зміцнення купівельної спроможності населення, що є сприятливим чинником для розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах (рис. 2.8).

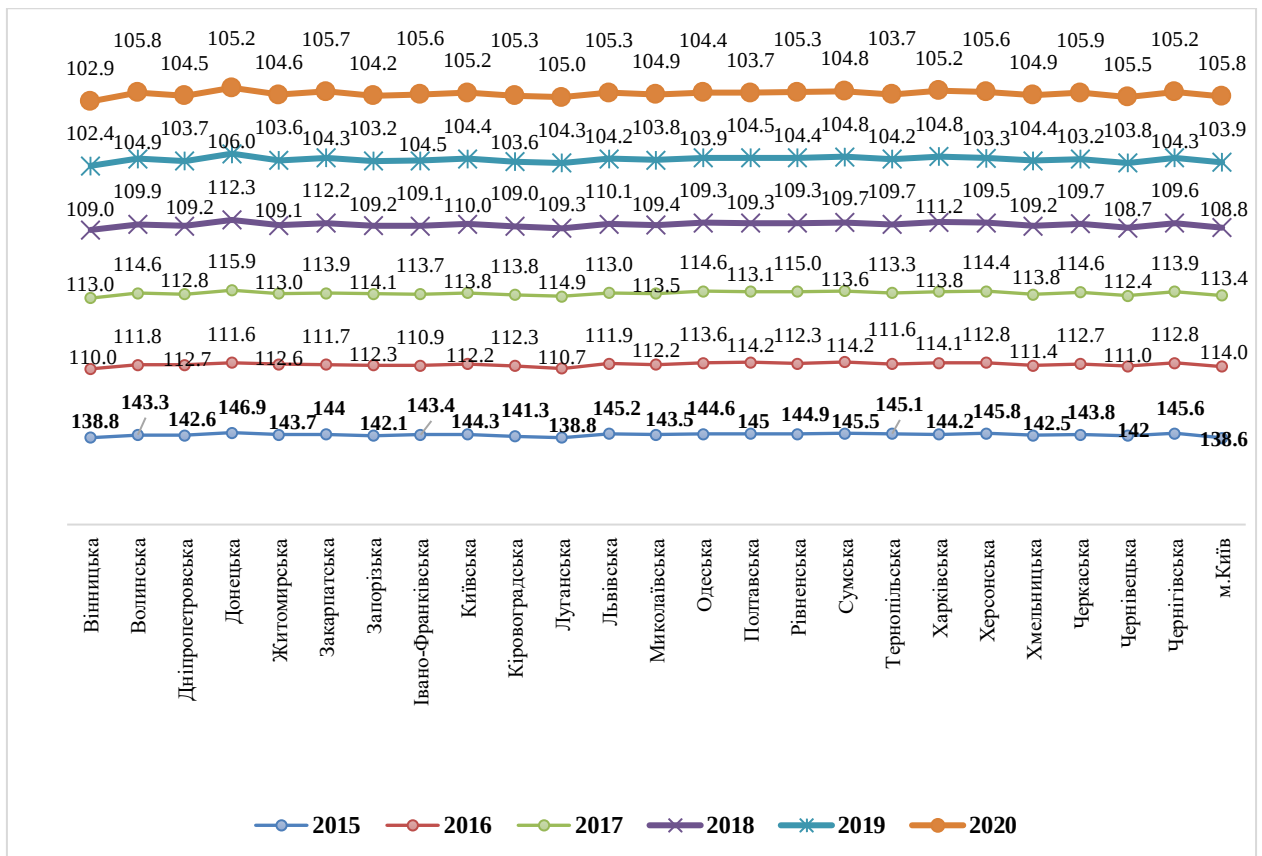

Рис. 2.8. *Індекси споживчих цін за регіонами (грудень до грудня попереднього року)*

* Без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей

** Складено автором на основі [28].

Вітчизняна та зарубіжна практика свідчить, що існує чіткий зв'язок між тенденцією розвитку спортивно-оздоровчої сфери та загальним *економічним розвитком країни*, який безпосередньо впливає на рівень доходів громадян та структуру їхніх витрат. Збільшення рівня доходів дозволяє витрачати частину з них на спорт та оздоровлення, отже створює стимули до розвитку галузі. Попит на спортивно-оздоровчі послуги формують переважно представники середнього класу, яке у розвинутих країнах складає близько 40–60 %, та населення з високими доходами. За таких умов населення має можливість виділити більше коштів на власне оздоровлення, користуватися послугами спортивно-оздоровчої індустрії.

У контексті цього, оцінюючи передумови сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах, необхідною складовою аналізу постає оцінка рівня та динаміки доходів населення. Для України характерним є низький

рівень доходів, так за даними офіційної статистики у 2020 р. близько 28 % населення отримували доходи нижче фактичного прожиткового мінімуму (рис. 2.9).

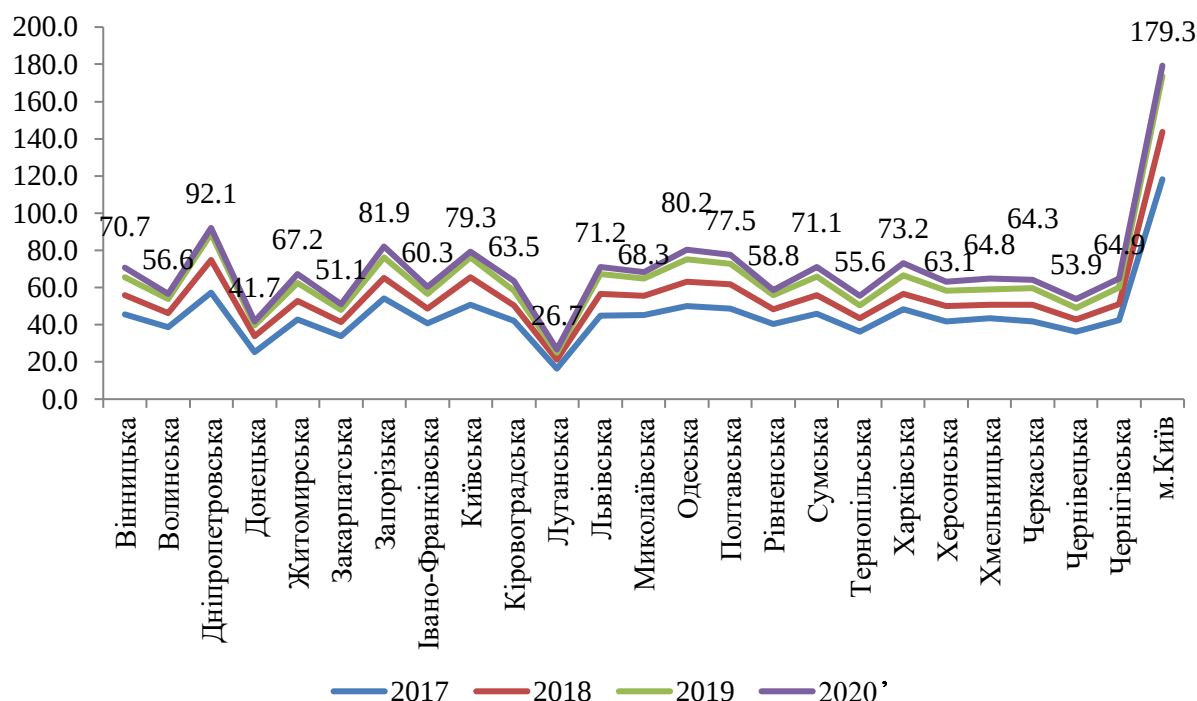

Рис. 2.9. Наявний дохід на одну особу, тис. грн.

* Складено дисертантом на основі [28].

Для об'єктивного аналізу динаміки зміни наявного доходу населення в розрізі регіонів України протягом 2017–2020 рр. нами здійснено розрахунок цього показника в доларах США, результати якого представлені в табл. 2.3.

За даними Міністерства фінансів України, середній обмінний курс гривні до долара США в 2019 році становив 25,8 грн/дол. Середньорічний курс у 2018 році був 27,2 грн/дол, у 2017 році – 26,6 грн/дол, у 2016 році – 25,6 грн/дол. Так, можна стверджувати, що реальний дохід населення України за підсумками 2020 року в усіх регіонах дещо зменшився, що було обумовлено впливом пандемії. Водночас, порівнюючи з 2018 р. доходи населення зросли в середньому на 400 дол на особу.

Наявний дохід населення, тис дол. на особу

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	1,5	1,4	1,8	2,1	2,7	2,5
Вінницька	1,4	1,4	1,7	2,0	2,5	2,4
Волинська	1,1	1,2	1,4	1,7	2,1	1,9
Дніпропетровська	1,8	1,7	2,2	2,7	3,5	3,2
Донецька	1,0	0,8	1,0	1,2	1,5	1,4
Житомирська	1,3	1,3	1,6	1,9	2,4	2,3
Закарпатська	1,0	1,0	1,3	1,5	1,9	1,8
Запорізька	1,7	1,7	2,0	2,4	2,9	2,8
Івано-Франківська	1,2	1,2	1,5	1,8	2,2	2,1
Київська	1,6	1,6	1,9	2,4	3,0	2,7
Кіровоградська	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
Луганська	0,7	0,5	0,6	0,8	1,0	0,9
Львівська	1,4	1,4	1,7	2,1	2,6	2,4
Миколаївська	1,3	1,4	1,7	2,0	2,5	2,3
Одеська	1,5	1,5	1,9	2,3	2,9	2,8
Полтавська	1,5	1,5	1,8	2,3	2,8	2,7
Рівненська	1,2	1,2	1,5	1,8	2,2	2,0
Сумська	1,4	1,4	1,7	2,1	2,6	2,4
Тернопільська	1,1	1,1	1,4	1,6	2,0	1,9
Харківська	1,5	1,5	1,8	2,1	2,6	2,5
Херсонська	1,3	1,3	1,6	1,8	2,3	2,2
Хмельницька	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
Черкаська	1,2	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
Чернівецька	1,1	1,1	1,4	1,6	1,9	1,9
Чернігівська	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
м. Київ	3,5	3,6	4,4	5,3	6,7	6,2

* Без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим,

** Складено дисертантом на основі [28].

Вагомим параметром, що характеризує рівень розвитку соціальної сфери в регіоні є рівень заробітної плати (додаток Б, табл. Б.7). У табл. 2.4 відображено кількісні показники середньої заробітної плати за місяць в регіональному розрізі за період 2017–2019 рр. Для підвищення ефективності аналізу нами здійснено розрахунок цього показника в доларах США.

Середня заробітна плата за регіонами за місяць

Регіони	2017		2018		2019	
	тис. грн	дол. США	тис. грн	дол. США	тис. грн	дол. США
Україна	7,1	267,1	8,9	325,9	10,5	406,9
Вінницька	6,1	230,1	7,8	286,8	9,3	360,4
Волинська	5,8	219,9	7,3	269,3	8,7	335,8
Дніпропетровська	6,9	260,9	8,9	325,8	10,8	416,7
Донецька	7,8	291,9	9,7	356,1	11,7	454,1
Житомирська	5,8	219,4	7,4	271,0	8,5	330,5
Закарпатська	6,4	238,9	8,1	296,7	9,2	356,7
Запорізька	6,9	258,0	8,7	320,8	10,5	406,2
Івано-Франківська	6,1	228,3	7,6	277,6	8,8	341,7
Київська	7,2	270,2	9,1	334,4	11,0	426,5
Кіровоградська	5,8	217,7	7,2	264,4	8,4	324,0
Луганська	5,9	220,4	7,4	270,8	8,7	338,4
Львівська	6,4	240,3	8,0	294,2	9,3	359,3
Миколаївська	6,7	252,2	8,2	300,0	10,0	386,7
Одеська	6,5	245,9	8,0	294,5	9,2	358,4
Полтавська	6,6	246,3	8,4	307,9	9,8	381,6
Рівненська	6,0	226,1	7,5	274,6	9,0	347,6
Сумська	5,9	223,5	7,3	269,3	8,6	332,5
Тернопільська	5,6	208,8	7,0	256,2	8,3	320,7
Харківська	6,2	234,7	7,7	281,5	9,1	352,0
Херсонська	5,8	219,6	7,1	259,5	8,2	317,3
Хмельницька	5,9	223,2	7,3	270,1	8,7	336,1
Черкаська	6,0	227,1	7,5	274,9	8,8	342,6
Чернівецька	5,6	211,3	7,0	257,0	8,1	312,6
Чернігівська	5,6	211,9	7,0	257,2	8,2	318,1
Київ	11,1	418,6	13,5	497,9	15,8	611,5

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

** складено дисертантом на основі [28].

Зростання реальних заробітних плат, що відбулось у 2019 р. зміцнило купівельну спроможність населення та розширило можливості для розвитку сфери спорту й оздоровлення.

Природно-екологічні передумови. Визначаючи перспективи сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, важливо врахувати екологічну ситуацію, що склалась в регіонах. Сфера спорту, особливо в частині оздоровлення, значною мірою залежить від природно-кліматичних умов та екологічної ситуації, сприятливих для відновлення організму людини та

розвитку її фізичних навиків. Тому вважаємо, що екологічна складова є обов'язковою при оцінці та аналізу передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, результатом якої є рівень оздоровлення та фізичної активності населення.

Так, динаміка утворення відходів I-IV класу небезпеки за регіонами України відображена на рис. 2.9. Найгірше становище за цим показником у регіонах, в яких розташовані великі промислові зони. Загалом спостерігаємо позитивну динаміку до зменшення кількості утворених відходів у більшості регіонів.

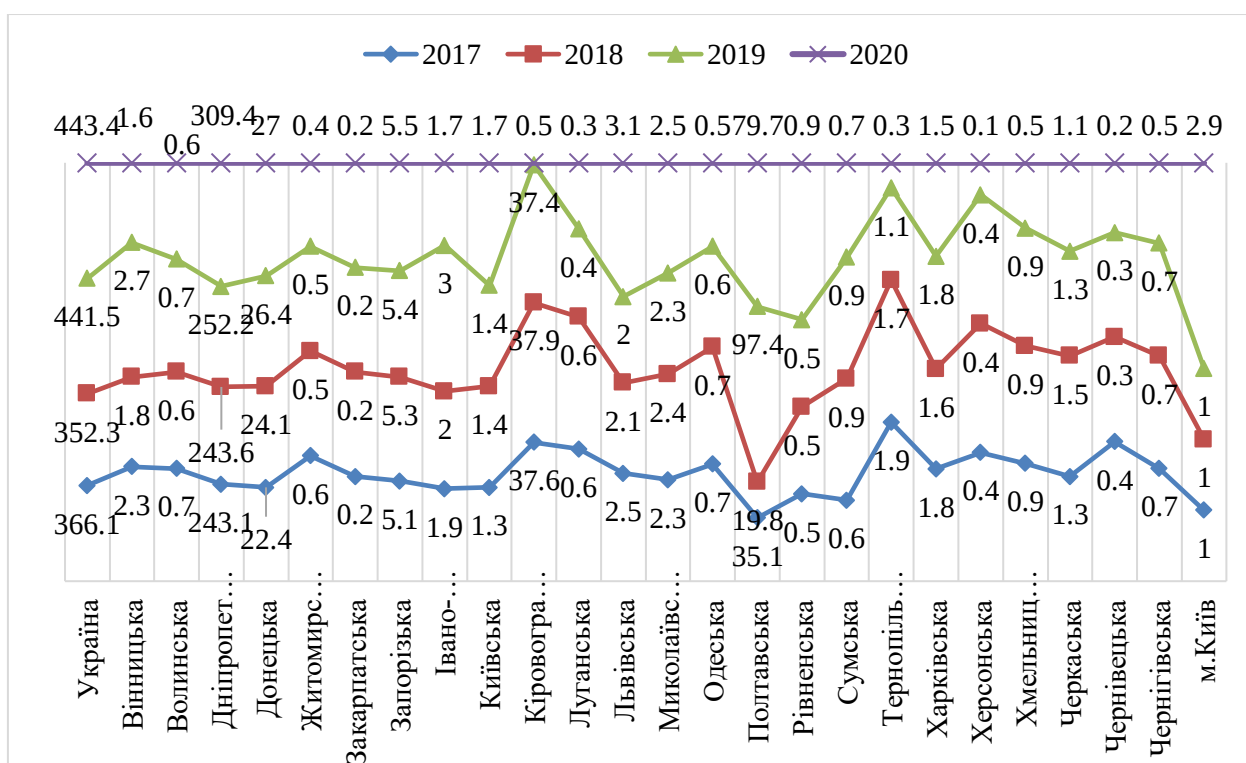

Рис. 2.9. Утворення відходів по регіонах.

Обсяги відходів I-IV класів небезпеки, млн. т

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [28].

Одним із важливих індикаторів екологічної ситуації в регіоні є показник викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення. Як і у випадку з утворенням відходів, їх обсяги є

більшими у промислових регіонах України. Проте, простежується позитивна динаміка до зменшення викидів за період 2017–2020 рр. (рис. 2.10).

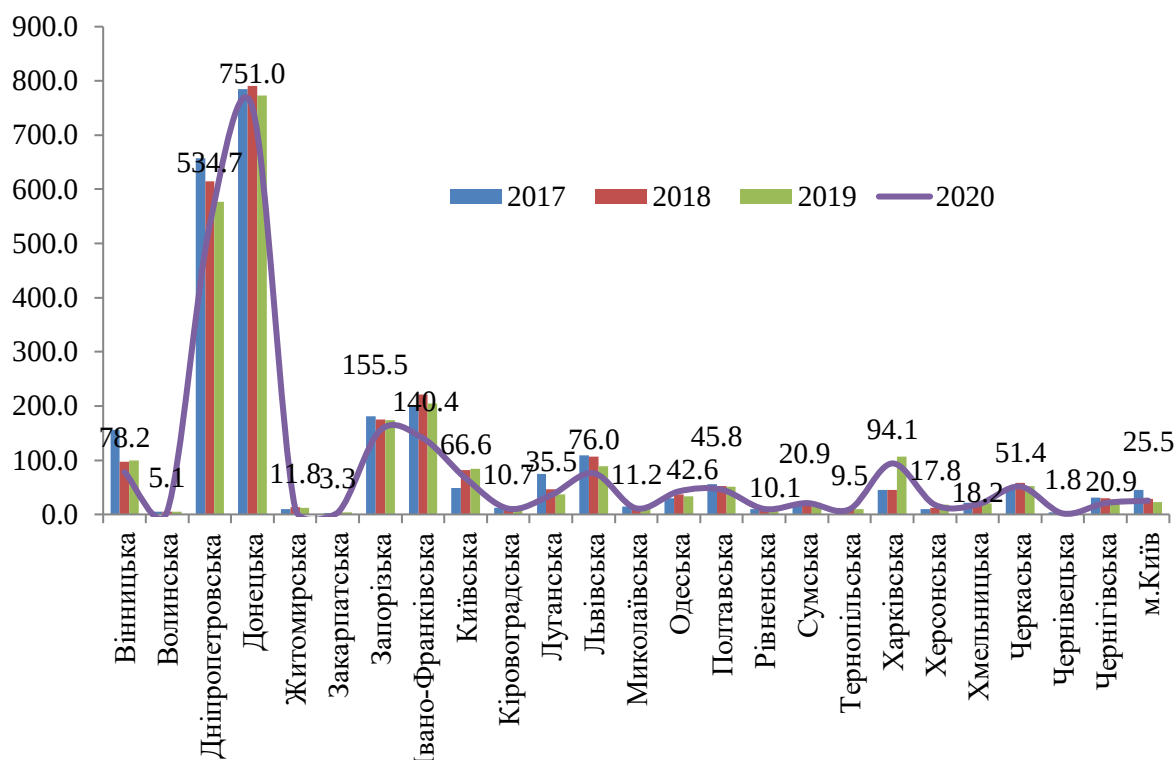

Рис. 2.10. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тис. т

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [28].

На екологічну ситуацію в регіоні впливають також поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, які фактично відображають готовність та дії як суб'єктів господарювання, так і органів місцевого самоврядування, вирішувати проблеми пов'язані з підвищенням екологічної безпеки в регіоні. Динаміка зміни поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища в фактичних цінах свідчить про позитивні зміни та формування сприятливих передумов для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів (рис. 2.11).

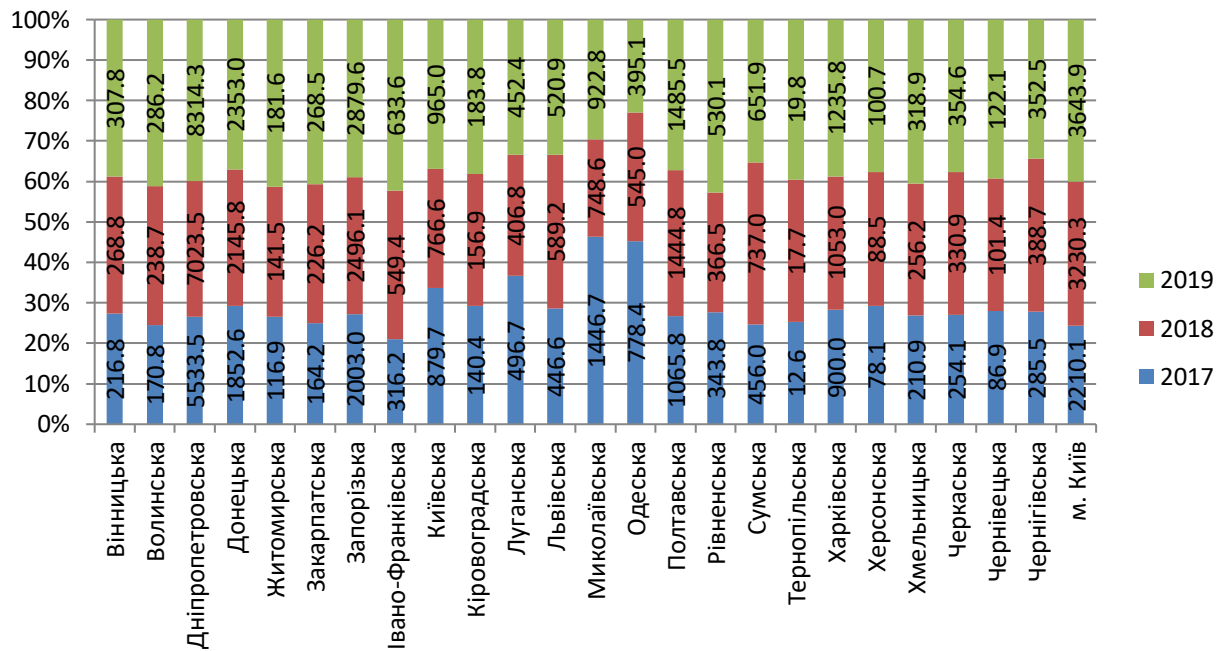

Рис. 2.11. Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища (у фактичних цінах; млн грн)

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [28].

Динаміку зміни обсягів капітальних інвестицій за період 2017–2019 рр. відображено в табл. 2.5. Відповідно прослідковується тенденція до збільшення обсягів капітальних інвестицій у 2019 р. у більшості регіонів України.

Загалом, екологічна ситуація в регіонах України є відносно задовільною, що не створює суттєвих бар'єрів для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, водночас характеризуючи її як таку, що не несе значного екологічного навантаження для конкретної території.

**Капітальні інвестиції на охорону навколишнього
природного середовища, (у фактичних цінах; млн грн)**

Регіони	2017	2018	2019	2020	Всього
Україна	11025,5	10074,3	16255,7	13239,6	50595,1
Київська	4088,5	1773,6	6945,7	285,4	13093,2
Дніпропетровська	2628,8	2454,7	2564,1	5103,9	12751,5
Донецька	774,6	1514,2	2589,1	3099,2	7977,1
м. Київ	935,2	1414,1	1156	1127,1	4632,4
Запорізька	817,1	1065,3	1083,5	902,9	3868,8
Харківська	340,7	273	472,8	706,8	1793,3
Івано-Франківська	370,4	293,6	248,5	267,6	1180,1
Полтавська	199,6	264,1	295,3	364,4	1123,4
Львівська	241,4	284,5	221,3	165,1	912,3
Миколаївська	118,1	138	124,2	331,4	711,7
Вінницька	88,8	80,9	59,8	182,1	411,6
Одеська	95,1	73,6	67,4	124,8	360,9
Хмельницька	35,9	79,4	70,9	61	247,2
Чернігівська	47,4	64,3	49,7	49,5	210,9
Кіровоградська	14,2	41,4	77,3	48,5	181,4
Сумська	47,1	22,7	23,4	85,9	179,1
Рівненська	39,5	39,1	36,2	51,2	166
Чернівецька	23,8	21,4	30,1	79,9	155,2
Волинська	19,3	34,8	36,1	32,6	122,8
Черкаська	22,5	23,1	33,1	42,9	121,6
Тернопільська	32,4	19,4	25,3	36,2	113,3
Луганська	13,5	29,3	17,5	43,5	103,8
Закарпатська	13,8	45,9	14,1	24,8	98,6
Житомирська	14,6	8,2	6,9	11,9	41,6
Херсонська	3,2	15,3	7,4	11	36,9

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [28].

Негативний вплив на розвиток спортивно-оздоровчої сфери в Україні має світова економічна криза, зумовлена пандемією COVID-19. Суцільний локдаун протягом тривалого періоду часу, далі запровадження адаптивного карантину, протидія пандемії потребували колосальної державної фінансової підтримки. Необхідність запровадження тих чи інших карантинних обмежень державою негативно вплинула на результати багатьох видів діяльності, не становила виключення і спортивно-оздоровча сфера.

Отже, аналіз організаційно-правових, соціально-демографічних, економічних та природно-екологічних передумов дав змогу встановити, що до позитивних чинників для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах належать сформована в Україні нормативно-правова база, яка відповідає вимогам міжнародного регулювання сфери спорту та охорони здоров'я; доступність освіти та посилення її ролі в популяризації спорту, культури здоров'я й формуванні здорового способу життя; наявність значного природно-ресурсного потенціалу. Серед несприятливих умов визначено нестабільне політичне становище та наявність військового конфлікту в країні; нерозвиненість інституту державно-приватного партнерства; суттєва регіональна диференціація якості й доступності медичних послуг.

Стан окреслених передумов в комплексі визначає розвиток та перспективи функціонування спортивно-оздоровчої сфери в країні та її регіонах тому наступним етапом дослідження є аналіз розвитку спортивно-оздоровчої сфери України з урахуванням його сталості.

2.2. Аналіз розвитку спортивно-оздоровчої сфери України з урахуванням його сталості

Спортивно-оздоровча сфера відіграє значну роль у формуванні здорового способу життя населення, зростання продуктивності праці та є однією зі складових досягнення сталого розвитку країни й регіонів зокрема. Фізичне виховання та масовий спорт виступають важливими чинниками здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля. Суспільними проявами фізичної культури є формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного

розвитку людини, вихованню патріотичних почуттів у громадян, створення позитивного міжнародного іміджу держави.

Водночас, наявність значних проблем розвитку спортивно-оздоровчої сфери доводить необхідність поглибленого аналізу та визначення перспектив забезпечення її сталого розвитку в Україні.

В даний час в Україні економіка переживає реструктуризацію і розширення, відповідно це стосується не тільки виробничої, а й невиробничої сфери. На сьогодні спорт і оздоровлення у багатьох країнах світу виокремились у повноцінний сектор економіки забезпечуючи досягнення значного соціально-економічного ефекту в розвитку людського капіталу та підвищенні рівня добробуту населення.

Спортивно-оздоровчу послугу дослідники визначають як різновид фізкультурно-спортивної діяльності, що базується на використанні різних видів спорту з метою збереження та зміцнення здоров'я людей, залучення їх до цінностей спорту, формування навичок здорового способу життя [117].

Під спортивно-оздоровчими послугами слід розуміти організовані форми занять різними видами спорту задля досягнення поставленої мети, а також діяльність, яка її забезпечує. Ця діяльність передбачає утримання мережі спортивно-оздоровчих споруд та організацію обслуговування відвідувачів під час занять, організацію і забезпечення спортивних змагань і видовищних заходів, торгівлю, прокат і ремонт спортивного інвентарю та обладнання тощо.

Спортивно-оздоровчі послуги відносяться до категорії соціально-культурних послуг. Вони спрямовані на задоволення духовних, інтелектуальних потреб індивіда та підтримання його нормальної життєдіяльності [91].

В таблиці 2.6 наведено статистичні дані щодо обсягів реалізації послуг сфери спорту, які свідчать про доволі швидкі темпи її розвитку. Як показують наведені дані, за виключенням кризових 2013–2014 рр. обсяг реалізації послуг помітно зростав. Так у 2017 р. реалізовано послуг на

4647506,3 тис. грн, а в 2018 р. – 5915226,4 тис. грн, що на 1267720,1 тис. грн або на 27,3 % більше. Станом на 2019 р. у спортивно-оздоровчій сфері реалізовано на 3,5 млн грн послуг більше ніж у 2014 р. Серед причин, які вплинули на динаміку наведених показників, поряд із факторами економічного характеру, зокрема помітним впливом криз у 2013–2014 рр., варто виділити підвищення зацікавленості до здорового способу життя серед населення та сприйняття фізичної культури і спорту як перспективної сфери національного господарства.

Таблиця 2.6

**Обсяги реалізованих послуг
спортивно-оздоровчої сфери за 2010–2019 рр.**

Роки	Усіх суб'єктів господарювання, тис. грн	з них у фізичних осіб-підприємців,		У % до загального показника суб'єктів господарювання за усіма видами економічної діяльності	
		тис.грн	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності	Усіх суб'єктів господарювання	з них у фізичних осіб-підприємців
2010	1129748,4	201241,5	17,8	0,031	0,087
2011	1773100,3	241732,1	13,6	0,041	0,114
2012	2704054,5	402078,7	14,9	0,059	0,157
2013	2702939,7	520044,3	19,2	0,061	0,183
2014	2741731,8	553652,6	20,2	0,059	0,192
2015	3040070,1	729037,9	24,0	0,053	0,183
2016	3532715,6	973412,6	27,6	0,051	0,199
2017	4647506,3	1267639,5	27,3	0,055	0,210
2018	5915226,4	1703286,7	28,8	0,058	0,224
2019	6298672,9	2256663,3	35,8	0,059	0,255

**Побудовано за даними Державної служби статистики України [28].*

Водночас сфера спорту та надалі лишається досить малозначимою у структурі економічних видів діяльності в Україні. Із таблиці 2.6 видно, що обсяг реалізації спортивних послуг у 2019 р становив лише 0,06 % загального показника суб'єктів господарювання за усіма видами економічної діяльності. Зауважимо, що у кризові роки їх частка відносно зросла, досягнувши

найбільшого значення за весь період. Це відбулось більшою мірою через відносно швидше скорочення обсягів реалізації продукції інших видів діяльності, однак свідчить про стабільний попит на послуги сфери спорту та його стійкість до коливань в економіці.

Обсяг послуг, наданих фізичними особами-підприємцями, зайнятими у сфері спорту, стабільно зростає протягом усього періоду і у 2019 р. склав 35,8 %. Все більше суб'єктів господарювання, розуміючи економічний потенціал цього виду діяльності, розпочинають підприємницьку діяльність надаючи послуги спортивного спрямування та фізичного розвитку.

В Україні на сьогодні економічний потенціал сфери спортивно-оздоровчих товарів і послуг реалізований досить слабо. Вона забезпечує лише близько 0,2 % доданої вартості від усіх видів економічної діяльності, що доводить необхідність посилення державної підтримки задля інтенсифікації її сталого розвитку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

**Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів
господарювання спортивно-оздоровчої діяльності у 2013–2019 рр.**

Роки	усього		з них у фізичних осіб-підприємців	
	тис.грн	у відсотках до доданої вартості за усіма видами економічної діяльності	тис.грн	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності
2013	2957288,3	0,285	224864,3	7,6
2014	3307335,7	0,256	181120,8	5,5
2015	3468809,0	0,248	201245,0	5,8
2016	4332413,9	0,240	321129,4	7,4
2017	3861208,0	0,171	533634,3	13,8
2018	6473681,4	0,258	736682,2	11,4
2019	6360743,9	0,214	946963,8	14,9

* Побудовано за даними [28].

У спортивно-оздоровчій сфері, як складовій економіки країни та регіонів, діють закони і категорії ринкових відносин. Зростання сучасного ринку спортивних послуг та продуктів для спорту забезпечує виробникам, що працюють на ньому, перспективи отримання великих прибутків. Зростаючий попит на спортивно-оздоровчі послуги формують як населення,

що займається спортом для підтримки фізичної форми та здоров'я, так і професійні спортсмени. Представники професійного спорту формують споживчий попит, який характеризується специфічними, підвищеними вимогами до якості та комплектності надання спортивно-оздоровчих послуг та специфікою механізмів просування допоміжних товарів і послуг, пов'язаних з цією сферою (консультації тренерів та дієтологів, спортивне та спеціальне устаткування, специфічний одяг, взуття, біологічно активні добавки тощо) [52].

Пропозицію спортивно-оздоровчих послуг здійснюють тренери, клубні та інші фізкультурно-спортивні організації, спортивно-оздоровчі центри, між якими ведеться жорстка конкурентна боротьба. Перспективність розвитку підприємницької діяльності із надання спортивно-оздоровчих послуг приваблює все більше суб'єктів господарювання, кількість яких в Україні протягом досліджуваного періоду зростала, незважаючи на коливання в економіці країни під впливом кризи 2013–2014 рр. (рис.2.12).

Рис. 2.12. Динаміка кількості суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери у 2010–2019 рр.

*Побудовано за даними [28].

У розрізі суб'єктів господарювання варто відмітити, що зростає як кількість, так і результати діяльності підприємців-фізичних осіб, що зайняті у сфері спортивно-оздоровчих послуг. Так, частка доданої вартості виробленої підприємцями спортивно-оздоровчої діяльності за період 2013–2019 рр. зросла до 14,9 %.

Послуги з фізичної культури і спорту надаються переважно фізичними особами підприємцями, частка яких становить понад 80 %. Це свідчить про значну вагу цієї галузі для розвитку малого бізнесу та створення нових робочих місць, зростання зайнятості населення. Зауважимо, що частка спортивно-оздоровчої сфери в загальній кількості суб'єктів господарювання за усіма видами діяльності складає 0,26 %, значно зрісши саме у 2013 р., що також демонструє стійкість до економічних криз і доводить її перспективність для здійснення підприємницької діяльності (рис. 2.13).

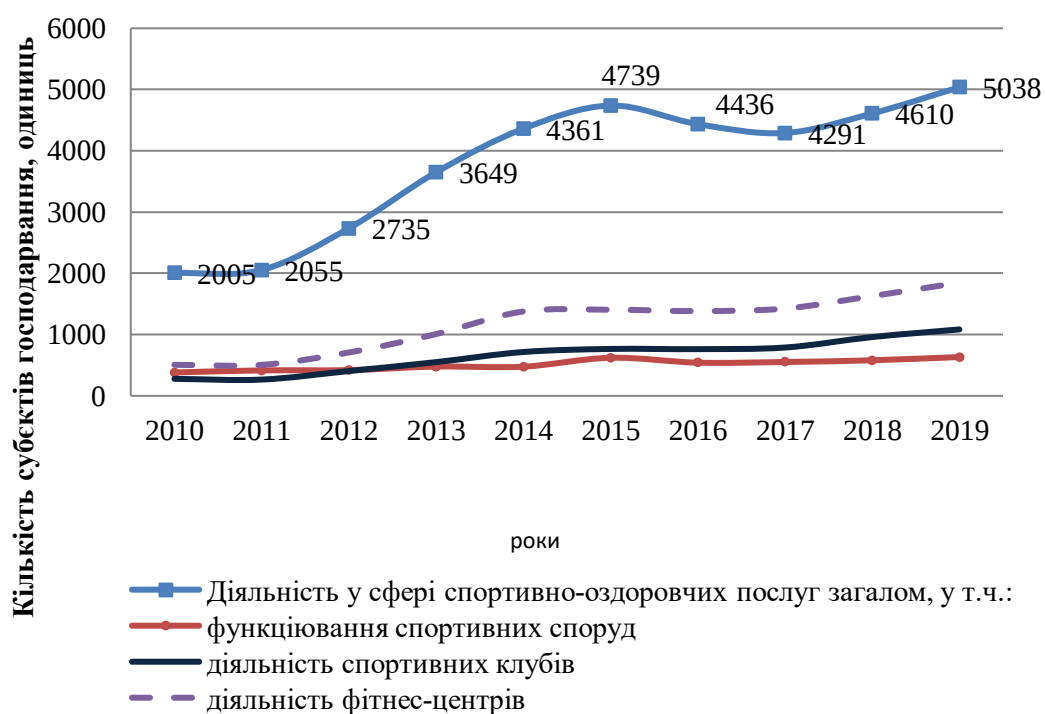

Рис. 2.13. Кількість суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери України

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [28].

Сфера фізичної культури і спорту чимала: майже 57 тисяч підприємств, установ, організацій, які проводять спортивно-оздоровчу роботу, 4576 спортивних клубів, 1672 дитячо-юнацькі спортивні школи, 32 школи вищої спортивної майстерності, 17 спеціалізованих закладів спортивного профілю [106].

У спортивно-оздоровчій галузі виділяють комерційні і некомерційні організації. Комерційні успішно функціонують у сфері професійного спорту, наданні платних спортивно-оздоровчих послуг, організації спортивних заходів. В основному це професійні та аматорські комерційні спортивні клуби та оздоровчі центри, спортивно-оздоровчі організації платні спортивні секції тощо. Крім того, значна частина спортивно-оздоровчих послуг за своєю природою є соціально-значущими благами, які сприяють просуванню ідей сталого розвитку, і не можуть забезпечуватися тільки комерційними структурами. До некомерційних відносяться організації, які сприяють веденню здорового способу життя, заняття спортом і туризмом, який не веде за собою платних послуг, зокрема зелений туризм [108].

Основними гравцями на українському ринку залишаються мережі фітнес-центрів середнього цінового сегменту, які становлять 37 % від загальної кількості суб'єктів господарювання сфери спортивно-оздоровчих послуг (рис. 2.14).

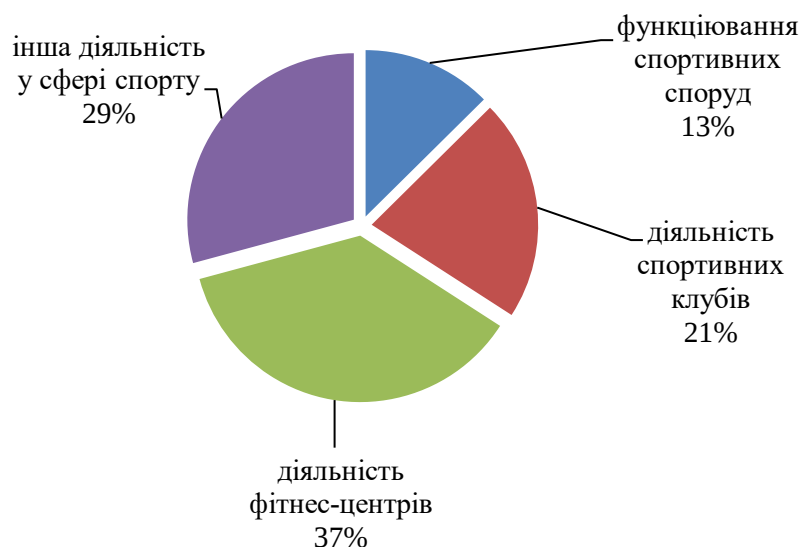

Рис. 2.14. Структура діяльності у сфері спортивно-оздоровчих послуг в Україні у 2019 р.

* Побудовано за даними [28].

Не зважаючи на те, що мережі сильно розширились за рахунок відкриття нових клубів, кількість мережевих фітнес-клубів порівняно з попереднім роком не змінилась. Поодинокі клуби також активно відкривались і зрівноважили картину (рис. 2.15).

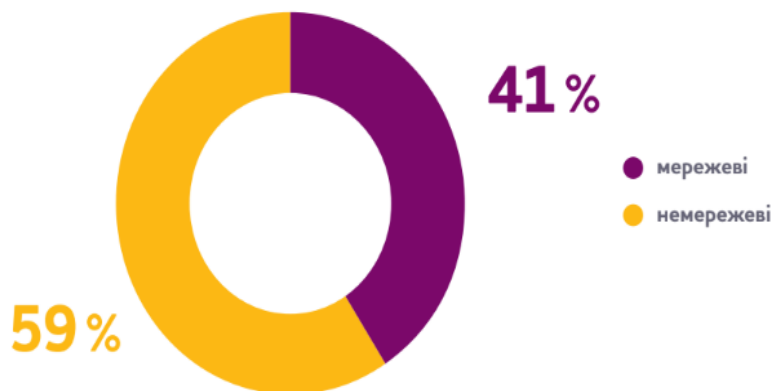

Рис. 2.15. Співвідношення мережевих та немережевих фітнес центрів в Україні у 2019 р.

**Джерело [34].*

Лідерами ринку, у 2018 р. були FitCurves, SportLife, Малібу, АтлетіКо. Мережа Сафарі, яка дуже швидко збільшилась в кількості в 2017 році зараз втратила частину клубів, знову звільнивши місце в п'ятірці лідерів для PulseGym, як це було у 2016. Станом на 2020 р. найчисельнішою мережею залишається «SportLife» (67 спортклубів по всій Україні), за яким йдуть «Спортленд» (9 клубів), «MyFit» (чотири клуби), «InterFit» (три спортклуби), «Планета Фітнес» (два спортклуби), а також компанії, що працюють у преміум-сегменті, такі як «5 елемент», «Гран-Прі», «Tsarsky», «Акваріум», «Подільський», «SportlifeDeluxe» [53].

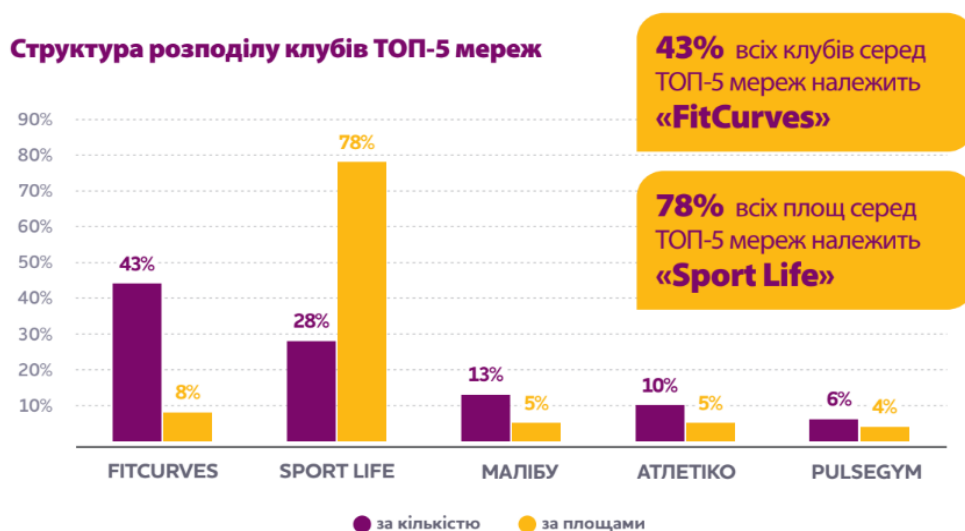

Рис. 2.16. Характеристика найбільших фітнес мереж в Україні

*Джерело [34].

Щодо цінової політики фітнес-індустрії, то середня ціна річного відвідування фітнес-клубу у 2019 р. складала 6040 грн. або 222 дол США (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Вартість річного відвідування фітнес-клубу

*Джерело [34].

Понад 81 % цінового сегмента ринку спортивно-оздоровчих послуг потрапляє в діапазон середньорічних цін від 3000 до 15000 грн. Близько 27 % ринку припадає на сегмент середньорічних цін нижче 120 дол США, тоді як 4 % ринку знаходиться в діапазоні цін понад 27000 грн. Загалом середня ціна річного відвідування фітнес-клубу в Україні становила 6040 грн. В діапазоні середньорічних цін 3-15 тис. грн знаходилось 81 % ринку спортивно-оздоровчих послуг.

Обсяг українського ринку спортивно-оздоровчих послуг оцінювався аналітиками у 675 млн дол США станом на кінець 2018 р. (з них 210 млн дол США припадають на столицю). При цьому рівень попиту на спортивні послуги в Україні все ще залишається далеким від світових показників (наприклад, у США 20 % населення є постійними членами спортклубів). Згідно з оцінками експертів більше 70 % українців взагалі не відвідують спортивних центрів і не займаються фітнесом [53]. Спад в економіці України під час кризи 2013–2015 рр. негативно відобразився на загальній продуктивності суб'єктів господарювання сфери спортивно-оздоровчих послуг (табл. 2.8). Показники продуктивності розраховані як відношення обсягу виробленої продукції до кількості суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери.

Таблиця 2.8.

**Продуктивність діяльності суб'єктів господарювання сфери
спортивно-оздоровчих послуг в Україні, тис дол США**

Роки	Продуктивність діяльності у сфері спортивно-оздоровчих послуг загалом $R_t=f(i)$	Продуктивність за окремими суб'єктами господарювання			
		Функціонування спортивних споруд f_1	Діяльність спортивних клубів f_2	Діяльність фітнес-центрів f_3	Інша діяльність у сфері спорту f_4
2013	157,5	162,8	668,1	42,8	53,2
2014	112,1	135,6	422,6	39,1	44,6
2015	62,2	72,9	266,9	23,0	13,6
2016	67,9	84,8	265,7	25,3	22,0
2017	60,8	91,9	209,9	31,5	18,9
2018	94,2	100,7	390,1	40,2	24,9
2019	107,8	156,5	371,2	55,5	36,0

* Побудовано за даними [28].

Падіння продуктивності й звуження ринку спортивно-оздоровчих послуг в Україні пояснюється експертами окупацією частини східних регіонів і Кримського півострову, трансформацією ринку у період «дорослішання», а також девальвацією української гривні (обсяг ринку національної валюти просів на 20%). Це призвело до зниження купівельної спроможності населення, падіння курсу національної валюти, скорочення реального обсягу вироблених спортивно-оздоровчих послуг. За оцінками експертів військові дії та окупація в зоні АТО спричинили на 20 % зменшення ринку спортивно-оздоровчих послуг в Україні різних сегментів, від економ-класу до класу «люкс» [37].

Спортивна інфраструктура. Визначальною для розвитку фізичної культури і спорту є спортивна інфраструктура, однак, забезпеченість населення України фізкультурно-оздоровчими і спортивними спорудами в даний час значно нижче необхідного рівня. В Україні розпочинається процес відновлення спортивної інфраструктури через запровадження спеціальних програм в Державному фонді регіонального розвитку, 10 % коштів якого виділяється на будівництво і ремонт спортивних об'єктів [120]. Згідно статистичних даних, в 2016–2019 рр. в Україні на відновлення спортивної інфраструктури в регіонах було виділено понад 1 млрд. грн. З 2016 по 2018 рік збудовано 2650 спортивних об'єкта. Вперше була надана субвенція місцевим бюджетам для будівництва палаців спорту (150 млн. грн.) [61]. Відтак, у контексті процесів децентралізації посилюється співпраця між суб'єктами сфери фізичної культури та спорту та місцевими громадами [125].

Останніми роками обсяг фінансування видатків на фізичну культуру і спорт в Україні збільшився у 3,5 рази, а питома вага державних коштів у загальних видатках асигнувань на фізичну культуру і спорт – з 51,1% до 59,8 %.

Використовуючи метод економіко-математичного аналізу визначено, що за збереження сталих умов сфера спортивно-оздоровчих послуг в Україні має тенденцію до відновлення та активізації її розвитку, про що свідчить наведені

на рисунку прогностні тренди кількості суб'єктів господарювання у цій галузі та зростання їх продуктивності (рис. 2.18–2.19).

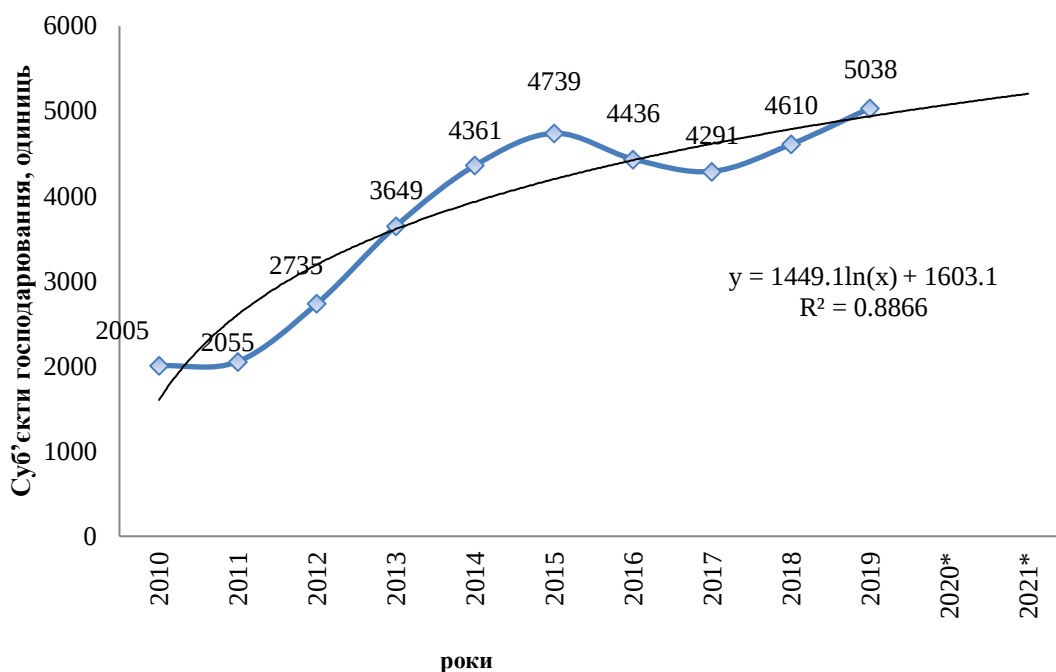

Рис. 2.18. Кількість суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери України

* Побудовано за даними [28].

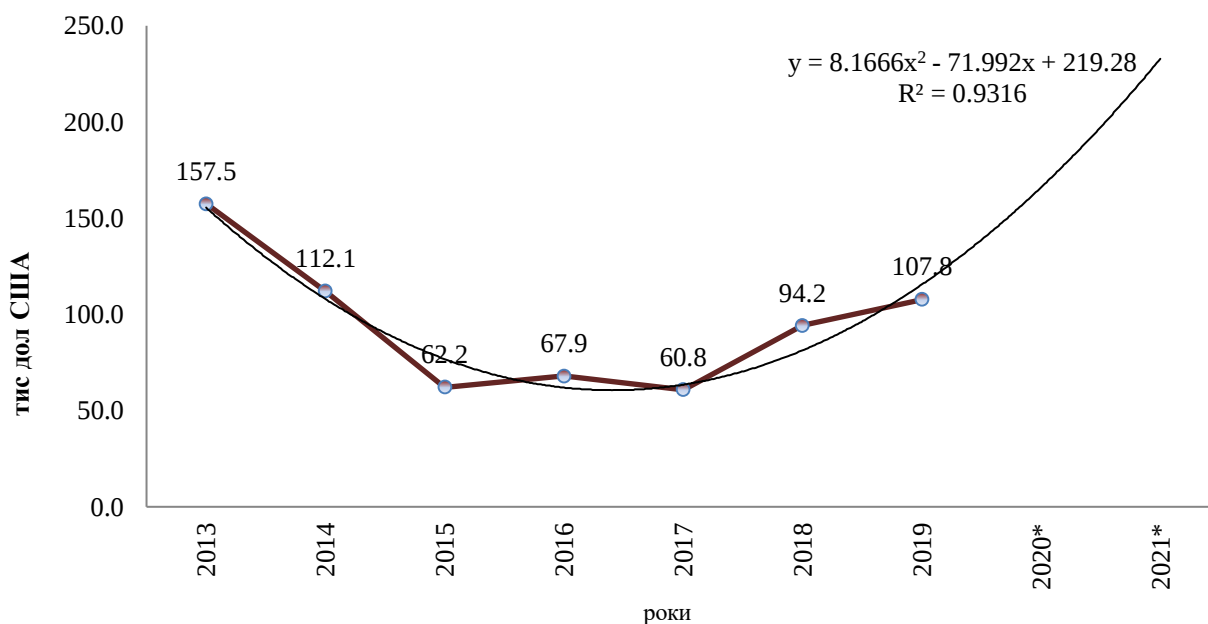

Рис. 2.19. Продуктивність діяльності суб'єктів спортивно-оздоровчої сфери в Україні

* Побудовано за даними [28].

Однак складність прогнозування розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг полягає у тому, що тільки у межах аналізу попиту, пропозиції та продуктивності важко передбачити структуру, темпи і пропорції розвитку галузі. Фізична культура бере участь у реалізації соціально-культурно-виховної функції, яка проявляється в умовах ринку на рівні не тільки стихійного попиту і пропозиції, а й потребує раціональної організації та ефективного управління з боку держави. Тому, при здійсненні економічного аналізу сфери спортивно-оздоровчих послуг необхідним є врахування державної політики й заданих параметрів розвитку галузі, визначених законодавчо, зокрема у прийнятій в Україні Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року.

Отже, наявність в Україні спортивно-оздоровчої сфери, як окремої складової економіки країни і регіонів, доводить низка притаманних їй характеристик:

1. Цю сферу формують суб'єкти господарювання, як фізичні особи-підприємці, так і організації, які мають права юридичної особи, що здійснюють діяльність спортивно-оздоровчої спрямованості.

2. Кінцевим продуктом діяльності цієї сфери є спортивно-оздоровчі послуги, цілі та технології виробництва яких базують на основних положеннях теорії та методики фізичного виховання і спорту.

3. Функціонування сфери забезпечують кадри відповідної кваліфікації, існує система підготовки та перепідготовки спеціалістів із фізичної культури і спорту.

4. Наявність державної системи обліку і статистичної звітності.

5. Характерним є відособлення спортивно-оздоровчих організацій на основі єдиного органу управління – Міністерства молоді та спорту. Діяльність регулюється спеціальним нормативно-правовим забезпеченням, зокрема Законом України «Про фізичну культуру і спорт», Стратегією розвитку сфери фізичної культури і спорту до 2028 р.

Це дає можливість стверджувати, що діяльність із надання спортивно-оздоровчих послуг має всі ознаки, які дозволяють віднести її до соціальної (невиробничої) сфери економіки.

Отже, на сьогодні в Україні спортивно-оздоровча сфера так і не набула належного значення у структурі економіки країни, тоді як зарубіжний досвід свідчить, що розвиток підприємництва у цій сфері може бути досить прибутковою справою. Серед проблем розвитку спортивно-оздоровчої сфери фізичної можна виділити відсутність підприємницької активності. Так, з-поміж 73 тисяч фахівців фізичної культури і спорту лише 4 % є інструкторами з фізичної культури, які безпосередньо надають спортивно-оздоровчі послуги населенню. За рівнем забезпеченості кадрами базового рівня (тренери, інструктори, вчителі та викладачі фізичного виховання) Україна у більше як два рази поступається провідним країнам.

Проблемою є недостатність фінансових ресурсів та державної підтримки розвитку вітчизняної спортивно-оздоровчої сфери. За обсягами річних видатків з усіх джерел фінансування з розрахунку на одну особу Україна майже у 30 разів поступається Фінляндії, у 15 разів – Японії та Австралії, у 10 разів – Німеччині. На розвиток фізичної культури та спорту традиційно виділяється з державного бюджету 0,5 %, а з регіональних – 1,5-2 % від їх видаткової частини, що у 3–4 рази менше середньоєвропейських показників [100]. Обсяг фінансування спортивної науки складає 0,42 % від загальних видатків державного бюджету на фізичну культуру і спорт.

Саме через постійну нестачу фінансової підтримки з боку держави і брак коштів в бюджетах розвиток сфери фізичного виховання відбувається дуже повільними темпами. Наслідком недостатнього фінансування є низький рівень наукового забезпечення спортивно-оздоровчої сфери, що не відповідає сучасним вимогам.

В Україні більшість фізкультурно-спортивних споруд державної власності перебувають у господарському віданні або оперативному управлінні професійних спортивних організацій (спеціалізованих навчально-

спортивних закладів, клубів) і числяться на балансі цих організацій. На сьогодні в Україні слабкою є матеріально-технічна база фізичної культури і спорту. За рівнем забезпеченості басейнами та спортивними залами України у 2-3 рази поступається провідним країнам світу. Забезпеченість площами басейнів в Україні становить лише 14 % від нормативних; 80 % спортивних споруд не відповідають сучасним вимогам [82].

Сьогодні в Україні найбільшого розвитку зазнав саме спорт вищих досягнень – напрям спорту, орієнтований на досягнення найвищих спортивних результатів. До системи спорту вищих досягнень в Україні відносять: центри олімпійської підготовки, основний склад національних збірних команд, спортивні клуби, школи вищої спортивної майстерності.

Варто визнати, що за останні десять років в Україні є тенденція щодо зростання кількості осіб, які займаються спортом. Це стосується таких найбільш популярних видів спорту, як спортивна аеробіка, плавання, баскетбол, футбол, рукопашний бій, бодібілдинг, важка атлетика. Також до 95 % залучення населення припадає на такі види спорту, як спортивний туризм, волейбол, настільний теніс, спортивні танці, стрільба [13, с. 530–533].

Зростанню спортивно-оздоровчої сфери в Україні може сприяти декілька чинників, таких як популяризація фітнесу; державна політика, що сприяє залученню людей до занять спортом; збільшення державного фінансування та визнання пріоритетності спортивно-оздоровчої сфери в досягненні цілей сталого розвитку та підвищенні якості життя населення.

Для досягнення поставлених результатів необхідним є налагодження тісної співпраці влади, бізнесу та громад, що дозволить використати можливості, надані проведеною в країні реформою фінансової децентралізації та активізувати економічний потенціал розвитку сфери фізичної культури та спорту.

2.3. Оцінка сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України

Зважаючи на розглянуті передумови розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні можна зауважити наявність регіональних особливостей, що обумовлені як соціально-економічним розвитком окремих регіонів, так і її екологічною ситуацією, наявністю сприятливих природно-кліматичних умов для розвитку окремих видів спорту. Наступним етапом оцінки є аналіз результатів впливу визначених умов та функціонування спортивно-оздоровчої сфери в регіонах із врахуванням сталості її розвитку.

Відповідно до запропонованої у роботі методики, для проведення аналізу сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах відібрані показники, які характеризують економічну ефективність підприємницької діяльності спортивно-оздоровчої сфери, соціальний розвиток регіону в наслідок її функціонування та оздоровчий ефект для населення. Третя група показників тісно пов'язана із екологічною ситуацією та є тією особливістю, що визначає сталий вектор розвитку галузі за умов гармонійної взаємодії людини і природи.

Економічний ефект сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів виникає при здійсненні спортивно-оздоровчої діяльності, тобто при виробництві, розподілі, обміні, споживанні спортивно-оздоровчої продукції та обумовлюється підвищенням ефективності підприємницької діяльності, зростанням продуктивності праці; розвитком цифрових й інформаційних технологій, підвищенням доступності інформації про спортивно-оздоровчі послуги, що в комплексі відображає підвищення рівня життя населення.

Одним із основних економічних показників, що характеризують ефективність діяльності є валова додана вартість. Згідно методології Державної служби статистики України фізична культура і спорт згідно КВЕД віднесено до секції «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок», дані щодо виробництва валової доданої вартості якої наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

**Валова додана вартість спортивно-оздоровчої сфери
та суміжних видів діяльності в регіонах України**

(у фактичних цінах)

Регіони	млн грн					частка регіону у загальному обсязі, %				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	12357	13554	17376	20375	24053	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Вінницька	262	294	412	512	615	2,1	2,2	2,4	2,5	2,6
Волинська	177	191	245	311	369	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5
Дніпропетровська	556	885	927	1055	1292	4,5	6,5	5,3	5,2	5,4
Донецька	523	654	824	989	988	4,2	4,8	4,7	4,9	4,1
Житомирська	183	210	296	356	416	1,5	1,4	1,7	1,7	1,7
Закарпатська	187	213	324	418	504	1,5	1,6	1,9	2,0	2,1
Запорізька	315	351	472	522	629	2,5	2,6	2,7	2,6	2,6
Івано-Франківська	231	276	367	522	601	1,9	2,0	2,1	2,6	2,5
Київська	353	390	666	894	1164	2,9	2,9	3,8	4,4	4,8
Кіровоградська	136	170	189	281	343	1,1	1,3	1,1	1,4	1,4
Луганська	114	160	309	376	389	0,9	1,2	1,8	1,8	1,6
Львівська	544	620	860	947	1295	4,4	4,6	5,0	4,6	5,4
Миколаївська	216	253	397	410	493	1,7	1,9	2,3	2,0	2,0
Одеська	501	620	762	939	1167	4,1	4,6	4,4	4,6	4,9
Полтавська	285	328	486	577	689	2,3	2,4	2,8	2,8	2,9
Рівненська	199	216	268	345	390	1,6	1,6	1,5	1,7	1,6
Сумська	195	220	293	387	456	1,6	1,6	1,7	1,9	1,9
Тернопільська	172	178	226	338	392	1,4	1,3	1,3	1,7	1,6
Харківська	684	748	1203	1162	1582	5,5	5,5	6,9	5,7	6,6
Херсонська	187	208	269	376	451	1,5	1,5	1,6	1,8	1,9
Хмельницька	209	213	250	344	415	1,7	1,6	1,4	1,7	1,7
Черкаська	254	251	346	418	491	2,1	1,9	2,0	2,1	2,1
Чернівецька	146	157	177	240	265	1,2	1,2	1,0	1,2	1,1
Чернігівська	206	206	268	390	471	1,7	1,5	1,6	1,9	2,0
м. Київ	5522	5542	6540	7266	8186	44,7	40,9	37,6	35,7	34,0

**Побудовано дисертантом за даними [29].*

Як видно з наведених даних продуктивність спортивно-оздоровчої діяльності характеризується суттєвою регіональною диференціацією. До областей, у яких рівень продуктивності галузі є досить високим, належать

Київська, Львівська, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, тоді як найгірші показники відмічаються у Чернівецькій, Кіровоградській та Волинській областях (рис. 2.20).

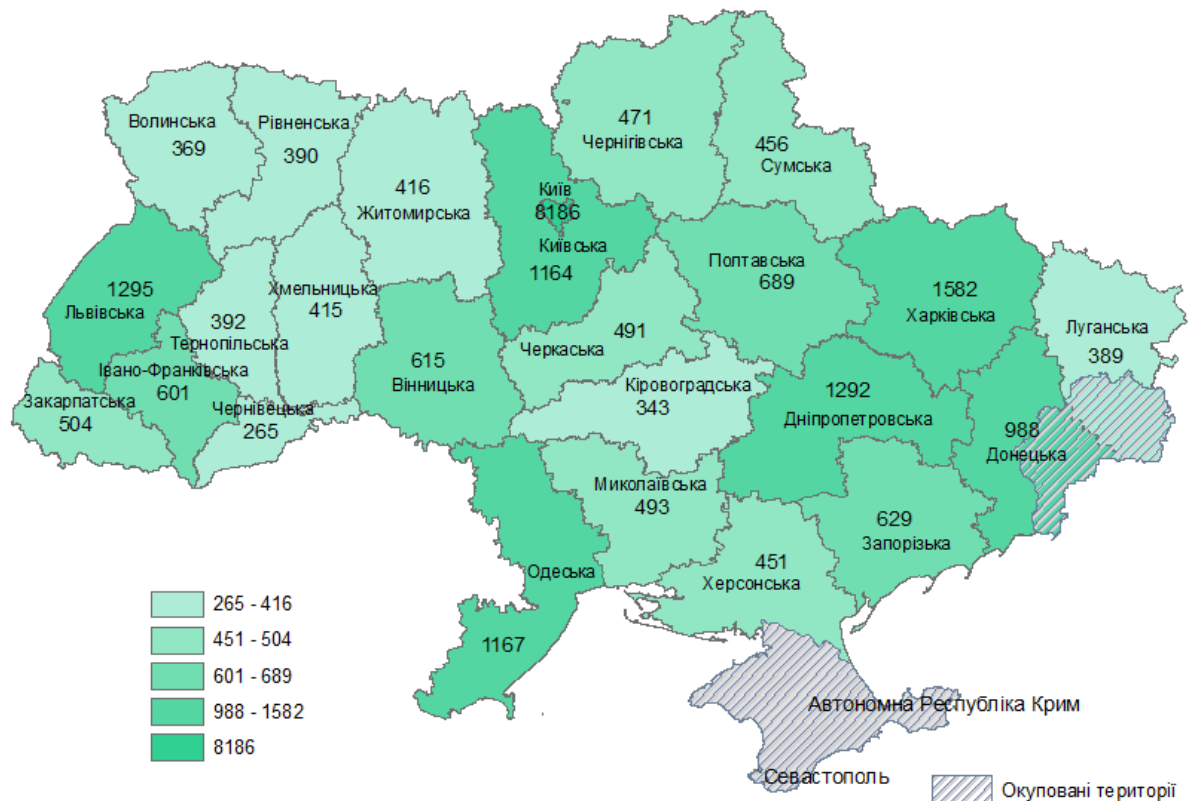

Рис. 2.20. Валова додана вартість мистецтва, спорту, розваг та відпочинку у 2019 році, (у фактичних цінах)

*Джерело [29, с.90].

Загалом спортивно-оздоровча сфера в Україні не належить до економічно значимих галузей, про що свідчить мала частка обсягу випуску цієї галузі. В середньому по Україні цей показник становив 0,5 %. Аналізуючи обсяг випуску спортивно-оздоровчої у суміжних до неї видів діяльності можна відмітити, що у промислово розвинутих районах її рівень нижчий, тоді як в регіонах із відносно низьким рівнем індустріалізації частка цієї галузі більш висока, що свідчить про пряму залежність спортивно-оздоровчої сфери від структури економіки регіону та екологічної ситуації, що підкреслює її значимість для сталого розвитку (табл. 2.10).

Таблиця 2.10.

**Частка обсягу випуску сфери мистецтва, спорту,
розваги та відпочинку в загальному обсязі регіону**
(у фактичних цінах, % до підсумку)

Регіони	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Вінницька	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Волинська	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Дніпропетровська	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Донецька	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4
Житомирська	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Закарпатська	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7
Запорізька	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3
Івано-Франківська	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
Київська	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4
Кіровоградська	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Луганська	0,4	0,4	0,8	0,8	0,8
Львівська	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5
Миколаївська	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Одеська	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5
Полтавська	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3
Рівненська	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Сумська	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Тернопільська	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6
Харківська	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5
Херсонська	0,5	0,4	0,4	0,5	0,6
Хмельницька	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4
Черкаська	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3
Чернівецька	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6
Чернігівська	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
м. Київ	1,0	0,8	0,7	0,7	0,7

**Побудовано дисертантом за даними [29].*

Прослідкувати рівень розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів в динаміці дають можливість індекси обсягу випуску та валової доданої вартості створеної у галузі. Так найбільш несприятливим за період дослідження був 2015 рік, коли майже в усіх регіонах України відбулось скорочення обсягу наданих послуг наданих суб'єктами сфери мистецтва, спорту, розваг і відпочинку. Цей рік був початком активної фази реалізації реформи децентралізації, за якої фінансування розвитку спортивно-оздоровчої сфери було значної мірою віддане у юрисдикцію місцевого самоврядування, однак за нових умов місцева влада не надавала підтримки

індустрії спорту, надаючи фінансову перевагу вирішенню поточних економічних проблем (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Індекси фізичного обсягу випуску та доданої вартості сфери мистецтва,
спорту, розваг та відпочинку в регіонах України**
(у цінах попереднього року, %)

Регіони	Індекси фізичного обсягу випуску					Індекси фізичного обсягу валової доданої вартості				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	87,7	101,5	100,9	101,8	102,8	87,0	98,4	100,7	102,0	104,5
Вінницька	87,9	104,2	105,0	107,4	103,0	87,4	97,7	104,1	107,8	104,7
Волинська	81,7	101,7	92,9	108,5	105,4	81,2	97,7	94,8	108,2	107,4
Дніпропетровська	102,6	108,9	102,2	101,9	104,0	101,6	103,4	104,4	101,6	105,8
Донецька	72,9	110,4	104,5	103,9	91,9	71,8	108,0	103,7	104,5	93,3
Житомирська	86,4	106,4	98,9	107,7	103,1	86,2	98,4	98,6	106,8	103,9
Закарпатська	91,9	104,7	103,8	109,9	103,8	91,4	98,4	104,7	109,3	104,8
Запорізька	98,1	101,5	102,2	99,7	102,9	97,3	98,1	101,4	99,8	103,1
Івано-Франківська	84,4	108,1	98,7	109,1	101,4	83,9	100,0	99,3	109,3	101,9
Київська	97,1	104,2	104,5	112,0	103,1	96,6	95,2	104,4	111,7	104,9
Кіровоградська	78,8	103,5	95,8	114,9	103,5	78,7	97,8	97,1	113,8	105,3
Луганська	43,1	114,1	111,3	101,2	88,7	43,0	100,9	110,6	101,0	90,7
Львівська	90,1	105,6	113,1	96,2	107,2	89,4	101,3	111,8	99,0	109,2
Миколаївська	81,2	108,7	107,2	97,0	102,8	80,7	104,2	108,3	98,0	103,4
Одеська	84,6	110,8	99,7	109,4	103,9	84,1	107,2	99,7	108,3	104,9
Полтавська	100,5	102,8	107,7	98,9	102,7	100,4	97,2	107,0	97,5	103,5
Рівненська	88,3	103,2	96,5	107,9	101,6	88,3	95,5	98,1	108,2	102,9
Сумська	84,0	104,5	94,1	109,9	100,6	83,6	98,5	95,0	107,5	101,8
Тернопільська	85,7	101,1	92,2	112,2	105,2	85,0	94,2	94,9	111,9	105,0
Харківська	90,7	99,8	107,2	95,0	102,7	90,1	100,6	108,4	95,6	104,6
Херсонська	90,1	100,3	93,2	112,4	100,2	90,3	96,3	95,2	109,3	102,7
Хмельницька	85,9	101,2	92,3	112,9	104,7	85,1	92,3	93,9	110,0	105,5
Черкаська	90,1	98,1	100,5	97,9	103,3	88,7	95,3	101,2	99,7	105,0
Чернівецька	81,1	103,4	91,9	112,5	102,3	80,0	97,3	94,9	110,7	104,6
Чернігівська	88,9	100,0	92,9	112,8	103,1	88,1	94,7	94,2	109,3	104,4
м. Київ	88,5	97,6	99,0	97,8	103,9	88,0	96,4	97,8	98,5	106,4

**Побудовано дисертантом за даними [29].*

У 2019 р. економічна ситуація в галузі дещо вирівнялась і набула позитивної динаміки. Скорочення обсягів випуску та валової доданої вартості відбулось лише у Донецькій та Луганській областях, причинами чого стала складна політична ситуація у цих регіонах (рис. 2.21).

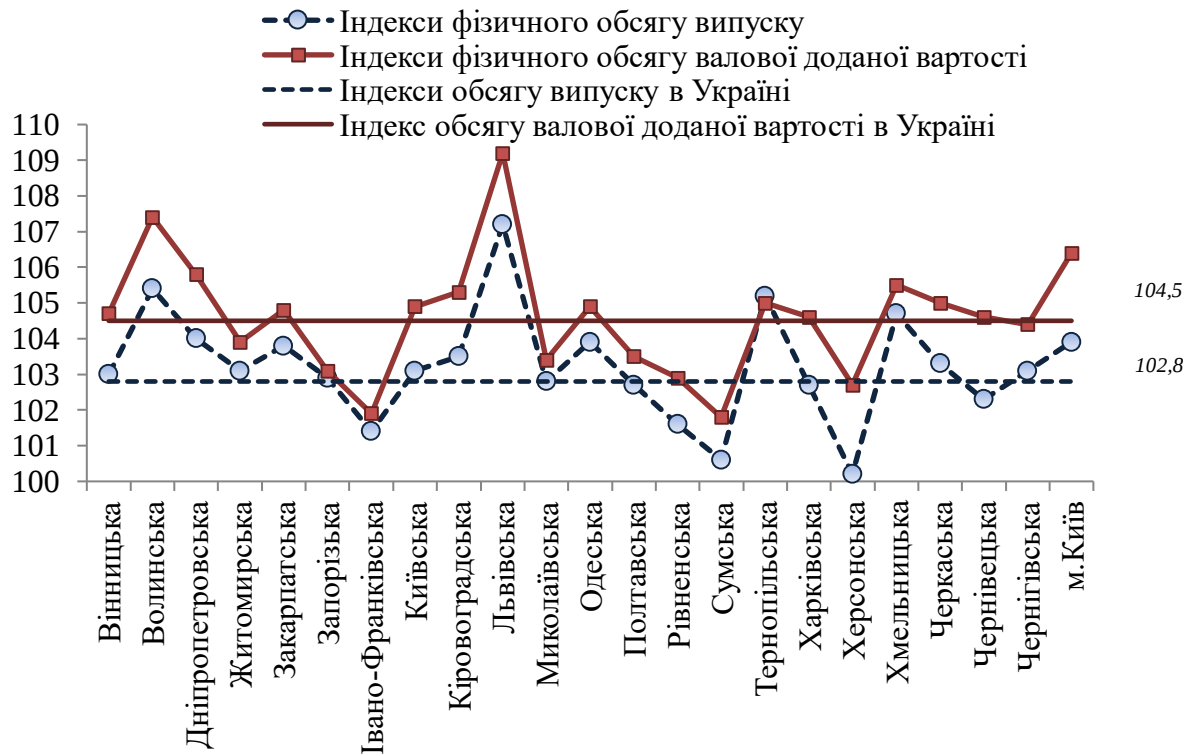

Рис. 2.21. Динаміка показників економічного розвитку спортивно-оздоровчої сфери та пов'язаних і нею видів діяльності регіонів України в 2019 р.

*Побудовано дисертантом за даними [29].

До показників, що характеризують соціальний ефект від сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону віднесемо рівень зайнятості та кваліфікацію суб'єктів спортивно-оздоровчої діяльності.

Найбільша чисельність зайнятих у сфері спорту та пов'язаних із нею видів діяльності прослідковується у м. Києві, а також Харківській, Київській та Одеській областях. Найнижчі показники – на Волині та Закарпатській областях (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Кількість зайнятого населення у сфері спорту
та пов'язаних із нею видах діяльності**

(у віці 15–70 років; тис. осіб)

Регіони	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	1013,6	995,4	974,2	199,8	196,9	197,6
Вінницька	43,2	41,7	40,1	5,2	5,7	5,7
Волинська	27,1	26,4	25,5	4,1	4,0	4,0
Дніпропетровська	83,3	80,9	77,0	11,9	10,6	10,7
Донецька	43,4	42,9	40,4	8,7	9,1	9,1
Житомирська	33,4	32,2	32,0	5,8	5,8	5,8
Закарпатська	28,5	28,1	27,9	4,2	3,9	4,1
Запорізька	46,0	45,5	44,5	8,6	8,6	8,5
Івано-Франківська	36,6	36,2	36,0	7,5	7,4	7,3
Київська	58,6	57,1	57,0	12,7	12,8	12,9
Кіровоградська	26,3	26,2	26,0	5,6	5,7	5,6
Луганська	15,2	15,0	14,9	2,6	2,6	2,6
Львівська	73,6	71,8	69,6	12,7	12,5	12,3
Миколаївська	26,1	25,8	24,9	4,8	4,8	4,7
Одеська	57,6	57,6	57	12,4	12,2	12,5
Полтавська	40,2	39,6	38,1	6,3	6,3	6,3
Рівненська	31,4	31,2	30,7	7,0	6,8	6,7
Сумська	30,8	30,1	28,7	4,7	4,7	5,3
Тернопільська	28,6	27,4	27,1	6,1	6,0	6,0
Харківська	69,0	68,8	67,9	15,0	14,8	15,1
Херсонська	25,1	24,6	23,9	7,7	7,7	7,7
Хмельницька	32,4	32,2	32	5,2	5,1	5,0
Черкаська	35,7	35,5	35,3	5,1	5,0	4,9
Чернівецька	23,3	22,8	22,2	4,1	3,8	3,6
Чернігівська	32,4	32,1	31,1	7,0	6,7	6,6
м. Київ	65,8	63,7	64,4	24,8	24,3	24,6

**Побудовано дисертантом за даними [30, с. 69].*

За показниками державної статистичної звітності станом на 01 січня 2019 року в Україні у сфері фізичної культури і спорту працювало 70135 штатних працівників, з яких майже 48,9 % – працівники закладів освіти, 21 % – тренери з видів спорту; 8,4 % – працівники позашкільних навчальних закладів, дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів, шкіл вищої спортивної майстерності, центрів олімпійської підготовки, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання (крім тренерів з видів спорту); 2,6 % – працівники структурних підрозділів з питань фізичної

культури і спорту усіх рівнів (у тому числі 29% працівники ОТГ, сіл, селищ, міст, працівники спортивно-оздоровчих товариств), 2,8 % працівників спортивних споруд, 2 % працівників фізкультурно-спортивних товариств, 0,2 % працівників відокремлених підрозділів національних спортивних федерацій, 3,4 % спортсменів-інструкторів з видів спорту, 10,7 % інших працівників закладів, установ, організацій сфери фізичної культура і спорту.

Таблиця 2.13.

Працівники сфери фізичної культури і спорту у 2019 р.

Регіон	Осіб на 10 тис осіб населення регіону			З них мають спеціальну освіту, % працівників		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	15,67	15,79	15,67	77,86	77,17	76,33
Вінницька	15,70	16,03	15,04	80,28	80,70	80,35
Волинська	18,77	18,71	20,21	88,88	86,03	84,97
Дніпропетровська	18,75	18,77	18,87	74,34	73,52	77,59
Донецька	6,58	6,80	7,18	66,31	67,67	65,60
Житомирська	19,20	19,66	19,30	53,01	52,61	55,29
Закарпатська	12,63	12,95	13,27	78,10	75,14	71,49
Запорізька	18,11	18,71	18,44	72,28	70,85	70,62
Івано-Франківська	18,13	17,89	17,55	70,56	73,63	73,07
Київська	17,76	18,64	18,44	74,73	71,69	72,17
Кіровоградська	16,02	16,18	15,86	81,23	81,03	79,73
Луганська	4,62	4,76	4,79	74,78	71,96	73,61
Львівська	16,75	16,21	16,00	91,49	86,57	86,32
Миколаївська	18,22	18,22	18,29	89,13	92,13	86,01
Одеська	16,01	16,96	16,04	76,75	84,03	80,45
Полтавська	14,71	14,19	14,57	75,06	73,06	79,66
Рівненська	17,92	18,16	17,93	85,54	84,37	84,16
Сумська	17,64	18,30	18,14	81,33	80,96	79,79
Тернопільська	15,68	15,90	16,07	85,27	82,55	80,78
Харківська	16,02	16,99	14,90	78,62	80,88	71,87
Херсонська	18,52	19,56	21,41	78,33	76,46	71,78
Хмельницька	20,74	19,92	19,89	62,66	63,31	63,71
Черкаська	14,23	14,49	13,85	83,66	79,86	79,29
Чернівецька	15,09	15,10	14,85	80,35	79,59	78,82
Чернігівська	19,42	19,87	20,19	76,93	73,47	78,32
м. Київ	20,86	19,03	19,40	85,39	82,61	80,77

* Побудовано дисертантом за даними [116].

Із загальної кількості фізкультурних кадрів 77 % мають спеціальну вищу освіту з фізичної культури і спорту. У сфері фізичної культури і спорту із 978532 спортсменами проводять заняття 32457 тренерів, у тому числі 9269 тренерів з видів спорту, тренерів-викладачів, викладачів, які проводять заняття у спортивних клубах. 20815 тренерів мали спеціальну вищу освіту з фізичної культури і спорту. У дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ) працювало 11480 тренерів-викладачів (станом на 01.02.2019), що становило орієнтовно 75 % від загальної кількості усіх штатних тренерів. У спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву (СДЮШОР) працювало 7084 тренерів-викладачів (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Показники тренерів-викладачів, що працюють у дитячих спортивних школах та школах олімпійського резерву за 2018 рік

Регіон	Кількість тренерів, усього	У т.ч. штатні	%	із загальної кількості штатних тренерів віком:					
				до 30 років	%	30-60 років	%	60 та старші	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька	709	396	55,9	82	20,7	240	60,6	74	18,7
Волинська	447	270	60,4	48	17,8	190	70,4	32	11,9
Дніпропетровська	1402	940	67,0	132	14,0	618	65,7	190	20,2
Донецька	831	514	61,9	79	15,4	317	61,7	118	23,0
Житомирська	542	281	51,8	55	19,6	183	65,1	43	15,3
Закарпатська	478	251	52,5	60	23,9	155	61,8	36	14,3
Запорізька	829	571	68,9	88	15,4	372	65,1	111	19,4
Ів.-Франківська	717	487	67,9	130	26,7	298	61,2	59	12,1
Київська	938	560	59,7	95	17,0	379	67,7	86	15,4
Кіровоградська	507	264	52,1	59	22,3	164	62,1	41	15,5
Луганська	305	195	63,9	31	15,9	125	64,1	39	20,0
Львівська	1155	732	63,4	124	16,9	447	61,1	161	22,0
Миколаївська	654	428	65,4	96	22,4	268	62,6	64	15,0
Одеська	935	584	62,5	77	13,2	387	66,3	120	20,5
Полтавська	623	360	57,8	65	18,1	238	66,1	57	15,8
Рівненська	539	314	58,3	80	25,5	188	59,9	46	14,6
Сумська	671	419	62,4	65	15,5	303	72,3	51	12,2
Тернопільська	373	256	68,6	65	25,4	142	55,5	49	19,1
Харківська	1640	983	59,9	203	20,7	625	63,6	155	15,8
Херсонська	585	324	55,4	61	18,8	207	63,9	56	17,3
Хмельницька	618	352	57,0	69	19,6	234	66,5	49	13,9
Черкаська	487	276	56,7	51	18,5	180	65,2	45	16,3

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Чернівецька	436	224	51,4	54	24,1	119	53,1	51	22,8
Чернігівська	617	335	54,3	73	21,8	208	62,1	54	16,1
м. Київ	1526	1128	73,9	229	20,3	733	65,0	166	14,7
ВСЬОГО:	18564	11444	61,6	2171	19,0	7320	64,0	1953	17

* Побудовано за даними [89].

Згідно результатів опитування територіальних органів виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту, протягом 2018–2019 навчального року до дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів вперше були прийняті на роботу 284 тренера (у тому числі 197 з них мали професійну кваліфікацію «тренер-викладач», «тренер з виду спорту»).

Для порівняння: у попередньому році були прийняті вперше на роботу 346 тренерів (у тому числі 229 мали професійну кваліфікацію «тренер-викладач», «тренер з виду спорту») (табл. 2.22).

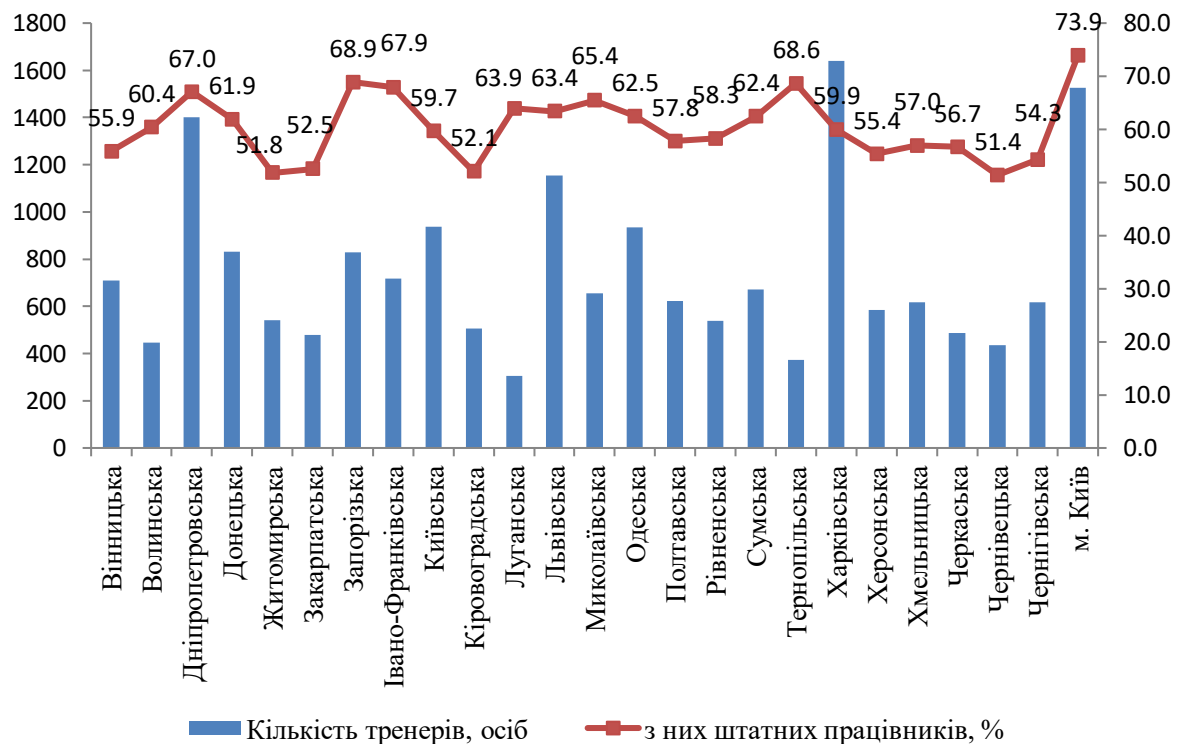

Рис. 2.22. Кількість тренерів-викладачів спортивно-оздоровчої сфери в регіонах станом на 2018 р.

*Побудовано за даними [89].

Результати зведеної інформації органів державного управління з питань фізичної культури і спорту про кваліфікаційний рівень тренерів з видів спорту зазначають, що із усього числа кадрів, які проводять заняття з видів спорту, 19,4 % мають кваліфікацію з відповідного виду спорту; 8,4; – тренери з іншого виду спорту; 38,5 % – є фахівцями спортивно-оздоровчої сфери, але не тренерами за кваліфікацією у дипломі; 33,7 % осіб, які проводять заняття, не є фахівцями з фізичної культури і спорту (рис. 2.23).

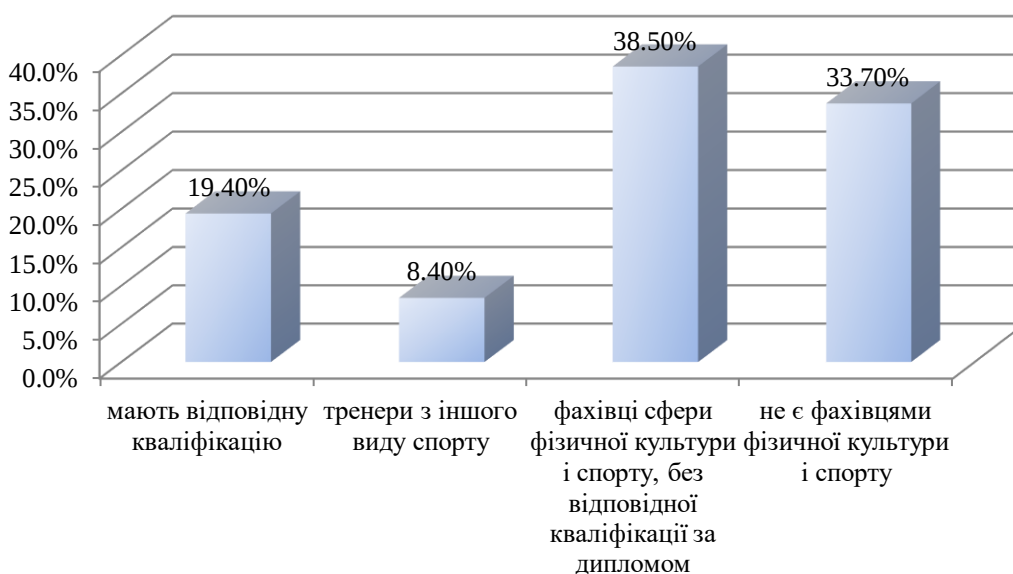

Рис. 2.23. Структура кваліфікації кадрів спортивно-оздоровчої сфери України

**Побудовано за даними [89].*

Показники стану фізичної культури і спорту в об'єднаних територіальних громадах свідчать, що з понад 60000 особами, які займаються усіма видами спорту, проводить заняття 2254 працівники, у тому числі 664 штатних тренерів. На 1 штатного тренера припадає в середньому 90 спортсменів (в цілому по території – 67). До фізкультурно-оздоровчої роботи залучено 426468 осіб, з яких 32 % займаються всіма видами фізкультурно-оздоровчої діяльності у позанавчальному процесі.

До соціальних ефектів розвитку фізичної культури і спорту слід віднести *розбудову спортивно-оздоровчої інфраструктури* в регіонах, що дає можливість забезпечити доступність спортивних послуг та можливість задовольнити потреби населення у руховій активності та оздоровленні.

Аналізуючи розбудову спортивної інфраструктури за даними про кількість площинних споруд і басейнів у 2019 р. можна відмітити їх збільшення майже в усіх регіонах (додаток Д, табл. Д.6).

За даними експертів, на кінець 2018 року в Україні налічувалось 1765 фітнес-об'єктів, більшість із яких є повноцінними фітнес-клубами. Все більшої популярності набувають невеличкі студії різних напрямків. Більшість клубів знаходяться в столиці і великих обласних центрах. Одним із факторів, які стримують розвиток ринку в регіонах є недостатня кількість підходящих за технічними параметрами площ, а найважливіше – недостатня популяризація здорового способу життя.

За результатами 2018 року в Україні функціонувало 1765 об'єктів фітнес-індустрії, більшість яких відповідають параметрам фітнес-клубу. Фітнес-клуби в основному розташовані у великих містах: Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Львів, Запоріжжя. Дослідження попередніх років відображали вигідність відкриття фітнес-об'єктів у містах з населенням менше 500 тис осіб, а дані 2018 року відобразили цю тенденцію в цифрах. Якщо у 2017 р. фітнес-клуби столиці займали 26 % загального ринку, то у 2018 р. їх вага складала 23 % ринку (рис. 2.24).

За оцінками експертів у більшості клубів добре представлені тренажерні зали та групові заняття, однак кількість басейнів не покриває споживчих запитів.

Забезпеченість площами басейнів в Україні становить лише 19 % від нормативних показників, у Києві – 31 %, Харкові – 24 %, Одесі – 22 %, Дніпрі – 13 %, Запоріжжі – 24 %. Найвищий показник забезпеченості басейнами у Львові – 40 %. В Україні існують басейни у складі фітнес-клубів

(в основному мережа «Sport Life»), а також у складі розважально-оздоровчих комплексів (басейни часів радянської забудови, аквапарки, банні басейни).

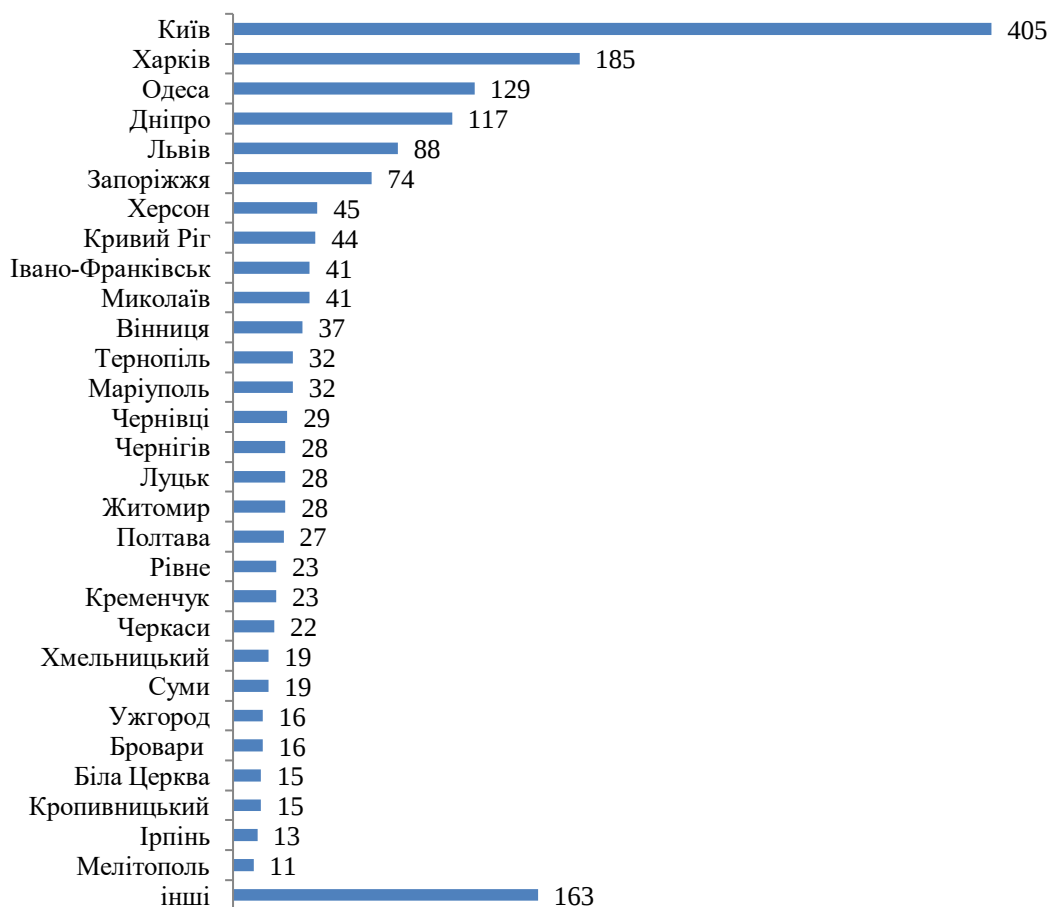

Рис. 2.24. Кількість об'єктів фітнес-інфраструктури у 2019 р.

*Побудовано за даними [34].

Більшість міст України забезпечені площами басейнів менш ніж на 10 % [34].

Оздоровчий ефект сталого розвитку фізичної культури і спорту в регіонах. Здоров'я багато в чому залежить від добробуту. Проте, валеологічний світогляд не завжди займає перше місце порівняно з речами та іншими матеріальними благами. За даними статистичної звітності не можна прослідкувати чіткої залежності рівня здоров'я населення від отриманих доходів, оскільки саме особи, що належать до домогосподарств із найнижчим

рівнем середньодушових загальних доходів найвище оцінили стан свого здоров'я. Пояснити таку тенденцію можна з однієї сторони суб'єктивністю наведених результатів – особи із низьким рівнем доходів не мають можливості доступу до новітніх технологій в медицині та охороні здоров'я, а відтак, стан здоров'я визначається іншими об'єктивними чинниками, такими як стан навколишнього природного середовища та екологічна ситуація в регіоні. Це напряду пов'язує стан здоров'я населення регіону та його самопочуття від сталого вектора розвитку спортивно-оздоровчої сфери (табл. 2.15).

Таблиця 2.15.

Самооцінка стану здоров'я населення залежно від рівня доходів у 2019 р.

Всі домогосподарства, у тому числі з середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, грн	Кількість населення – усього, тис.осіб	добрий	задовільний	поганий
	38391,0	50,4	39,5	10,1
до 3000,0	7132,3	44,5	40,2	15,3
3000,1 – 4000,0	7721,0	45,7	40,3	14,0
4000,1 – 5000,0	7578,5	54,2	36,8	9,0
5000,1 – 6000,0	5056,0	52,4	39,5	8,1
6000,1 – 7000,0	3507,2	54,7	39,3	6,0
7000,1 – 8000,0	2656,8	52,9	40,9	6,2
8000,1 – 9000,0	1403,9	61,3	32,6	6,1
9000,1 – 10000,0	1070,3	58,9	37,2	3,9
10000,1 – 11000,0	947,1	48,0	47,0	5,0
11000,1 – 12000,0	417,4	39,1	56,5	4,4
понад 12000,0	900,5	50,2	43,1	6,7

**Побудовано за даними [28].*

Разом з цим для багатьох людей накопичення модних і дорогих речей стало ціллю всього життя, виникає психологічна залежність від матеріальних благ. Заради цього вони нехтують фізичним і духовним

удосконаленням, гармонійним розвитком особистості чим шкодять своєму здоров'ю.

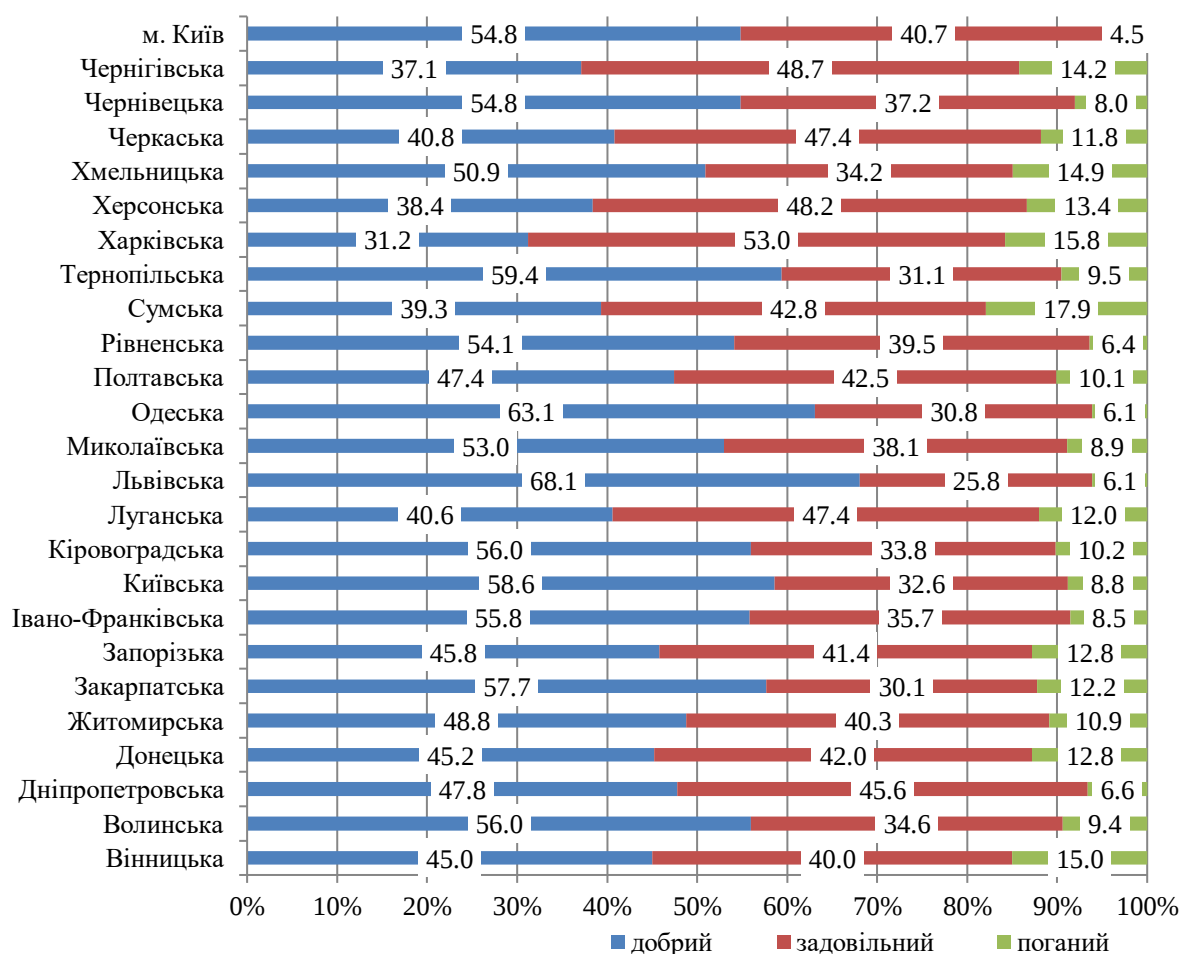

Рис. 2.25. Самооцінка стану здоров'я населення регіонів у 2019 р.

**Побудовано здобувачем за даними [96].*

Власний стан здоров'я населення України оцінює значно нижче ніж населення країн Європи. Для порівняння у 2019 р. лише 42 % опитуваних оцінили своє здоров'я як добре, тоді як в країнах ЄС таких було 68 % (додаток Б, табл. Б.8).

Загалом по Україні показник очікуваної тривалості життя поступово скорочується. Так у 2017 р. цей показник становив 71,98 роки, тоді як у 2019 р. – 72,01 роки (рис. 2.26).

Україна займає 150 місце серед 223 країн світу та 122 місце серед членів ООН за показником середньої тривалості життя. За даними

Держстату, кожен десятий українець не доживає до 35 років, а кожен четвертий – до 60 років. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи фіксує позитивну динаміку підвищення тривалості життя в Україні – порівняно з 1990 роком, коли показник становив 69 років, маємо приріст у 2,6 року. Проте ми продовжуємо відставати від країн Європи.

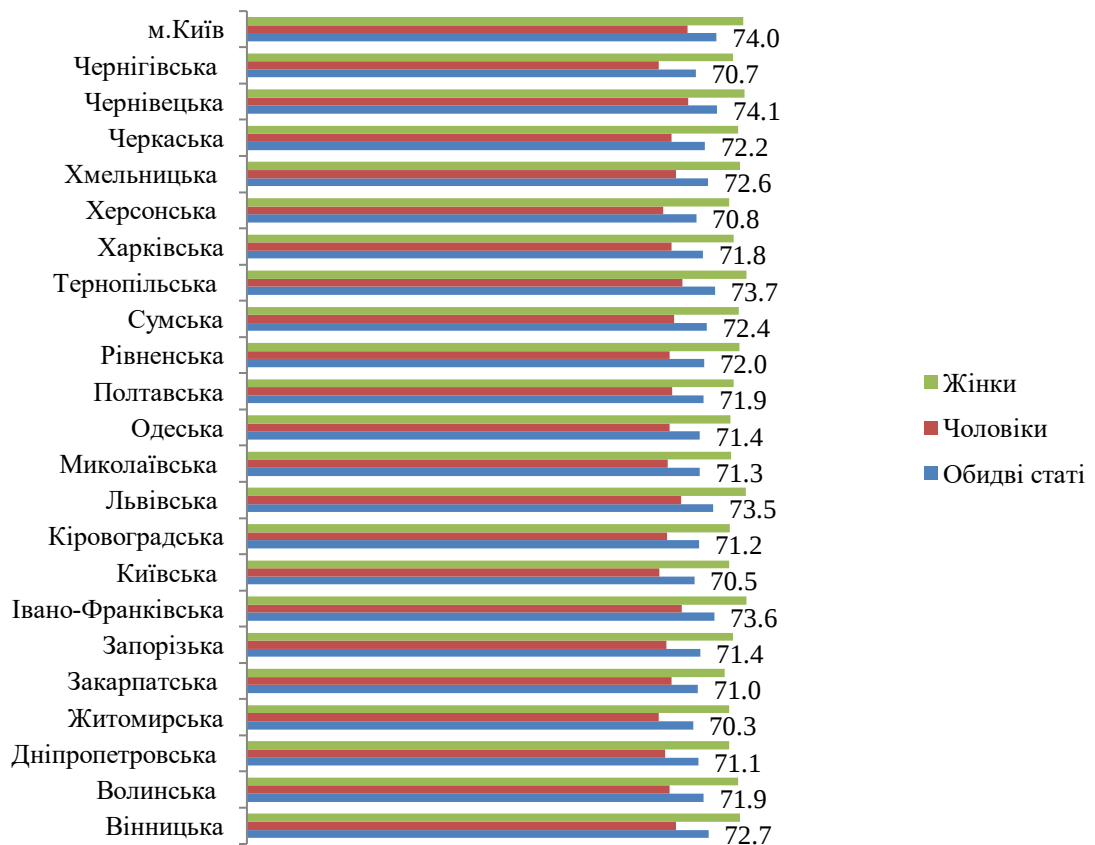

Рис. 2.26. Середня очікувана тривалість життя при народженні, років

* Побудовано дисертантом за даними [28].

Протягом 2019 р. з метою формування у населення потреби в руховій активності та підвищення рівня його фізичної підготовленості проведено оцінювання фізичної підготовленості населення України в якому взяло участь 856,2 тис. осіб або 2,05 % (2018 р. – 3071,7 тис. осіб або 7,3 %) від загальної чисельності населення країни. Результати показали, що кількість осіб, які отримали високий рівень фізичної підготовленості складає 23,3% (2018 р. – 26,7 %), достатній рівень – 35,1 % (2018 р. – 36,9 %), середній

рівень – 32,4% (2018 рік – 27,3%), низький рівень – 9,2% (2018 рік – 9,1%) [56].

Опитуванням було охоплено учнів закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, здобувачі вищої освіти, курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, а також військовослужбовців. Оцінювання було проведено також серед громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, організацію щодо проведення якого було покладено на керівників місцевих органів виконавчої влади, підприємства, установи та організації.

На добровільних засадах оцінювання власної фізичної підготовленості пройшли 596,2 тис. осіб, або 69,7 % від загальної кількості осіб, які взяли участь у щорічному оцінюванні (2018 рік – 536,9 тис. осіб, або 17,5 %) (Додаток Б, табл. Б.9). Результати свідчать, що високий рівень фізичної підготовленості серед цієї групи мало 26,5 % (2018 рік – 26,7 %), достатній рівень – 37,0 % (2018 рік – 35,6 %), середній рівень – 27,4% (2018 рік – 27,6 %), низький рівень – 9,1% (2018 рік – 10,1 %) [56].

В розрізі регіонів прослідковується досить суттєвий рівень диференціації отриманих результатів. Так найбільша частка осіб із високим рівнем фізичної підготовленості серед громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, працівників Збройних Сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законів, Держспецзв'язку, правоохоронних органів (крім СБУ), зокрема Національної поліції, рятувальних та інших спеціальних служб, що зголосились пройти оцінювання на добровільних засадах була відмічена у Київській (36,0 %), Вінницькій (31,9 %) та Одеській (31,4 %) областях. Значна частка громадян із низьким рівнем у Сумській (26,3 %) та Тернопільській (22,3 %) областях (табл. 2.16).

Таблиця 2.16.

Фізична підготовленість громадян*% до загальної кількості осіб, що пройшли тестування.*

Регіони	високий	достатній	середній	низький
Вінницька	31,9	34,5	25,8	7,8
Волинська	23,0	48,4	23,0	5,6
Дніпропетровська	26,2	39,0	24,1	10,7
Донецька	30,4	36,2	25,8	7,6
Житомирська	29,2	37,1	28,2	5,6
Закарпатська	25,0	29,1	33,4	12,5
Запорізька	15,6	36,0	36,5	11,9
Івано-Франківська	25,6	38,4	25,3	10,8
Київська	36,0	40,4	17,1	6,5
Кіровоградська	25,2	40,5	25,1	9,2
Луганська	12,0	30,2	42,5	15,3
Львівська	12,2	25,6	44,5	17,7
Миколаївська	23,4	30,1	34,0	12,4
Одеська	31,4	36,5	22,4	9,7
Полтавська	10,0	48,7	32,7	8,7
Рівненська	19,6	42,5	32,7	5,3
Сумська	12,9	25,2	35,6	26,3
Тернопільська	11,9	40,2	25,7	22,3
Харківська	25,8	35,7	31,9	6,6
Херсонська	20,3	45,0	28,8	5,9
Хмельницька	25,6	46,3	23,4	4,7
Черкаська	27,7	37,4	26,9	8,0
Чернівецька	28,6	37,6	25,8	7,9
Чернігівська	22,7	35,4	33,7	8,2
м. Київ	26,6	23,7	33,0	16,7

** Розраховано дисертантом за даними [148].*

Фізична пасивність характерна для більшості молодих людей (84–86 %), та осіб похилого віку (95–97 %). Україна значно поступається середньоєвропейським показникам, де майже кожен другий європеець долучається до занять фізичною культурою та спортом [8, с. 20]. Досить низький, відносно країн ЄС, є стан здоров'я населення, визначений за результатами самооцінки, що є наслідком недостатньої рухової активності в Україні та низького рівня культури здоров'я в цілому [174].

До результатів розвитку спортивно-оздоровчої сфери та дотримання її сталості відносимо реалізацію права дітей, юнацтва та молоді на оздоровлення й відпочинок. За даними Державної служби статистики України, у 2019 р. охоплено оздоровленням і відпочинком 906562 осіб (або 21 %) дітей шкільного віку. Відмітимо негативну тенденцію до скорочення кількості дітей у закладах оздоровлення та відпочинку протягом усього періоду. Так порівняно з 2010 р. їх кількість скоротилась на 811490 осіб (або на 18 %) (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Питома вага дітей, які перебували влітку у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, у загальній кількості дітей 7–16 років

Регіони	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	39	24	24	24	22	21
Вінницька	47	18	18	20	18	19
Волинська	45	17	17	18	17	17
Дніпропетровська	44	40	41	38	36	33
Житомирська	27	14	21	20	19	18
Закарпатська	50	28	13	17	15	16
Запорізька	22	19	20	19	17	17
Івано-Франківська	51	23	19	14	10	7
Київська	26	20	23	22	21	20
Кіровоградська	40	43	45	47	46	43
Львівська	21	7	7	9	9	7
Миколаївська	33	20	19	20	18	14
Одеська	51	45	38	37	35	34
Полтавська	43	38	40	43	39	39
Рівненська	46	17	14	18	12	10
Сумська	53	51	53	53	53	52
Тернопільська	21	6	6	6	5	4
Харківська	54	42	44	45	44	44
Херсонська	38	25	28	32	30	26
Хмельницька	64	19	18	16	13	12
Черкаська	51	45	48	47	42	42
Чернівецька	51	21	17	15	13	11
Чернігівська	39	34	35	37	36	36
Київ	17	11	11	11	10	11

* Побудовано за даними [28].

Скорочення кількості дітей забезпечених оздоровчими послугами є наслідком зменшення кількості оздоровчих закладів яких у 2019 р.

налічувалось 8808 одиниць, що вдвічі менше порівняно з 2010 р., коли їх кількість складала 17342 заклади. Проблемою є також те, що діючі заклади оздоровлення є матеріально застарілі, потребують ремонту або ж будівництва нових об'єктів оскільки вони не можуть дати повноцінного відновлення сил дитячому організму [33].

Оздоровлення та відпочинок дітей забезпечується насамперед за рахунок збільшення обсягу надання відпочинкових послуг.

Водночас ознакою сталості розвитку є дотримання екологічних норм при проведенні спортивно-оздоровчих заходів. Зміцнення здоров'я дітей, яке є найбільшою цінністю цивілізованої держави, неможливе без збереження природного середовища, екологічно чистого довкілля та раціональної організації оздоровлення та відпочинку. Зважаючи на це перспективним є розвиток таких видів спорту та оздоровлення, які передбачають дбайливе ставлення до довкілля.

Отже, спортивно-оздоровча сфера є одним із ключових чинників розвитку соціально-економічного зростання будь-якої країни. На сьогодні в Україні кількість суб'єктів господарювання, зайнятих у сфері фізичної культури та спорту поступово зростає, що доводить перспективність її розвитку та наявність економічного потенціалу. Це доводить необхідність посилення державної підтримки та пошуку додаткових джерел фінансування розвитку цієї сфери, вирішення наявних проблем щодо модернізації та розширення матеріально-технічного забезпечення, підготовки відповідних фахівців, зацікавлення населення у здоровому способі життя. В Україні прийнята Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, яка визначає загальні орієнтири й стратегічні цілі подальших змін у цій сфері. Водночас для досягнення поставлених завдань необхідним є проведення злагоджених дій органами влади, місцевого самоврядування, громад і суб'єктів сфери фізичної культури та спорту.

Висновки до розділу 2

1. Здійснено аналіз передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України. Серед них: організаційно-правові (стан нормативно-правового регулювання розвитку спортивно-оздоровчої сфери та пов'язаних з нею видів діяльності; структура органів управління спортивно-оздоровчою сферою; розвиток державно-приватного партнерства), соціально-демографічні (демографічна ситуація; рівень розвитку освіти та культури здоров'я; доступність послуг медичної допомоги), економічні (капітальні інвестиції; індекс споживчих цін, доходи населення), природно-екологічні (природно-кліматичні умови, екологічна ситуація).

2. Серед несприятливих умов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України виділено нестабільне політичне становище та наявність військового конфлікту в країні; нерозвиненість інституту державно-приватного партнерства; суттєва регіональна диференціація якості й доступності медичних послуг, недостатність фінансових ресурсів, слабка державна підтримка, слабка матеріально-технічна база. Позитивними чинниками розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні є відповідність сформованої нормативно-правової бази вимогам міжнародного регулювання сфери спорту та охорони здоров'я; доступність освіти та посилення її ролі в популяризації спорту, культури здоров'я й формуванні здорового способу життя; наявність значного природно-ресурсного потенціалу.

3. Визначено, що задля досягнення поставлених цілей важливим є налагодження плідної співпраці державних інституцій, територіальних громад, приватних спортивних організацій, громадських об'єднань і фахівців цієї сфери. У контексті визначення перспектив розвитку спортивно-оздоровчої сфери піднімається питання розвитку інклюзивного спорту. Проаналізовані цілі, визначені у Стратегії розвитку фізичної культури та спорту на період до 2028 року.

4. Аналіз показників реалізації послуг спортивно-оздоровчої сфери в Україні за 2010–2019 рр. засвідчив позитивну їх динаміку. Водночас визначено, що сфера спорту і надалі лишається досить малозначимою у структурі економічних видів діяльності в Україні. Зауважено, що зростання частки реалізованих послуг сфери спорту в кризові роки є свідченням наявного стабільного попиту та стійкості галузі до економічних коливань. На основі проведеного аналізу динаміки кількості суб'єктів господарювання сфери фізичної культури та спорту виявлено, що послуги у сфері спорту надаються переважно фізичними особами підприємцями, на основі чого доведено значимість цієї сфери для розвитку малого бізнесу та створення нових робочих місць, зростання зайнятості населення.

5. Проведено відбір і систематизацію показників економічного, соціального й оздоровчого ефектів, що дало змогу оцінити сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України. Здійснено оцінку продуктивності, обсягу випуску та доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери в Україні та її регіонах. Аналізуючи обсяг випуску спортивно-оздоровчої сфери та суміжних до неї видів діяльності можна відмітити, що у промислово розвинутих районах його рівень нижчий, тоді як в регіонах із відносно низьким рівнем індустріалізації частка цієї галузі більш висока, що свідчить про пряму залежність спортивно-оздоровчої сфери від структури економіки регіону та екологічної ситуації, що підкреслює її значимість для сталого розвитку.

6. Визначено, що найкраща динаміка показників економічного розвитку спортивно-оздоровчої сфери та пов'язаних із нею видів діяльності прослідковувалась у Київській, Львівській, Волинській областях та м. Київ, найгірша – у Херсонській, Сумській та Івано-Франківській. Встановлено, що у 2019 р. економічна ситуація у сфері спорту та пов'язаних із нею видів діяльності дещо вирівнялась і набула позитивної тенденції.

Основні положення другого розділу дисертаційної роботи відображено в працях [124; 127; 130; 174; 164].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

3.1. Інтегральна оцінка та визначення стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону

Визначення стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах потребує здійснення її комплексної оцінки. Застосування у цих цілях інтегрального аналізу дає можливість співставити та порівняти потенційні можливості й результати функціонування спортивно-оздоровчої сфери в регіонах, виявити основні прогалини та обґрунтувати можливості удосконалення організаційно-економічного забезпечення її сталого розвитку.

Проведений у розділі 2 роботи аналіз організаційно-правових, соціально-демографічних, економічних і природно-екологічних передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери покладено в основу часткових й узагальнюючих інтегральних індексів, що відображають рівень сприятливості умов для забезпечення подальшого сталого розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення. Розрахунок індексів здійснено відповідно до запропонованої у розділі 1 роботи.

Так, *частковий індекс організаційно-правових передумов* розраховано за даними про кількість договорів державно-приватного партнерства в регіонах у підсумку за період 2017–2019 рр. Оскільки результати від їх підписання будуть відчутні не відразу, а через кілька років після налагодження такої співпраці та зважаючи на не значну їх кількість, при проведенні розрахунків враховано дані за весь період, а не в розрізі одного року. Щодо нормативно правової бази та організаційної структури

управління, які також характеризують цю групу передумов, то вони в значній мірі є уніфікованими для усіх регіонів і не можуть бути кількісно виражені, тому при здійсненні інтегральної оцінки враховані не були.

Вихідні та нормовані дані для розрахунку часткових й узагальненого індексу передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України наведено у додатку В. Результати розрахунку часткового індексу організаційно-правових передумов на основі практики укладання угод державно-приватного партнерства відображені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Індекс організаційно-правових передумов
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону**

Регіон	Кількість договорів державно-приватного партнерства протягом 2017–2019 рр.	
	Фактично, одиниць	Нормовані дані, індекс
Вінницька	0	0,0000
Волинська	0	0,0000
Дніпропетровська	1	0,0091
Житомирська	1	0,0091
Закарпатська	4	0,0364
Запорізька	11	0,1000
Івано-Франківська	1	0,0091
Київська	13	0,1182
Кіровоградська	2	0,0182
Львівська	8	0,0727
Миколаївська	18	0,1636
Одеська	1	0,0091
Полтавська	110	1,0000
Рівненська	0	0,0000
Сумська	0	0,0000
Тернопільська	0	0,0000
Харківська	1	0,0091
Херсонська	2	0,0182
Хмельницька	4	0,0364
Черкаська	0	0,0000
Чернівецька	1	0,0091
Чернігівська	1	0,0091
м. Київ	0	0,0000

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

За налагодженням конструктивної співпраці між владою та бізнесом лідирує Полтавська область, де протягом трьох років було укладено 110 договорів державно-приватного партнерства. Взаємодія між місцевим самоврядуванням і підприємцями створює сприятливу ситуацію для вирішення наявних у регіоні проблем, пошуку та реалізації проєктів розвитку територій, зокрема організації спортивно-оздоровчих заходів, активізації підприємницької діяльності у цій сфері.

Частковий індекс соціальних передумов охоплює показники чисельності населення, кількість учнівської та студентської молоді в регіоні, показники тютюнопаління серед населення та доступність медицини. Підбір таких показників дає можливість врахувати як потенційну місткість ринку спортивно-оздоровчих послуг, так і рівень потреб населення у фізичній культурі, руховій активності, можливості для забезпечення оздоровлення (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2

**Індекс соціальних передумов
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону**

Регіони	Інтегральний показник			Рейтинг регіонів за 2019 р.				
	2017	2018	2019	Чисельність населення	Кількість учнівської та студентської молоді	Кількість курців	Доступність медичне послуг	Загальний рейтинг соціальних передумов
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вінницька	0,3546	0,3345	0,3508	8	16	4	22	18
Волинська	0,4925	0,5395	0,5782	19	3	3	10	6
Дніпропетровська	0,5043	0,5214	0,5082	1	12	23	12	8
Житомирська	0,4652	0,4679	0,4542	13	14	13	11	12
Закарпатська	0,3654	0,3684	0,3729	12	7	1	23	16
Запорізька	0,4406	0,4402	0,4175	7	11	15	15	13
Івано-Франківська	0,4675	0,4660	0,4063	10	10	6	20	15
Київська	0,5398	0,5716	0,6444	6	13	2	2	3
Кіровоградська	0,3040	0,3173	0,3555	22	22	18	6	17
Львівська	0,6591	0,6546	0,6276	4	4	16	8	4

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Миколаївська	0,3257	0,3696	0,3469	16	18	17	14	19
Одеська	0,6755	0,6705	0,6664	5	6	9	7	2
Полтавська	0,4114	0,4138	0,4102	9	19	20	1	14
Рівненська	0,5432	0,5770	0,5439	15	2	12	5	7
Сумська	0,3259	0,3196	0,3435	17	21	5	19	20
Тернопільська	0,4997	0,4863	0,5037	18	9	7	9	9
Харківська	0,5534	0,6083	0,5829	3	5	11	16	5
Херсонська	0,3054	0,2918	0,2252	20	15	21	18	23
Хмельницька	0,4834	0,4813	0,4624	11	17	14	3	11
Черкаська	0,4222	0,4479	0,3033	14	20	19	17	21
Чернівецька	0,4145	0,3948	0,4983	23	8	8	4	10
Чернігівська	0,3136	0,3211	0,2481	21	23	10	21	22
м. Київ	0,8119	0,8562	0,7017	2	1	22	13	1

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Із наведених у таблиці даних можна побачити, що соціальні умови в регіонах досить відрізняються. Розрахунок інтегральних показників дав можливість провести рейтингування регіонів за сприятливістю соціальних умов загалом і в розрізі окремих параметрів. Такий підхід відображає не лише загальний стан соціальних умов, але й дає змогу прослідкувати причини наявної в регіоні ситуації та вжити відповідних заходів.

Загалом, найкраща ситуація склалась у м Києві, де, водночас, можна відмітити проблеми щодо низького рівня культури здоров'я та значної кількості курців. Найнижчі позиції в Херсонській області, як у загальному рейтингу соціальних передумов сталого розвитку, так і щодо окремих її показників.

Частковий індекс економічних передумов розраховано на основі показників фінансування спортивно-оздоровчої сфери, індексу цін, доходів населення в розрахунку на одну особу в доларах. Залучення достатніх коштів у розвиток спорту та оздоровлення є на сьогодні чи не найважливішим і найпроблемнішим питанням забезпечення його сталого розвитку в Україні. Тому фінансування галузі виступає важливою економічною передумовою

поряд із такими показниками, як індекс цін, що відображають інфляційні процеси в країні та її регіонах, а також доходи населення, що безпосередньо впливають платоспроможний попит на продукцію спортивно-оздоровчої сфери.

Результати проведених розрахунків часткового індексу та рейтингування економічних передумов в регіонах для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Індекс економічних передумов
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону**

Регіони	Інтегральний показник			Рейтинг регіонів за 2019 р.			
	2017	2018	2019	Фінансув ання	Індекс цін	Доходи нас	Всьог о
Вінницька	0,3535	0,4045	0,4435	10	1	10	3
Волинська	0,0912	0,2679	0,0601	14	23	20	23
Дніпропетровська	0,7081	0,7277	0,6025	1	7	2	2
Житомирська	0,3235	0,3602	0,2578	13	5	12	9
Закарпатська	0,1594	0,0235	0,1022	22	14	23	20
Запорізька	0,3185	0,4195	0,3678	9	2	4	4
Івано- Франківська	0,2335	0,3562	0,0986	21	19	18	21
Київська	0,3197	0,3812	0,2285	6	16	3	12
Кіровоградська	0,2160	0,3595	0,2270	19	6	16	13
Львівська	0,3979	0,3393	0,2448	4	12	7	10
Миколаївська	0,3023	0,3635	0,2430	11	8	11	11
Одеська	0,1723	0,4105	0,2852	7	10	5	6
Полтавська	0,3610	0,4131	0,1925	8	20	6	14
Рівненська	0,0782	0,3675	0,1834	5	17	19	15
Сумська	0,2575	0,3156	0,0905	17	21	9	22
Тернопільська	0,2371	0,2562	0,1274	18	13	21	18
Харківська	0,4271	0,3787	0,2807	2	22	8	7
Херсонська	0,1473	0,3228	0,2731	15	4	17	8
Хмельницька	0,2139	0,3285	0,1209	20	18	15	19
Черкаська	0,1128	0,2890	0,3073	12	3	14	5
Чернівецька	0,3425	0,3377	0,1501	23	9	22	16
Чернігівська	0,1995	0,3071	0,1429	16	15	13	17
м. Київ	0,6876	0,7893	0,6439	3	11	1	1

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Як видно з наведеної таблиці найкращі економічні передумови також сформовані в столиці країни – м. Києві. Друге місце займає Дніпропетровська область, третє – Вінницька. Найменш сприятлива економічна ситуація на Волині, регіон відстає як за рівнем фінансування фізичної культури і спорту, так і за доходами населення.

Для відображення екологічної ситуації розраховано відповідний *частковий індекс екологічних передумов*, що враховує обсяг утворених відходів, рівень забруднення повітря, а також поточні та капітальні витрати на охорону навколишнього природного середовища (табл.3.4).

Таблиця 3.4

**Індекс екологічних передумов
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону**

Регіони	Інтегральний показник			Рейтинг регіонів за 2019 р.				
	2017	2018	2019	Утво- рення відходів	Забруд- нення повітря	Поточні витрати	Капітальні витрати	Всьог о
Вінницька	0,4539	0,4761	0,4657	18	19	16	13	20
Волинська	0,5068	0,5092	0,5073	7	3	17	15	7
Дніпропетровська	0,4107	0,5000	0,3421	23	23	1	2	23
Житомирська	0,5023	0,4999	0,5001	4	7	20	23	12
Закарпатська	0,5075	0,5108	0,5072	1	2	18	21	8
Запорізька	0,5669	0,6209	0,5454	20	21	3	4	3
Івано-Франківська	0,4598	0,4569	0,4362	19	22	9	7	22
Київська	0,7709	0,6738	0,7416	14	17	6	1	1
Кіровоградська	0,4645	0,4657	0,4660	21	8	19	10	19
Львівська	0,4914	0,5041	0,4833	16	18	11	8	18
Миколаївська	0,5655	0,5328	0,5251	17	6	7	9	2
Одеська	0,5296	0,5108	0,4997	6	14	12	12	4
Полтавська	0,5036	0,5367	0,4369	22	15	4	6	14
Рівненська	0,5145	0,5127	0,5128	5	5	10	16	21
Сумська	0,5158	0,5191	0,5105	9	11	8	20	5
Тернопільська	0,4972	0,4966	0,4967	12	4	23	19	6
Харківська	0,5432	0,5454	0,5066	15	20	5	5	15
Херсонська	0,5003	0,4991	0,4955	3	9	22	22	9
Хмельницька	0,5034	0,5071	0,5028	10	10	15	11	16
Черкаська	0,4937	0,4888	0,4884	13	16	13	17	11
Чернівецька	0,5044	0,5042	0,5038	2	1	21	18	17
Чернігівська	0,5036	0,5074	0,5001	8	13	14	14	10
м. Київ	0,6396	0,7467	0,6411	11	12	2	3	13

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

За рахунок того, що в Київській області здійснюються найбільше капітальних вкладень в охорону навколишнього середовища розрахунки показали, що саме в цьому регіоні є найсприятливіші екологічні передумови сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Найскладніша ситуація у Дніпропетровській та Івано-Франківській областях, де значний рівень забруднення не компенсується витратами на охорону навколишнього природного середовища.

Прослідкувати асиметрію передумов для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів за виділеними групами та відповідними частковими індексами можна на рис. 3.1.

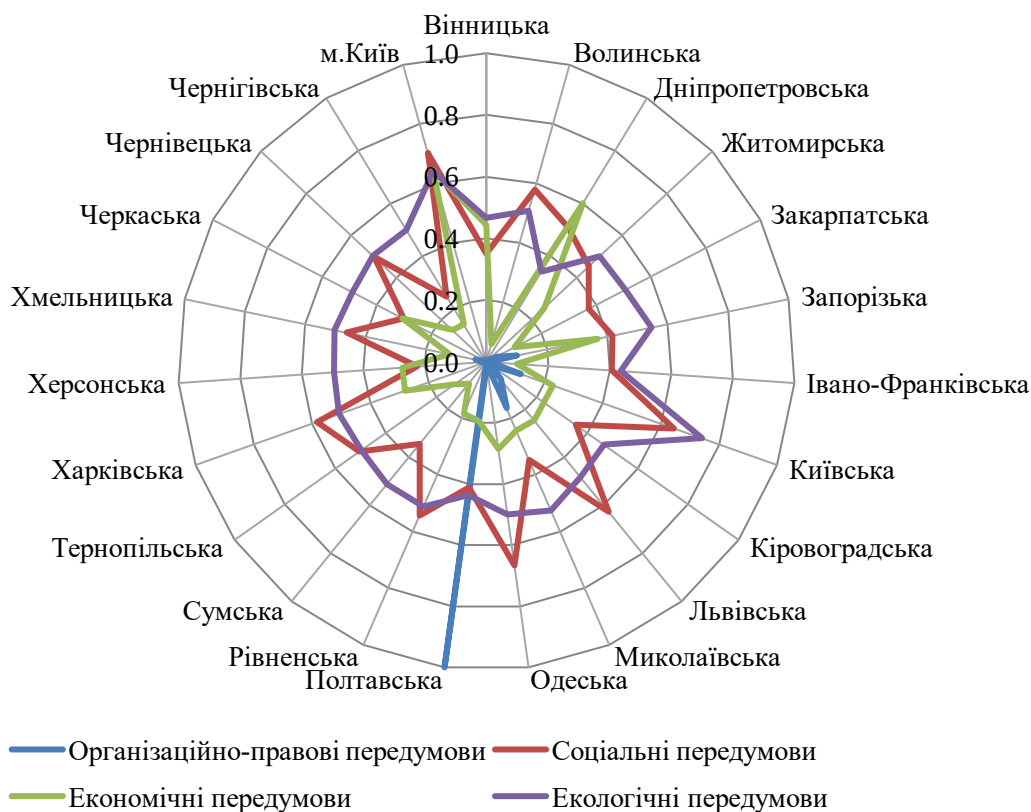

Рис. 3.1. Диференціація передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України станом на 2019 р.

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Як видно з рисунка 3.1 найбільші відмінності в економічних передумовах сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, тоді як екологічні передумови відносно однакові для більшості регіонів.

Розрахований на основі формули зваженої середньої *інтегральний показник передумов* дає змогу проаналізувати рівень їх сприятливості для забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах. За результатами аналізу лідируючі позиції зберігаються за столичними регіонами – м. Київ та Київською областю (рис. 3.2).

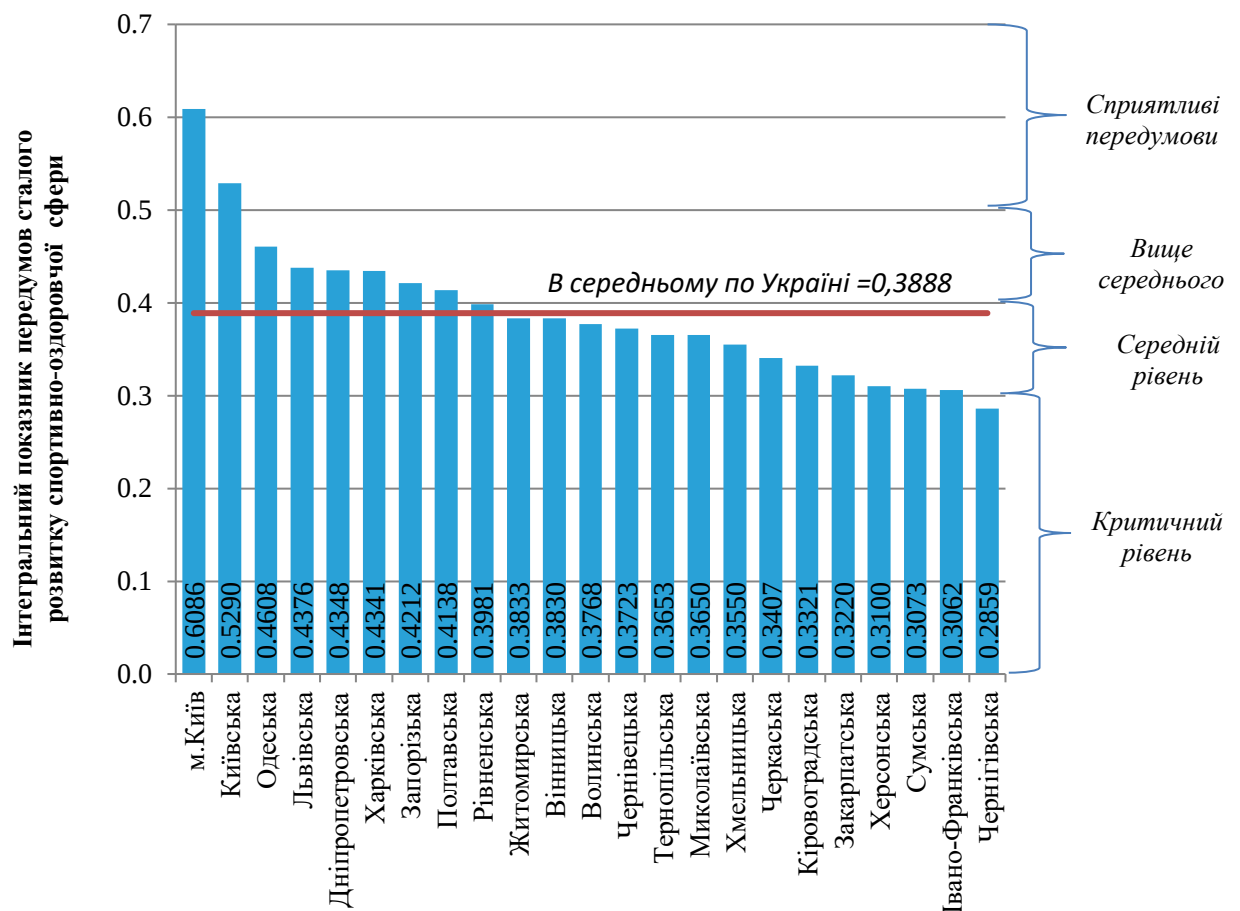

Рис. 3.2. Рівень сприятливості передумов для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України у 2019 р.

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Досить сприятливими умовами для розвитку спорту та оздоровлення характеризуються Одеська, Львівська, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька та Полтавська області. Водночас, найгірша позиція у Чернігівській області. Зауважимо, що індекс передумов більшою мірою характеризує можливості наявні в регіоні для подальшого сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери та обумовлюють міру зусиль, яку необхідно докласти для вдосконалення її організаційно-економічного забезпечення, активізації діяльності та отримання позитивних ефектів від її функціонування.

Комплексність проведеної оцінки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів забезпечує поєднання аналізу передумов із результатами її функціонування. Таким чином, другою складовою аналізу, що дозволить визначити стратегічні орієнтири сталого розвитку спортивно-оздоровчої регіонів, зважаючи на досягнуті економічні, соціальні результати та оздоровчий ефект, є визначення інтегрального показника сталого розвитку галузі.

Інтегральний аналіз сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. За аналогічною методикою здійснено розрахунок інтегральних часткових та зведеного показників, що характеризують отримані від функціонування спортивно-оздоровчої сфери ефекти. Вихідні та нормовані дані для проведення розрахунку наведені у додатку Д.

Інтегральний аналіз *економічного ефекту* сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери засвідчує, що найкращі результати отримані у м. Києві та західних регіонах. Це можна пояснити тим, що в промислових регіонах країни частка спортивно-оздоровчої сфери в загальних результатах діяльності за показниками валової доданої вартості та частки виробленої продукції є невисокою, тоді як у менш індустріально розвинутих регіонах вона відіграє вагомішу роль (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Результати інтегрального аналізу економічного ефекту
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України**

Регіони	Індекс економічного ефекту			Рейтинг 2019					
	2017	2018	2019	ВДВ на одну особу, грн	Частка випуску в загальн ому обсязі	Індекс ВДВ	Індекс випуску	Кількість прибут-кових підприємств	Загальний
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька	0,4221	0,3505	0,2610	15	5	12	14	15	20
Волинська	0,1475	0,4654	0,4079	19	4	2	2	20	7
Дніпропетровська	0,3133	0,2124	0,3136	13	6	4	5	9	16
Житомирська	0,3709	0,4171	0,3431	20	4	16	11	6	12
Закарпатська	0,5038	0,5136	0,3927	14	1	11	8	21	8
Запорізька	0,3660	0,2105	0,2277	17	5	19	15	14	22
Івано-Франківська	0,4057	0,6226	0,2584	8	2	22	21	16	21
Київська	0,4011	0,4831	0,3122	2	4	9	12	19	17
Кіровоградська	0,1409	0,6035	0,3433	18	4	6	9	22	11
Львівська	0,6495	0,2103	0,6144	4	3	1	1	13	2
Миколаївська	0,5408	0,2613	0,3039	9	4	18	16	8	19
Одеська	0,3764	0,4979	0,4603	6	3	10	6	3	4
Полтавська	0,5179	0,2177	0,3240	5	5	17	17	2	13
Рівненська	0,2236	0,3911	0,3195	21	3	20	20	4	14
Сумська	0,1201	0,4514	0,1917	11	3	23	22	17	23
Тернопільська	0,2959	0,6135	0,4457	16	2	7	3	18	5
Харківська	0,5466	0,1601	0,4168	3	3	13	18	5	6
Херсонська	0,2622	0,5418	0,3140	10	2	21	23	7	15
Хмельницька	0,1467	0,5826	0,5115	22	4	5	4	1	3
Черкаська	0,4149	0,2638	0,3056	12	5	8	10	11	18
Чернівецька	0,1640	0,6273	0,3696	23	2	14	19	22	10
Чернігівська	0,1934	0,5132	0,3748	7	3	15	13	10	9
м. Київ	0,6113	0,5273	0,7099	1	1	3	7	12	1

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

За підсумками трьох років (2017–2019 рр.) можна зробити висновки, що відносно високий економічний ефект від розвитку спортивно-оздоровчої сфери отримано в м. Київ, а також у Львівській та Закарпатській областях, тоді як у Сумській, Запорізькій і Дніпропетровській економічна роль спорту та оздоровлення у загальній структурі господарства є несуттєвою (рис. 3.3).

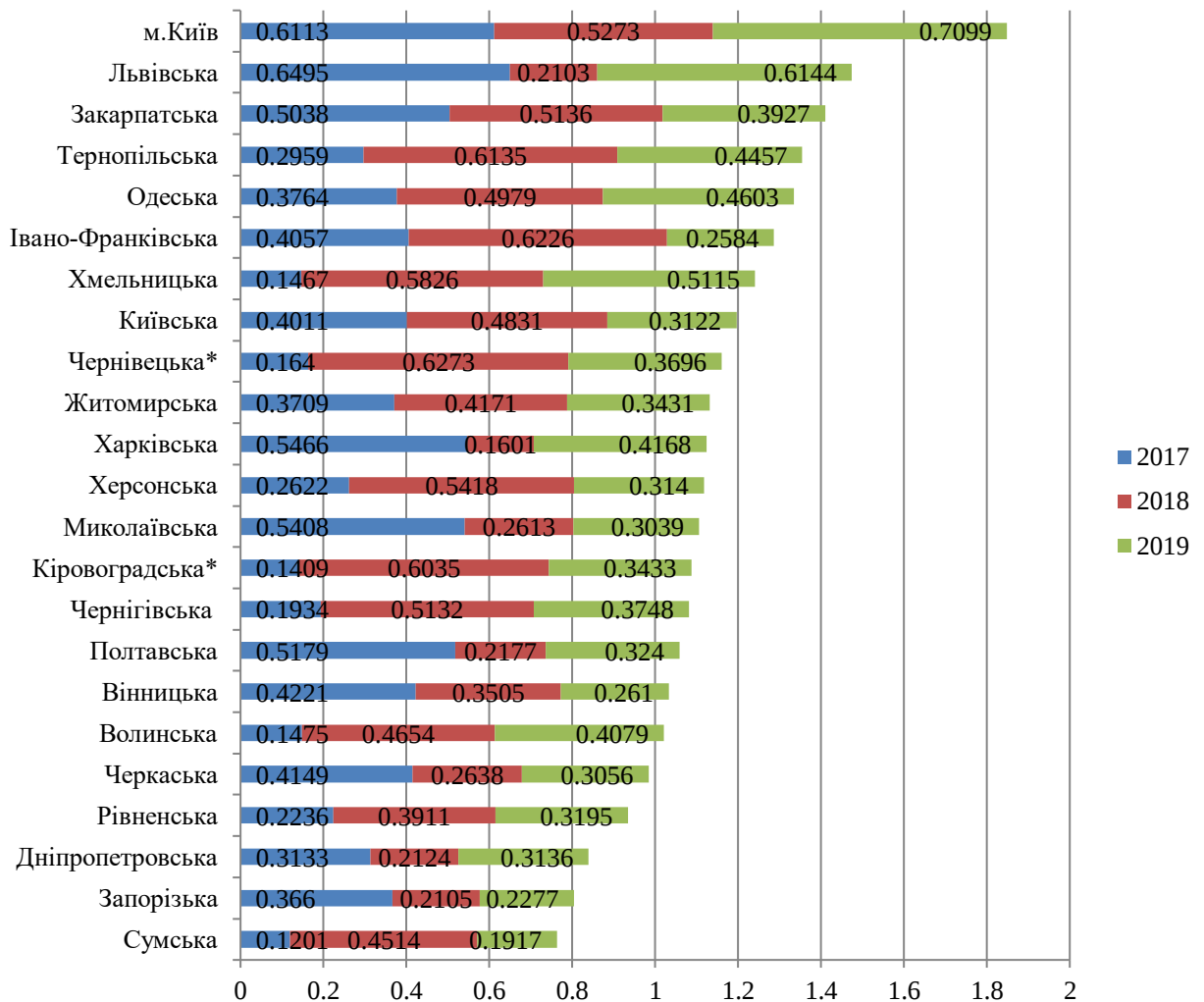

Рис. 3.3. Індекс економічного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону

* Регіони в яких не враховано кількості прибуткових підприємств;

**без тимчасово окупованих територій;

*** розраховано дисертантом.

Зведений інтегральний аналіз *соціального ефекту* від сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери засвідчує, що найкращі результати отримані у Волинській, Херсонській, Чернігівській областях та м. Києві, що ще раз підтверджує пріоритетність розвитку фізичної культури та спорту в екологічно сприятливих регіонах країни, а також доводить значимість регіональних заходів розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення. Визначальним показником, який вплинув на отримані результати, стали розбудова спортивної інфраструктури в регіоні, а також кількість працівників, зайнятих у сфері спорту та оздоровлення (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Результати інтегрального аналізу соціального ефекту
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України**

Регіони	Індекс соціального ефекту			Рейтинг 2019			
	2017	2018	2019	Інфра-структура	Кількість юридичних осіб	Кількість працівників сфери	Загальний
Вінницька	0,3494	0,3353	0,2835	8	14	18	18
Волинська	0,5929	0,6207	0,6297	1	15	2	1
Дніпропетровська	0,4905	0,4930	0,4414	9	11	7	6
Житомирська	0,4799	0,4923	0,4379	12	19	6	7
Закарпатська	0,1635	0,0955	0,1238	20	9	23	23
Запорізька	0,4174	0,4156	0,2889	21	12	9	16
Івано-Франківська	0,4149	0,3856	0,3506	14	20	13	13
Київська	0,4096	0,4189	0,2453	23	5	8	21
Кіровоградська	0,4340	0,4379	0,3941	3	16	17	10
Львівська	0,4693	0,4131	0,3937	13	2	16	11
Миколаївська	0,5424	0,5586	0,5174	2	21	10	5
Одеська	0,3095	0,2996	0,2526	18	10	15	20
Полтавська	0,3286	0,2702	0,2859	7	7	21	17
Рівненська	0,2145	0,4640	0,4174	4	23	12	9
Сумська	0,3744	0,3750	0,3460	17	18	11	14
Тернопільська	0,3829	0,3698	0,3573	6	8	14	12
Харківська	0,3906	0,4070	0,2933	15	3	19	15
Херсонська	0,4915	0,5269	0,5619	11	4	1	3
Хмельницька	0,5362	0,4975	0,4310	16	22	4	8
Черкаська	0,2273	0,1695	0,1660	19	6	22	22
Чернівецька	0,3188	0,2786	0,2593	10	17	20	19
Чернігівська	0,5399	0,5571	0,5266	5	13	3	4
м. Київ	0,7456	0,6243	0,6243	22	1	5	2

**Без тимчасово окупованих територій;*

*** розраховано дисертантом.*

Оцінюючи отриманий соціальний ефект від сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів можна відмітити, що за підсумками трьох років лідирує м. Київ, а також Волинська, Чернігівська, Миколаївська та Херсонська області (рис. 3.4).

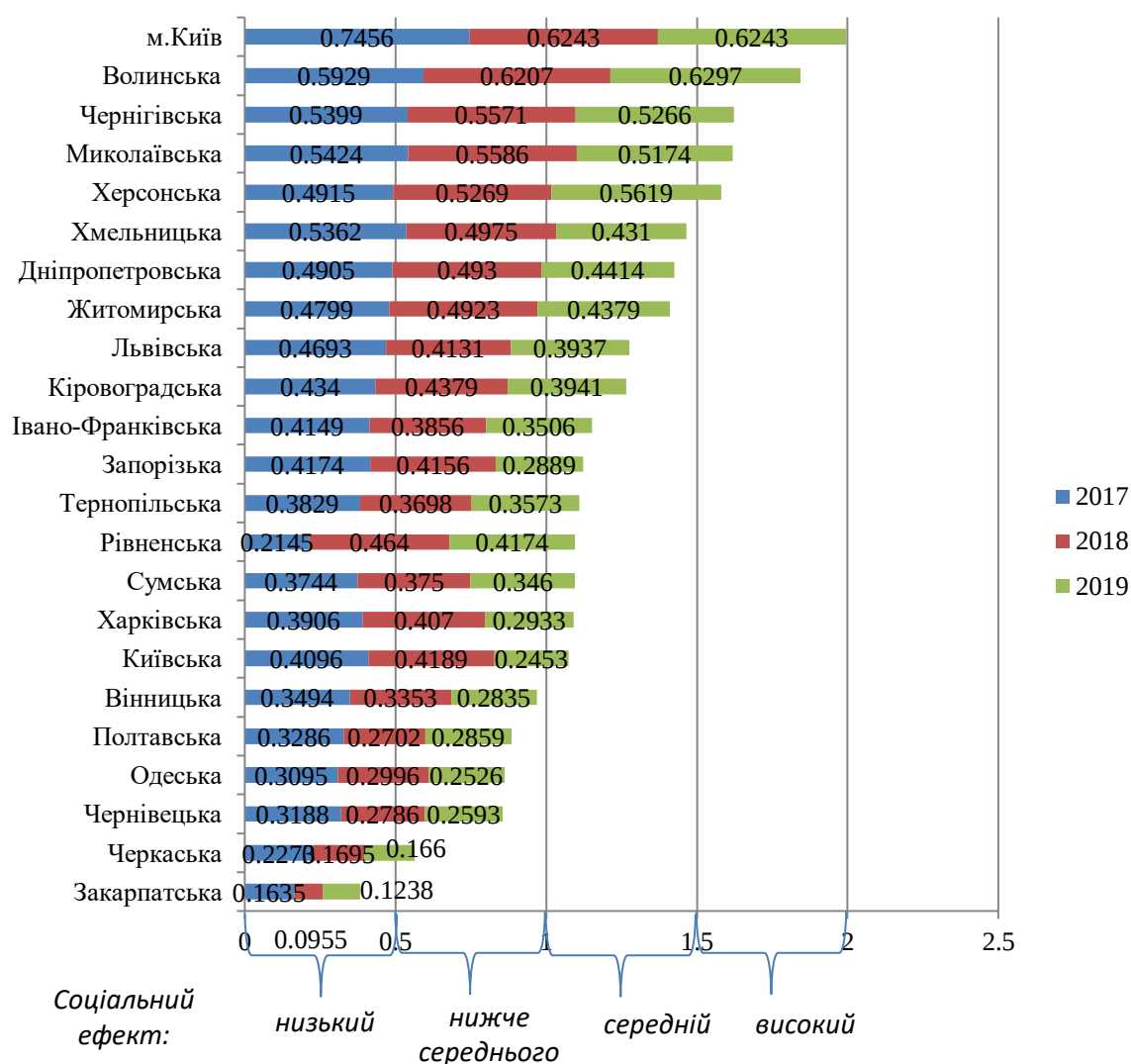

Рис. 3.4. Індекс соціального ефекту сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України за 2017–2019 рр.

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Оцінити сталість розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів пропонуємо через призму отриманого оздоровчого ефекту, який, на нашу думку, залежить не лише від залучених коштів, проведених спортивних заходів, а й від загальної екологічної ситуації в регіоні та рекреаційних ресурсів. Таким чином, оцінка оздоровчого ефекту дає змогу оцінити не лише розвиток сфери, а й врахувати дотримання вектору сталості при його забезпеченні.

Зведений інтегральний аналіз *оздоровчого ефекту* від сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери засвідчує, що найкращі результати отримані в

Одеській області (табл. 3.7). Незважаючи на складну екологічну ситуацію та низькі показники самооцінки стану здоров'я населення все ж значна робота із оздоровлення здійснюється в Дніпропетровській області, яка знаходиться серед лідерів за результатами дитячого оздоровлення та кількістю осіб, залучених до фізичної культури й спорту, що в підсумку вивело цю область на другу позицію у рейтингу.

Таблиця 3.7

**Результати інтегрального аналізу оздоровчого ефекту
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України**

Регіони	Індекс оздоровчого ефекту			Рейтинг 2019			
	2017	2018	2019	Інфра-структура	Кількість юридичних осіб	Кількість працівників сфери	Загальний
Вінницька	0,4302	0,3928	0,4091	18	11	5	12
Волинська	0,4535	0,4375	0,4710	6	13	6	7
Дніпропетровська	0,5468	0,5779	0,6037	15	8	2	2
Житомирська	0,3111	0,3132	0,3219	14	12	18	20
Закарпатська	0,4993	0,3774	0,4552	5	15	9	10
Запорізька	0,3095	0,3102	0,3642	17	14	8	15
Івано-Франківська	0,3815	0,3186	0,3519	8	21	12	17
Київська	0,4705	0,4993	0,5396	4	10	4	4
Кіровоградська	0,5368	0,5380	0,5086	7	3	22	5
Львівська	0,4850	0,4925	0,4839	1	22	10	6
Миколаївська	0,4112	0,4436	0,3882	12	16	11	13
Одеська	0,7869	0,7679	0,8298	2	7	1	1
Полтавська	0,5299	0,5743	0,4491	16	5	19	11
Рівненська	0,3343	0,3172	0,3232	11	20	17	19
Сумська	0,5892	0,5254	0,5579	20	1	7	3
Тернопільська	0,3166	0,2596	0,2547	3	23	23	23
Харківська	0,3813	0,3919	0,3707	23	2	15	14
Херсонська	0,6142	0,4410	0,4668	21	9	3	8
Хмельницька	0,2341	0,2101	0,2921	13	17	20	22
Черкаська	0,4251	0,4171	0,4589	19	4	13	9
Чернівецька	0,4620	0,3903	0,3397	9	18	16	18
Чернігівська	0,3069	0,2979	0,3201	22	6	21	21
м. Київ	0,2945	0,3460	0,3574	10	19	14	16

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

За підсумками трьох років безперечним лідером у досягненні оздоровчого ефекту від розвитку фізичної культури та спорту є Одеська область. Високі індекси оздоровчого ефекту належать Дніпропетровській, Сумській, Кіровоградській, Полтавській, Херсонській і Київській областям. Саме в цих областях забезпечено найбільшу частку оздоровлення дітей та значна кількість осіб залучена до занять фізичною культурою і спортом (рис. 3.5).

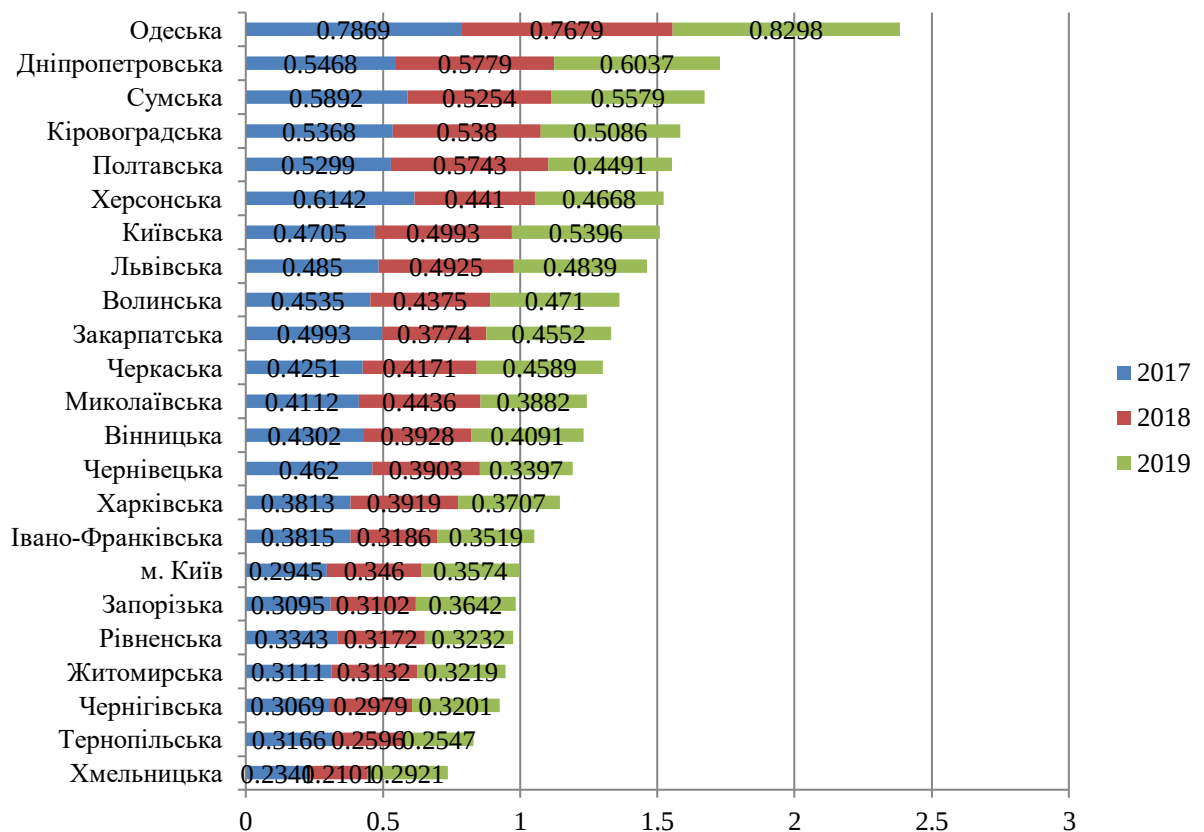

Рис. 3.5. *Індекс оздоровчого ефекту сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України за 2017–2019 рр.*

*Без тимчасово окупованих територій;

** побудовано дисертантом.

Прослідкувати асиметрію сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах за отриманими в результаті її функціонування ефектами можна на рис. 3.6. Як видно з рисунка, існує суттєва відмінність між показниками сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в різних регіонах України.

Рис. 3.6. Асиметрія сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за отриманими ефектами від її функціонування у 2019 р.

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Інтегральний індекс, розрахований на основі отриманих часткових індексів економічного, соціального та оздоровчого ефектів із застосуванням формули зваженої середньої, дає змогу проаналізувати рівень *сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах*. За результатами аналізу лідируючі позиції утримують Одеська, Волинська, Дніпропетровська та Херсонська області (рис. 3.7). Водночас найгірші позиції у Закарпатській та Черкаській областях. Індекс сталого розвитку відображає ефективність використання наявних ресурсів та можливостей спортивно-оздоровчої сфери у досягненні позитивних ефектів, що мають синергетичний ефект і сприяють подальшому розвитку сфери.

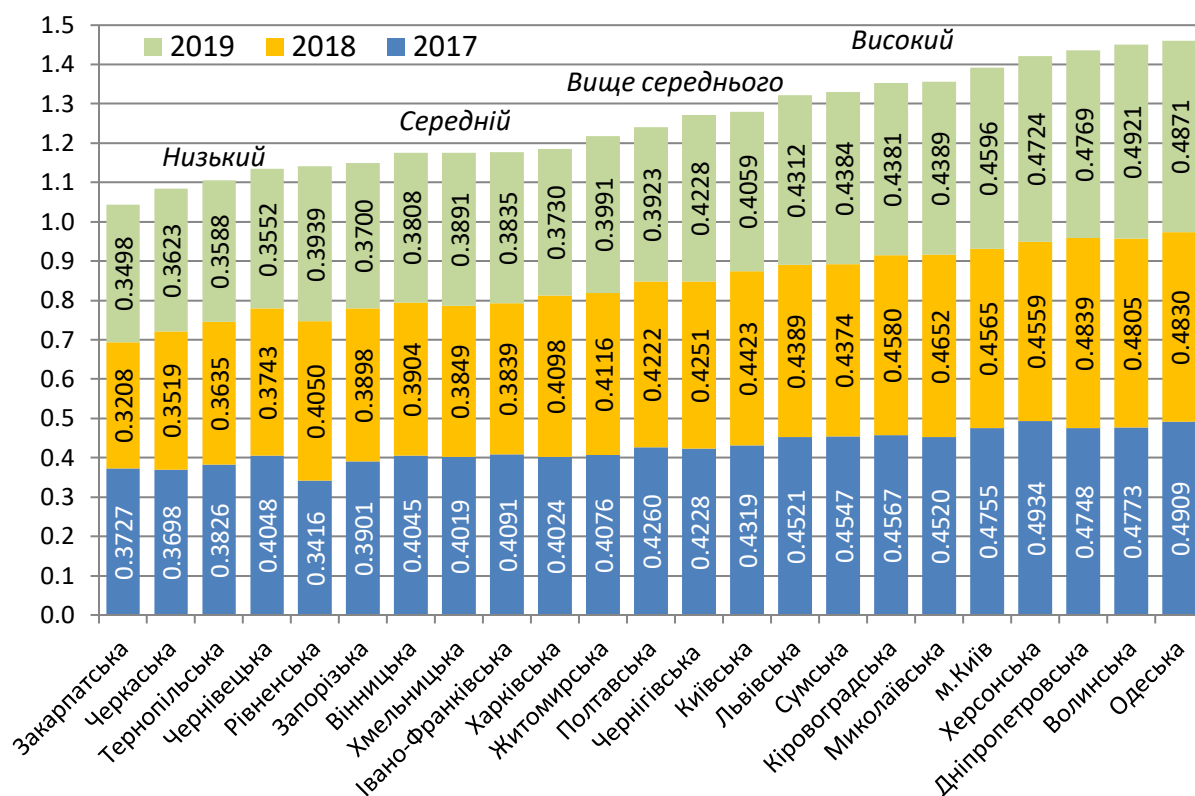

Рис.3.7. Інтегральний індекс сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України за 2017–2019 рр.

*Без тимчасово окупованих територій;

** побудовано дисертантом.

Для врахування регіональних особливостей та обґрунтування напрямів удосконалення організаційно-економічного забезпечення спортивно-оздоровчої сфери сформовано матрицю стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах, в основу якої покладено результати проведеного інтегрального аналізу.

За підсумком трьох років здійснено групування регіонів за інтегральними показниками передумов і результатів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів. В основу виокремлення рівнів сприятливості передумов для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери покладено рівномірний розподіл регіонів відповідно до отриманих результатів розрахунку індексів. Для критичного рівня визначено показники

в межах [1,0;1,1); для низького – [1,1;1,2); для середнього – [1,2;1,3); вище середнього – [1,3;1,4); і для групи регіонів з високими показниками, їх межі становлять від 1,4 і більше (табл. 3.8–3.9).

Таблиця 3.8

**Результати рейтингування регіонів за інтегральним показником
передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери**

Регіони	Інтегральний показник сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери				Рейтинг	Рівень сприятливості передумов для сталого розвитку сфери
	2017	2018	2019	Підсумковий		
м. Київ	0,7154	0,7981	0,6086	2,1221	1	Високий
Київська	0,5638	0,5568	0,5290	1,6496	2	
Дніпропетровська	0,5258	0,5699	0,4348	1,5305	3	
Одеська	0,4852	0,5415	0,4608	1,4875	4	
Львівська	0,5269	0,5139	0,4376	1,4784	5	
Харківська	0,5152	0,5228	0,4341	1,4721	6	
Запорізька	0,4533	0,5003	0,4212	1,3748	7	Вище середнього
Полтавська	0,4312	0,4583	0,4138	1,3033	8	
Рівненська	0,4060	0,4965	0,3981	1,3006	9	
Житомирська	0,4401	0,4502	0,3833	1,2736	10	Середній
Хмельницька	0,4171	0,4490	0,3550	1,2211	11	
Тернопільська	0,4272	0,4273	0,3653	1,2198	12	
Волинська	0,3883	0,4544	0,3768	1,2195	13	
Чернівецька	0,4275	0,4190	0,3723	1,2188	14	
Миколаївська	0,4065	0,4273	0,3650	1,1988	15	Низький
Вінницька	0,3904	0,4051	0,3830	1,1785	16	
Івано-Франківська	0,4009	0,4328	0,3062	1,1399	17	
Черкаська	0,3638	0,4195	0,3407	1,1240	18	
Сумська	0,3763	0,3911	0,3073	1,0747	19	Критичний
Кіровоградська	0,3384	0,3828	0,3321	1,0533	20	
Чернігівська	0,3516	0,3850	0,2859	1,0225	21	
Херсонська	0,3332	0,3757	0,3100	1,0189	22	
Закарпатська	0,3609	0,3261	0,3220	1,0090	23	

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

Аналогічні розрахунки та групування проведено за результатами аналізу сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України відповідно до отриманих ефектів від її функціонування (табл. 3.11).

Таблиця 3.9

**Результати рейтингування регіонів за інтегральним показником
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери**

Регіони	Інтегральний показник сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери				Рейтинг	Рівень сталого розвитку сфери
	2017	2018	2019	Підсумковий		
Одеська	0,4909	0,483	0,4871	1,461	1	Високий
Волинська	0,4773	0,4805	0,4921	1,450	2	
Дніпропетровська	0,4748	0,4839	0,4769	1,436	3	
Херсонська	0,4934	0,4559	0,4724	1,422	4	
м. Київ	0,4755	0,4565	0,4596	1,392	5	Вище середнього
Миколаївська	0,452	0,4652	0,4389	1,356	6	
Кіровоградська	0,4567	0,458	0,4381	1,353	7	
Сумська	0,4547	0,4374	0,4384	1,331	8	
Львівська	0,4521	0,4389	0,4312	1,322	9	
Київська	0,4319	0,4423	0,4059	1,280	10	Середній
Чернігівська	0,4228	0,4251	0,4228	1,271	11	
Полтавська	0,426	0,4222	0,3923	1,241	12	
Житомирська	0,4076	0,4116	0,3991	1,218	13	
Харківська	0,4024	0,4098	0,3730	1,185	14	Низький
Івано-Франківська	0,4091	0,3839	0,3835	1,177	15	
Вінницька	0,4045	0,3904	0,3808	1,176	16	
Хмельницька	0,4019	0,3849	0,3891	1,176	17	
Запорізька	0,3901	0,3898	0,3700	1,150	18	
Рівненська	0,3416	0,405	0,3939	1,141	19	
Чернівецька	0,4048	0,3743	0,3552	1,134	20	
Тернопільська	0,3826	0,3635	0,3588	1,105	21	Критичний
Черкаська	0,3698	0,3519	0,3623	1,084	22	
Закарпатська	0,3727	0,3208	0,3498	1,043	23	

*Без тимчасово окупованих територій;

** розраховано дисертантом.

На основі отриманих результатів регіони України зведено у матрицю стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, що наведено на рис. 3.8.

Формування матриці стратегічних орієнтирів спортивно-оздоровчої сфери регіонів України дає змогу відобразити специфіку кожного сегмента,

урахування якої є важливим для розробки й обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення спортивно-оздоровчої сфери в регіоні та дотримання сталості її розвитку.

		Рівень сприятливості передумов для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону				
		Високий ($1,4 = <I_i$)	Вище середнього ($1,3 = <I_i < 1,4$)	Середній ($1,2 = <I_i < 1,3$)	Низький ($1,1 = <I_i < 1,2$)	Критичний ($1,0 = <I_i < 1,1$)
Рівень розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону із врахуванням його сталості	Високий	Одеська Дніпропетровська		Волинська		Херсонська
	Вище середнього	м. Київ Львівська			Миколаївська	Кіровоградська Сумська
	Середній	Київська	Полтавська	Житомирська		Чернігівська
	Низький	Харківська	Запорізька Рівненська	Хмельницька Тернопільська Чернівецька	Івано-Франківська Вінницька	
	Критичний				Черкаська	Закарпатська

Рис. 3.8. Матриця стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України

* Розроблено дисертантом.

Проведений аналіз свідчить про відсутність усталеного підходу до необхідності та значимості розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах. Її розвиток у більшості регіонів забезпечується за залишковим принципом, а тому вважаємо, що на початкових етапах становлення і розвитку підприємництва у цій сфері та формування у місцевих органів самоврядування концептуального бачення сталого розвитку цього сектору економіки необхідним є збереження фінансової підтримки та контролю за дотриманням вектору сталого розвитку з боку загальнодержавних органів управління.

Застосування добровільних засад у визначенні обсягів фінансування й перехід на самофінансування сфери загрожує розбалансованістю її функціонування та може призвести до ситуації загострення міжрегіональних диспропорцій. У регіонах із низькою фінансовою спроможністю, апріорі, об'єкти спортивно-оздоровчої інфраструктури не будуть відновлюватись через відсутність коштів. Водночас без належного регулювання та координації в регіонах із достатніми фінансовими ресурсами можуть бути побудовані спортивні об'єкти, що не відповідатимуть потребам та будуть простоювати.

Регіони, що потрапили в групу з *критичним рівнем*, свідчать про наявність проблем у фінансуванні та недостатню увагу з боку органів місцевого самоврядування до фізичної культури та спорту в регіонах. Так, найгірша ситуація склалась у Закарпатській області. Водночас у Херсонській, Кіровоградській та Сумській областях розвиток фізичної культури та спорту характеризується досить високими показниками, однак несприятливість передумов для подальшого сталого розвитку сфери може загрожувати тимчасовим характером позитивних результатів. Тому місцевим органам самоврядування варто створити сприятливе середовище для розвитку підприємництва у сфері спорту та оздоровлення, посилити фінансування галузі й здійснювати просвітницьку діяльність і популяризацію здорового способу життя.

Стратегічними орієнтирами в цих регіонах має бути зростання обсягу залучення інвестицій через підвищення можливості отримання економічного результату й супутнього йому соціального ефекту, що сприятиме зацікавленню потенційних інвесторів. Паралельно з цим потрібне вдосконалення спортивно-оздоровчої інфраструктури та використання державних інструментів стимуляційного впливу на активізацію інвестиційної діяльності у сфері фізичної культури та спорту. Важливим при цьому залишається питання залучення капіталовкладень у навколишнє природне середовище.

Більшість регіонів України потрапили в сектор матриці, котрий визначає *низький рівень* сприятливості передумов та розвитку спортивно-оздоровчої

сфери. Тобто спортивно-оздоровча сфера й надалі залишається слабкою ланкою в економіці регіонів, потребує капіталізації та зростання загального обсягу інвестицій залучених у її розвиток. Покращити ситуацію можна шляхом збільшення інвестиційної привабливості сфери, застосування податкових пільг, розвитку державно-приватного партнерства й пошуком додаткових джерел фінансування. Звернемо увагу на Харківську область, яка, володіючи відносно високим рівнем сприятливості для розвитку спорту та здоровлення не реалізує наявний потенціал, свідченням чого є низький рівень сталого розвитку сфери. Відповідно регіонам цієї групи доцільно приділити посилену увагу на залучення додаткових коштів у розвиток фізичної культури та спорту, розв'язання екологічних проблем задля забезпечення вищих результатів щодо самопочуття населення та досягнення оздоровчого ефекту від функціонування спортивно-оздоровчої сфери.

Потенційно сприятлива ситуація склалась в Одеській та Дніпропетровській областях, що потрапили у групу із *високим рівнем* передумов та результатів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Позиція цих регіонів на матриці стратегічних орієнтирів свідчить про ефективне використання наявних у регіоні переваг та достатню увагу органів місцевого самоврядування до значимості цієї сфери та забезпечення її розвитку. Для цієї групи регіонів у подальшому потрібно зосередити зусилля на стимулюванні підприємницької діяльності у сфері спорту та оздоровлення, збільшенні обсягів залучення інвестицій за умов дотримання екологічних норм і зменшення шкідливого впливу на навколишнє природне середовище.

Дотримання визначених стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах із врахуванням передумов і сучасного її стану потребує розробки та впровадження відповідного організаційно-економічного механізму цілеспрямованого впливу на суб'єкти спортивно-оздоровчої діяльності в регіоні з метою збільшення економічних результатів підприємницької діяльності у цій сфері, соціальних ефектів від підвищення рівня фізичної культури й зміцнення здоров'я населення, забезпечення екологічної стабільності в регіоні.

3.2. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання

Дослідження стану та передумов для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні підтвердив наявність низки проблем. Зокрема незадовільний стан об'єктів інфраструктури фізичної культури й спорту та відсутність системності у плануванні її розбудови, недостатність фінансування, низький рівень комерціалізації сфери порівняно з зарубіжними країнами та складності у функціонуванні галузі наслідком чого є недостатнє залучення населення до занять спортом, погіршення стану здоров'я, слабка мотивація щодо ведення здорового способу життя, недостатнє ресурсне забезпечення спортивно-оздоровчої сфери та невідповідність її стану міжнародним стандартам. Усе це свідчить про неефективність діючих механізмів управління сферою фізичної культури та спорту в Україні, які поки що не повною мірою відповідають сучасним вимогам і не мають необхідної методологічної основи.

На основі вивчення досвіду зарубіжних країн щодо практичного використання сфери спорту для досягнення Глобальних цілей та практичної реалізації запропонованої у роботі концепції сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери на засадах інклюзивного зростання доцільним є впровадження відповідного організаційно-економічного механізму, який в умовах децентралізації може бути реалізований на рівні регіонів країни із врахуванням їх особливостей та фінансової спроможності громад, що їх формують.

На нашу думку, *організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні* – це система методів й інструментів цілеспрямованого впливу на суб'єкти спортивно-оздоровчої діяльності в регіоні й збільшення кількісних і якісних показників її сталого розвитку, що відображають стан спортивно-оздоровчої інфраструктури, економічні результати підприємницької діяльності, соціальні ефекти від підвищення рівня фізичної культури й зміцнення здоров'я населення, екологічну стабільність в регіоні.

Удосконалення організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери розглядаємо як стимуляційний імпульс підвищення ефективності реалізації спортивно-оздоровчої діяльності в регіоні, розробка якого повинна проводитися з урахуванням можливостей органів місцевого самоврядування, наданих реформою децентралізації та аналізу реального стану соціально-економічного розвитку регіону, а також екологічної ситуації. При цьому *об'єктом*, на який спрямований механізм є спортивно-оздоровча діяльність у регіоні. *Суб'єктами* сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери можуть виступати органи державної й регіональної влади, місцевого самоврядування, спортивні громадські організації та населення. *Результатом* його дії є досягнення економічної, соціальної та оздоровчої інклюзії в регіоні.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність всебічного розвитку спортивно-оздоровчої сфери, а саме – ефективна реалізація положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт» шляхом використання програмно-цільового методу та концентрації зусиль органів місцевого самоврядування (ОМС), громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, інших суб'єктів фізичної культури та спорту із залученням коштів бюджетів усіх рівнів, інших джерел фінансування на виконання пріоритетних завдань.

Наблизитися до реалізації Цілей сталого розвитку на засадах інклюзивного зростання є завданням прийнятої в Україні Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору, яка спрямована на створення рівних можливостей для всіх чоловіків та жінок, а також до подолання усіх форм дискримінації. Впровадження принципів і заходів, розроблених на її виконання передбачається у різних напрямках, у тому числі й у розвитку спортивно-оздоровчої сфери.

Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, який відповідає зазначеним вимогам, визначає основні завдання, методи та інструменти досягнення її сталого розвитку, наведено на рис. 3.9

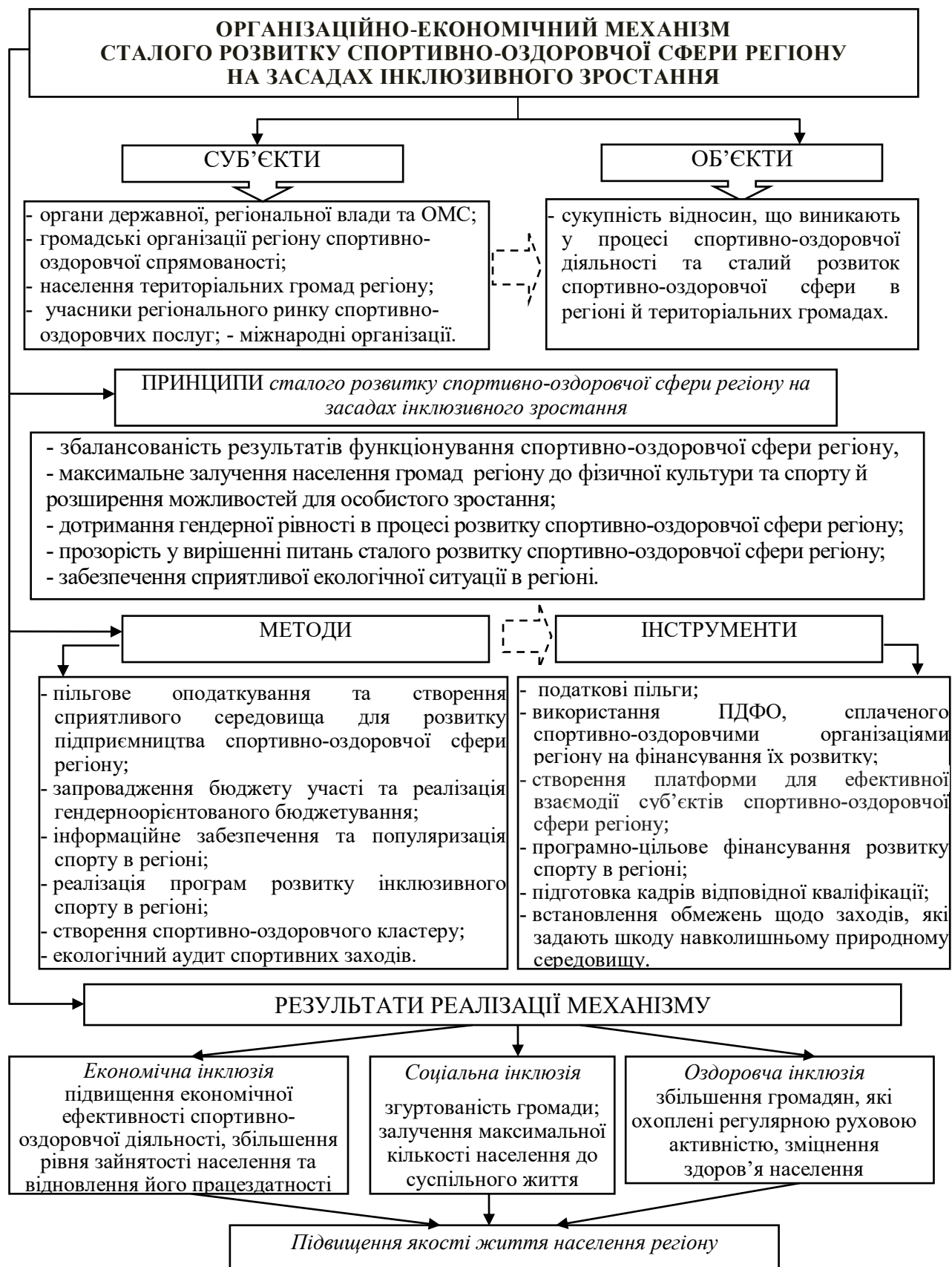

Рис. 3.9. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання

*Побудовано дисертантом.

Запропонований механізм базується на основних цілях і завданнях, визначених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», Стратегії розвитку фізичної культури та спорту на період до 2028 року та Національній стратегії зі створення безбар'єрного простору. Методичну основу його розроблення складають системний підхід й принципи сталого інклюзивного розвитку сфери. Реалізація механізму надасть можливість комплексно підійти до розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону з використанням інклюзивного підходу та рівних можливостей для всіх груп населення. *Засади інклюзивного зростання*, як імперативи організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, полягають у дотриманні таких основних орієнтирів:

- збільшення зайнятості, зокрема у спортивно-оздоровчій сфері, шляхом максимального залучення до продуктивної діяльності населення сільських територій, жінок (дотримання гендерної рівності), малозабезпечених й інших верств населення, що опинились під загрозою соціального виключення;

- забезпечення рівних можливостей у задоволення потреб населення щодо рухової активності, дотримання гендерної рівності у спорті; в контексті цього важливою є розбудова доступної спортивної інфраструктури, зокрема у невеликих населених пунктах й сільських територіях, розвиток спорту на селі;

- налагодження ефективного діалогу між органами влади, місцевим самоврядуванням, бізнесом і населенням громади задля більш повного залучення усіх суб'єктів економіки регіону до вирішення питань спортивно-оздоровчої сфери та дотримання вектору сталості її розвитку.

Взаємодія складових елементів запропонованого організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери побудована на засадах інклюзивного зростання сприятиме розвитку спортивної інфраструктури, що забезпечить доступність спортивно-оздоровчих послуг і залучення стейкхолдерів до процесу їх створення; в економічній сфері – підвищенню рівня ефективності підприємницької

діяльності та зростанню інвестиційної привабливості спортивно-оздоровчої сфери; у соціальній сфері – забезпечить зростання рухової активності населення, зміцнення здоров'я та відновлення працездатності. Необхідним елементом механізму є дотримання сприятливої екологічної ситуації – підтримка стабільного стану екосистеми, охорона довкілля, запобігання потенційного негативного техногенного впливу на навколишнє природне середовище, що є однією із основних умов отримання оздоровчого ефекту від функціонування сфери та ознакою сталості її розвитку.

Дія механізму націлена на врегулювання та координацію відносин, що виникають у процесі спортивно-оздоровчої діяльності в регіоні. Відтак, сукупність таких відносин, а також їх спрямування на дотримання орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери є *об'єктами* у структурі запропонованого механізму.

Суб'єктами організаційно-економічного механізму спортивно-оздоровчої сфери виступають органи влади та організації, які безпосередньо надають послуги населенню, громадські організації фізкультурно-спортивного спрямування. Серед суб'єктів важливу роль у функціонуванні спортивно-оздоровчої сфери відіграють громадські об'єднання. Їхня діяльність полягає у розвитку відповідних видів спорту, проведення змагань, представлення України у відповідних міжнародних федераціях за видами спорту тощо. Такі спортивні громадські організації створюються як не прибуткові, їх основною метою є досягнення соціального ефекту. Останніми роками спортивно-оздоровча сфера в Україні набуває все більшого економічного значення. Популяризація масового спорту, здорового й активного способу життя стала поштовхом для розвитку підприємницької діяльності у цій сфері та переходу суб'єктів господарювання на засади самоокупності. Це відкрило нові можливості для впровадження бізнес ідей та отримання прибутків у сфері спорту й супутніх видах діяльності, а саме виробництва і продажу масового спортивного одягу, обладнання для спортивних клубів, спортивного харчування тощо.

Таким чином, суб'єкти господарювання спортивно-оздоровчої сфери поділяються на прибуткові та неприбуткові. Прибуткові організації надають послуги на комерційній основі та здійснюють свою діяльність за принципом самоокупності. Вони формують надходження від ведення господарської діяльності за рахунок продажу абонементів і спортивної атрибутики, коштів власників, інвестицій спонсорів, винагород за перемоги у комерційних турнірах [47, с. 153–157]. Неприбуткові організації націлені на отримання соціального ефекту й функціонують за кошти державного та місцевого бюджетів, добровільних внесків.

Відповідно до суб'єктів спортивно-оздоровчої сфери можна виокремити методи та інструменти реалізації організаційно-економічного механізму її сталого розвитку. Розглядаючи методи досягнення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в межах запропонованого механізму можна зауважити, що підвищення ефективності діяльності неприбуткових організацій потребує перегляду системи державного фінансування і координації їх діяльності. Зокрема важливим є запровадження бюджету участі та реалізація гендерноорієнтованого бюджетування; стимулювання участі у соціально-спортивних проєктах розвитку інклюзивного спорту в регіоні. Серед інструментів досягнення цього можна виділити використання програмно-цільового фінансування спорту в регіоні. Щодо суб'єктів господарювання, які орієнтовані на отримання прибутку та провадять свою діяльність у спортивно-оздоровчій сфері регіону, підвищення їх ефективності можливе за рахунок запровадження пільгового оподаткування й створення сприятливого бізнес-середовища.

Загалом, серед методів організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери варто виділити:

- пільгове оподаткування та створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва спортивно-оздоровчої сфери регіону. За ринкової економіки роль держави в розвитку спортивно-оздоровчої сфери зводиться до стимулюючої та координуючої – визначення загальних орієнтирів і

використання різноманітних інструментів державного впливу для заохочення розвитку підприємницької діяльності та переходу на засади самоокупності функціонування суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність в галузі фізичної культури і спорту. Податки є активним інструментом впливу на діяльність суб'єктів господарювання усіх сфер діяльності. Не становить виключення і спортивно-оздоровча сфера. Запровадження податкових пільг із основних податків, зокрема ПДФО, дозволить стимулювати розвиток спортивної діяльності та матиме позитивний вплив на розвиток підприємництва. У розвинутих країнах світу досить часто податковими інструментами здійснюється регулювання спортивно-оздоровчої діяльності. Наприклад, в США існує звільнення Олімпійського комітету США від оподаткування. Вперше послаблення податкового режиму було застосовано в 1933 р., коли Конгрес США звільнив від оподаткування прибуток, отриманий від проведення Олімпіади (Лос-Анджелес 1932). Окрім податкової сфери, в США використовуються й інші інструменти опосередкованого державного впливу, такі як прийняття законів, що сприяють розвитку соціальної сфери фізичної культури і спорту (наприклад, «Закон про трансляції спортивних змагань національними телекомпаніями» (1961, 1972, 1984, 1993 рр.)). Зважаючи на позитивну практику доцільним було б більш активне використання податкових інструментів і в Україні. Зокрема, для покращення діяльності спортивно-оздоровчої сфери потрібно передбачити застосування пільгових умов оподаткування для організацій, які беруть участь у програмах розвитку ринку спортивно-оздоровчих послуг, вкладають кошти у розвиток спорту та системи оздоровлення.

- запровадження бюджету участі та реалізація гендерноорієнтованого бюджетування. У забезпеченні сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери доцільним є використання партиципаторного бюджетування, що передбачає формування та використання коштів бюджету участі на проєкти, визнані населенням громади як найбільш актуальні та потрібні. Така практика вже набуває поширення серед створених в Україні

територіальних громад. На розгляд громадськості можуть надаватись ініціативи спрямовані на створення комфортного середовища, поліпшення спортивної та культурної інфраструктури, урізноманітнення дозвілля. За вказаним посиланням кожен мешканець, який досяг 18-річного віку, може зробити свій вибір на користь одного з проєктів, що буде реалізований за кошти місцевого бюджету. Застосування бюджету участі дає можливість узгодити інтереси місцевих органів влади та громадян, зміцнює їх довіру до владних структур, залучити населення територіальних громад регіону до активної участі у процесах суспільного життя.

Для участі у конкурсі на фінансування з бюджету подані проєкти повинні відповідати плану стратегічного розвитку території, їх вартість не повинна перевищувати встановленої суми; реалізація проєкту можлива лише на конкретній території; термін виконання не перевищує одного року, оскільки процес партиципаторного бюджету має циклічний характер і проводиться щорічно. Процедура проведення партиципаторного бюджету є відкритою, а тому відповідальність щодо його виконання несуть як місцеві органи влади, так і самі громадяни. Така практика дає можливість встановити довірчі відносини між окремими громадянами та представниками місцевої влади, сприяє згуртованості громади в цілому.

Для муніципалітетів партиципаторне бюджетування є ефективним інструментом розподілу суспільних ресурсів, що сприяє розвитку та підтримці демократії на місцевому рівні, отриманню суспільного визнання, дає можливість місцевій владі краще зрозуміти реальні потреби жителів і удосконалити свою діяльність. Натомість, територіальна громада отримує доступ до бюджетної інформації, може брати активну участь у прийнятті управлінських рішень, що сприяє підвищенню рівня громадської освіти та свідомості [101, с. 31–44].

Незважаючи на зазначені переваги, механізм партиципаторного бюджету має низку недоліків, пов'язаних передусім із недостатньою поінформованістю та відсутністю досвіду щодо формування й використання

бюджету участі. У зв'язку з цим актуальним є проведення інформаційних заходів, використання засобів масової інформації та різних видів соціальної реклами, які б спонукали членів громади до участі у розвитку регіону та надихали їх на розроблення проектів, зокрема спортивно-оздоровчого спрямування.

Для набуття знань і досвіду щодо патриципаторного бюджетування доцільно проводити конференції та тренінги задля ознайомлення з правилами бюджету участі, законодавчими умовами чи обмеженнями, що спростить процес створення проектів і голосування за них.

У контексті дотримання засад інклюзивного зростання при розбудові спортивно-оздоровчої сфери регіону важливим є забезпечення рівних можливостей у задоволенні потреб населення обох статей.

Гендерно-орієнтоване бюджетування (ГОБ) є інструментом планування показників бюджету, що базується на програмно-цільовому методі та передбачає застосування комплексного гендерного підходу в бюджетному процесі на державному й місцевому рівнях, що включає розподіл бюджетних коштів за гендерним принципом [45, с. 80–88]. Це спосіб бюджетування, у центрі якого жінки та чоловіки з різних соціальних та демографічних груп. Гендерне бюджетування є ключовим елементом просування гендерної політики, як одного з головних чинників досягнення демократії, та сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. Відтак, при розробці та реалізації проектів й програм розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону доцільно здійснювати їх огляд на предмет врахування гендерного аспекту та надавати перевагу тим ініціативам, що забезпечують рівні можливості для чоловіків і жінок у спорті, доступі до об'єктів спортивної інфраструктури, сприяння розвитку жіночого підприємництва у спортивно-оздоровчій сфері тощо.

- *інформаційне забезпечення та популяризація спорту в регіоні.* У досягненні цілей сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери важливу роль відіграє створення єдиного інформаційного простору для надання послуг у

вигляді консультаційної, правової, бухгалтерської, матеріально-технічної підтримки суб'єктів спортивно-оздоровчої діяльності. Інструментом налагодження взаємодії між місцевою владою та населенням, є створення он-лайн платформи, де кожен громадянин у разі виникнення будь-яких непорозумінь зможе швидко отримати відповідь на поставлене питання щодо бюджету участі, учасники партиципаторного бюджету матимуть змогу звітувати про результати проведення процесу, залишати відгуки та пропозиції.

На сьогодні вплив держави набуває форми стимулювання розвитку підприємницької діяльності та переходу суб'єктів спортивно-оздоровчої сфери до функціонування на принципах самокупності та самофінансування. Її роль у розвитку спортивно-оздоровчої сфери визначається політикою щодо підтримки та популяризації спорту.

- реалізація програм розвитку інклюзивного спорту в регіоні. Сьогодні в Україні, як і в усьому світі, порушується тема інклюзивного суспільства, де громадяни з інвалідністю залучені до активного життя держави та перебувають на рівних правах із представниками інших груп населення. Розвиток інклюзивного спорту є однією зі складових частин реалізації концепції інклюзивного розвитку [120], який визнаний європейською спільнотою одним із ключових напрямків соціально-економічного зростання та досягнення сталого розвитку [64].

Спорт є одним із шляхів толерантності, рівності та взаємоповаги до осіб з інвалідністю. Стаття 24 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначає, що суб'єктами параолімпійського і дефлімпійського руху в Україні є національні спортивні федерації інвалідів або їх спілки, що є членами Міжнародного параолімпійського комітету, Міжнародного спортивного комітету глухих, які діють відповідно до Конституції Міжнародного параолімпійського комітету, Конституції Міжнародного комітету глухих.

Залучення інклюзивного суспільства до параолімпійського та дефлімпійського руху повинно бути одним із основних пріоритетів розвитку суспільства нашої держави. У контексті досягнення цієї мети необхідним є приділення достатньої уваги реалізації програм розвитку інклюзивного спорту в регіонах. Зауважимо що це у свою чергу потребує постійної підтримки з боку держави, місцевих органів самоврядування, зокрема шляхом виділення достатнього рівня фінансової допомоги.

Сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери регіону з дотриманням принципів інклюзивності дасть змогу збільшити рівень зайнятості у цьому секторі економіки, сприятиме створенню нових робочих місць і забезпечить загальне соціально-економічне зростання.

- *створення спортивно-оздоровчого кластеру.* Досягнути позитивних результатів можливо шляхом налагодження партнерських відносин із населенням, спортивними організаціями та органами влади для спільної реалізації соціально-спортивних проєктів. У контексті цього важливим є створення спортивно-оздоровчого кластеру й формування платформи для ефективної взаємодії суб'єктів фізичної культури та спорту.

Погоджуємось із думкою Войнаренка М.П. [19], що кластери є важливим інститутом регіональної економіки, який дає можливість подолати замкнутість, інертність і негнучкість між суб'єктами господарювання для формування сприятливого бізнес-середовища, що має велике значення для розробки стратегії економічного розвитку регіону. Суть кластерної концепції полягає у вдосконаленні ділових зв'язків і налагодженні взаємопов'язаної та нерозривної ділової співпраці у процесі господарської діяльності. Світова практика доводить високу економічну результативність функціонування кластерів, підтверджуючи їх переваги порівняно із традиційними формами організації бізнесу.

Спортивно-оздоровчий кластер регіону розглядається як система взаємодії органів влади, громадських організацій та бізнес-структури спортивно-оздоровчої індустрії, закладів освіти, рекламно-інформаційних організацій та ін. з приводу надання спортивно-оздоровчих послуг та здійснення відповідного матеріального та інформаційного забезпечення,

результатом чого є створення спортивно-оздоровчої послуги.

Провідну, стрижневу роль у спортивно-оздоровчому кластері, відіграють громадські організації та бізнес-структур спортивно-оздоровчої індустрії (фітнес клуби, спортивні організації, приватні спортивні тренери, а також виробники тренажерів, спортивного обладнання, спортивного харчування, басейни), які надають свої послуги в регіоні. На нижчому рівні знаходяться різноманітні підприємства з розміщення, харчування, транспортування, надання супутніх послуг. Всі вони об'єднуються спільним бізнес-кліматом, в межах якого формуються необхідні для функціонування спортивно-оздоровчого кластера трудові ресурси та умови, включаючи податкову систему та адміністративне регулювання (рис. 3.10).

Рис. 3.10. Структура спортивно-оздоровчого кластеру регіону

**Розроблено дисертантом.*

Перевагами кластерної моделі у спортивно-оздоровчій сфері є: результативне використання наявних у регіоні природних й трудових ресурсів, спортивно-оздоровчої інфраструктури; підвищення якості та доступності спортивно-оздоровчих послуг, підвищення конкурентоспроможності регіонального спортивно-оздоровчого продукту; підвищення інвестиційної привабливості регіону, сприяння інвестиційним проєктам у спортивно-оздоровчій сфері. До переваг слід віднести також координацію зусиль влади, бізнесу та громадських організацій із метою розвитку спортивно-оздоровчої інфраструктури. Взаємодія із закладами освіти дасть змогу впроваджувати програми підготовки тренерів та фахівців відповідної кваліфікації. У контексті розвитку підприємництва спортивно-оздоровчої сфери створення кластеру надає можливість узгодження стратегії і тактики бізнес-діяльності; реалізації спільних маркетингових та рекламних заходів, участь у спортивних заходах.

Виходячи із соціокультурної функції спорту як системи та форми використання вільного часу, що поєднує зміцнення здоров'я людини із підвищенням її загальної культури передумовою посилення попиту на спортивно-оздоровчі послуги є рівень культури та освіти в країні. Першочергова роль у збереженні і формуванні здоров'я належить самій людині, її способу життя, її цінностям, установкам, ступеню гармонізації її внутрішнього світу і відносин з оточенням. Ставлення індивіда до власного здоров'я, фізичних можливостей і здібностей є інтегральним результатом виховання і самовиховання, тому формування здорового способу життя розглядається науковцями як складова процесу освіти. З огляду на це одним із пріоритетних завдань системи освіти постає збереження, зміцнення й формування здоров'я молоді.

На сьогодні існує проблема дотримання молоддю здорового способу життя. З огляду на це одним з пріоритетних завдань освіти постає збереження, зміцнення й формування здоров'я студентів. Чільне місце у житті закладів освіти мають посісти гармонійний розвиток матеріальних і

духовних умов, можливостей і аспектів формування та популяризації серед студентської молоді здорового способу життя, впровадження спеціальних програм його культивування, збереження та репродукції здоров'я [22]. Важливим також є використання в повній мірі потенціалу позааудиторної роботи. Проведення молодими людьми вільного часу повинно розглядатись як можливість вдосконалювати свій фізичний розвиток.

Зважаючи на те, що процес кластеризації забезпечує комплексний і найбільш ефективний варіант розвитку спортивно-оздоровчої сфери, суб'єкти цієї сфери створюють різні взаємовигідні сполучення для:

- підтримки ініціатив, спрямованих на об'єднання зусиль в напрямку напрацювання спільної тактики та стратегії розвитку сфери;
- обміну досвідом та налагодження співпраці між усіма зацікавленими організаціями, установами громадськими об'єднаннями спортивно-оздоровчої сфери, а також обговорення проблемних питань її сталого розвитку та шляхів їх вирішення;
- розробки механізмів підвищення якості та доступності надання спортивних послуг;
- організації і проведення спортивних заходів;
- створення позитивного спортивного іміджу регіону в країні та світі;
- спільного вирішення організаційних, рекламних, інформаційних, комунікаційних проблем задля популяризації спорту та здорового способу життя;
- узгодження цінової політики;
- удосконалення нормативно-правової бази розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Формування спортивно-оздоровчого кластеру сприяє об'єднанню зусиль його учасників задля здійснення комплексного аналізу розвитку окремих видів спорту в регіонах; розбудови спортивної інфраструктури, що відповідає національним та міжнародним стандартам; створення умов для

залучення інвесторів, меценатів і спонсорів до будівництва, відновлення та реконструкції існуючої спортивної інфраструктури; формування інфраструктури сучасних спортивних споруд за місцем проживання, у місцях масового відпочинку громадян, на базі загальної середньої та вищої освіти. Участь органів місцевого самоврядування та налагодження діалогу із мешканцями громади сприятиме удосконаленню міського планування території в частині створення місць для активного відпочинку (зокрема, парків для рухової активності та спорту на свіжому повітрі) та облаштування безпечних велосипедних і пішохідних доріжок, внесення необхідних змін до відповідних будівельних норм і стандартів.

- *екологічний аудит спортивних заходів*. Основою сталого розвитку є екологізація функціонування усіх сфер економіки. Це обумовлює необхідність формування ефективної системи екологічного контролю щодо дотримання природоохоронних нормативів і вимог екологічного законодавства. За таких умов у структурі організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери особливого значення набуває *екологічний аудит* господарської діяльності суб'єктів спортивно-оздоровчої діяльності та заходів, що ними проводяться.

Відповідно до законодавства України, екологічний аудит – це, документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [83]. Тобто екологічний аудит передбачає здійснення незалежної оцінки щодо дотримання законодавства в галузі охорони навколишнього середовища або вимог міжнародних стандартів [39, с. 233–240].

На сучасному етапі екологічний аудит отримує широке практичне застосування. Законом України «Про екологічний аудит» передбачено два

види екологічного аудиту: добровільний і обов'язковий. Добровільний аудит ініціюється і фінансується самим господарюючим суб'єктом. У проведенні екологічного аудиту також можуть бути зацікавлені підприємства природокористувачі, інвестори, громадські організації спортивного спрямування. Обов'язковий екологічний аудит спортивних заходів на предмет можливої шкоди навколишньому природному середовищу може здійснюватись на замовлення центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних, а також фізичних осіб. За результатами екологічного аудиту готуються рекомендації щодо усунення виявлених загроз і недоліків, визначаються оптимальні шляхи їх вирішення

Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні повинен опиратися на низку принципів, дотримання яких забезпечить ефективність його функціонування та досягнення поставлених цілей – активізацію розвитку сфери, посилення її економічної складової шляхом розвитку підприємництва, перехід на вектор сталості та інклюзивного зростання. Враховуючи це, ми вважаємо, що сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери в регіоні має ґрунтуватися на таких принципах, як:

- *системності*: здійснення процесу активізації інвестиційної діяльності як єдиної системи, яка включає низку елементів для досягнення кінцевого результату;
- *прозорості*: дотримання цього принципу забезпечує прозоре вирішення питань у забезпеченні сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери із залученням до прийняття рішень широких верств населення, громадських організацій, підприємців та інших стейкхолдерів спортивно-оздоровчої сфери і як наслідок підвищення ефективності управління й недопущення корупції;
- *збалансованості* економічних, соціальних результатів і екологічних наслідків спортивно-оздоровчої діяльності, що передбачає

врахування єдиної цілісної моделі розвитку регіону, зміцнення здоров'я та зростання добробуту його населення;

- *інклюзивності*: максимальне залучення населення до фізичної культури та спорту та розширення можливостей для особистого зростання;

- *гендерної рівності* дотримання якої у забезпеченні сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери полягає у наданні рівних можливостей для задоволення потреб людей обох статей в оздоровленні та спорті;

- *екологічності*: забезпечення сприятливої екологічної ситуації є необхідною фізичною і біологічною умовою існування людини, а від якості навколишнього природного середовища залежить здоров'я людини.

Очікуваними результатами реалізації організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери є посилення економічної, соціальної та оздоровчої інклюзії в регіоні.

Економічна інклюзія проявляється у підвищенні економічної ефективності спортивно-оздоровчої діяльності, збільшенні рівня зайнятості населення та відновленні його працездатності. Наріжним каменем досягнення економічної інклюзії є забезпечення матеріального добробуту усіх верств населення. Економічна інклюзія у спортивно-оздоровчій сфері досягається шляхом створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності та фінансової підтримки неприбуткових організацій спортивно-оздоровчого спрямування, так щоб населення груп ризику (жителі сільських територій, жінки, пенсіонери, особи з інвалідністю та ін.) мало рівні можливості брати участь у економічному житті суспільства та підвищувати рівень свого добробуту.

Соціальна інклюзія спрямована на утвердження соціальної рівності та згуртованості громади. Вона досягається шляхом створення таких умов, за яких максимальна кількість населення залучена до участі у прийнятті рішень щодо розвитку громади на рівних умовах. Соціальна інклюзія у спортивно-оздоровчій сфері відображає активний і спрямований на розвиток людини підхід до суспільного добробуту.

Оздоровча інклюзія це збільшення людей, які охоплені регулярною руховою активністю, зміцнення здоров'я населення. Це процес, спрямований на забезпечення людям, які зазнають ризику соціального вилучення, а також молоді можливостей необхідних для того, щоб повною мірою задовольняти власні потреби у фізичній культурі, зайнятті спортом і оздоровленні відповідно до стандартів якості життя.

Отже, спортивно-оздоровча сфера є важливим елементом досягнення цілей сталого розвитку. На сьогодні вплив держави набуває форми стимулювання розвитку підприємницької діяльності та переходу суб'єктів цієї сфери до функціонування на принципах самоокупності та самофінансування. Сьогодні в Україні потенціал спортивно-оздоровчої діяльності в соціально-економічному розвитку регіонів та забезпеченні його сталості використовується не повністю. Це значною мірою є наслідком неефективно діючих механізмів управління сферою, що неадаптовані до умов ринкових відносин і децентралізації повноважень щодо координації та регулювання її розвитком.

Для подолання такої ситуації та розбудови спортивно-оздоровчої інфраструктури в регіоні насамперед доцільно сформувати сприятливе середовище для розвитку підприємництва у спортивно-оздоровчій сфері; використовувати практику формування бюджету участі та гендерноорієнтованого бюджетування; здійснювати підтримку інклюзивного спорту в регіоні. Важливим також є налагодження співпраці між органами влади, громадськими організаціями та громадою шляхом створення платформи для ефективної взаємодії суб'єктів фізичної культури та спорту з використанням новітніх ІТ-технологій, сучасного менеджменту для забезпечення якісних змін, спрямованих на популяризацію рухової активності, здорового способу життя й просування спортивного іміджу України у світі, що відображено у запропонованому організаційно-економічному механізмі сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

3.3. Рекомендації щодо сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації

Реформа децентралізації принесла суттєві зміни в управління та регулювання спортивно-оздоровчою сферою, наділивши ключовими повноваженнями органи місцевого самоврядування. Децентралізація влади створила нові організаційні й фінансові передумови для розвитку фізичної культури та спорту за європейською моделлю. Ця модель при компетентному управлінні та зацікавленості місцевого самоврядування, жителів громади дозволяє об'єднати їх ресурси й можливості, що забезпечить додатковий потенціал для сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Спортивно-оздоровча сфера суттєво впливає на життя громади та її економіку, забезпечуючи створення нових робочих місць, підвищення працездатності населення, а також в разі системної роботи по проведенню оздоровчих заходів та організації активного дозвілля для жителів громади може зменшити видатки на охорону здоров'я. Тому розвиток спортивно-оздоровчої сфери в територіальних громадах розглядати як важливу задачу їх стабільного існування й забезпечення добробуту місцевого населення.

За умов децентралізації важливого значення набуває те, що спорт є опорою єдності, згуртованості громади, її цілісності, економічного та соціального зростання. Фізична культура та спорт є потужним чинником у вихованні патріотизму, духовного об'єднання та консолідації населення. Існує сильний зв'язок між розвитком спортивно-оздоровчої сфери та поглибленням економічних відносин у громаді, що сприяють зміцненню її фінансової спроможності, а також формуванню позитивного іміджу на національній і світовій арені через розвиток спорту, туризму, оздоровлення, промоцію спортивних подій [48].

З 2014 року, впроваджуючи реформу децентралізації, уряд України щорічно збільшує обсяг державної підтримки розвитку регіонів і громад.

Проведений аналіз державного бюджету показав, що в 2019 р. Урядом реалізуються 79 програм державної підтримки розвитку територій на які передбачено 84100 млн грн. У 2018 р. і обсяг такої підтримки склав понад 66 млрд грн [27]. За даними державної підтримки розвитку територій у 2019 р. розподіл коштів за основними напрямками фінансування наведено на рис. 3.11.

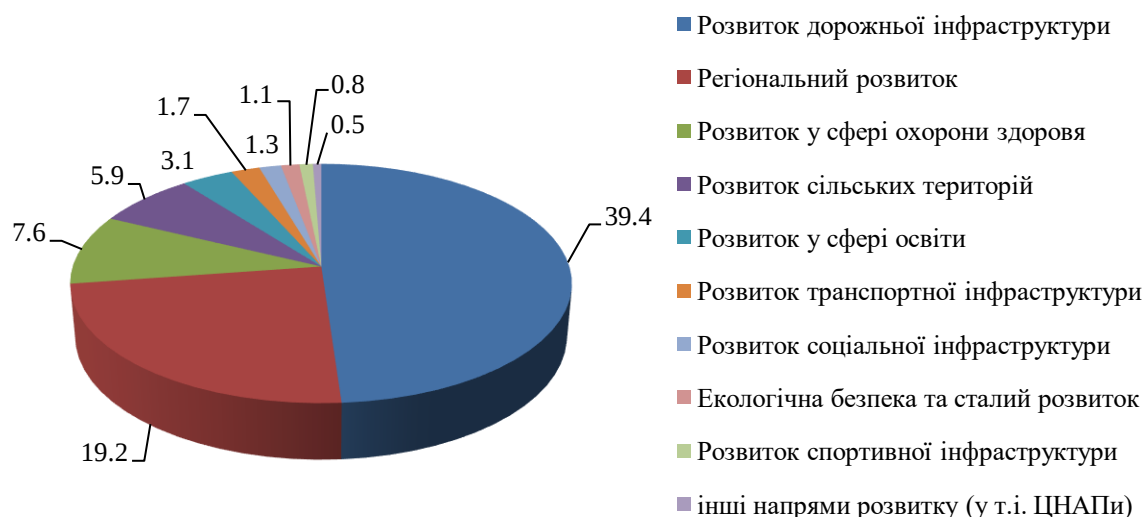

Рис. 3.11. Розподіл коштів Державного бюджету на фінансування підтримки розвитку громад у 2019 р.

*Складено за даними [26].

У статті 3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» зазначено, що держава регулює відносини у спортивно-оздоровчій сфері шляхом формування державної політики в даній галузі, створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні та комплексної взаємодії державних органів із громадськими організаціями спортивно-оздоровчої спрямованості. Держава визнає і всебічно підтримує олімпійський рух в Україні, діяльність всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств,

національних спортивних федерацій, інших громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості [90].

Для того аби реалізація вказаних норм законодавства була успішною, необхідно забезпечити цілеспрямовану злагоджену роботу державних інституцій, територіальних громад, приватних спортивних організацій, громадських об'єднань та фахівців цієї сфери.

Починаючи з 2015–2016 рр., за сприяння Міністерства молоді та спорту, державою було інвестовано більше 1 млрд грн для відновлення й розбудови спортивної інфраструктури на місцях.

Джерелом коштів для розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні були також кошти *Державного фонду реконструкції та розвитку (ДФРР)*, що виділялись місцевим і центральним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування (власникам державних і комунальних об'єктів) для виконання інвестиційних програм й проектів регіонального розвитку, що мали на меті розвиток регіонів, створення спортивної інфраструктури та відповідали пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку й відповідних стратегіях розвитку регіонів.

Фінансування розбудови об'єктів сфери спорту може також здійснюватись за рахунок коштів *інфраструктурної субвенції*, розпорядником яких є Міністерство розвитку громад та територій України. Зокрема серед напрямів надання інфраструктурної субвенції передбачені проекти у галузі «об'єкти сфери спорту», що здебільше складають реконструкцію та будівництво спортивних майданчиків. Серед основних проектів, реалізованих за кошти інфраструктурної субвенції у 2018–2019 рр., можна відмітити будівництво й реконструкцію палаців спорту, мультифункціональних майданчиків для занять ігровими видами спорту, будівництво нових та реконструкцію існуючих спортивних басейнів, ремонт спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів тощо (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Державні програми розвитку спортивної інфраструктури

Назва державної програми	Головний розпорядник бюджетних коштів	Сума, млн грн	
		2018 рік	2019 рік
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво/реконструкцію палаців спорту	Мінмолодьспорт	150,0	200,0
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво мультифункціональних майданчиків для занять ігровими видами спорту	Мінмолодьспорт	-	200,0
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих спортивних п'ятдесятиметрових і двадцятип'ятиметрових басейнів	Мінмолодьспорт	-	200,0
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення та ремонт існуючих спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів	Міносвіти	-	150,0
Реалізація державного інвестиційного проекту Реконструкція легкоатлетичного ядра державного підприємства «Спортивний комплекс "Атлет"», за адресою м. Київ, пров. Лабораторний, 7а	Мінмолодьспорт	-	25,0
Реалізація державного інвестиційного проекту «Будівництво Льодової арени»	Мінмолодьспорт	-	5,0

* Складено за даними [27].

У 2021 р. на розвиток спортивної інфраструктури Уряд передбачив у Державному бюджеті 500 мільйонів гривень – такий обсяг субвенції спрямують громадам. 17 березня Кабінет Міністрів України затвердив Порядок та умови надання у 2021 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток спортивної інфраструктури [85]. Місцеві органи виконавчої влади та виконавчі органи місцевих рад можуть отримати кошти субвенції, надавши Міністерству молоді та спорту пропозиції щодо включення спортивного об'єкта до переліку об'єктів з відповідним

обґрунтуванням та матеріалами. Субвенція може спрямовуватись на будівництво та реконструкцію об'єктів спортивної інфраструктури (спортивні комплекси, спортивні зали, басейни, стадіони, палаци спорту тощо), призначені для проведення всеукраїнських і міжнародних змагань. Обов'язковими умовами надання субвенції є співфінансування з місцевих бюджетів і позабюджетних коштів, не заборонених законодавством, в обсязі не менше ніж 10 % загальної вартості робіт з будівництва та реконструкції спортивних об'єктів, запланованих на перший рік [149]. Це можливість отримати додатковий фінансовий ресурс для розвитку спортивної інфраструктури громад.

Таким чином, новостворені об'єднані територіальні громади для вирішення нагальних проблем мали можливість використовувати кошти не лише субвенції, а й кошти ДФРР, субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, кошти програм (проектів) міжнародної технічної допомоги та інших програм у разі подання проектів у встановленому законодавством порядку. Проте розподіл джерел фінансової підтримки сталого розвитку територіальних громад дещо різнився. Так, інфраструктурна субвенція розподіляється за встановленою формою та напряму залежить від просторових чинників, тоді як розподіл субвенції на соціально-економічний розвиток та коштів ДФРР залежать від рішень спеціальної Комісії, що створюється при міністерстві, яке є головним розпорядником цих коштів. Тобто можна стверджувати про різні підходи при наданні цих видів державної підтримки [88].

Розвиток фізичної культури і спорту є одним із пріоритетних напрямів державної політики України та, відповідно, потребує особливої уваги з боку місцевих органів самоврядування. Управління фізичною культурою і спортом на місцевому рівні являє собою систему конкретних форм і методів свідомої діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованої на забезпечення ефективного функціонування спортивно-оздоровчої сфери на

засадах саморозвитку та самофінансування з метою найбільш повного задоволення членів територіальної громади у фізичному вдосконаленні [40].

Перехід на засади саморозвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону не передбачає повної ізоляції від інших суб'єктів, держави та країн, навпаки: розширення економічних взаємозв'язків є підґрунтям для активізації підприємницької діяльності у цій сфері, залучення до неї нових інвесторів. Посилення ролі громад у розвитку спортивно-оздоровчої сфери заохочує до співпраці місцеві органи влади й органи місцевого самоврядування, бізнес спільноту, мешканців території, громадські організації, сприяє спільному прийняттю рішень щодо вирішення проблем сфери, розбудови об'єктів спортивно-оздоровчої інфраструктури та використання коштів громади.

При цьому для забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону за умов децентралізації необхідним є узгодження розбудови, міжмуніципальне співробітництво та комплексне використання ресурсів усіх територіальних громад. Виявлені у процесі дослідження проблеми, що супроводжують функціонування спортивно-оздоровчої сфери в Україні та стримують перехід на вектор сталого розвитку, можна згрупувати наступним чином:

- *фінансово-економічні проблеми*, пов'язані із недостатнім фінансуванням; низькою платоспроможністю населення; незацікавленістю бізнесу у вирішенні проблем сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону; неспроможністю окремих громад утримувати великі спортивно-оздоровчі об'єкти тощо;

- *організаційно-інформаційного характеру*, а саме відсутність стратегічного бачення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери та розуміння її економічної ролі у розвитку регіону; нестача кваліфікованих фахівців спортивно-оздоровчого спрямування; відсутність системного бачення розвитку спортивної інфраструктури регіону; необхідність посилення інформаційної підтримки спортивно-оздоровчих проєктів, що реалізовані в регіоні, поінформованості щодо можливості партиципаторного

бюджетування, а також необхідність популяризації спорту та здорового способу життя.

Проблемою забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери лишається недостатній обсяг коштів. Джерелом фінансового забезпечення за умов децентралізації, яке дає можливість громадам самостійно формувати необхідні фінансові ресурси, є *проекти*. Відповідно, від кваліфікації місцевої влади, ефективності використання коштів, досвіду подавати заявки та реалізовувати проекти залежать можливості знаходження коштів на фінансування потреб та їх успішного використання. Низький рівень активності програмної діяльності свідчить про брак спеціалістів у новостворених громадах із формування проектів та заповнення проектних заявок.

Відтак, організація ефективного функціонування у структурі органів місцевого самоврядування відділу проектів і грантів, залучення до управлінського складу відповідних кваліфікованих спеціалістів, котрі могли б формувати усю необхідну інформацію та проектну документацію є одним із шляхів вирішення наведених проблем фінансового забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери.

Важливим є узгодження дій окремих територіальних громад із стратегічними планами та програмами розвитку спортивно-оздоровчої сфери усього регіону. Так як не усі громади спроможні утримувати за рахунок свого бюджету великі інфраструктурні об'єкти доцільним є налагодження міжмуніципального співробітництва.

Відтак запровадження організаційної моделі забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах фінансової децентралізації дозволить у комплексі використовувати усі можливі джерела фінансових ресурсів, доступ до яких в результаті проведеної реформи наданий органам місцевого самоврядування та регіональної влади (рис. 3.12).

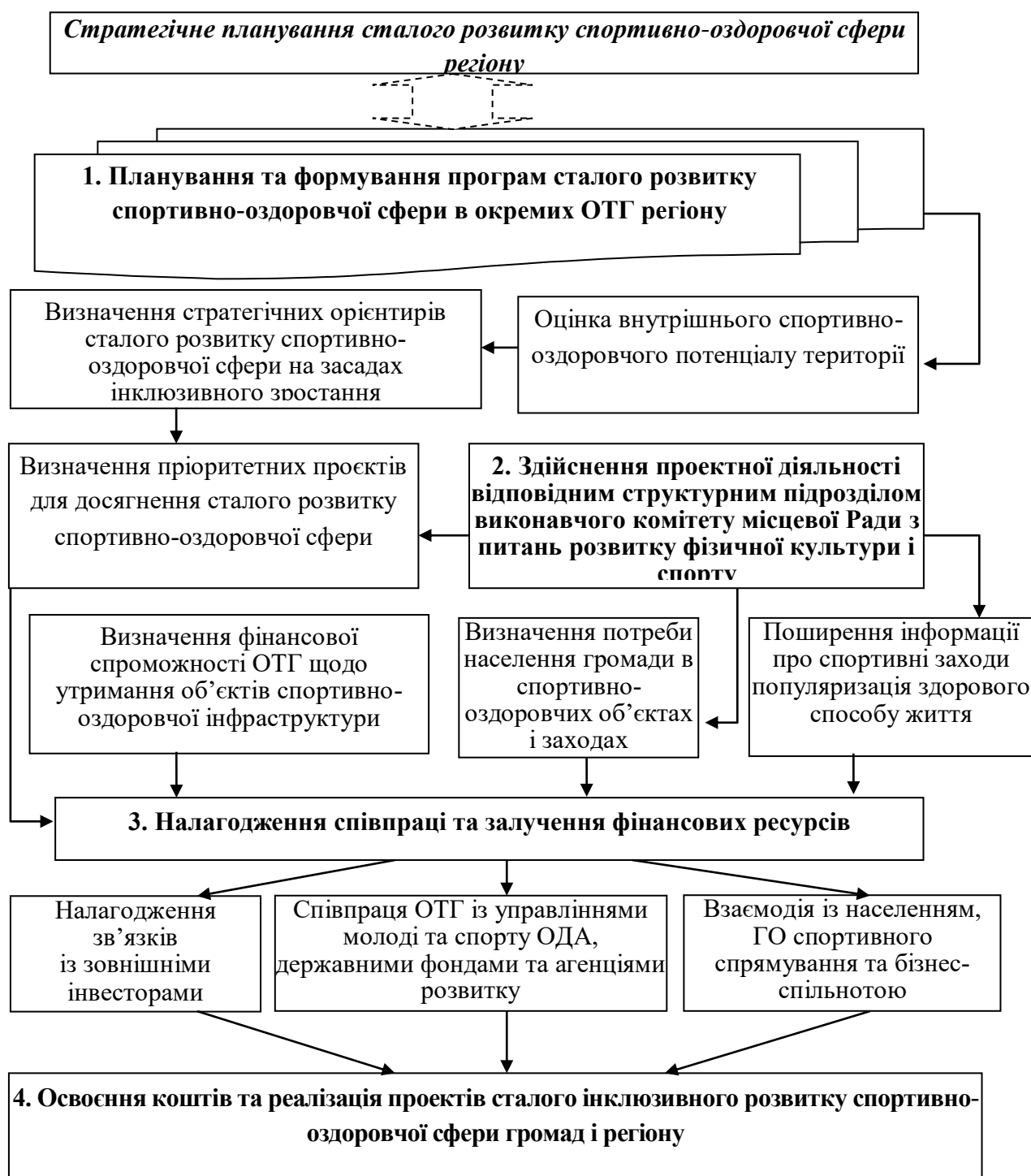

Рис. 3.12. Організаційна модель сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації

**Побудовано дисертантом.*

Поряд із комплексним використанням усіх можливих джерел залучення фінансових ресурсів й налагодження співпраці із різноманітними фондами та потенційними інвесторами, вартою уваги є співпраця із громадськими

організаціями спортивного спрямування. Завдяки партнерству органів місцевого самоврядування та громадських організацій можна підвищити шанси виграти проєктне фінансування [122].

Запропонована організаційна модель сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації передбачає:

1. Розробку стратегії та чітко визначеного плану розвитку території, здійснення фінансового планування та розробку програм розвитку спортивно-оздоровчої сфери в окремих територіальних громадах і узгодження цих дій із стратегією розвитку регіону. Досягнення цілей інклюзивного розвитку не можливе без проведення діагностики стану спортивно-оздоровчої сфери регіону, що дозволить оцінити конкурентні переваги регіону, можливості та проблеми, визначити стратегічні орієнтири та пріоритетні для реалізації проєктів. Тобто наявність програми розвитку фізичної культури та спорту в територіальній громаді є обов'язковою складовою організації сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону та його фінансового забезпечення.

2. Визначення пріоритетних для досягнення розвитку спортивно-оздоровчої сфери проєктів й організація ефективної роботи щодо залучення грантових коштів потребує кваліфікованих спеціалістів із оформлення проєктних заявок або створення окремого відділу проєктів і грантів. Поряд із цим наявність такого відділу дозволить на високому професійному рівні розробити програму розвитку фізичної культури та спорту, систематизувати інформацію про наявні інфраструктурні об'єкти, проведені заходи та проєкти, що з одного боку потрібні громаді, а з іншого – можуть зацікавити потенційних інвесторів.

3. Налагодження ефективно діючої системи забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону потребує підвищення комунікаційної діяльності та налагодження співпраці із зовнішніми інвесторами, державними фондами й агенціями розвитку, різними

інвестиційними фондами та фондами співфінансування. Розвиток державно-приватного партнерства та формування спортивно-оздоровчого кластеру, зокрема, дозволить посилити співпрацю із представниками місцевого бізнесу, підвищити рівень їх залучення до вирішення проблем сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

4. Ефективно організована робота щодо визначення пріоритетів розвитку, пошуку грантів і налагодження співпраці сприятиме зростанню фінансового забезпечення за рахунок власних коштів; коштів міжнародних фондів та зовнішнього фінансування; зростання доходів місцевих бюджетів; програм державної підтримки; донорського спів фінансування проєктів розвитку спортивно-оздоровчої сфери [122].

Зарубіжний досвід свідчить, що місцеві органи влади відіграють велику роль у розвитку фізичної культури і спорту. Основна робота щодо стимулювання та координації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності покладається на територіальні органи управління. Зокрема у Франції місцеві органи влади забезпечують будівництво та модернізацію спортивних споруд із урахуванням потреб населення; організацію різних видів фізичної активності та спорту для всіх груп населення; фінансування. Землі Німеччини відповідають за спорт на місцевому рівні (спорт для всіх, шкільний і університетський спорт), а також за підтримку спортивних установ та інфраструктури. Крім того, одна з основних задач Земель – створення рівних умов для занять спортом у різних населених пунктах. Аналіз фінансового забезпечення розвитку фізичної культури та спорту свідчить, що кошти на цю діяльність передусім надходять від платників податків із федерального і земельного бюджетів. Окрім того, кошти надходять від лотерейних товариств і організацій [6, с. 156–166].

За умов децентралізації, зважаючи на позитивний досвід європейських країн, розвиток спортивно-оздоровчої сфери в Україні має бути одним із пріоритетних завдань керівництва територіальних громад.

На сьогодні нормативно правову базу розвитку спортивно-оздоровчої сфери в громадах формують Конституція України, Закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про громадські організації», «Про освіту», а також нормативні акти органів управління фізичною культурою і спортом усіх рівнів, у тому числі територіальних громад.

Проведена реформа децентралізації в Україні значно розширила повноваження місцевих органів самоврядування щодо визначення напрямів та забезпечення розвитку територіальних громад. Так згідно ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень сільських, селищних, міських рад у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, молодіжної політики, фізкультури і спорту належать [86]: власні повноваження щодо управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури та спорту, оздоровчими закладами, молодіжними центрами, які належать територіальним громадам або передані їм; організація медичного обслуговування та харчування у цих закладах; сприяння роботі громадських організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, молодіжної політики; створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку. На підставі делегованих повноважень ОМС здійснюють забезпечення розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту; вирішують питання про надання окремим категоріям населення громади права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту.

Сфера фізичної культури та спорту, за своєю структурною характеристикою поділяється на дві частини: професійний спорт (спорт вищих досягнень) і масову фізичну культуру і спорт. В Україні професійним спортом займаються державні і регіональні органи державної

влади, масовою фізичною культурою і спортом – органи місцевого самоврядування. На муніципальному рівні регулювання питань розвитку фізичної культури та спорту здійснює відповідний структурний підрозділ виконавчого комітету місцевої Ради, який спільно з управліннями освіти, охорони здоров'я та іншими установами регулюють діяльність спортивних клубів, колективів фізичної культури, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, муніципальних фізкультурно-оздоровчих, спортивно-технічних споруд.

В межах реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту територіальних громад мають можливість приймати Програми розвитку фізичної культури та спорту спрямовані на створення умов для покращення фізичного потенціалу і здоров'я населення, прискорення адаптації фізкультурно-спортивного руху до ринкових відносин. Результатом таких Програм є формування здорового способу життя, орієнтація громадян на поетапне формування ефективної моделі розвитку фізичної культури і спорту, задоволення потреб кожного громадянина в фізкультурно-оздоровчих та спортивних послугах.

В Україні за рахунок бюджетів громад, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуються видатки, які делегуються державою їм на виконання, такі як видатки на утримання закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту.

Аналізуючи особливості територіальних громад можна відмітити значну диференціацію рівня їх спроможності до забезпечення розвитку території та належного рівня надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту як це передбачено Методикою формування спроможних територіальних громад. Однією із негативних сторін спортивно-оздоровчої сфери в Україні лишається нерозвиненість спортивної інфраструктури. Інфраструктура – це основа розвитку фізичної культури і спорту, тому її розбудова має бути передбачена як невід'ємна частина містобудівного плану території [50].

Вкрай важливо розширювати не тільки кількість, але й якість спортивних залів, стадіонів, басейнів, задовольняючи попит населення громад щодо занять спортом. Це вимагає обґрунтування нових механізмів активізації внутрішніх резервів, пошук можливих джерел фінансових ресурсів і прийняття об'єктивних рішень щодо використання акумульованих ресурсів на задоволення потреб громади й підвищення рівня добробуту населення [122].

Зауважимо, що при розбудові спортивно-оздоровчої інфраструктури, особливо на сільських територіях, важливим є врахування спроможності окремої громади утримувати великі спортивні об'єкти, які можуть стати в перспективі «білими слонами» для ОМС та мешканців громади. Відтак, слід розробляти угоди про міжмуніципальне та міжрегіональне співробітництво для оптимального використання об'єктів спортивно-оздоровчої інфраструктури.

Доволі важливим для створення необхідних гарантій для сталого розвитку фізичної культури та спорту є застосування методів економічного стимулювання в управлінні цій сфері.

В умовах ринкових відносин і розбудови державності на перший план виходить пошук оптимальної моделі взаємодії органів державного управління з громадськими організаціями, у тому числі добровільними спортивними об'єднаннями громадян.

Проблема управління громадськими об'єднаннями, у тому числі й добровільними спортивними товариствами вимагає організаційних і правових рішень, що спираються на єдину концепцію. Маємо врахувати, що фізична культура і спорт є потужним чинником у консолідації населення, вихованні патріотизму [109].

Державне управління сферою фізичної культури та спортом в Україні, зокрема взаємодія з добровільними фізично-спортивними товариствами, ще й досі перебувають у стадії становлення. У правових

нормах закріплюються принципи регулювання фізичною культурою та спортом в Україні, система і правове становище державних органів управління фізичною культурою та спортом, а також діяльність громадських організацій спортивно-оздоровчого спрямування.

Проблема управління громадськими об'єднаннями, у тому числі й добровільними спортивними товариствами вимагає організаційних і правових рішень, що спираються на єдину концепцію. Всеукраїнські фізично-спортивні товариства мають розвинену структуру управління, мережу дитячо-юнацьких спортивних шкіл, секції спортивної спрямованості, діяльність яких забезпечується кваліфікованими фахівцями. Держава надає всеукраїнським фізично-спортивним товариствам фінансову та іншу підтримку за рахунок коштів державного бюджету, передбачених ним для статутних завдань, програм, спортивних заходів, а також для створення умов подальшого розвитку фізичної культури та спорту [109].

Фінансування сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в громадах регіону може здійснюватися у межах коштів, що передбачені у бюджетах територіальних громад на заходи й розвиток фізичної культури та спорту, з урахуванням можливостей дохідної частини бюджету для спрямування коштів на вказані цілі.

Також доцільним є залучення позабюджетних коштів інвесторів, громадських фондів, інших юридичних та фізичних осіб, що не суперечить чинному законодавству України.

Серед основних напрямів активізації сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в територіальних громадах можна виділити забезпечення умов для фізичного виховання і спорту в закладах освіти та установах громади; облаштування та ремонт діючих спортивних споруд за рахунок мобілізації усіх можливих джерел та бюджету громади, залучення коштів комерційних структур, які працюють на території громади; виділення

коштів для проведення спортивно-масових заходів; стимулювання участі населення громади в обласних, всеукраїнських, міжнародних змаганнях з видів спорту та у галузевих спартакіадах; популяризація серед дітей та молоді здорового способу життя та занять фізичною культурою і спортом; утримання в належному стані та оновлення спортивних споруд, їх модернізація та зміцнення матеріально-технічної бази.

Економічна криза та залишковий принцип під час виділення коштів державними та місцевими органами на заняття фізичною культурою та спортом даються взнаки. Сфера фізичної культури та спорту покликана задовольняти первинні потреби всього населення і забезпечувати належний рівень життя зайнятим у цій сфері.

Проте постійна реорганізація структури державного управління сфери управління спортивного руху в Україні, не в повній мірі забезпечує ефективну реалізацію ресурсного потенціалу, інтеграцію сфери в ринкове середовище [109].

У контексті удосконалення організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери у регіоні та окремих громадах важливим є залучення кожного громадянина до фізично-спортивної діяльності в навчальних закладах, за місцем проживання, роботи та в місцях масового відпочинку громадян; удосконалення нормативно-правового, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, медичного та інформаційного забезпечення фізичної культури, спорту та оздоровлення. Сприятимуть сталому розвитку спортивно-оздоровчої сфери в громадах і відкриття представництв обласного центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» та їх кадрове забезпечення. Перспективним напрямом є розширення міжнародного співробітництва задля розвитку спортивно-оздоровчої діяльності та виведення її на рівень світових стандартів.

Водночас зауважимо, що у спортивно-оздоровчій сфері необхідно зберегти централізований контроль та координацію її розвитку за державними органами влади. Зокрема за місцевими державними адміністраціями, що входять до централізованої системи органів виконавчої влади, мають лишитись повноваження з контролю за законністю актів місцевого самоврядування і по координації діяльності територіальних органів виконавчої влади, які не входять до складу місцевих державних адміністрацій.

Отже спортивно-оздоровча сфера визнана пріоритетним напрямом соціально-економічного розвитку держави і за умов децентралізації має займати відповідне місце у політиці органів місцевого самоврядування через фінансову, ресурсно-організаційну та інфраструктурну підтримку. Основна робота щодо стимулювання й координації спортивно-оздоровчої діяльності проводиться на місцевому рівні та покладається на територіальні органи управління. В Україні за результатами проведеної реформи сформована широка нормативно-правова база, що наділяє місцеві органи самоврядування достатніми повноваженнями щодо розвитку цієї сфери. Водночас проблемним питанням лишається фінансове забезпечення та необхідність пошуку додаткових коштів на розбудову якісної спортивної інфраструктури, що обумовлено значною диференціацією новостворених громад за рівнем їх фінансової спроможності.

Висновки до розділу 3.

1. Проведено комплексну діагностику сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів на основі розрахунку та співставлення двох інтегральних показників, що характеризують передумови і результати її функціонування. В межах оцінки передумов сталого розвитку спортивно-

оздоровчої сфери розраховано індекси, які відображають стан організаційно-правових, соціально-демографічних, економічних і природно-екологічних умов, що склалися в регіонах із різною мірою сприятливості. Виявлено, що найбільша міжрегіональна диференціація прослідковується щодо економічних передумов сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, тоді як екологічні передумови відносно однакові для більшості регіонів України.

2. Інтегральний аналіз сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України здійснено в розрізі часткових індикаторів, що відображають отримані в регіонах економічний, соціальний та оздоровчий ефекти від функціонування спортивно-оздоровчої сфери. Це дало змогу з'ясувати, що в індустріальних регіонах частка спортивно-оздоровчої сфери в загальних результатах діяльності регіону є невисокою. Лідируючі позиції за отриманим соціальним ефектом займають Волинська, Херсонська, Чернігівська області та м. Київ, що підтвердило значимість регіональних заходів розвитку фізичної культури і спорту. Найвищі результати щодо оздоровчого ефекту від сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери досягнуті в Одеській області. Регіональна диференціація проаналізованих складових сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери свідчить про відсутність системності та планомірності підходів до забезпечення її сталого розвитку.

3. На основі отриманих результатів регіони України зведено у матрицю стратегічних орієнтирів сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери. Позиціонування регіонів за інтегральними показниками дало змогу виявити особливості та обґрунтувати відповідні їм стратегічні орієнтири досягнення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах. Стверджується, що необхідним є збереження фінансової підтримки та контролю за дотриманням вектору сталого розвитку спортивно-оздоровчої

сфери в регіоні з боку загальнодержавних органів управління. Перехід на добровільні засади у визначенні обсягів фінансування й перехід на самофінансування галузі загрожує розбалансованістю її функціонування та може призвести до зростання регіональних диспропорцій.

4. Розкрито сутність та складові організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні. Запропоновано принципи, дотримання яких є необхідним для забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні. Серед них вказані принципи: системності, прозорості, збалансованості, інклюзивності гендерної рівності, екологічності. Звернуто увагу на значимість дотримання інклюзивного підходу як інструменту досягнення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні, що передбачає залучення максимальної кількості населення до рухової активності й здорового способу життя, створення рівних умов для задоволення потреб у спорті та дотримання гендерної рівності.

5. Обґрунтовані пропозиції щодо формування регіональних спортивно-оздоровчих кластерів задля налагодження співпраці між громадськими організаціями, представниками бізнесу, населенням громад й використання можливостей фінансового забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації.

6. Встановлено, що починаючи з 2015 р. в Україні з початком активної фази децентралізації, повноваження та відповідальність за розвиток фізичної культури спорту та оздоровлення покладено на регіони та місцеві органи самоврядування, громади. Головними проблемними питаннями при цьому залишається відсутність достатніх коштів для фінансування розвитку спортивної інфраструктури та несприйняття місцевою владою спортивно-оздоровчої сфери як важливого чинника соціального та економічного розвитку території.

7. Запропоновано організаційну модель забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації, запровадження якої дозволить у комплексі використовувати усі можливі джерела фінансових ресурсів, доступ до яких наданий органам місцевого самоврядування та регіональній владі за умов децентралізації. Водночас стверджується, що задля забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів за центральними органами державної влади має бути збережено повноваження з координації діяльності місцевих органів самоврядування щодо розбудови спортивної інфраструктури тощо.

Основні положення третього розділу дисертаційної роботи відображено в працях [125; 128; 129; 133; 164; 174].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нові наукові підходи до виконання актуального науково-практичного завдання, яке полягає в удосконаленні організаційно-економічних засад сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Узагальнення й систематизація результатів дослідження дали підставу сформулювати такі висновки:

1. Доведено, що розвиток спортивно-оздоровчої сфери є критерієм якості життя та має важливе соціально-економічне значення. Визначено економічну сутність спортивно-оздоровчої сфери як сукупності відносин між господарюючими суб'єктами, громадськими організаціями спортивно-оздоровчого спрямування, населенням та державними й місцевими органами управління, що відбуваються в регіоні в процесах розбудови спортивно-оздоровчої інфраструктури, виробництва спортивного обладнання та надання спортивно-оздоровчих послуг задля задоволення попиту населення у руховій активності й зміцненні здоров'я. Це призводить до досягнення економічних, соціальних й оздоровчих цілей, синергетичний ефект від яких полягає у зростанні рівня добробуту та якості життя населення регіону. Виділення економічних, соціальних та оздоровчих функцій спортивно-оздоровчої сфери дозволило обґрунтувати її вплив на формування людського капіталу регіону.

2. На основі системного аналізу світового досвіду організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери виявлено, що фізична культура і спорт є повноцінною галуззю економіки, яка забезпечує досягнення позитивних економічних, соціальних й оздоровчих ефектів, є складовою досягнення перспектив сталого та інклюзивного розвитку. Визначення особливостей та здійснення порівняння основних організаційно-економічних моделей спортивно-оздоровчої сфери в розвинутих країнах світу дало змогу довести необхідність координації розвитку фізичної культури та спорту на міжнародному, державному,

регіональному й місцевому рівнях. З'ясовано, що розвиток підприємницької діяльності, комерціалізація та видовищність спортивно-оздоровчої діяльності забезпечить її самоокупність і залучення додаткових коштів. Розкрито негативний вплив пандемії COVID-19 на розвиток спортивно-оздоровчої сфери.

3. Удосконалено концепцію сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання. Запропонована концепція передбачає адаптацію до умов децентралізації та запровадження принципів інклюзивного зростання й досягнення цілей сталого розвитку задля зростання рівня зайнятості, поширення здорового способу життя, розширення можливостей задоволення потреб усіх верств населення, забезпечення рівного доступу до спортивно-оздоровчих послуг. Запропоновано методичний підхід до діагностики сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, що охоплює комплексний аналіз передумов сталого розвитку фізичної культури та спорту; характеристику тенденцій розвитку спортивно-оздоровчої сфери України з врахуванням його сталості; оцінку сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів. Застосування запропонованого концептуально-методичного підходу дає можливість відповідним органам державної та регіональної влади, громаді оцінити стан і виявити перспективні напрями вдосконалення організаційно-економічного забезпечення спортивно-оздоровчої сфери регіону.

4. Охарактеризовано передумови сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіонів України та виявлено їх особливості. Обґрунтовано вагому роль фізичної культури і спорту у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Серед проблем подальшого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні визначено обмеженість фінансових ресурсів, недостатню державну підтримку, слабку матеріально-технічну базу. Задля досягнення цілей сталого розвитку доведено значимість налагодження ефективної співпраці державних інституцій, територіальних громад, приватних

спортивних організацій, громадських об'єднань та фахівців спортивно-оздоровчої сфери.

5. Аналіз розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні з врахуванням його сталості здійснено з використанням показників обсягу реалізованих послуг, доданої вартості за витратами виробництва, спортивної інфраструктури, кількості та продуктивності діяльності суб'єктів господарювання, сфери спортивно-оздоровчих послуг в Україні. Проведений аналіз засвідчив наявність значного економічного потенціалу спортивно-оздоровчої сфери, який в Україні використовується не в повній мірі.

6. Проведене оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України на основі систематизації показників, що характеризують економічну, соціальну та оздоровчу компоненти, дали змогу об'єктивно оцінити поточну ситуацію в галузі й обґрунтувати рекомендації щодо подальшого розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення в регіонах. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації.

7. Здійснено інтегральну оцінку сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах на основі використання економіко-математичного методу та обчислення інтегральних показників, що характеризують передумови (організаційно-правових, економічних, соціально-демографічних й природно-екологічних) і результати (економічного, соціального та оздоровчого ефектів) її функціонування. Порівняння інтегральних показників дало змогу побудувати матрицю сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, здійснити позиціонування регіонів України й обґрунтувати стратегічні орієнтири раціонального використання соціально-економічного потенціалу спортивно-оздоровчої сфери регіонів із врахуванням їх особливостей.

8. Розкрито сутність та складові організаційно-економічного механізму сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні. Запропоновано принципи, дотримання яких є необхідним для забезпечення сталого розвитку

спортивно-оздоровчої сфери в регіоні. Серед них виокремлено такі, як: системності, прозорості, збалансованості, інклюзивності, гендерної рівності, екологічності. Звернуто увагу на значимість дотримання інклюзивного підходу як інструменту досягнення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіоні, що передбачає залучення максимальної кількості населення до рухової активності й здорового способу життя, створення рівних умов для задоволення потреб у спорті та дотримання гендерної рівності.

9. Обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації на основі формування регіональних спортивно-оздоровчих кластерів і використання можливостей акумулювання коштів органами місцевого самоврядування, спрямування їх на розвиток фізичної культури, спорту й оздоровлення в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова М. П. Особливості організаційно-управлінських форм забезпечення розвитку оздоровчих видів гімнастики у зарубіжних країнах. *Український журнал медицини, біології та спорту* 2020 Том 5, № 2 (24). С. 262–270.
2. Алієва А. Ю. Організаційно-економічні засади сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери: дис. ...канд. економ. наук.: 08.00.05. Рівне, 2021. 207 с.
3. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи*: зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції (10–11 листопада 2011, Житомир). Житомир: Полісся, 2011. С. 27–31.
4. Апанасенко Г. Л., Попова Л. О. *Медична валеологія*. Київ: Здоров'я, 1998. 248 с.
5. Артеменко Л. Б. Людський капітал: наукові підходи та стан формування в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2016. Т. 50. № 1. С. 22–31.
6. Базенко В. А. Європейський досвід управління розвитком фізичної культури та спорту на місцевому рівні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1 (50). Ч. 1. С. 156–166.
7. Балабан С. М. Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту : дис. ...канд. юрид. наук. : 12.00.07. Дніпро, 2017. 207 с.
8. Барно О. Формування фізичного здоров'я майбутніх фахівців – складова сучасної вищої освіти. *Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту*. Львів, 2009. Вип. 13. Т. 4. С. 19–25.
9. Барський Ю. М., Поліщук В. Г. Фінансові інструменти стимулювання сталого розвитку регіону. *Економічні науки: збірник наукових*

праць Луцького національного технічного університету. Серія «Облік і фінанси». 2010. Вип. 7 (25). Ч. 4. С. 4–12.

10. Барський Ю. Стимулювання соціально орієнтованого розвитку економіки регіону за посередництвом фінансових інструментів. *Наука молода : зб. наук. пр. молодих вчених Терноп. нац. екон. ун-ту*. Тернопіль: ТНЕУ, 2011. Вип. 15/16. С. 20–24.

11. Белікова Н. О., Колесник С. В., Рудик О. П. Рухова активність студентів у період карантину з приводу Covid-19. *International scientific and practical conference*. Wloclawek, Republic of Poland March 5–6, 2021. С. 32-36. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-044-5-7>

12. Бойко Ю. Науковий аналіз категорії «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» з позиції педагогічної аксіології. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 50. 2014. С. 63–71.

13. Борецька Н. О. Фізична культура і спорт як один із пріоритетних напрямків державної політики. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 530–533.

14. Брехман И. И. Введение в валеологию – науку о здоровье. Львов: Наука, 1987. 125 с.

15. Вавренюк С. А. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури і спорту. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 4. С. 383–389.

16. Вахович І. М., Камінська І. М., Ропотан І. В. Концептуальні засади та об'єктивна необхідність фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни. *Науковий вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 1. С. 138–144.

17. Вахович І. М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку: автореф. дис ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.05 розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Одеса, 2008. 35 с.

18. Винник Н. М. Сутність і зміст поняття спортивно-оздоровчої діяльності. *Science and Education a New Dimension. – Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (42). Issue: 87. Pp. 45–49.
19. Войнаренко М. П., Богатчик Л. А. Кластери в економіці: оцінка передумов виникнення та переваг функціонування. *Прометей*. 2014. № 2. С. 216–220.
20. Гармаш Л. С., Коцур Н. І. Психолого-педагогічні засади формування здорового способу життя студентської молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. №1 (19). С. 84–90.
21. Гацуля О. Розвиток галузевого управління у сфері фізичної культури та спорту: концептуальні засади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 1. С. 176–185.
22. Гінзбург В. Г., Полішко Т. М., Татаровський В. О., Севериновська О. В., Кочерга О. Є. Сучасні проблеми формування здоров'я студентської молоді. *Запорожский медицинский журнал*. 2011. Т. 13. № 4. С. 11–15.
23. Глобальні цілі сталого розвитку. *Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй*: Україна. Електронний ресурс. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення: 20.05.2021).
24. Грибан В.Г. Валеологія: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 256 с.
25. Громоздова Л., Громоздов В. Глобальні цілі сталого розвитку в регіональній політиці України. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2. С. 173–187.
26. Державна казначейська служба України. *Річні звіти про виконання бюджету*. Веб-сайт. URL: www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu

27. Державна підтримка розвитку територій у 2019 році. URL: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/438/State_support_for_territorial_development_in_2019.pdf (дата звернення: 20.05.2020).

28. Державна служба статистики України. *Статистична інформація*. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2021).

29. Державна служба статистики. *Валовий регіональний продукт: Статистичний збірник*. 2019. с. 90. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/04/zb_vrp_2019.xlsx (дата звернення: 21.06.2020).

30. Державна служба статистики. *Регіони України: статистичний збірник*. 2020. с. 69.

31. Державна служба статистики України. *Діяльність закладів фізичної культури і спорту в Україні. Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2015 році: статистичний бюлетень*. Київ, 2016. 94 с.

32. Довгенько Ю. І. Передумови застосування програмно-цільового методу в державному управлінні матеріально-технічною базою олімпійського, паралімпійського та дефлімпійського спорту. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2019. № 13. С. 3–10.

33. Домище-Медяник А. М. Дитяче оздоровлення в Україні як тренд: діагностика та стратегічні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2016. Вип. 1 (2). С. 193–201.

34. Дослідження ринку фітнес-послуг України 2019. Fitness connect.ua. Електронний ресурс. URL: <https://docs.google.com/gview?url=https%3A%2F%2Ffitnessconnect.com.ua%2F2019.pdf&embedded=true> (дата звернення: 11.05.2019).

35. Дрюков О. Адміністративно-правове регулювання управління спортом вищих досягнень у США (зарубіжний досвід). *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2020. Вип. (10). С. 185–190.

36. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика. Київ: Олімпійська література, 2009. 279 с.
37. Дячков Д. В. Маркетингово-орієнтований підхід до управління підприємствами спортивно-оздоровчих послуг. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 40. С. 182–86.
38. Євсєєва О. О. Вдосконалення державного регулювання розвитку системи фізичної культури і спорту в регіоні. *Бізнес Інформ*. 2013. № 1. С. 46–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_1_9. (дата звернення: 20.05.2021).
39. Жолобчук І. М. Концептуальні основи формування механізмів екологічного управління в сучасних умовах. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 233–240.
40. Згура С. О. Розвиток фізичної культури та спорту в територіальній громаді: обґрунтування управлінського аспекту. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2012. Вип. 2. С. 130–141.
41. Иванова Н. К. Организационно-педагогические условия формирования здорового образа жизни школьников : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01. Самара, 2000. 276 с.
42. Індика С. Я., Ягенський А. В. Обізнаність хворих після інфаркту міокарда про роль фізичної активності у вторинній профілактиці та чинники, що її визначають. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковий журнал*. Харків: ХОВНОКУ – ХДАДМ, 2010. №4. С. 52–55.
43. Казначеев В. П. Основы общей валеологии. Москва: Институт практической психологии ; Воронеж : МОДЭК, 1997. 48 с.
44. Колесніченко М. Сутність здоров'я та його роль у становленні особистості дитини дошкільного віку. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 22. С. 89–92.

45. Коляда Т. А. Гендерно-орієнтоване бюджетування: сутність та перспективи запровадження в Україні. *Економічний вісник. Серія : фінанси, облік, оподаткування*. 2019. Вип. 3. С. 80–88.

46. Кононович В. Г. Розвиток фізичної культури і спорту в Україні як один із пріоритетів державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 2. С. 127–131.

47. Корнійчук А. А. Сучасні тенденції розвитку підприємництва в індустрії спорту. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3. С. 53–157.

48. Крушельницька Т. А., Матвеева О. Ю. Публічне управління галуззю фізичної культури та спорту як альтернатива сталого розвитку економіки громад у контексті досвіду Великої Британії та США. *Публічне управління та митне адміністрування*, 2020. № 4 (27). С. 94–101

49. Кубович О. В. Теоретичні передумови формування культури здорового способу життя студентської молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 3. С. 218–222.

50. Куроченко І. П. *Організація фізичної культури і спорту в об'єднаних територіальних громадах*. Київ: Паливода А. В., 2019. 176 с.

51. Лазарева А. П. Формування та управління людським капіталом. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. Вип. 1(2). С. 151–154.

52. Леонова Ю. О. Ефективна організація маркетингу спортивно-оздоровчих послуг як рушійна сила розвитку вітчизняного ринку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 4 (21). С. 251–257.

53. Леонова Ю. О., Бондар А. С. Управління ринком спортивно-оздоровчих послуг: проблеми та особливості. *Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал*. 2020, № 43. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/43-2020>. (дата звернення: 14.01.2021)

54. Марчукова С. М. *Медицина в зеркале истории*. СПб : Европейский дом, 2003. 272 с.

55. Мельник М. І., Щеглюк С. Д., Лещух І. В., Яремчук Р. Є. *Інклюзивний вимір розвитку міст – центрів ділової активності України: тенденції та перспективи* : наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2019. 55 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

56. Мінмолодьспортом підведено підсумки щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України у 2019 році. Електронний ресурс. URL: <https://sport.gov.ua/fizichna-kultura/ocinyuvannya-fizichnoyi-pidgotovlenosti-naselennya/pidsumki-shchorichnogo-ocinyuvannya/2019-rik> (дата звернення: 04.07.2020).

57. Міхеєнко О. І. Складові культури здоров'я в контексті валеологічної парадигми. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2011. Вип. 36. С. 88–96.

58. Мухамед'яров Н. Н. Формування здорового способу життя: теоретичний аспект. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 39. С. 249–256.

59. Назарук В. Л. Складові культури здоров'я в професійній діяльності майбутнього лікаря та їх характеристика. *Вісник Запорізького національного університету «Фізичне виховання та спорт»*. 2012. № 1(7). С. 177–183.

60. Наставний І. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 46–51.

61. Наумко Ю. С., Самойленко Т. Г. Розвиток спортивної інфраструктури як дієвий інструмент провадження соціальної політики в регіоні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 37. С. 523–529. URL: www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/78.pdf. (дата звернення: 20.02.2020).

62. Павліха Н. В., Хомюк Н. Л. *Забезпечення конкурентоспроможності сільських територій в умовах децентралізації: Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. Одеський національний політехнічний університет (м. Одеса, 18 вересня 2019).* Одеса: ОНПУ, 2019. С. 92–95.
63. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Науковий базис формування теорії інклюзивного розвитку регіону. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал.* Луцьк: Вежа-Друк, 2020. № 3 (23). С. 136–142.
64. Павліха Н. В. Європейська інтеграція щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку. *Європейська інтеграція: досвід Польщі та України: кол. моногр.* Луцьк-Люблін: «Drukarnia Kolor Lublin», 2013. С. 140–159.
65. Павліха Н. В. Роль науки і освіти в забезпеченні сталого розвитку держави та її регіонів. *Регіональна економіка.* 2017. № 2. С. 171–173.
66. Павліха Н. В. *Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід.* Монографія. Луцьк: Волин. обл. друк., 2006. 380 с.
67. Павліха Н. В., Войчук М. В. Концептуальні засади безпеки сталого просторового розвитку: теоретико-методологічний аспект. *Міжнародна економічна безпека України: теорія, методологія, практика.* / за наук. ред. Кравчука П.Я. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. 212 с. С. 161–183.
68. Павліха Н. В., Войчук М. В. Концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи децентралізації. *Регіональна економіка: науково-практичний журнал.* 2018. № 3. С. 29–36.
69. Павліха Н. В., Войчук М. В. Організаційно-економічні засади управління сталим розвитком міста: Монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 236 с.

70. Павліха Н. В., Марчук Ю. В. Концептуальні засади управління проектами сталих просторових систем. *Управління розвитком складних систем: зб. наук. праць*. Київ: Київський нац. у-т. буд-цтва і арх.-ри, 2014. Вип. 18. С. 74–80.

71. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В. *Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону: монографія*. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 220 с.

72. Павлов В.І., Павліха Н. В. Інтеграція міжнародних інтересів сталого просторового розвитку регіонів. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КТНЕУ*. Чернівці: АНТ ЛТД, 2006.

73. Пантік В. В. Проблеми специфіки мотивації людини. *Проблеми педагогічних технологій: темат. зб. наук. праць*. Вип. 3. Луцьк: Доля, 1998. С. 69–71.

74. Пантік В. В., Мазурчук О. Т., Цимбалюк С. М. Особливості соціальної адаптації у процесі формування здоров'я студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ: НПУ імені М. Драгоманова, 2017. Вип. 3 (84). С. 68–73.

75. Пащук О. В. Маркетинг послуг: стратегічний підхід. Київ, 2005. 558 с.

76. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Організація Об'єднаних націй. Генеральна асамблея. 2015.

URL:
www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/Agenda2030-UA.pdf
 (дата звернення: 11.02.2018).

77. Петришин Д. Фінансово-економічна підтримка сфери фізичної культури та спорту. *Спортивна наука України*. 2015. № 2. С. 60–64.

78. Платонов В. Фізична культура – культура здоров'я. *Фізичне виховання в школі*. 2009. № 2. С. 40–43.

79. Подлепіна П. О. Вплив міжнародного туризму на сучасні пріоритети сталого розвитку країн, що розвиваються. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 54. С. 17–24.

80. Полінкевич О. М. Фінансове навантаження на бюджет фонду соціального страхування через зниження фізичної активності населення. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2019. Вип. 16. С. 112–120.

81. Полінкевич О. М. Регіональні системи розвитку бізнесу через управління фізичною активністю стейкхолдерів. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка*. 2019. Вип. 16. С. 119–127.

82. Приступа Є., Жданова О., Чеховська Л. Аналіз ринку фізкультурно-оздоровчих послуг у Львові. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. № 6. С. 79–84.

83. Про екологічний аудит: Закон України № 882-VI (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text> (дата звернення: 15.08.2019).

84. Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації: Постанова Верховної Ради України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1695-19#Text> (дата звернення: 25.11.2020).

85. Про затвердження Порядку та умов надання у 2021 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток спортивної інфраструктури: Постанова від 17.03.2021 № 226. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-ta-umo-a226> (дата звернення: 15.08.2019).

86. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.06.2021).

87. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність - здоровий спосіб життя – здорова нація». Указ Президента України. 2016. Київ. № 42/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>. (дата звернення 25.10.2019).

88. Про огляд витрат державного бюджету у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад: звіт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/1.-zvit.pdf> (дата звернення 25.10.2019).

89. Про підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту: Довідка до питання порядку денного засідання колегії Міністерства молоді та спорту України від 04 квітня 2019 року. URL: <http://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents/31954.pdf> (дата звернення 05.04.2021).

90. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 3809-XII. ст. 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 05.04.2018).

91. Прокопова Л. І., Чхайло М. Б. *Основи маркетингу і менеджменту фізкультурно-оздоровчих послуг*. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. 298 с.

92. Раевский Р. Т. Физическое воспитание как действенный фактор обеспечения здоровья студенческой молодежи. *Спорт для всіх*. Донецк : ДонНУ. 2000. № 1. С. 5–10.

93. Рибалко Л. М. Роль фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 4 (1). С. 94–102.

94. Рибчич І. Є. Організаційно-правові механізми управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг в державі. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. С. 191–197.

95. Руська Р. В., Іващук О. Т. *Методи економіко-статистичних досліджень*. Тернопіль: Тайп, 2014. 190 с.
96. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги. *Статистичний збірник*. Державна служба статистики України. Київ, 2020. 148 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_snsz_zb.htm (дата звернення 12.12.2020).
97. Свірідова Н.Д. Концепція сталого розвитку туризму в сучасних умовах. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 176. С. 166–168.
98. Семенова Н. Л., Стефаненко П. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні студентів. *Проблеми інж.-пед. освіти : збірник наук. праць* / Укр. інж. - пед. академія. Харків, 2006. Вип. 14–15. С. 180–185.
99. Сергеев А. Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. *Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]*. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015. Вип. 12. С. 104–108.
100. Солопенко В. В. Видатки на розвиток фізичної культури та спорту з державного та місцевого бюджетів: правові аспекти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 146–150.
101. Сотник І. М., Ус Я. О. Бюджет участі: досвід застосування та перспективи вдосконалення в містах України. *Механізм регулювання економіки*. 2018. № 1. С. 31–44.
102. Спортивная медицина (Руководство для врачей) / Под редакцией А. В. Чоговадзе, Л. А. Бутченко. Москва: Медицина, 1984. 384 с.
103. *Стале ендогенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монографія*. Беновська Л. Я., Борщевський В. В., Возняк Г. В., Щеглюк С. М. та ін./ ред. д.е.н., проф. І. З. Сторонянська. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України. 2019. 501 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

104. Сталий туризм: дайджест. Вип. 21. [Електронний ресурс] / Нац. ун-т харч. технол., Наук.-техн. б-ка ; підгот. О. В. Олабоді. Київ, 2017. 40 с. URL: <http://library.nuft.edu.ua/inform/staliyturizm.pdf> (дата звернення 02.04.2021).

105. Стахів І. М. Спортивно-оздоровча сфера як галузь економіки. *Економіка і регіон*. 2014. № 1. С. 46–49.

106. Стахів І. *Регулювання ринку спортивно-оздоровчих послуг: монографія*. Львів: Редакція «УП», 2017. 200 с.

107. Стахів І. М. Спортивно-оздоровча сфера як галузь економіки. *Економіка і регіон*. 2014. № 1. С. 46–49.

108. Стегней М. І., Богатирьов К. О., Бошинда І. М., Бошинда І. М. Роль спортивно-оздоровчої діяльності в умовах сталого розвитку. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 4. Т. 1. С. 35–42.

109. Стратегічне управління спортивно-оздоровчою діяльністю на Миколаївщині в контексті децентралізації

110. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.10.2019).

111. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року буде реалізована в три етапи. Міністерство молоді та спорту України, 2020. URL: www.kmu.gov.ua/news/do-2028-roku-30-ukrayinciv-budut-regulyarno-zajmatisya-sportom (дата звернення 18.01.2021).

112. Танклевська Н. С., Вибранський В. В. Сучасні концепції спортивного менеджменту. *Фінансовий Простір*. 2020. № 1 (37). С. 52–62.

113. *Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети сталого ендogenous зростання регіонів України в умовах сучасних реформ: кол. моногр.* Беновська Л. Я., Борщевський В. В., Возняк Г. В., Щеглюк С. М. та ін. / наук. редактор В. С. Кравців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»,

2018. 157 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

114. Толковый словарь / [Под редакцией Д.В. Дмитриева]. Москва: Астрель: АСТ, 2003. 1578 с.

115. Туряниця О. О. Американська модель професійного спорту: особливості конституційно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: серія: Право*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1 Вип. 58. С.85–88.

116. *Україна Спортивна за 2019: Щорічний інформаційний довідник*. Міністерство молоді та спорту. URL: https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Statystychna_zvitnist/2019.pdf (дата звернення 11.12.2020).

117. Функції системи спорту для всіх. Електронний ресурс. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/24645> (дата звернення 05.09.2018).

118. Халайцян А. П. Формування основ культури здоров'я як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 8. С. 22–27.

119. Цимбалюк І. О. Генезис теорії інклюзивного розвитку регіону. *Причорноморські економічні студії: наук. журн.* Одеса, 2019. Вип. 47. С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-39>.

120. Цимбалюк І. О. *Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика* : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.

121. Цимбалюк І. О. Концептуальні засади інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5–6. С. 125–133.

122. Цимбалюк І. О. Фіскальний простір інклюзивного розвитку ергіону в умовах децентралізації. Доктор. Дис... 08.00.05. Львів, 2021. 455с.

123. Цимбалюк І. О., Уніга О.В. Методичні підходи до оцінювання розвитку ринку праці прикордонного регіону. *Причорноморські економічні студії: наук.журн.* Одеса, 2017. Вип. 18. С. 235–240.

124. Цимбалюк С. М. Фізична активність та стан здоров'я студентів вищих навчальних закладів України. *Фізична активність і якість життя людини: збірник праць Міжнародної науково-практичної конференції* (с. Світязь, 14–16 червня 2017 р.). Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2017. С. 118.

125. Цимбалюк С. М. Зміна ролі держави в економічному розвитку сфери фізичної культури та спорту. *Проблеми розвитку соціально-економічних систем у національній та глобальній економіці: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 5 червня 2021 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2021. С. 37–39.

126. Цимбалюк С. М. Концептуальні засади сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2021. № 3–4 [87]. С. 67–72. DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.10.

127. Цимбалюк С. М. Методичний підхід до оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Причорноморські економічні студії: науково-практичний журнал*. 2021. Вип. 66. С. 98–103. DOI: 10.32843/bses.66-16.

128. Цимбалюк С. М. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць*. 2021. № 2 (148). С. 16–21.

129. Цимбалюк С. М. Роль ОМС у розвитку спортивно-оздоровчої сфери в територіальних громадах. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 30-річчю незалежності України* (м. Миколаїв, 23–24 червня 2021 р.). Миколаїв: МНАУ, 2021. С. 60–63.

130. Цимбалюк С. М. Стан та перспективи розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4. Т.3 (284). С. 31–36.

131. Цимбалюк С. М. Сутність та економічна роль спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Економічний дискурс*. 2021. Вип. 1–2. С. 57–65.

132. Цимбалюк С. М. Сучасні підходи до характеристики терміну «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. 2016. № 4 (36). С.88–94.

133. Цимбалюк С. М. Сфера фізичної культури та спорту у системі розвитку людського капіталу. *Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів*: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 28 травня 2021 р.). Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 225–227.

134. Цимбалюк С. М. Теоретичні передумови формування культури здоров'я студентів. Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: Матеріали Х міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (м. Луцьк, 17–18 травня 2016 р.): у 3 т. Т. 3. Луцьк : Терен, 2016. С. 444–447.

135. Цимбалюк С. М. Характеристика та класифікація засобів йоги. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. 2016. № 3 (35). 40–46.

136. *Цілі сталого розвитку: Україна*. Національна доповідь. Електронний ресурс. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf (дата звернення: 05.12.2020).

137. Ціпов'яз А.Т., Бондаренко В. В. *Організація і управління фізичною культурою і спортом*. Кременчук: КПК, 2019. 128 с.

138. Цьось А. В. Система здорового способу життя в «Поученні» Володимира Мономаха. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 2. С. 208–216.

139. Цьось А. В. Закономірності розвитку фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2009. № 3. С. 19–23.

140. Цьось А. В., Касарда О. З., Пантик В. В., Бычук И. А., Цимбалюк С. Н. Состояние физической активности студенток высших учебных заведений. *Здоровье для всех: сборник науч. статей VII Международной научно-практической конференции* (г. Пинск, 18–19 мая 2017 г.). С. 29–30.

141. Черба В. М., Герасимова Є. В. Стан та перспективи розвитку сфери фізичної культури в Україні. *Економіка та держава*. 2017. № 7. С. 70–75.

142. Шкребтій Ю. М. Спортивне законодавство зарубіжних країн і перспективи удосконалення системи фізичної культури і спорту в Україні. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2005. Вип. 1(17). С. 2–6.

143. Шукатка О. В. Основні дефініції дослідження формування культури здоров'язбереження майбутніх економістів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2012. Вип. 37(1). С. 129–133.

144. Шутаєва О. О. Структура та основні підходи к оцінки людського капіталу. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 278. Т. 2. С. 31–34.

145. Щеглюк С. Д. Активізація умов розвитку туризму для досягнення цілей сталого розвитку регіонів України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2019. №4. Doi.org/10.25313/2520-2057-2019-4-4825

146. Щеглюк С. Д. Особливості сталого розвитку українських міст у контексті реалізації цілей сталого розвитку 2030. *Економіка міста та урбаністика: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф.* (м. Київ, 23 берез. 2018 р.). Київ: М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2018. С. 260–265.

147. Щеглюк С. Д., Мельник М.І., Ткаченко О. О. Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад. *Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір: аналітична доповідь*. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. С. 64–72.

148. Щорічне оцінювання фізичної підготовленості населення України у 2019 році. Міністерство молоді та спорту України. Електронний ресурс. URL: https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Fizychna_kultura/Szhorichne

_ocinuvannia /shorichne-ocinuvannya-za-2019-rik.xlsx (дата звернення: 05.12.2020).

149. Як громадам отримати кошти з Державного бюджету на розвиток спортивної інфраструктури – пояснює експерт. Децентралізація. Офіційний сайт реформи. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13383> (14 June 2020, date last accessed).

150. Bardocz-Bencsik M. Sport for development and peace – investigating the field. PhD thesis. Budapest 2020. P. 50. URL: https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/mariann_bardocz-bencsik_mariann_dissertation.pdf (6 June 2021, date last accessed).

151. Barnes J. E. U.S. Begins First Cyberoperation Against Russia Aimed at Protecting Elections. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2018/10/23/us/politics/russian-hacking-usa-cyber-command.html> (6 June 2020, date last accessed).

152. Becker I. G. Investment in Human Capital. *The Journal of Political Economy*, 1962. P. 14–27.

153. Bielikova N., Indyka S. Formation of the operational-actionable component of the future physical rehabilitation specialists' readiness to health protection activity. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 4 (28). С. 30–35

154. Bulicz E., Murawow I. Zdrowie czlowtka e jego diagnostyka. Efekty zdrowotne aktywnosci ruchowej. Radom : Politechnika Radomska, 2003. 533 s.

155. Byelikova N., Indyka S. Organization of Volunteer Health-saving Activity of Future Specialists in Physical Education and Sport. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2016. № 1. С. 29–33.

156. Bielikova N., Indyka S., Tsos A. Students attitude towards health and healthy lifestyle during the Covid-19 pandemic. *Organizational problems of life quality management in the conditions of globalization*. Monograph. Editors:

Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. 2020. P. 152–158.

157. Council of Europe. Web site. URL: <https://www.coe.int/en/web/sport/european-sports-charter> (27 May 2021, date last accessed).

158. European Sports Charter. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/sport/european-sports-charter> (27 May 2021, date last accessed).

159. Gough C. Market size of the global health club industry from 2009 to 2019. *Statista*. 2021. <https://www.statista.com/statistics/275035/global-market-size-of-the-health-club-industry>. (27 May 2021, date last accessed).

160. Khomiuk N, Pavlikha N, Voronyj I. Diversification as a tool for sustainable development of rural areas in the con-text of decentralization. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series Economical Sciences*. 2020. Vol. 22(96). Pp. 35–41.

161. Lindsey I., Chapman T. Enhancing the Contribution of Sport to the Sustainable Development Goals. Commonwealth Secretariat. 2017. URL: https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/enhancing_the_contribution_of_sport_to_the_sustainable_development_goals_.pdf#page=24&zoom=100,0,0 (16 May 2020, date last accessed).

162. Melikh O., Bogatyrev K., & Irtysheva I. Conceptual approaches to the development of health-improving tourism [Концептуальні підходи до розвитку оздоровчого туризму]. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5(2). Pp. 131–136. DOI: 10.30525/2256-0742/2019-5-2-131-136.

163. Melikh O., Irtysheva I., & Bogatyrev K. Organizational and economic fundamentals of development of sports tourism in the system of management of sports and health activities [Організаційно-економічні засади розвитку спортивного туризму в системі управління спортивно-оздоровчою діяльністю]. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5(5). Pp. 79–83. DOI:10.30525/2256-0742/2019-5-5-79-83.

164. Pavlikha N., Tsymbaliuk S. Analysis and forecasting of the sphere of sports and health services development in Ukraine [Аналіз та прогнозування розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в Україні]. *National Interest Academic Journal*. Thailand. 2021. Vol. 1. No. 4. Pp. 42–54.

165. Romanosky S., Goldman Z. Cyber collateral damage. *Proc Computer Sci* 2016;95:10–17.

166. Statista. Website. 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/275035/global-market-size-of-the-health-club-industry/> (27 May 2021, date last accessed).

167. Storonyanska I., Dub A., Graftska O., Hrynchyshyn I., Bilanyuk O., Pierscieniak A. The tourist infrastructure of local communities in Ukraine: current state and impact on local economic development. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2021. Vol. 7. Is. 2. Pp. 102–118.

168. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (27 May 2021, date last accessed).

169. Tsos A., Bergerier B., Bergerier J. Physical activity, physical development and eating habits within the lifestyle of students from Ukraine. *Health Problems of Civilization*. 2014. № 4(8). Pp. 46–53.

170. Tsos A., Hylchuk Y., Andreichuk O., Pantik V., Tsymbaliuk S. Physical and Mental Health Components Condition in The Life Quality of Students Who Regularly Practice Kickboxing and Yoga [Компоненти фізичного та психічного здоров'я як умова якості життя студентів, які регулярно займаються кікбоксингом та йогою]. *Physical Activity Review*. Poland. Czestochowa, 2017. Vol. 5. Pp. 37–43. DOI: 10.16926/PAR.2017.05.06.

171. Tsos A., Khylichuk J., Pantik V., Tsymbaluk S. The features of physical and psychological components of student`s quality life who are engaged in

kickboxing and yoga. *Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki*: Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Częstochowa, 2-4.12.2016), str.10.

172. Tsymbaliuk I., Alghadhywi M.Y.H. Assessment of the Ukrainian Regional Infrastructure Development Taking into Account its Inclusiveness [Оцінка розвитку інфраструктури регіонів України з урахуванням її інклюзивності]. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 6. С. 59–66.

173. Tsymbaliuk S. Experience of developed countries of the world on regulation of sports and health sphere and promotion of its development [Досвід розвинених країн світу щодо регулювання спортивної та оздоровчої сфери та сприяння її розвитку]. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. Poland. Warszawa: International Institute of Innovation «Science-Education-Development». 2021. Vol. 13. No 1. Pp. 91–100. DOI: 10.5604/01.3001.0015.2286.

174. Tsymbaliuk S. Forming a healthy student lifestyle as a part of health culture [Формування здорового способу життя студента як складової культури здоров'я]. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. № 1 (37). С.106–113.

175. Wąsik J., Ortenburger D., Mosler D. Perception of Self-Efficacy and Health-Related Behavior in Context of Taekwon-Do Sport Camps. *Sustainability*. 2021. Vol. 13(9). Pp. 4645. DOI: 10.3390/su13094645

176. Wasik J, Wojcik A. Health in the context of martial arts practice. *Phys Activ Rev*. 2017. Vol. 5. Pp. 91–94. DOI: 10.16926/par.2017.05.13

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Tsymbaliuk S. Experience of developed countries of the world on regulation of sports and health sphere and promotion of its development [Досвід розвинених країн світу щодо регулювання спортивної та оздоровчої сфери та сприяння її розвитку]. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. Poland. Warszawa: International Institute of Innovation «Science-Education-Development». 2021. Vol. 13. No 1. Pp. 91–100. DOI: 10.5604/01.3001.0015.2286 (Index Copernicus). (0,71 д. а.).

2. Pavlikha N., Tsymbaliuk S. Analysis and forecasting of the sphere of sports and health services development in Ukraine [Аналіз та прогнозування розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в Україні]. *National Interest Academic Journal*. Thailand. 2021. Vol. 1. No. 4. Pp. 42–54. *Особистий внесок: здійснено аналіз і прогнозування розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні*. URL: <https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/NIT/article/view/240061/163686> (0,52 д. а., особисто автора – 0,10 д. а.).

3. Tsos A., Hylchuk Y., Andreichuk O., Pantik V., Tsymbaliuk S. Physical and Mental Health Components Condition in The Life Quality of Students Who Regularly Practice Kickboxing and Yoga [Компоненти фізичного та психічного здоров'я як умова якості життя студентів, які регулярно займаються кікбоксингом та йогою]. *Physical Activity Review*. Poland. Czestochowa, 2017. Vol. 5. Pp. 37–43. DOI: 10.16926/PAR.2017.05.06 URL: http://www.physactiv.eu/wp-content/uploads/2016/12/2017_6.pdf (**Web of Science, Scopus, Q2**). *Особистий внесок: здійснено збір даних для розрахунку показників якості життя студентів, які регулярно займаються спортивно-оздоровчою діяльністю*. (0,52 д. а., особисто автора – 0,10 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

4. Пантік В. В., Мазурчук О. Т., Цимбалюк С. М. Особливості соціальної адаптації у процесі формування здоров'я студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ: НПУ імені М. Драгоманова, 2017. Вип. 3 (84). С. 68–73. *Особистий внесок: визначено передумови розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні та роль спорту у процесі соціальної адаптації студентів.* (0,52 д. а., особисто автора – 0,22 д. а.).
5. Цимбалюк С. М. Стан та перспективи розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4. Т.3 (284). С. 31–36. (Index Copernicus). (0,63 д. а.).
6. Цимбалюк С. М. Концептуальні засади сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2021. № 3–4 [87]. С. 67–72. DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.10 (Index Copernicus). (0,78 д. а.).
7. Цимбалюк С. М. Сутність та економічна роль спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Економічний дискурс*. 2021. Вип. 1–2. С. 57–65. (0,81 д. а.).
8. Цимбалюк С. М. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць*. 2021. № 2 (148). С. 16–21. (Index Copernicus). (0,79 д. а.).
9. Цимбалюк С. М. Методичний підхід до оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. *Причорноморські економічні студії: науково-практичний журнал*. 2021. Вип. 66. С. 98–103. DOI: 10.32843/bses.66-16 (Index Copernicus). (0,67 д. а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Цимбалюк С. М. Теоретичні передумови формування культури здоров'я студентів. Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (м. Луцьк, 17–18 травня 2016 р.): у 3 т. Т. 3. Луцьк : Терен, 2016. С. 444–447. (0,16 д. а.).

11. Tsos A., Khylchuk J., Pantik V., Tsymbaluk S. The features of physical and psychological components of student`s quality life who are engaged in kickboxing and yoga. *Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki*: Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Częstochowa, 2-4.12.2016), str.10. *Особистий внесок: проаналізовано якість життя студентів, які регулярно займаються спортивно-оздоровчою діяльністю*. (0,12 д. а., особисто автора – 0,03 д. а.).

12. Цимбалюк С.М. Фізична активність та стан здоров'я студентів вищих навчальних закладів України. *Фізична активність і якість життя людини*: збірник праць Міжнародної науково-практичної конференції (с. Світязь, 14–16 червня 2017 р.). Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2017. С. 118. (0,10 д. а.).

13. Цимбалюк С. М. Зміна ролі держави в економічному розвитку сфери фізичної культури та спорту. *Проблеми розвитку соціально-економічних систем у національній та глобальній економіці*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 5 червня 2021 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2021. С. 37–39. (0,15 д. а.).

14. Цимбалюк С. М. Сфера фізичної культури та спорту у системі розвитку людського капіталу. *Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 28 травня 2021 р.). Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 225–227. (0,14 д. а.).

15. Цимбалюк С. М. Роль ОМС у розвитку спортивно-оздоровчої сфери в територіальних громадах. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти*: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 30-річчю незалежності України (м. Миколаїв, 23–24 червня 2021 р.). Миколаїв: МНАУ, 2021. С. 60–63. (0,23 д. а.).

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Цимбалюк С. М. Сучасні підходи до характеристики терміну «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 4 (36). С.88–94. (0,59 д. а.).

17. Tsymbaliuk S. Forming a healthy student lifestyle as a part of health culture [Формування здорового способу життя студента як складової культури здоров'я]. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр.* Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. № 1 (37). С.106-113. (0,68 д. а.).

18. Цьось А. В., Касарда О. З., Пантик В. В., Бычук И. А., Цимбалюк С. Н. Состояние физической активности студенток высших учебных заведений. Здоровье для всех: сборник науч. статей VII Международной научно-практической конференции (г. Пинск, 18–19 мая 2017 г.). С. 29–30. Особистий внесок: проаналізовано чинники, які впливають на активність спортивно-оздоровчої діяльності окремих груп населення. (0,37 д. а., особисто автора – 0,07 д. а.).

Відомості про апробацію результатів дисертації

Назва конференції	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень	м. Луцьк	2016 р.	Очна, публікація тез
Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki	м. Ченстохов, Польща	2016 р.	Очна, публікація тез
Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki	м. Ченстохов, Польща	2017 р.	Очна
Фізична активність і якість життя людини	с. Світязь	2017 р.	Очна, публікація тез
Здоров'я для всіх	м. Пінськ, Білорусь	2017 р.	Очна, публікація тез
Сучасні тренди підготовки фахівців з управління проектами та програмами	м. Луцьк	2018 р.	Очна
Сталий інклюзивний розвиток регіону в умовах децентралізації	м. Луцьк	2021 р.	Очна
Розумне місто як сучасний тренд сталого просторового розвитку	м. Луцьк	2021 р.	Очна
Проблеми розвитку соціально-економічних систем у національній та глобальній економіці	м. Київ	2021 р.	Заочна, публікація тез
Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів	м. Херсон	2021 р.	Заочна, публікація тез
Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти	м. Миколаїв	2021 р.	Заочна, публікація тез

ДОДАТОК Б

ПЕРЕДУМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ
СФЕРИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Таблиця Б.1.

Кількість проектів державно-приватного партнерства

Цільовий орієнтир, встановлений на 2020 рік, – 205

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	177	186	191	189	187	192
Вінницька	-	-	-	-	-	-
Волинська	-	-	-	-	-	-
Дніпропетровська	-	-	1	1	1	1
Донецька	7	7	5	6	6	8
Житомирська	1	1	1	1	1	1
Закарпатська	4	4	9	4	4	4
Запорізька	7	7	7	7	7	11
Івано-Франківська	1	2	2	2	2	1
Київська	1	11	13	19	15	13
Кіровоградська	1	-	1	2	2	2
Луганська	1	1	1	1	1	5
Львівська	4	4	4	4	5	8
Миколаївська	15	15	15	15	15	18
Одеська	14	14	9	8	9	1
Полтавська	113	113	114	110	110	110
Рівненська	-	-	-	-	-	-
Сумська	-	-	-	-	-	-
Тернопільська	2	2	2	2	2	-
Харківська	1	1	1	1	1	1
Херсонська	2	2	2	2	2	2
Хмельницька	2	1	3	3	3	4
Черкаська	-	-	-	-	-	-
Чернівецька	-	-	-	-	-	1
Чернігівська	1	1	1	1	1	1
м. Київ	-	-	-	-	-	-

Джерело: Мінекономрозвитку

Таблиця Б.2.

Чисельність наявного населення у 1991-2020 роках (на 1 січня)

Роки	Осіб			Загальна чисельність населення у % до попереднього року	Питома вага міського населення у загальній чисельності, %
	усе населення	міське	сільське		
1991	51944400	35085200	16859200	100,2	67,5
1992	52056600	35296900	16759700	100,2	67,8
1993	52244100	35471000	16773100	100,4	67,9
1994	52114400	35400700	16713700	99,8	67,9
1995	51728400	35118800	16609600	99,3	67,9
1996	51297100	34767900	16529200	99,2	67,8
1997	50818400	34387500	16430900	99,1	67,7
1998	50370800	34048200	16322600	99,1	67,6
1999	49918100	33702100	16216000	99,1	67,5
2000	49429800	33338600	16091200	99,0	67,4
2001	48923200	32951700	15971500	99,0	67,4
2002 ¹	48457102	32574371	15882731	99,0	67,2
2003	48003463	32328351	15675112	99,1	67,3
2004	47622434	32146466	15475968	99,2	67,5
2005	47280817	32009320	15271497	99,3	67,7
2006	46929525	31877710	15051815	99,3	67,9
2007	46646046	31777367	14868679	99,4	68,1
2008	46372664	31668757	14703907	99,4	68,3
2009	46143714	31587203	14556511	99,5	68,5
2010	45962947	31524795	14438152	99,6	68,6
2011	45778534	31441649	14336885	99,6	68,7
2012	45633637	31380874	14252763	99,7	68,8
2013	45553047	31378639	14174408	99,8	68,9
2014	45426249	31336623	14089626	99,7	69,0
2015	42929298	29673113	13256185	99,7	69,1
2016	42760516	29584952	13175564	99,6	69,2
2017	42584542	29482313	13102229	99,6	69,2
2018	42386403	29370995	13015408	99,5	69,3
2019	42153201	29256696	12896505	99,4	69,4
2020	41902416	29139346	12763070	99,4	69,5

**Джерело: Державна служба статистики України. Населення України за 2019 рік. Демографічний щорічник. Київ. 2020. 181 с. С. 23.*

Таблиця Б.3

Кількість учнів закладів загальної середньої освіти у розрахунку на 10000 населення

(на початок навчального року; осіб)

Регіон	2010/2011	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Україна	939	885	903	925	959	988
Вінницька	976	957	975	1000	1037	1067
Волинська	1213	1236	1262	1293	1341	1373
Дніпропетровська	893	947	972	995	1029	1061
Житомирська	1072	1036	1052	1069	1106	1138
Закарпатська	1248	1246	1264	1277	1312	1339
Запорізька	883	909	927	948	983	1011
Івано-Франківська	1121	1076	1088	1102	1132	1161
Київська	999	1076	1113	1145	1201	1254
Кіровоградська	941	933	948	969	1005	1030
Львівська	1035	1027	1043	1064	1097	1126
Миколаївська	968	956	974	999	1034	1064
Одеська	986	1018	1043	1072	1115	1145
Полтавська	905	892	907	930	957	984
Рівненська	1274	1270	1294	1324	1374	1415
Сумська	845	835	845	861	888	913
Тернопільська	1069	997	1007	1022	1048	1069
Харківська	810	845	866	889	921	954
Херсонська	1016	999	1012	1033	1069	1095
Хмельницька	1038	991	1006	1029	1062	1090
Черкаська	915	886	901	922	952	976
Чернівецька	1104	1073	1085	1103	1141	1170
Чернігівська	889	878	897	918	948	976
м. Київ	803	916	946	977	1021	1060

*Складено за даними Державної служби статистики України.

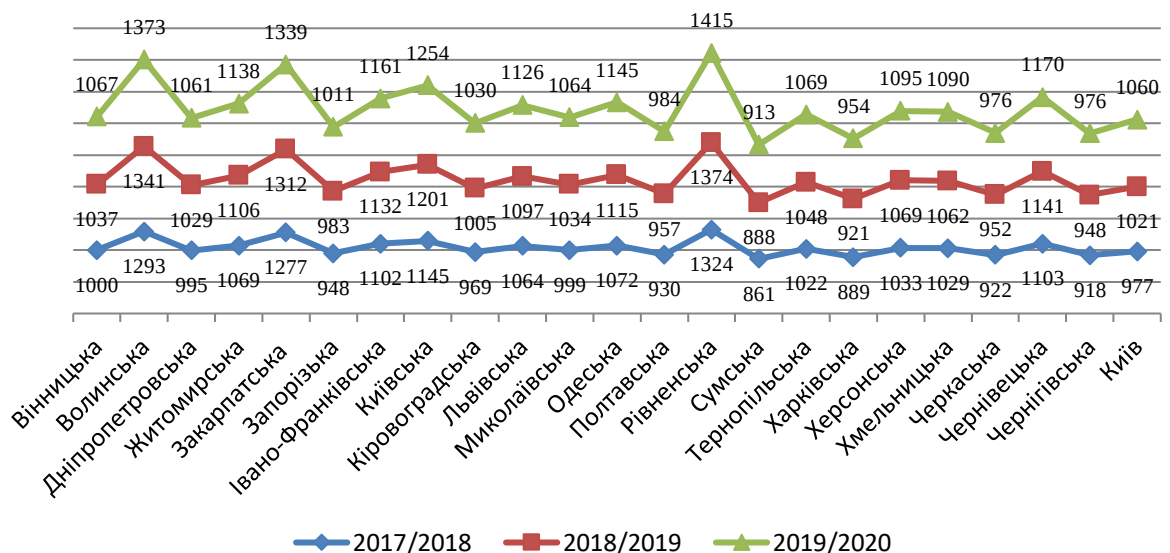

Рис. Б.1. Кількість осіб, які навчалися на початок навчального року у загальноосвітніх навчальних закладах за регіонами, тис. осіб

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

** складено дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Б.4

**Кількість осіб у віці 12 років і старшому, які повідомили, що курять,
тис.осіб**

Регіони	2017	2018	2019
Україна	6278,66	5959,12	5559,15
Вінницька	191,59	191,59	136,29
Волинська	137,96	137,96	90,60
Дніпропетровська	726,24	726,24	700,15
Донецька	358,63	358,63	409,22
Житомирська	191,61	191,61	162,17
Закарпатська	130,40	130,40	94,33
Запорізька	268,49	268,49	245,27
Івано-Франківська	148,84	148,84	146,05
Київська	234,72	234,72	137,14
Кіровоградська	186,46	186,46	147,44
Луганська	127,11	127,11	94,72
Львівська	388,78	388,78	387,49
Миколаївська	192,30	192,30	175,16
Одеська	292,02	292,02	283,52
Полтавська	249,39	249,39	245,13
Рівненська	155,38	155,38	152,39
Сумська	150,31	150,31	103,65
Тернопільська	151,43	151,43	114,75
Харківська	443,09	443,09	348,72
Херсонська	179,06	179,06	199,83
Хмельницька	183,90	183,90	177,44
Черкаська	159,12	159,12	188,25
Чернівецька	155,88	155,88	104,18
Чернігівська	124,73	124,73	128,72
м. Київ	431,68	431,68	586,54

**Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Б.5.

Доступність медичних послуг в регіонах України у 2019 р.

Регіони	Кількість домогосподарств, у яких хто-небудь із членів протягом останніх 12 місяців потребував медичної допомоги, придбання літа медичного приладдя		Кількість домогосподарств, у яких хто-небудь із членів протягом останніх 12 місяців при потребі не зміг отримати медичну допомогу, придбати ліки та медичне приладдя		
	тисяч	відсотків до загальної кількості домогосподарств відповідної групи	тисяч	відсотків до кількості домогосподарств, у яких хто-небудь із членів потребував медичної допомоги, придбання ліків та медичного приладдя	відсотків до загальної кількості домогосподарств відповідної групи
Всі домогосподарства	14644,5	98,4	3574,4	24,4	24,0
Вінницька	623,7	99,9	456,6	73,2	73,1
Волинська	332,4	99,1	33,8	10,2	10,1
Дніпропетровська	1354,0	99,7	250,1	18,5	18,4
Донецька	891,2	97,5	203,1	22,8	22,2
Житомирська	476,7	98,7	57,0	12,0	11,8
Закарпатська	351,3	99,3	266,2	75,8	75,2
Запорізька	697,5	99,1	244,1	35,0	34,7
Івано-Франківська	449,4	100,0	215,6	48,0	48,0
Київська	663,8	99,4	34,8	5,2	5,2
Кіровоградська	410,7	99,7	29,8	7,3	7,2
Луганська	311,2	90,2	8,7	2,8	2,5
Львівська	813,7	99,2	66,5	8,2	8,1
Миколаївська	435,8	99,4	116,4	26,7	26,5
Одеська	836,3	94,3	61,1	7,3	6,9
Полтавська	581,8	99,2	23,7	4,1	4,1
Рівненська	370,4	98,9	24,4	6,6	6,5
Сумська	434,2	98,9	204,7	47,1	46,6
Тернопільська	338,5	96,2	34,3	10,1	9,8
Харківська	1092,3	98,5	398,3	36,5	35,9
Херсонська	398,9	100,0	161,4	40,5	40,5
Хмельницька	449,3	95,1	23,5	5,2	5,0
Черкаська	507,9	99,2	190,8	37,6	37,2
Чернівецька	306,6	99,9	17,6	5,7	5,7
Чернігівська	414,6	96,4	218,2	52,6	50,7
м. Київ	1102,3	99,5	233,7	21,2	21,1

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Б.6

Питома вага капітальних інвестицій у мистецтво, спорт, розваги та відпочинок до загального обсягу інвестицій по регіону, %

Регіони	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	0,5	0,4	0,3	0,4	0,6	0,7
Вінницька	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Волинська	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Дніпропетровська	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2
Донецька	3,1	0,3	0,4	0,1	2,6	2,7
Житомирська	0,3	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2
Закарпатська	0,4	0,5	0,1	1	0,6	0,1
Запорізька	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,4
Івано-Франківська	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Київська	0,3	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Кіровоградська	0,5	0,2	0,4	0,2	0,3	0,1
Луганська	0,1	0,3	0,3	0,5	0,3	0,2
Львівська	0,4	0,5	0,3	0,4	1,0	0,8
Миколаївська	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,2
Одеська	0,3	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2
Полтавська	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Рівненська	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Сумська	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Тернопільська	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,7
Харківська	2,1	0,3	0,6	1,4	1,2	2,1
Херсонська	0,3	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2
Хмельницька	0,4	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Черкаська	0,2	0,1	0,2	0,2	1,6	1,1
Чернівецька	0,2	0,3	0,2	0,2	0,6	0,2
Чернігівська	0,1	0,4	0,2	0,2	0,1	0,3
м. Київ	0,2	0,8	0,4	0,6	0,8	0,9

* Джерело: Державна служба статистики України. Регіони України. Статистичний збірник. 2020. С. 181.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників

(грн)

	У середньому на одного штатного працівника					
	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	2239	4195	5183	7104	8865	10497
Вінницька	1782	3396	4189	6121	7801	9299
Волинська	1692	3291	4047	5849	7324	8663
Дніпропетровська	2369	4366	5075	6939	8862	10751
Донецька	2549	4980	5989	7764	9686	11716
Житомирська	1785	3271	4000	5836	7372	8528
Закарпатська	1846	3381	4298	6355	8070	9202
Запорізька	2187	4200	5080	6863	8726	10480
Івано-Франківська	1927	3402	4202	6074	7551	8817
Київська	2295	4153	5229	7188	9097	11003
Кіровоградська	1815	3282	3974	5792	7191	8360
Луганська	2271	3427	4637	5862	7365	8731
Львівська	1941	3646	4559	6391	8001	9271
Миколаївська	2122	3984	4887	6709	8160	9976
Одеська	2046	3897	4809	6542	8011	9246
Полтавська	2102	3783	4621	6551	8375	9846
Рівненська	1960	3573	4364	6013	7469	8967
Сумська	1866	3449	4131	5946	7324	8579
Тернопільська	1659	2994	3695	5554	6969	8275
Харківська	2060	3697	4448	6244	7657	9081
Херсонська	1733	3123	4046	5842	7058	8187
Хмельницька	1786	3371	4043	5938	7346	8672
Черкаська	1835	3360	4148	6042	7478	8838
Чернівецька	1772	3050	3828	5621	6991	8066
Чернігівська	1711	3295	4002	5636	6995	8206
Київ	3431	6732	8648	11135	13542	15776

¹ Дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

**Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Б.8

Розподіл населення країн ЄС за самооцінкою стану здоров'я станом на 2019 р.

(відсотків)

Країни	Частка осіб у віці 18 років і старше, які оцінили стан свого здоров'я як			Частка осіб у віці 16 років і старше, які повідомили, що мають хронічні захворювання або проблеми зі здоров'ям
	добрий	задовільний	поганий	
ЄС ¹	68,4	23,0	8,6	36,9
Бельгія	74,2	16,7	9,0	24,8
Болгарія	65,8	23,4	10,8	23,5
Чеська Республіка	61,8	27,4	10,7	36,6
Данія	70,4	21,8	7,8	29,7
Німеччина	64,6	26,7	8,6	43,9
Естонія	51,2	33,9	14,8	48,5
Ірландія	83,6	12,9	3,5	25,4
Греція	75,8	14,8	9,4	23,6
Іспанія	73,2	19,4	7,5	33,0
Франція	66,9	24,6	8,5	38,4
Хорватія	59,9	22,6	17,5	35,8
Італія	72,7	20,3	7,0	15,4
Кіпр	77,3	17,2	5,5	38,4
Латвія	46,1	38,1	15,8	40,3
Литва	43,7	40,5	15,8	36,2
Люксембург	68,1	21,6	10,4	26,0
Угорщина	59,9	28,1	12,1	39,5
Мальта	74,6	21,1	4,3	30,2
Нідерланди	75,3	19,9	4,8	32,4
Австрія	71,0	20,6	8,3	36,3
Польща	58,4	28,6	12,9	38,3
Португалія	48,4	35,8	15,8	41,6
Румунія	69,8	22,9	7,3	19,5
Словенія	65,1	25,1	9,8	38,2
Словаччина	65,9	21,8	12,3	30,2
Фінляндія	68,7	25,5	5,7	48,5
Швеція	75,7	18,4	6,0	34,6
Велика Британія	72,8	19,6	7,6	41,7
Довідково: Україна ²	42,9	44,8	12,3	44,3

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Зведений звіт про результати проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України серед громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, працівників Збройних Сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законів, Держспецзв'язку, правоохоронних органів (крім СБУ), зокрема Національної поліції, рятувальних та інших спеціальних служб

Регіон	Кількість закладів освіти, підрозділів, формувань, підприємств, установ, організацій, що звітували (одиниць)	Кількість осіб, які навчаються (працюють, проходять службу) у навчальних закладах, на підприємствах, в установах, організаціях, що звітували	Кількість осіб, які допущені до тестування			Кількість осіб, які отримали результати за рівнем фізичної підготовленості											
			Кількість осіб, які допущені до тестування			високий			достатній			середній			низький		
			3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Б	1	2	всього	з них		всього	з них		всього	з них		всього	з них		всього	з них	
				чоловіки	жінки		чоловіки	жінки		чоловіки	жінки		чоловіки	жінки		чоловіки	жінки
Вінницька	484	63706	30147	16190	13957	9619	5324	4295	10393	5604	4789	7774	4008	3766	2361	1254	1107
Волинська	209	7355	3201	1682	1519	737	565	172	1550	686	864	735	362	373	179	69	110
Дніпропетровська	1109	216247	62826	35888	26938	16432	9751	6681	24521	14358	10163	15120	8338	6782	6753	3441	3312
Донецька	283	73476	43506	24617	18889	13213	7981	5232	15757	8951	6806	11218	6067	5151	3318	1618	1700
Житомирська	244	43332	23526	13139	10387	6863	3903	2960	8719	4748	3971	6638	3787	2851	1306	701	605
Закарпатська	11	11832	1182	585	597	295	164	131	344	180	164	395	188	207	148	53	95
Запорізька	9	6221	2632	1691	941	411	255	156	947	713	234	960	598	362	314	125	189
Івано-Франківська	180	10285	6602	4045	2557	1687	1152	535	2533	1723	810	1671	889	782	711	281	430
Київська	67	6841	3655	2363	1292	1315	993	322	1478	965	513	624	303	321	238	102	136
Кіровоградська	367	168184	62389	32662	29727	15724	9007	6717	25238	13443	11795	15670	7786	7884	5757	2426	3331
Луганська	59	5025	3467	2632	835	416	378	38	1046	833	213	1473	1117	356	532	304	228
Львівська	203	101225	22885	18983	3902	2790	2358	432	5866	5068	798	10182	8879	1303	4047	2678	1369
Миколаївська	368	60182	22655	11736	10919	5311	3262	2049	6822	3622	3200	7707	4020	3687	2815	832	1983
Одеська	396	158864	73762	40289	33473	23151	12818	10333	26947	15141	11806	16530	9231	7299	7134	3099	4035
Полтавська	32	204	150	107	43	15	10	5	73	58	15	49	33	16	13	6	7
Рівненська	137	22143	8245	5863	2382	1614	1373	241	3502	2470	1032	2695	1790	905	434	230	204
Сумська	89	10216	5743	3385	2358	742	471	271	1447	873	574	2044	1197	847	1510	844	666
Тернопільська	83	2743	1930	1168	762	229	173	56	775	590	185	496	349	147	430	56	374
Харківська	217	29491	20296	11153	9143	5242	2935	2307	7242	3963	3279	6475	3666	2809	1337	589	748
Херсонська	237	46407	22911	12187	10724	4662	2540	2122	10299	5183	5116	6589	3577	3012	1361	887	474
Хмельницька	129	9346	9346	5842	3504	2396	1365	1031	4323	2920	1403	2190	1380	810	437	177	260
Черкаська	612	157841	106371	56805	49566	29440	15834	13606	39806	22456	17350	28623	14155	14468	8502	4360	4142
Чернівецька	437	80380	42466	23391	19075	12165	7338	4827	15966	8839	7127	10974	5629	5345	3361	1585	1776
Чернігівська	262	9020	4576	3045	1531	1041	802	239	1618	1134	484	1542	948	594	375	161	214
м. Київ	312	47127	5737	3550	2187	1526	1192	334	1358	786	572	1893	1103	790	960	469	491
МВС України	36	12910	5971	4499	1472	932	772	160	1970	1491	479	2966	2174	792	103	62	41
ГО "ФСТ "Спартак"	1	21	6	3	3	1	1	0	5	2	3	0	0	0	0	0	0
ГО "ВФСТ "Колос"	2	42	31	20	11	7	6	1	8	8	0	4	3	1	12	3	9
ГО "ВФСТ "Україна"	1	19	10	5	5	3	3	0	5	1	4	2	1	1	0	0	0
ВЦФЗН "Спорт для всіх"	1	17	14	5	9	0	0	0	14	5	9	0	0	0	0	0	0
Всього	6577	1360702	596238	337530	258708	157979	92726	65253	220572	126814	93758	163239	91578	71661	54448	26412	28036

*Джерело: Щорічне оцінювання фізичної підготовленості населення України у 2019 році. Міністерство молоді та спорту України.

ДОДАТОК В
РОЗРАХУНОК ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ПЕРЕДУМОВ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ

Таблиця В.1

Кількість проектів державно-приватного партнерства

Регіон	Підсумок за 2017–2019 рр.	Нормовані
Вінницька	0	0,0000
Волинська	0	0,0000
Дніпропетровська	1	0,0091
Житомирська	1	0,0091
Закарпатська	4	0,0364
Запорізька	11	0,1000
Івано-Франківська	1	0,0091
Київська	13	0,1182
Кіровоградська	2	0,0182
Львівська	8	0,0727
Миколаївська	18	0,1636
Одеська	1	0,0091
Полтавська	110	1,0000
Рівненська	0	0,0000
Сумська	0	0,0000
Тернопільська	0	0,0000
Харківська	1	0,0091
Херсонська	2	0,0182
Хмельницька	4	0,0364
Черкаська	0	0,0000
Чернівецька	1	0,0091
Чернігівська	1	0,0091
м. Київ	0	0,0000

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця В.2.

Середня чисельність наявного населення, тис. осіб

Регіон	Чисельність, тис. осіб					Нормовані дані			Рейтинг
	2015	2016	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	42845	42673	42485,5	42269,8	42027,8	-	-	-	-
Вінницька	1606,4	1596,3	1583,1	1568,1	1552,9	0,2908	0,2864	0,2840	8
Волинська	1042,8	1041,8	1039,7	1036,9	1033,4	0,0569	0,0568	0,0570	19
Дніпропетровська	3265,8	3242,6	3230,8	3218,8	3191,6	1,0000	1,0000	1,0000	1
Житомирська	1251,7	1244	1235,9	1225,7	1214,2	0,1414	0,1384	0,1360	13
Закарпатська	1259,4	1259	1258,5	1257,5	1255,3	0,1511	0,1522	0,1539	12
Запорізька	1759,8	1746,6	1731,3	1714,5	1696,6	0,3546	0,3497	0,3468	7
Івано-Франківська	1382,4	1381,1	1378,7	1375,4	1370,7	0,2028	0,2031	0,2044	10
Київська	1730,7	1733,3	1744,4	1761,1	1774,5	0,3602	0,3699	0,3808	6
Кіровоградська	976,9	969,5	961	950,9	939,3	0,0231	0,0196	0,0159	22
Львівська	2536	2534,1	2531,8	2525,8	2517,1	0,6991	0,7004	0,7053	4
Миколаївська	1161,3	1154,2	1145,7	1136,2	1125,5	0,1026	0,0997	0,0972	16
Одеська	2393,4	2388,4	2384,8	2381,7	2378,8	0,6359	0,6381	0,6448	5
Полтавська	1444	1432,9	1420,3	1407,1	1393,7	0,2208	0,2168	0,2144	9
Рівненська	1161,5	1162,3	1161,7	1159	1155,1	0,1095	0,1096	0,1102	15
Сумська	1118,3	1108,9	1099,4	1087,9	1074,8	0,0826	0,0788	0,0751	17
Тернопільська	1067,8	1062,4	1055,8	1049,1	1042,3	0,0639	0,0621	0,0609	18
Харківська	2724,9	2709,9	2697,6	2684,8	2667	0,7705	0,7692	0,7708	3
Херсонська	1065,1	1059	1051,3	1042,3	1032,8	0,0619	0,0591	0,0567	20
Хмельницька	1297,8	1289,8	1279,8	1269,6	1259,7	0,1603	0,1574	0,1559	11
Черкаська	1247,4	1237,1	1225,8	1213,4	1199,2	0,1370	0,1331	0,1294	14
Чернівецька	909,9	909	907,4	905,5	903	0,0000	0,0000	0,0000	23
Чернігівська	1050,3	1039,2	1026,7	1012,9	998,5	0,0513	0,0464	0,0417	21
м. Київ	2897,3	2916,2	2930,1	2942,7	2959,1	0,8706	0,8806	0,8984	2

*Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця В.4

**Кількість здобувачів освіти у навчальних закладах України
в розрахунку на 10000 населення,**

Регіон	Кількість здобувачів освіти, осіб						Нормовані дані, коефіцієнт			Рейтинг
	2010/ 2011 н.р.	2015/ 2016 н.р.	2016/ 2017 н.р.	2017/ 2018 н.р.	2018/ 2019 н.р.	2019/ 2020 н.р.	2017/ 2018 н.р.	2018/ 2019 н.р.	2019/ 2020 н.р.	
Україна	1483	1260	1276	1288	1320	1331	-	-	-	-
Вінницька	1285	1236	1259	1285	1323	1334	0,1508	0,1608	0,1703	16
Волинська	1537	1491	1519	1537	1582	1606	0,3744	0,3948	0,4276	3
Дніпропетровська	1406	1331	1343	1345	1377	1401	0,2041	0,2096	0,2337	12
Житомирська	1418	1286	1302	1312	1348	1361	0,1748	0,1834	0,1958	14
Закарпатська	1476	1420	1444	1465	1501	1511	0,3106	0,3216	0,3377	7
Запорізька	1456	1316	1328	1339	1389	1403	0,1988	0,2204	0,2356	11
Івано-Франківська	1518	1353	1364	1371	1403	1419	0,2272	0,2331	0,2507	10
Київська	1234	1250	1283	1302	1353	1394	0,1659	0,1879	0,2271	13
Кіровоградська	1223	1099	1109	1120	1153	1173	0,0044	0,0072	0,0180	22
Львівська	1653	1522	1536	1551	1575	1586	0,3869	0,3884	0,4087	4
Миколаївська	1335	1243	1257	1276	1308	1327	0,1429	0,1472	0,1637	18
Одеська	1583	1489	1518	1523	1557	1546	0,3620	0,3722	0,3709	6
Полтавська	1342	1236	1248	1257	1280	1286	0,1260	0,1220	0,1249	19
Рівненська	1706	1588	1605	1604	1652	1676	0,4339	0,4580	0,4939	2
Сумська	1290	1174	1177	1177	1201	1203	0,0550	0,0506	0,0464	21
Тернопільська	1576	1379	1406	1412	1442	1450	0,2635	0,2683	0,2800	9
Харківська	1738	1513	1525	1525	1560	1575	0,3638	0,3749	0,3983	5
Херсонська	1370	1255	1269	1287	1320	1336	0,1526	0,1581	0,1722	15
Хмельницька	1420	1249	1258	1272	1311	1328	0,1393	0,1500	0,1646	17
Черкаська	1322	1201	1215	1225	1264	1279	0,0976	0,1075	0,1183	20
Чернівецька	1517	1416	1431	1432	1457	1465	0,2813	0,2818	0,2942	8
Чернігівська	1183	1083	1101	1115	1145	1154	0,0000	0,0000	0,0000	23
м. Київ	2784	2245	2231	2242	2252	2211	1,0000	1,0000	1,0000	1

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця В.4.

Показники тютюнопаління в регіонах України

Регіон	Частка осіб, що палить, %			Нормовані показники			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Вінницька	12,1	12,2	8,8	0,8563	0,8484	0,9125	4
Волинська	13,3	13,3	8,8	0,7600	0,7593	0,9131	3
Дніпропетровська	22,5	22,6	21,9	0,0000	0,0000	0,0000	23
Житомирська	15,5	15,6	13,4	0,5756	0,5684	0,5950	13
Закарпатська	10,4	10,4	7,5	1,0000	1,0000	1,0000	1
Запорізька	15,5	15,7	14,5	0,5753	0,5661	0,5187	15
Івано-Франківська	10,8	10,8	10,7	0,9642	0,9629	0,7822	6
Київська	13,5	13,3	7,7	0,7447	0,7574	0,9852	2
Кіровоградська	19,4	19,6	15,7	0,2539	0,2422	0,4327	18
Львівська	15,4	15,4	15,4	0,5878	0,5881	0,4537	16
Миколаївська	16,8	16,9	15,6	0,4699	0,4624	0,4420	17
Одеська	12,2	12,3	11,9	0,8446	0,8449	0,6946	9
Полтавська	17,6	17,7	17,6	0,4060	0,3969	0,3015	20
Рівненська	13,4	13,4	13,2	0,7513	0,7509	0,6063	12
Сумська	13,7	13,8	9,6	0,7268	0,7173	0,8524	5
Тернопільська	14,3	14,4	11,0	0,6714	0,6666	0,7577	7
Харківська	16,4	16,5	13,1	0,4996	0,4969	0,6144	11
Херсонська	17,0	17,2	19,3	0,4495	0,4415	0,1795	21
Хмельницька	14,4	14,5	14,1	0,6692	0,6625	0,5444	14
Черкаська	13,0	13,1	15,7	0,7838	0,7750	0,4326	19
Чернівецька	17,2	17,2	11,5	0,4374	0,4386	0,7211	8
Чернігівська	12,1	12,3	12,9	0,8525	0,8405	0,6272	10
м. Київ	14,7	14,7	19,8	0,6393	0,6474	0,1467	22

*Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця В.5.

Доступність медичних послуг в регіонах України

Регіони	Частка домогосподарств, у яких хто-небудь із членів протягом останніх 12 місяців при потребі не зміг отримати медичну допомогу, %			Нормовані дані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Вінницька	84,2	84,2	73,2	0,1206	0,0425	0,0363	22
Волинська	24,7	5,4	10,2	0,7788	0,9472	0,9149	10
Дніпропетровська	21,6	11,6	18,5	0,8131	0,8760	0,7992	12
Житомирська	7,5	2,4	12,0	0,9690	0,9816	0,8898	11
Закарпатська	95,1	87,9	75,8	0,0000	0,0000	0,0000	23
Запорізька	37,8	33,5	35,0	0,6338	0,6246	0,5690	15
Івано-Франківська	52,1	47,4	48,0	0,4757	0,4650	0,3877	20
Київська	14,8	3,3	5,2	0,8883	0,9713	0,9847	2
Кіровоградська	10,6	0,8	7,3	0,9347	1,0000	0,9554	6
Львівська	8,1	5,9	8,2	0,9624	0,9414	0,9428	8
Миколаївська	42,0	20,9	26,7	0,5874	0,7692	0,6848	14
Одеська	17,4	15,9	7,3	0,8595	0,8266	0,9554	7
Полтавська	14,4	7,8	4,1	0,8927	0,9196	1,0000	1
Рівненська	15,7	1,7	6,6	0,8783	0,9897	0,9651	5
Сумська	55,4	50,3	47,1	0,4392	0,4317	0,4003	19
Тернопільська	4,7	5,3	10,1	1,0000	0,9483	0,9163	9
Харківська	42,7	18,9	36,5	0,5796	0,7922	0,5481	16
Херсонська	44,7	43,6	40,5	0,5575	0,5086	0,4923	18
Хмельницька	7,9	4,7	5,2	0,9646	0,9552	0,9847	3
Черкаська	34,5	20,3	37,6	0,6704	0,7761	0,5328	17
Чернівецька	10,2	13,1	5,7	0,9392	0,8588	0,9777	4
Чернігівська	63,4	53,3	52,6	0,3507	0,3972	0,3236	21
м. Київ	28,4	9,8	21,2	0,7378	0,8967	0,7615	13

* Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця В.6.

Фінансування сфери фізичної культури і спорту тис. грн

Регіон	Обсяг виділених із бюджету коштів, тис. грн			Нормовані дані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	5899311	7172685	8266207	-	-	-	
Вінницька	209281,2	267974	324112,5	0,1544	0,1593	0,1903	10
Волинська	131744,7	204802,9	257401,8	0,0651	0,1005	0,1314	14
Дніпропетровська	942880,1	1170350	1242556	1,0000	1,0000	1,0000	1
Житомирська	159430,9	187523,8	263022,6	0,0970	0,0844	0,1364	13
Закарпатська	123052,3	172610,4	183868	0,0550	0,0705	0,0666	22
Запорізька	394443,4	279564,9	334317,9	0,3679	0,1701	0,1993	9
Івано-Франківська	180468,6	216450,4	184224,2	0,1212	0,1113	0,0669	21
Київська	334260,8	395720,8	403188,3	0,2985	0,2783	0,2600	6
Кіровоградська	151170,5	179047,5	195430,4	0,0875	0,0765	0,0768	19
Львівська	329574,6	386370,5	447832,2	0,2931	0,2696	0,2993	4
Миколаївська	243671,6	261328,3	284204	0,1941	0,1531	0,1551	3
Одеська	223323,3	301237,4	377885	0,1706	0,1903	0,2377	11
Полтавська	228891,9	325305,2	356549,7	0,1770	0,2127	0,2189	7
Рівненська	212618,6	320109	432954,1	0,1583	0,2079	0,2862	8
Сумська	155191,5	195341,4	207987,2	0,0921	0,0917	0,0879	5
Тернопільська	101211,4	132619,1	200041,1	0,0299	0,0332	0,0809	17
Харківська	637419,6	852161,2	849469,6	0,6479	0,7036	0,6534	18
Херсонська	178287,5	216373,1	219000	0,1187	0,1113	0,0976	2
Хмельницька	131185,1	138053,4	192928,9	0,0644	0,0383	0,0746	15
Черкаська	153454,4	164637,1	276471,7	0,0901	0,0631	0,1483	20
Чернівецька	75291,6	96941,3	108305	0,0000	0,0000	0,0000	12
Чернігівська	138865,5	185642,2	212950,8	0,0733	0,0826	0,0923	23
м. Київ	463591,5	522520,2	711505,5	0,4476	0,3965	0,5318	16

* Побудовано дисертантом за даними Міністерства молоді та спорту України.

Україна спортивна за 2019 рік [116].

Таблиця В.7

Індекс цін в регіонах України

Регіон	Індекс цін						Нормовані дані			Рейтинг
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	
Україна	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105,0	-	-	-	
Вінницька	138,8	110	113	109,0	102,4	102,9	0,7692	0,9143	1,0000	1
Волинська	143,3	111,8	114,6	109,9	104,9	105,8	0,1538	0,6571	0,0000	23
Дніпропетровська	142,6	112,7	112,8	109,2	103,7	104,5	0,8462	0,8571	0,4800	7
Житомирська	143,7	112,6	113	109,1	103,6	104,6	0,7692	0,8857	0,5200	5
Закарпатська	144	111,7	113,9	112,2	104,3	105,7	0,4231	0,0000	0,2400	14
Запорізька	142,1	112,3	114,1	109,2	103,2	104,2	0,3462	0,8571	0,6800	2
Івано-Франківська	143,4	110,9	113,7	109,1	104,5	105,6	0,5000	0,8857	0,1600	19
Київська	144,3	112,2	113,8	110,0	104,4	105,2	0,4615	0,6286	0,2000	16
Кіровоградська	141,3	112,3	113,8	109,0	103,6	105,3	0,4615	0,9143	0,5200	6
Львівська	145,2	111,9	113	110,1	104,2	105,3	0,7692	0,6000	0,2800	12
Миколаївська	143,5	112,2	113,5	109,4	103,8	104,9	0,5769	0,8000	0,4400	8
Одеська	144,6	113,6	114,6	109,3	103,9	104,4	0,1538	0,8286	0,4000	10
Полтавська	145	114,2	113,1	109,3	104,5	103,7	0,7308	0,8286	0,1600	20
Рівненська	144,9	112,3	115	109,3	104,4	105,3	0,0000	0,8286	0,2000	17
Сумська	145,5	114,2	113,6	109,7	104,8	104,8	0,5385	0,7143	0,0400	21
Тернопільська	145,1	111,6	113,3	109,7	104,2	103,7	0,6538	0,7143	0,2800	13
Харківська	144,2	114,1	113,8	111,2	104,8	105,2	0,4615	0,2857	0,0400	22
Херсонська	145,8	112,8	114,4	109,5	103,3	105,6	0,2308	0,7714	0,6400	4
Хмельницька	142,5	111,4	113,8	109,2	104,4	104,9	0,4615	0,8571	0,2000	18
Черкаська	143,8	112,7	114,6	109,7	103,2	105,9	0,1538	0,7143	0,6800	3
Чернівецька	142	111	112,4	108,7	103,8	105,5	1,0000	1,0000	0,4400	9
Чернігівська	145,6	112,8	113,9	109,6	104,3	105,2	0,4231	0,7429	0,2400	15
м. Київ	138,6	114	113,4	108,8	103,9	105,8	0,6154	0,9714	0,4000	11

*Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця В.8

Доходи населення в регіонах України

Регіон	Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн			Нормовані дані			Рейтинг 2019
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	47270	58442	69140	-	-	-	-
Вінницька	45436	55734	65503	0,1369	0,1400	0,1403	10
Волинська	38514	46120	53990	0,0548	0,0460	0,0488	20
Дніпропетровська	57333	74755	89042	0,2780	0,3260	0,3274	2
Житомирська	42684	52715	62571	0,1043	0,1105	0,1170	12
Закарпатська	33891	41418	47852	0,0000	0,0000	0,0000	23
Запорізька	54261	65065	76062	0,2416	0,2312	0,2242	4
Івано-Франківська	40580	48724	56514	0,0793	0,0714	0,0688	18
Київська	50664	65623	76232	0,1989	0,2367	0,2256	3
Кіровоградська	42227	50373	58461	0,0989	0,0876	0,0843	16
Львівська	44981	56592	67353	0,1315	0,1484	0,1550	7
Миколаївська	45356	55469	64700	0,1360	0,1374	0,1339	11
Одеська	50111	63153	75288	0,1924	0,2126	0,2180	5
Полтавська	48663	61649	72843	0,1752	0,1978	0,1986	6
Рівненська	40325	48184	55917	0,0763	0,0662	0,0641	19
Сумська	45852	55829	65932	0,1419	0,1409	0,1437	9
Тернопільська	36204	43577	50536	0,0274	0,0211	0,0213	21
Харківська	48370	56421	66547	0,1717	0,1467	0,1486	8
Херсонська	41695	50195	58129	0,0926	0,0858	0,0817	17
Хмельницька	43638	50640	58934	0,1156	0,0902	0,0881	15
Черкаська	41854	50600	59626	0,0944	0,0898	0,0936	14
Чернівецька	36215	42762	49142	0,0276	0,0131	0,0103	22
Чернігівська	42501	51213	59972	0,1021	0,0958	0,0963	13
м. Київ	118208	143676	173677	1,0000	1,0000	1,0000	1

*Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця В.9

Утворення відходів у регіонах України

Регіон	Утворено відходів всього (I-IV класів небезпеки) тис. тон				Нормовані дані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	
Україна	366054	352334	441517	443439	-	-	-	-
Вінницька	2341,7	1782,2	2711,2	1557,7	0,9911	0,9934	0,9899	18
Волинська	733,1	555,4	668,1	630,2	0,9977	0,9985	0,9980	7
Дніпропетровська	243115	243599	252235	309400	0,0000	0,0000	0,0000	23
Житомирська	550,3	486,2	474,5	387	0,9984	0,9988	0,9987	4
Закарпатська	173,4	186,3	153,1	211,2	1,0000	1,0000	1,0000	1
Запорізька	5129,4	5294,4	5403,3	5531	0,9796	0,9790	0,9792	20
Івано-Франківська	1948,8	1969,8	2991,7	1729,8	0,9927	0,9927	0,9887	19
Київська	1265,6	1394	1414,3	1716,4	0,9955	0,9950	0,9950	14
Кіровоградська	37623,3	37902	37410,3	481,3	0,8458	0,8451	0,8522	21
Львівська	2483,1	2139,3	2047,1	3121,6	0,9905	0,9920	0,9925	16
Миколаївська	2327,9	2410,2	2327,3	2536,6	0,9911	0,9909	0,9914	17
Одеська	739,9	728,5	638,8	506,2	0,9977	0,9978	0,9981	6
Полтавська	35121,8	19825,7	97442,8	79663,2	0,8561	0,9193	0,6141	22
Рівненська	457,7	484,2	519,9	886,2	0,9988	0,9988	0,9985	5
Сумська	580,4	852,2	863,8	728,5	0,9983	0,9973	0,9972	9
Тернопільська	1905,8	1651,8	1062,6	279,8	0,9929	0,9940	0,9964	12
Харківська	1803,4	1628,5	1752,3	1505,6	0,9933	0,9941	0,9937	15
Херсонська	399,8	392,5	375,9	90,8	0,9991	0,9992	0,9991	3
Хмельницька	928,2	900,5	900,4	500,9	0,9969	0,9971	0,9970	10
Черкаська	1295,1	1484,6	1259,6	1104,7	0,9954	0,9947	0,9956	13
Чернівецька	369	308	318,7	208,8	0,9992	0,9995	0,9993	2
Чернігівська	732,7	717,4	695,9	498,4	0,9977	0,9978	0,9978	8
м. Київ	950,3	973,7	999,1	2939,9	0,9968	0,9968	0,9966	11

*Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця В.10

**Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
стаціонарними джерелами забруднення**

Регіон	Викиди забруднюючих речовин, тис.т						Нормовані показники			Рейтинг
	2015 ²	2016 ²	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	
Україна	2857,4	3078,1	2584,9	2508,3	2459,5	2238,6	-	-	-	-
Вінницька	134,7	119,8	155,8	97,3	99,7	78,2	0,767	0,845	0,831	19
Волинська	4,7	4,7	5,1	5,1	5,3	5,1	0,997	0,996	0,995	3
Дніпропетровська	723,9	833,0	657,3	614,3	576,9	534,7	0,000	0,000	0,000	23
Житомирська	9,0	9,3	10,3	13,0	12,7	11,8	0,989	0,983	0,982	7
Закарпатська	4,4	4,9	3,2	4,0	3,7	3,3	1,000	0,998	0,998	2
Запорізька	193,7	167,0	180,9	174,7	173,4	155,5	0,728	0,719	0,702	21
Івано-Франківська	223,9	196,7	198,3	221,4	205,0	140,4	0,702	0,642	0,647	22
Київська	78,1	98,2	48,2	81,3	84,4	66,6	0,931	0,871	0,857	17
Кіровоградська	14,2	11,8	12,2	12,2	12,8	10,7	0,986	0,984	0,982	8
Львівська	102,4	103,1	109,1	106,7	88,9	76,0	0,838	0,830	0,849	18
Миколаївська	15,8	13,9	14,2	13,1	12,1	11,2	0,983	0,983	0,983	6
Одеська	26,1	26,4	29,6	37,4	33,1	42,6	0,960	0,943	0,947	14
Полтавська	55,6	56,2	55,9	52,1	51,0	45,8	0,919	0,919	0,915	15
Рівненська	10,2	9,1	9,6	9,1	9,9	10,1	0,990	0,990	0,987	5
Сумська	17,5	19,8	20,3	20,8	21,7	20,9	0,974	0,970	0,966	11
Тернопільська	8,5	9,0	10,6	10,2	9,4	9,5	0,989	0,988	0,988	4
Харківська	53,4	100,2	45,0	44,7	106,5	94,1	0,936	0,931	0,819	20
Херсонська	8,9	9,7	9,6	12,4	17,8	17,8	0,990	0,984	0,973	9
Хмельницька	18,3	21,7	21,1	22,1	20,3	18,2	0,973	0,968	0,969	10
Черкаська	57,5	52,3	48,3	57,9	51,8	51,4	0,931	0,910	0,914	16
Чернівецька	3,2	3,0	3,3	2,7	2,4	1,8	1,000	1,000	1,000	1
Чернігівська	33,9	37,1	31,6	29,7	27,5	20,9	0,957	0,956	0,956	13
м. Київ	26,7	34,3	45,5	29,2	22,3	25,5	0,935	0,957	0,965	12

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця В.11

**Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища
по регіонах**

Регіон	Поточні витрати, тис. грн				Нормовані дані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	
Україна	18117,2	21765,4	24674,9	25141,1	-	-	-	-
Вінницька	216,8	268,8	307,8	218,7	0,0370	0,0358	0,0347	16
Волинська	170,8	238,7	286,2	295,5	0,0287	0,0315	0,0321	17
Дніпропетровська	5533,5	7023,5	8314,3	9142,1	1,0000	1,0000	1,0000	1
Житомирська	116,9	141,5	181,6	204,4	0,0189	0,0177	0,0195	20
Закарпатська	164,2	226,2	268,5	259,2	0,0274	0,0298	0,0300	18
Запорізька	2003,0	2496,1	2879,6	2414,9	0,3605	0,3538	0,3448	3
Івано-Франківська	316,2	549,4	633,6	586,7	0,0550	0,0759	0,0740	9
Київська	879,7	766,6	965,0	1122,8	0,1570	0,1069	0,1140	6
Кіровоградська	140,4	156,9	183,8	205,9	0,0231	0,0199	0,0198	19
Львівська	446,6	589,2	520,9	606,4	0,0786	0,0816	0,0604	11
Миколаївська	1446,7	748,6	922,8	646,3	0,2597	0,1043	0,1089	7
Одеська	778,4	545,0	395,1	798,3	0,1387	0,0753	0,0452	12
Полтавська	1065,8	1444,8	1485,5	1096,5	0,1908	0,2037	0,1767	4
Рівненська	343,8	366,5	530,1	518,5	0,0600	0,0498	0,0615	10
Сумська	456,0	737,0	651,9	628,0	0,0803	0,1027	0,0762	8
Тернопільська	12,6	17,7	19,8	36,4	0,0000	0,0000	0,0000	23
Харківська	900,0	1053,0	1235,8	1335,0	0,1607	0,1478	0,1466	5
Херсонська	78,1	88,5	100,7	181,8	0,0119	0,0101	0,0098	22
Хмельницька	210,9	256,2	318,9	319,3	0,0359	0,0341	0,0361	15
Черкаська	254,1	330,9	354,6	261,1	0,0437	0,0447	0,0404	13
Чернівецька	86,9	101,4	122,1	162,7	0,0135	0,0119	0,0123	21
Чернігівська	285,5	388,7	352,5	391,3	0,0494	0,0530	0,0401	14
м. Київ	2210,1	3230,3	3643,9	3709,4	0,3980	0,4586	0,4369	2

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця В.12

**Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного
середовища по регіонах**

Регіон	Капітальні інвестиції, млн грн			Нормовані дані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	10237,4	8530,7	13649,0	-	-	-	-
Вінницька	88,8	80,9	59,8	0,0210	0,0297	0,0076	13
Волинська	19,3	34,8	36,1	0,0039	0,0109	0,0042	15
Дніпропетровська	2628,8	2454,7	2564,1	0,6427	1,0000	0,3685	2
Житомирська	14,6	8,2	6,9	0,0028	0,0000	0,0000	23
Закарпатська	13,8	45,9	14,1	0,0026	0,0154	0,0010	21
Запорізька	817,1	1065,3	1083,5	0,1992	0,4321	0,1552	4
Івано-Франківська	370,4	293,6	248,5	0,0899	0,1167	0,0348	7
Київська	4088,5	1773,6	6945,7	1,0000	0,7216	1,0000	1
Кіровоградська	14,2	41,4	77,3	0,0027	0,0135	0,0101	10
Львівська	241,4	284,5	221,3	0,0583	0,1129	0,0309	8
Миколаївська	118,1	138,0	124,2	0,0281	0,0530	0,0169	9
Одеська	95,1	73,6	67,4	0,0225	0,0267	0,0087	12
Полтавська	199,6	264,1	295,3	0,0481	0,1046	0,0416	6
Рівненська	39,5	39,1	36,2	0,0089	0,0126	0,0042	16
Сумська	47,1	22,7	23,4	0,0108	0,0059	0,0024	20
Тернопільська	32,4	19,4	25,3	0,0071	0,0046	0,0027	19
Харківська	340,7	273,0	472,8	0,0826	0,1082	0,0671	5
Херсонська	3,2	15,3	7,4	0,0000	0,0029	0,0001	22
Хмельницька	35,9	79,4	70,9	0,0080	0,0291	0,0092	11
Черкаська	22,5	23,1	33,1	0,0047	0,0061	0,0038	17
Чернівецька	23,8	21,4	30,1	0,0050	0,0054	0,0034	18
Чернігівська	47,4	64,3	49,7	0,0108	0,0229	0,0062	14
м. Київ	935,2	1414,1	1156,0	0,2281	0,5747	0,1656	3

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

ДОДАТОК Д

**ВИХІДНІ ТА НОРМОВАНІ ДАНІ ДЛЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО АНАЛІЗУ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ**

Таблиця Д.1

**Валова додана вартість у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку
на одну особу, грн**

Регіон	Обсяг, грн			Нормовані		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	408,99	482,02	572,31			
Вінницька	260,25	326,51	396,03	0,0320	0,0279	0,0415
Волинська	235,64	299,93	357,07	0,0199	0,0158	0,0257
Дніпропетровська	286,93	327,76	404,81	0,0451	0,0285	0,0450
Житомирська	239,50	290,45	342,61	0,0218	0,0115	0,0199
Закарпатська	257,45	332,41	401,50	0,0306	0,0306	0,0437
Запорізька	272,63	304,46	370,74	0,0381	0,0179	0,0312
Івано-Франківська	266,19	379,53	438,46	0,0349	0,0519	0,0586
Київська	381,79	507,64	655,96	0,0917	0,1101	0,1466
Кіровоградська	196,67	295,51	365,17	0,0008	0,0138	0,0290
Львівська	339,68	374,93	514,48	0,0710	0,0499	0,0894
Миколаївська	346,51	360,85	438,03	0,0744	0,0435	0,0585
Одеська	319,52	394,26	490,58	0,0611	0,0586	0,0797
Полтавська	342,18	410,06	494,37	0,0722	0,0658	0,0812
Рівненська	230,70	297,67	337,63	0,0175	0,0148	0,0179
Сумська	266,51	355,73	424,26	0,0351	0,0411	0,0529
Тернопільська	214,06	322,18	376,09	0,0093	0,0259	0,0334
Харківська	445,95	432,81	593,18	0,1232	0,0761	0,1212
Херсонська	255,87	360,74	436,68	0,0299	0,0434	0,0579
Хмельницька	195,34	270,95	329,44	0,0001	0,0027	0,0145
Черкаська	282,26	344,49	409,44	0,0428	0,0360	0,0469
Чернівецька	195,06	265,05	293,47	0,0000	0,0000	0,0000
Чернігівська	261,03	385,03	471,71	0,0324	0,0544	0,0721
м.Київ	2232,01	2469,16	2766,38	1,0000	1,0000	1,0000

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Д.2

**Частка випуску діяльності у сфері мистецтва, спорту розваги та
відпочинку в основних цінах у загальному обсязі регіону**

Регіон	(у фактичних цінах, % до підсумку)					Нормовані		
	2015	2016	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-	-	-
Вінницька	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Волинська	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Дніпропетровська	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0
Житомирська	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Закарпатська	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	1,0	1,0
Запорізька	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,0	0,2
Івано-Франківська	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,8
Київська	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,2	0,2	0,4
Кіровоградська	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
Львівська	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,4	0,6
Миколаївська	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Одеська	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,6
Полтавська	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Рівненська	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6
Сумська	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6
Тернопільська	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,4	0,6	0,8
Харківська	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,6	0,4	0,6
Херсонська	0,5	0,4	0,4	0,5	0,6	0,4	0,6	0,8
Хмельницька	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
Черкаська	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,2	0,2
Чернівецька	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,8	0,8
Чернігівська	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6
м.Київ	1	0,8	0,7	0,7	0,7	1,0	1,0	1,0

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Д.3

**Індекси фізичного обсягу валової доданої вартості у сфері мистецтва,
спорту, розваг та відпочинку**

Регіон	(у цінах попереднього року, %)					Нормовані		
	2015	2016	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	87	98,4	100,7	102	104,5	-	-	-
Вінницька	87,4	97,7	104,1	107,8	104,7	0,5698	0,6703	0,3919
Волинська	81,2	97,7	94,8	108,2	107,4	0,0503	0,6923	0,7568
Дніпропетровська	101,6	103,4	104,4	101,6	105,8	0,5866	0,3297	0,5405
Житомирська	86,2	98,4	98,6	106,8	103,9	0,2626	0,6154	0,2838
Закарпатська	91,4	98,4	104,7	109,3	104,8	0,6034	0,7527	0,4054
Запорізька	97,3	98,1	101,4	99,8	103,1	0,4190	0,2308	0,1757
Івано-Франківська	83,9	100	99,3	109,3	101,9	0,3017	0,7527	0,0135
Київська	96,6	95,2	104,4	111,7	104,9	0,5866	0,8846	0,4189
Кіровоградська	78,7	97,8	97,1	113,8	105,3	0,1788	1,0000	0,4730
Львівська	89,4	101,3	111,8	99	109,2	1,0000	0,1868	1,0000
Миколаївська	80,7	104,2	108,3	98	103,4	0,8045	0,1319	0,2162
Одеська	84,1	107,2	99,7	108,3	104,9	0,3240	0,6978	0,4189
Полтавська	100,4	97,2	107	97,5	103,5	0,7318	0,1044	0,2297
Рівненська	88,3	95,5	98,1	108,2	102,9	0,2346	0,6923	0,1486
Сумська	83,6	98,5	95	107,5	101,8	0,0615	0,6538	0,0000
Тернопільська	85	94,2	94,9	111,9	105	0,0559	0,8956	0,4324
Харківська	90,1	100,6	108,4	95,6	104,6	0,8101	0,0000	0,3784
Херсонська	90,3	96,3	95,2	109,3	102,7	0,0726	0,7527	0,1216
Хмельницька	85,1	92,3	93,9	110	105,5	0,0000	0,7912	0,5000
Черкаська	88,7	95,3	101,2	99,7	105	0,4078	0,2253	0,4324
Чернівецька	80	97,3	94,9	110,7	104,6	0,0559	0,8297	0,3784
Чернігівська	88,1	94,7	94,2	109,3	104,4	0,0168	0,7527	0,3514
м. Київ	88	96,4	97,8	98,5	106,4	0,2179	0,1593	0,6216

**Розраховано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Д.4

**Індекси фізичного обсягу випуску
в сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку**

Регіон	У цінах попереднього року, %					Нормовані		
	2015	2016	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	87,7	101,5	100,9	101,8	102,8	-	-	-
Вінницька	87,9	104,2	105,0	107,4	103,0	0,6179	0,6231	0,4000
Волинська	81,7	101,7	92,9	108,5	105,4	0,0472	0,6784	0,7429
Дніпропетровська	102,6	108,9	102,2	101,9	104,0	0,4858	0,3467	0,5429
Житомирська	86,4	106,4	98,9	107,7	103,1	0,3302	0,6382	0,4143
Закарпатська	91,9	104,7	103,8	109,9	103,8	0,5613	0,7487	0,5143
Запорізька	98,1	101,5	102,2	99,7	102,9	0,4858	0,2362	0,3857
Івано-Франківська	84,4	108,1	98,7	109,1	101,4	0,3208	0,7085	0,1714
Київська	97,1	104,2	104,5	112,0	103,1	0,5943	0,8543	0,4143
Кіровоградська	78,8	103,5	95,8	114,9	103,5	0,1840	1,0000	0,4714
Львівська	90,1	105,6	113,1	96,2	107,2	1,0000	0,0603	1,0000
Миколаївська	81,2	108,7	107,2	97,0	102,8	0,7217	0,1005	0,3714
Одеська	84,6	110,8	99,7	109,4	103,9	0,3679	0,7236	0,5286
Полтавська	100,5	102,8	107,7	98,9	102,7	0,7453	0,1960	0,3571
Рівненська	88,3	103,2	96,5	107,9	101,6	0,2170	0,6482	0,2000
Сумська	84,0	104,5	94,1	109,9	100,6	0,1038	0,7487	0,0571
Тернопільська	85,7	101,1	92,2	112,2	105,2	0,0142	0,8643	0,7143
Харківська	90,7	99,8	107,2	95,0	102,7	0,7217	0,0000	0,3571
Херсонська	90,1	100,3	93,2	112,4	100,2	0,0613	0,8744	0,0000
Хмельницька	85,9	101,2	92,3	112,9	104,7	0,0189	0,8995	0,6429
Черкаська	90,1	98,1	100,5	97,9	103,3	0,4057	0,1457	0,4429
Чернівецька	81,1	103,4	91,9	112,5	102,3	0,0000	0,8794	0,3000
Чернігівська	88,9	100,0	92,9	112,8	103,1	0,0472	0,8945	0,4143
м. Київ	88,5	97,6	99,0	97,8	103,9	0,3349	0,1407	0,5286

**Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Д.5

Підприємства які одержали прибуток

Регіон	% до загальної кількості			Нормовані		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Україна	61,1	61,1	61,1	х	х	х
Вінницька	68	57,7	60,7	0,6909	0,2312	0,2718
Волинська	42,1	68	56	0,2200	0,5405	0,1141
Дніпропетровська	54,7	61,9	65,7	0,4491	0,3574	0,4396
Житомирська	76,2	64	70,4	0,8400	0,4204	0,5973
Закарпатська	58,8	51,2	52,6	0,5236	0,0360	0,0000
Запорізька	67,8	68,9	62,9	0,6873	0,5676	0,3456
Івано-Франківська	72,4	83,3	60	0,7709	1,0000	0,2483
Київська	59,3	62,2	58	0,5327	0,3664	0,1812
Кіровоградська	х	х	х	х	х	х
Львівська	61,7	61,8	64	0,5764	0,3544	0,3826
Миколаївська	68,7	71	66,7	0,7036	0,6306	0,4732
Одеська	70,1	70,3	72,7	0,7291	0,6096	0,6745
Полтавська	76,2	67,4	75	0,8400	0,5225	0,7517
Рівненська	43,7	50	71,4	0,2491	0,0000	0,6309
Сумська	30	57,1	60	0,0000	0,2132	0,2483
Тернопільська	85	72,7	60	1,0000	0,6817	0,2483
Харківська	56,3	60,8	71,3	0,4782	0,3243	0,6275
Херсонська	71,1	64,6	70,2	0,7473	0,4384	0,5906
Хмельницька	58,3	77,3	82,4	0,5145	0,8198	1,0000
Черкаська	75	73,7	64,7	0,8182	0,7117	0,4060
Чернівецька	х	х	х	х	х	х
Чернігівська	55,9	58,8	65,6	0,4709	0,2643	0,4362
м. Київ	57,7	61,2	64,5	0,5036	0,3363	0,3993

**Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.*

Таблиця Д.6

Розвиток спортивної інфраструктури

Регіон	Всього спортивних споруд в розрахунку на 10 тис. осіб			Нормовані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Вінницька	17,44	17,79	18,22	0,6374	0,5269	0,5937	8
Волинська	25,85	26,17	26,47	1,0000	1,0000	1,0000	1
Дніпропетровська	17,69	18,54	17,61	0,6481	0,5693	0,5632	9
Житомирська	16,88	17,13	17,36	0,6132	0,4901	0,5511	12
Закарпатська	12,02	12,09	12,16	0,4039	0,2055	0,2945	20
Запорізька	14,32	14,49	9,43	0,5031	0,3412	0,1602	21
Івано-Франківська	15,54	16,05	16,48	0,5553	0,4288	0,5077	14
Київська	14,23	14,43	6,18	0,4992	0,3375	0,0000	23
Кіровоградська	22,36	22,85	23,01	0,8495	0,8126	0,8294	3
Львівська	15,60	16,05	16,58	0,5581	0,4288	0,5126	13
Миколаївська	24,15	24,43	24,80	0,9266	0,9018	0,9178	2
Одеська	12,77	12,78	13,15	0,4360	0,2446	0,3433	18
Полтавська	17,48	18,08	18,59	0,6389	0,5434	0,6118	7
Рівненська	2,65	19,87	19,97	0,0000	0,6445	0,6799	4
Сумська	14,01	14,30	14,55	0,4894	0,3304	0,4126	17
Тернопільська	18,54	19,12	19,34	0,6846	0,6022	0,6488	6
Харківська	15,90	16,57	16,34	0,5710	0,4581	0,5008	15
Херсонська	16,84	17,19	17,41	0,6114	0,4934	0,5535	11
Хмельницька	17,02	17,14	15,89	0,6192	0,4904	0,4787	16
Черкаська	11,57	11,87	13,06	0,3843	0,1931	0,3390	19
Чернівецька	17,14	17,29	17,45	0,6243	0,4991	0,5557	10
Чернігівська	19,89	19,58	19,94	0,7429	0,6279	0,6783	5
м.Київ	8,14	8,44	8,61	0,2367	0,0000	0,1196	22

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Д.7

**Розвиток підприємницької діяльності
у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку**

Регіон	Кількість юридичних осіб в розрахунку на 10 тис. населення			Нормовані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Вінницька	1,58	1,72	1,87	0,0375	0,0379	0,0391	14
Волинська	1,45	1,67	1,79	0,0316	0,0359	0,0358	15
Дніпропетровська	2,46	2,55	2,73	0,0789	0,0742	0,0729	11
Житомирська	1,37	1,39	1,42	0,0276	0,0239	0,0210	19
Закарпатська	2,63	2,71	2,82	0,0866	0,0809	0,0768	9
Запорізька	2,55	2,69	2,69	0,0829	0,0800	0,0716	12
Івано-Франківська	1,21	1,28	1,34	0,0202	0,0190	0,0179	20
Київська	3,04	3,23	3,41	0,1058	0,1034	0,1002	5
Кіровоградська	1,62	1,70	1,75	0,0396	0,0374	0,0343	16
Львівська	8,22	8,77	9,28	0,3479	0,3435	0,3329	2
Миколаївська	1,21	1,26	1,32	0,0203	0,0182	0,0172	21
Одеська	2,50	2,66	2,77	0,0808	0,0787	0,0745	10
Полтавська	2,78	2,90	3,08	0,0939	0,0894	0,0871	7
Рівненська	0,78	0,84	0,89	0,0000	0,0000	0,0000	23
Сумська	1,31	1,46	1,56	0,0249	0,0270	0,0266	18
Тернопільська	2,75	2,79	2,88	0,0925	0,0843	0,0791	8
Харківська	4,80	5,08	5,39	0,1882	0,1838	0,1784	3
Херсонська	3,92	4,04	4,22	0,1470	0,1387	0,1322	4
Хмельницька	0,86	0,89	0,92	0,0038	0,0020	0,0013	22
Черкаська	2,98	3,04	3,10	0,1029	0,0953	0,0877	6
Чернівецька	1,48	1,51	1,60	0,0331	0,0291	0,0281	17
Чернігівська	1,87	1,99	2,18	0,0511	0,0500	0,0511	13
Київ	22,17	23,93	26,11	1,0000	1,0000	1,0000	1

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Д.8

Працівники сфери фізичної культури та спорту

Регіон	На 10 тис. населення			Нормовані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	14,78	14,87	14,71	-	-	-	x
Вінницька	15,70	16,03	15,04	0,3731	0,4410	0,2177	18
Волинська	18,77	18,71	20,21	0,7471	0,8263	0,8534	2
Дніпропетровська	18,75	18,77	18,87	0,7446	0,8355	0,6883	7
Житомирська	19,20	19,66	19,30	0,7989	0,9630	0,7415	6
Закарпатська	12,63	12,95	13,27	0,0000	0,0000	0,0000	23
Запорізька	18,11	18,71	18,44	0,6661	0,8256	0,6348	9
Івано-Франківська	18,13	17,89	17,55	0,6691	0,7090	0,5262	13
Київська	17,76	18,64	18,44	0,6238	0,8157	0,6358	8
Кіровоградська	16,02	16,18	15,86	0,4130	0,4638	0,3185	17
Львівська	16,75	16,21	16,00	0,5017	0,4672	0,3356	16
Миколаївська	18,22	18,22	18,29	0,6803	0,7558	0,6173	10
Одеська	16,01	16,96	16,04	0,4116	0,5755	0,3399	15
Полтавська	14,71	14,19	14,57	0,2530	0,1777	0,1590	21
Рівненська	17,92	18,16	17,93	0,6435	0,7477	0,5724	12
Сумська	17,64	18,30	18,14	0,6089	0,7677	0,5987	11
Тернопільська	15,68	15,90	16,07	0,3717	0,4228	0,3440	14
Харківська	16,02	16,99	14,90	0,4126	0,5791	0,2007	19
Херсонська	18,52	19,56	21,41	0,7162	0,9487	1,0000	1
Хмельницька	20,74	19,92	19,89	0,9856	1,0000	0,8129	4
Черкаська	14,23	14,49	13,85	0,1946	0,2202	0,0712	22
Чернівецька	15,09	15,10	14,85	0,2990	0,3076	0,1940	20
Чернігівська	19,42	19,87	20,19	0,8257	0,9934	0,8504	3
м. Київ	20,86	19,03	19,40	1,0000	0,8728	0,7534	5

**Побудовано дисертантом за даними Міністерства молоді і спорту України.*

Таблиця Д.9

Самооцінка стану здоров'я населення

Регіон	Відсоток осіб, які оцінили свій стан здоров'я як добрий			Нормовані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	49,4	49,5	50,4	-	-	-	x
Вінницька	45,6	44,3	45	0,3711	0,3333	0,3740	18
Волинська	55,8	58,8	56	0,6918	0,7727	0,6721	6
Дніпропетровська	42,4	44,7	47,8	0,2704	0,3455	0,4499	15
Житомирська	48,2	48,3	48,8	0,4528	0,4545	0,4770	14
Закарпатська	59,2	50,2	57,7	0,7987	0,5121	0,7182	5
Запорізька	41,4	41,6	45,8	0,2390	0,2515	0,3957	17
Івано-Франківська	60,6	53,2	55,8	0,8428	0,6030	0,6667	8
Київська	56,5	60,2	58,6	0,7138	0,8152	0,7425	4
Кіровоградська	53,7	54,5	56	0,6258	0,6424	0,6721	7
Львівська	65,6	66,3	68,1	1,0000	1,0000	1,0000	1
Миколаївська	52,9	57,1	53	0,6006	0,7212	0,5908	12
Одеська	56,1	55,7	63,1	0,7013	0,6788	0,8645	2
Полтавська	53,5	60,6	47,4	0,6195	0,8273	0,4390	16
Рівненська	51,4	53,1	54,1	0,5535	0,6000	0,6206	11
Сумська	44,6	37,1	39,3	0,3396	0,1152	0,2195	20
Тернопільська	64	59	59,4	0,9497	0,7788	0,7642	3
Харківська	33,8	33,3	31,2	0,0000	0,0000	0,0000	23
Херсонська	52,2	35,9	38,4	0,5786	0,0788	0,1951	21
Хмельницька	43,7	42,9	50,9	0,3113	0,2909	0,5339	13
Черкаська	40	38,4	40,8	0,1950	0,1545	0,2602	19
Чернівецька	61,7	56,2	54,8	0,8774	0,6939	0,6396	9
Чернігівська	37,9	37,3	37,1	0,1289	0,1212	0,1599	22
м. Київ	50,4	55,5	54,8	0,5220	0,6727	0,6396	10

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Д.10

Дитяче оздоровлення в регіонах України

Регіон	Питома вага дітей, які перебували влітку у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, у загальній кількості дітей 7–16 років			Нормовані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	24	22	21	-	-	-	x
Вінницька	20	18	19	0,2979	0,2708	0,3125	11
Волинська	18	17	17	0,2553	0,2500	0,2708	13
Дніпропетровська	38	36	33	0,6809	0,6458	0,6042	8
Житомирська	20	19	18	0,2979	0,2917	0,2917	12
Закарпатська	17	15	16	0,2340	0,2083	0,2500	15
Запорізька	19	17	17	0,2766	0,2500	0,2708	14
Івано-Франківська	14	10	7	0,1702	0,1042	0,0625	21
Київська	22	21	20	0,3404	0,3333	0,3333	10
Кіровоградська	47	46	43	0,8723	0,8542	0,8125	3
Львівська	9	9	7	0,0638	0,0833	0,0625	22
Миколаївська	20	18	14	0,2979	0,2708	0,2083	16
Одеська	37	35	34	0,6596	0,6250	0,6250	7
Полтавська	43	39	39	0,7872	0,7083	0,7292	5
Рівненська	18	12	10	0,2553	0,1458	0,1250	20
Сумська	53	53	52	1,0000	1,0000	1,0000	1
Тернопільська	6	5	4	0,0000	0,0000	0,0000	23
Харківська	45	44	44	0,8298	0,8125	0,8333	2
Херсонська	32	30	26	0,5532	0,5208	0,4583	9
Хмельницька	16	13	12	0,2128	0,1667	0,1667	17
Черкаська	47	42	42	0,8723	0,7708	0,7917	4
Чернівецька	15	13	11	0,1915	0,1667	0,1458	18
Чернігівська	37	36	36	0,6596	0,6458	0,6667	6
м. Київ	11	10	11	0,1064	0,1042	0,1458	19

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Д.11

**Загальна кількість осіб, які залучені до занять
фізичною культурою і спортом**

Регіон	У відсотках до чисельності населення			Нормовані			Рейтинг
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
Україна	12,89	13,33	13,65	-	-	-	x
Вінницька	20,96	19,98	19,29	0,6218	0,5741	0,5407	5
Волинська	15,77	12,90	17,51	0,4133	0,2897	0,4702	6
Дніпропетровська	22,63	24,16	24,73	0,6891	0,7423	0,7570	2
Житомирська	10,04	10,50	10,63	0,1825	0,1933	0,1971	18
Закарпатська	17,06	15,94	15,68	0,4652	0,4118	0,3974	9
Запорізька	15,77	16,37	16,40	0,4130	0,4292	0,4260	8
Івано-Франківська	8,77	11,88	13,89	0,1316	0,2487	0,3266	12
Київська	14,38	14,39	19,34	0,3572	0,3495	0,5429	4
Кіровоградська	8,29	8,61	6,70	0,1123	0,1174	0,0411	22
Львівська	15,22	15,50	15,47	0,3911	0,3942	0,3892	10
Миколаївська	13,83	14,12	14,87	0,3351	0,3387	0,3654	11
Одеська	30,36	30,57	30,85	1,0000	1,0000	1,0000	1
Полтавська	10,05	10,35	10,18	0,1829	0,1873	0,1792	19
Рівненська	10,33	10,81	11,31	0,1941	0,2059	0,2239	17
Сумська	16,14	17,16	17,10	0,4279	0,4610	0,4541	7
Тернопільська	5,50	5,69	5,67	0,0000	0,0000	0,0000	23
Харківська	13,31	14,72	12,69	0,3140	0,3631	0,2789	15
Херсонська	23,17	23,69	24,48	0,7109	0,7235	0,7470	3
Хмельницька	9,93	9,99	10,10	0,1781	0,1728	0,1758	20
Черкаська	10,67	13,80	13,85	0,2079	0,3261	0,3249	13
Чернівецька	13,38	13,41	11,55	0,3171	0,3101	0,2336	16
Чернігівська	8,79	8,84	9,04	0,1322	0,1267	0,1339	21
м. Київ	11,84	12,19	12,89	0,2551	0,2612	0,2868	14

**Побудовано дисертантом за даними Міністерства молоді і спорту України.*

ДОДАТОК Е

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

**ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ТОРГІВЛІ**

 м-н Київський, 9, м. Луцьк, 43027, факс (0332)778 200, e-mail: secretar@geko.voladm.gov.ua код ЄДРПОУ 43545604

№ _____ на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
молодшого наукового співробітника Лабораторії проєктів та ініціатив
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Цимбалюка Сергія Миколайовича

Результати проведеного аналізу спортивно-оздоровчої сфери регіону та наданих рекомендацій щодо активізації підприємницької діяльності у цій галузі шляхом створення сприятливого конкурентного середовища та налагодження співпраці між органами влади, місцевого самоврядування й громадськими організаціями спортивно-оздоровчого спрямування, були використані при забезпеченні покладених на Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської обласної державної адміністрації завдань щодо забезпечення розробки і реалізації стратегії місцевого розвитку, спрямованої на соціально-економічне зростання відповідно до індикаторів цілей сталого розвитку для Волині.

Т. в. о. начальника управління

Андрій ТКАЧУК

Сертифікат
2B6C7DF9A3891DA10400000010A35300EEBA5202
Підписувач ТКАЧУК АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ
Дійсний з 22.06.2021 10:58:11 по 22.06.2022 23:59:59

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ТОРГІВЛІ

№ 520/03-12/2-21 від 17.07.2021

УКРАЇНА
ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ
МОЛОДІ ТА СПОРТУ

вул. Богдана Хмельницького, 21,

м. Луцьк, 43025

Тел.(0332) 777 925, 777 918

E-mail: dsms.lutskrada@gmail.com

Web: http:// www.lutskrada.gov.ua

24.06.2021 № 32-11/158

На № _____ від _____

Довідка

*про впровадження результатів наукового дослідження
 молодшого наукового співробітника Лабораторії проєктів та ініціатив
 Волинського національного університету імені Лесі Українки
 Цимбалюка Сергія Миколайовича*

Розроблені у дисертаційній роботі концептуальні засади сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, які побудовані на принципах збалансованого розвитку галузі, інклюзивності, гендерної рівності, прозорості та підвищення якості життя населення із максимальним залученням членів громади до фізичної культури, спорту й оздоровлення мають вагомe прикладне значення і були використані у роботі Департаменту при визначенні напрямів реалізації у Луцьку молодіжної, сімейної, спортивної політики, національно-патріотичного виховання дітей та молоді на якомoгo вищoмy, якіснo нoвoмy рівні, подолання недоліків та розвиток переваг. Зокрема при проведенні заходів спрямованих на формування національної свідомості та патріотизму; заходів для дітей з інвалідністю; здійсненні підтримки громадських ініціатив щодо розвитку фізичної культури та спорту.

Директор департаменту

Володимир ЗАХОЖИЙ

**ЗИМНІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Мору, 2, с. Зимне, 44752, тел. 95 131, e-mail: zymne@i.ua, код ЄДРПОУ 04334815

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Цимбалюк Сергія Миколайовича

молодшого наукового співробітника

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Дослідження Цимбалюк С.М. щодо організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери на засадах інклюзивного зростання має важливе практичне значення для зміцнення здоров'я населення, відновлення його працездатності та підвищення соціально-економічного потенціалу громади.

Обґрунтовані рекомендації щодо створення умов для регулярної організованої рухової активності населення, збереження та розвитку мережі фізкультурно-оздоровчих закладів та налагодження державно-приватного партнерства як умови залучення різних верств населення до оздоровчого дозвілля; забезпечення діяльності дитячих спортивно-оздоровчих таборів використані при розробці програми розвитку фізичної культури та спорту в ОТГ.

Сільський голова

В'ячеслав КАТОЛИК

Громадська організація "Клуб традиційних бойових мистецтв "ФУДО"
Україна, 45100, Волинська обл., Рожищенський р-н, місто Рожище, вул. Івана Франка 1, email:
karatefudo@gmail.com

№ 8 від «10» червня 2021 року
На № __ від «__» ____ 20__ року

Довідка
про впровадження результатів
наукового дослідження на тему «Організаційно-економічні засади
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону»
молодшого наукового співробітника Лабораторії проєктів та ініціатив
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Цимбалюка Сергія Миколайовича

У дисертаційній роботі Цимбалюка С. М. обґрунтована необхідність та розроблені напрямки сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, серед яких – розбудова спортивної інфраструктури регіону та залучення максимальної кількості населення до регулярних занять спортом, шляхом формування бюджету участі та створення ефективної платформи взаємодії ОМС із громадськими організаціями спортивно-оздоровчого спрямування.

Результати дослідження вітчизняної практики функціонування бюджету участі як дієвого засобу ухвалення рішень та успішної співпраці громади з місцевою владою задля вирішення проблем розвитку фізичної культури, спорту та оздоровлення в регіоні, були враховані у діяльності громадської організації, а саме використана можливість участі у конкурсі проєктів громадського бюджету.

Голова ГО "КТБМ "ФУДО"

Ю.В. Новосад

Громадська організація «Інститут транскордонних ініціатив»
вул. Глушець 29/2, 43025 Луцьк email: ins.tra.ini@gmail.com

У спеціалізовану вчену раду

К 32.051.06

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

№14 від «20» листопада 2020 року

На № __ від «__» _____ 20__ року

Довідка

про провадження результатів наукового дослідження здобувача
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Цимбалюка Сергія Миколайовича на тему: «Організаційно-економічні засади
сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону»

Розроблені стратегічні пріоритети сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону мають практичну цінність. Обґрунтована здобувачем концепція сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, запропонований методичний підхід до діагностики сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери, розроблений організаційно-економічний механізм сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери та науково-практичні рекомендації щодо сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України за умов децентралізації використано для підготовки пропозицій на громадську раду Волинської облдержадміністрації та Луцької міської ради.

З повагою,

заступник Голови правління

Хоміюк Наталія
099 320 98 13

Максим ВОЙЧУК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
 e-mail: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

09.04.2021 № 03-28/04/1938 Г

на № _____ від _____

Довідка

Г
 про впровадження результатів наукового дослідження
 молодшого наукового співробітника Лабораторії проєктів та ініціатив
 Волинського національного університету імені Лесі Українки

Цимбалюка Сергія Миколайовича

Результати та основні положення дисертаційної роботи Цимбалюка С. М. використовуються у навчальному процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних і практичних занять із дисциплін «Регіональна економіка», «Інклюзивна економіка», «Філософія сталого розвитку», а також у керівництві науково-дослідними роботами студентів.

Проректор з науково-педагогічної роботи
 та міжнародної співпраці
 Волинського національного
 університету імені Лесі Українки

Лариса ЗАССКІНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
 e-mail: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

09.04.2021 № 03-28/04/1939 Г

на № _____ від _____

Г Довідка
 про впровадження результатів наукового дослідження
 молодшого наукового співробітника Лабораторії проєктів та ініціатив
 Волинського національного університету імені Лесі Українки
Цимбалюка Сергія Миколайовича

Основні результати, отримані Цимбалюком С. М. при виконанні дисертаційної роботи, були використані у процесі безпосередньої участі здобувача у виконанні науково-дослідної діяльності Лабораторії проєктів та ініціатив і кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Волинського національного університету імені Лесі Українки, а також у межах виконання держбюджетних тем: «Регіональні ринки в умовах європейської інтеграції: механізми конкуренції та конвергенції» (державний реєстраційний номер 0118U001094), у межах якої проведено аналіз ринку спортивно-оздоровчих послуг в регіонах України; «Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання» (державний реєстраційний номер 0120U102632), у процесі виконання якої розкрито стратегічні пріоритети сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери в регіонах України на засадах інклюзивного зростання та розроблено механізм сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Проректор з науково-педагогічної роботи
 та міжнародної співпраці
 Волинського національного
 університету імені Лесі Українки

Лариса ЗАССКИНА